

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Psikoloji Anabilim Dalı

Klinik Psikoloji Dalı

**BABALARI TARAFINDAN CİNSEL İSTİSMARA MARUZ
BIRAKILAN KIZ ÇOCUK ANNELERİNİN ÖZNEL
YAŞANTILARININ NİTEL OLARAK İNCELENMESİ**

Özge ŞAHİN

Doktora Tezi

Ankara, 2020

BABALARI TARAFINDAN CİNSEL İSTİSMARA MARUZ BIRAKILAN KIZ ÇOCUK
ANNELERİNİN ÖZNEL YAŞANTILARININ NİTEL OLARAK İNCELENMESİ

Özge ŞAHİN

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Psikoloji Anabilim Dalı

Klinik Psikoloji Dalı

Doktora Tezi

Ankara, 2020

YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI

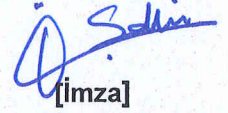
Enstitü tarafından onaylanan lisansüstü tezimin tamamını veya herhangi bir kısmını, basılı (kağıt) ve elektronik formatta arşivleme ve aşağıda verilen koşullarla kullanıma açma iznini Hacettepe Üniversitesine verdiğimi bildiririm. Bu izinle Üniversiteye verilen kullanım hakları dışındaki tüm fikri mülkiyet haklarım bende kalacak, tezimin tamamının ya da bir bölümünün gelecekteki çalışmalarda (makale, kitap, lisans ve patent vb.) kullanım hakları bana ait olacaktır.

Tezin kendi orijinal çalışmam olduğunu, başkalarının haklarını ihlal etmediğimi ve tezimin tek yetkili sahibi olduğumu beyan ve taahhüt ederim. Tezimde yer alan telif hakkı bulunan ve sahiplerinden yazılı izin alınarak kullanılması zorunlu metinleri yazılı izin alınarak kullandığımı ve istenildiğinde suretlerini Üniversiteye teslim etmeyi taahhüt ederim.

Yükseköğretim Kurulu tarafından yayınlanan “**Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge**” kapsamında tezim aşağıda belirtilen koşullar haricince YÖK Ulusal Tez Merkezi / H.Ü. Kütüphaneleri Açık Erişim Sisteminde erişime açılır.

- Enstitü / Fakülte yönetim kurulu kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren 2 yıl ertelenmiştir. ⁽¹⁾
- Enstitü / Fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren ..... ay ertelenmiştir. ⁽²⁾
- Tezimle ilgili gizlilik kararı verilmiştir. ⁽³⁾

17 / 07 / 2020

Özge ŞAHİN

¹“Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge”

(1) Madde 6. 1. Lisansüstü teze ilgili patent başvurusu yapılması veya patent alma sürecinin devam etmesi durumunda, tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulu iki yıl süre ile tezin erişime açılmasının ertelenmesine karar verebilir.

(2) Madde 6. 2. Yeni teknik, materyal ve metotların kullanıldığı, henüz makaleye dönüşmemiş veya patent gibi yöntemlerle korunmamış ve internetten paylaşılması durumunda 3. şahıslara veya kurumlara haksız kazanç imkanı oluşturabilecek bilgi ve bulguları içeren tezler hakkında tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile altı ayı aşmamak üzere tezin erişime açılması engellenebilir.

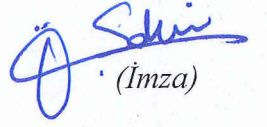
(3) Madde 7. 1. Ulusal çıkarları veya güvenliği ilgilendiren, emniyet, istihbarat, savunma ve güvenlik, sağlık vb. konulara ilişkin lisansüstü tezlerle ilgili gizlilik kararı, tezin yapıldığı kurum tarafından verilir *. Kurum ve kuruluşlarla yapılan işbirliği protokolü çerçevesinde hazırlanan lisansüstü tezlere ilişkin gizlilik kararı ise, ilgili kurum ve kuruluşun önerisi ile enstitü veya fakültenin uygun görüşü üzerine üniversite yönetim kurulu tarafından verilir. Gizlilik kararı verilen tezler Yükseköğretim Kuruluna bildirilir.

Madde 7.2. Gizlilik kararı verilen tezler gizlilik süresince enstitü veya fakülte tarafından gizlilik kuralları çerçevesinde muhafaza edilir, gizlilik kararının kaldırılması halinde Tez Otomasyon Sistemine yüklenir.

* Tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulu tarafından karar verilir.

ETİK BEYAN

Bu çalışmadaki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, kullandığım verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı, yararlandığım kaynaklara bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu, tezimin kaynak gösterilen durumlar dışında özgün olduğunu, **Doç. Dr. Sait ULUÇ** danışmanlığında tarafımdan üretildiğini ve Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Yönergesine göre yazıldığını beyan ederim.

Özge ŞAHİN

Şiddetten sonra hayatta kalan tüm kız çocuklarına ve tüm kadınlara...

TEŞEKKÜR

Bu konuyu seçmemde, tezi yazmamda, süreç boyunca zorlansam da devam edebilmemde katkısı olan herkese çok teşekkür ederim. Çok fazla insan, paylaşım, destek geliyor aklıma şu an, umuyorum ki unutmadan minnetimi dile getirebileceğim. Bunu kazabilmek için çok uğraştım ancak sanıyorum ki artık başardım. İlk teşekkürümü kendime, içimdeki merağa, keşif duyguma, o duygunun peşinden giden küçük Özge'ye ve ara sıra azalsa da bitmek bilmeyen umuduma ediyorum.

Üniversiteye başladığım ilk yıldan beri, evet 13 yıl oldu, her daim yanımda olan, hocam, ağabeyim, danışmanım gibi birçok rolünün yanı sıra ustam olan Doç. Dr. Sait ULUÇ'a sonsuz teşekkürler. Gülümsemenin, kibar olmanın, her evladın bir ana kuzusu olduğunun, fikrimi savunmanın ve kırmadan dökmeden tartışmanın güzelliğini hem de akademik dünyada yaşattığı için. İlk TÜBİTAK raporumuzu hazırlarken benim istediğim ve uygun gördüğüm kelimenin metinde kalmasına alan açtığınız için de teşekkürler. İyi ki sizdiniz hocam.

Lisanstayken tanıma şansımın olduğu, sonrasında her seminerine katıldığım sarı civciv annesi Prof. Dr. Ferhunde ÖKTEM'e yürekten teşekkürler. Şair "karanfil elden ele" derken, Ferhunde hocam bana ve yüzlercesine el uzatıyordu. Bilgisini, deneyimini, sevgisini, oyun odasını, yemeğini paylaşıyordu. Çocuklarla temas etmesi umut, "Hadi bakalım çocuklar, daha çok yolumuz var." demesi azim, "Du bakalım" demesi dinginlik oluyordu. İyi ki yolum yolunuzla kesişti hocam.

Travma alanında çalışmaya başladığım günden beri varlıklarına şükran duyduğum ve emekleriyle bana yol gösteren, tez sürecime katkıda bulunan canım hocalarım Doç. Dr. Ilgın GÖKLER DANIŞMAN ve Doç. Dr. Zeynep TÜZÜN GÜN'e çok teşekkür ederim. Aynalamanın değerini bu kadar iyi bilirken karşılaştığım en güzel aynalardan biri olan Ilgın Hocam, kendime inancımı kaybettiğim zaman bile bana inandığınız için, bu kadar çok yönlü olup rol model olduğunuz için, samimiyetiniz için çok teşekkürler. Zeynep Hocam, Gülten Akın'a "ah kimselerin vakti yok, durup incelikleri anlamaya" diye düşündürten bu dünyada inceliğin ve naifliğin en güzellerindensiniz benim için. Hem de bu kadar sıkı bir şekilde mücadele etmeye devam ederken. Çocuklar için verdiğiniz tüm mücadeleler ve yol arkadaşlığınız için teşekkürler.

Tez sürecimin en başından beri değerli fikirlerini paylaşan, tezin oluşumunda çok büyük katkısı olan sevgili hocam Prof. Dr. Tülin GENÇÖZ'e çok teşekkürler. Alan deneyiminin her zaman daha ön planda olduğu dokuz yıllık çalışma süremde, nitel analizi öğrenmemi sağlayarak keşfim için bana zemin hazırladınız hocam, çok teşekkürler.

Lisansüstü eğitimle aynı yıl başladığım ve çalışma hayatımı şekillendiren yer, ikinci yuvam: Gazi Çocuk Koruma, Uygulama ve Araştırma Merkezi. Bu merkeze emek veren, çocuklar için mücadele eden herkese sonsuz teşekkürler. Sadece tezde değil, çocuğa karşı şiddet alanında çalıştığım her an yanımda olan, beni staja ilk kabul eden kişi Prof. Dr. Figen ŞAHİN DAĞLI'ya; sonrasında beni emanet ettiği, cömertlikle tüm deneyimlerini, bilgilerini, sevgisini benimle paylaşan; sadece akademik olarak değil geçirdiğim ameliyat sürecinde de bana sonsuz destek olan Sosyal Hizmet Uzmanı Nahide DOĞRUCAN'a; çocuk koruma kongreleri'nden, vaka toplantılarından, çocuklar için gerçekleşen eylemlerden sonra tezime katkılarını sağlayan canım hocam Dr. Sosyal Hizmet Uzmanı Figen PASLI'ya; istismarla çalışmanın disiplinlerarası bir iş olduğunu öğreten, samimiyetlerini hep hissettiğim, desteklerini esirgemeyen Prof. Dr. Ufuk BEYAZOVA'ya ve Gazi ÇKM'nin can hemşiresi Gülşen TAŞ'a yüreğimin en derinliklerinden gelen teşekkürleri borç bilirim. Ben Gazi ÇKM'de sayenizde çok güzel büyüdüm, hem büyümeme izin verdiğiniz için hem de büyüdüğümde benimle gurur duyduğunuz için teşekkür ederim. Gazi ÇKM ile çok da ayrı düşünemediğim Çocuk İhmalini ve İstismarını Önleme Derneği'ne ve Gençlik Kolu Çalışmaları'na emek veren herkese teşekkür ederim. Canım hocam sevgili Prof. Dr. Bahar GÖKLER, Canım Ablalarım Uzman Psikolog İmran KEZER ve Avukat Hatice KAYNAK, sevgili hocam Prof. Dr. Orhan Derman iyi ki sizlerle tanışma, paylaşma ve çalışma imkânı buldum.

Tez yazmanın en sancılı dönemlerinde desteklerini hep hissettiğim; geri bildirimleriyle beni ve tezimi besleyen canlar. Canım Ezgi FINDIK, Fatma Mahperi ULUYOL, Eylem Gökçe CENGİZ, Hakan ERMAN, Özge ERDÖLEK KOZAL, NAĞME KAŞMER GÖR ve Derya ÖZBEK ŞİMŞEK. Emekleriniz, desteğiniz, yalnız olmadığımı hissettirdiğiniz için sonsuz teşekkürler. Ezgime, Findukuma özel bir teşekkür etmeden geçemeyeceğim. Paylaşılan şeyler arasında tez süreci çok küçük bir yeri kaplıyor, kaplayacak belki ancak iyi ki sizinleydik Ezgim. Karantinadaki yalnızlığımızı, toprağımızı, cümlelerimizi, çiçeklerimizi, çiçeklenmelerimizi,

alanyazındaki bilgilerimizi, tartışmalarımızı, ritalinimizi, dikkat dağınıklığımızı, fikir uçuşmalarımızı, bir türlü duramayışlarımızı, tabi ki ağlayışlarımızı, yemek molasındaki filmlerimizi, danslarımızı, müziklerimizi iyi ki paylaştık. Sen artık sertifikalı bir doulasın☺ Doğumuma çok güzel eşlik ettin. Ben bu yolda seninle olduğum için çok şanslıydım, yoksa eminim bir avazda olmazdı. Hadi bakalım şimdi sıra senin avazında. Her yolunda yanındayım.

13 yıllık Hacettepe serüvenimi yaşanır kılan dostlarım, hocalarım, öğrencilerim. Birlikte büyüdüğüm, hayatın bana verdiği kız kardeşim HATİCE YILDIRIM DEMİR'e; lisanstan bu yana soyadına yakışır bir şekilde hep şen olsa da benim her türlü duygumu sarıp sarmalayan, canım akran süpervizörüm, balığımı paylaştığım, geleceğe yazılan mektuplardaki yol arkadaşım Gamze ŞEN'e; dört yıllık oda ve hayat arkadaşım Gaye SOLMAZER'e; canım kankam, şiir ve türkü arkadaşım Emrah KESER'e; değerini bir miktar geç anlasam da şu an kapı komşusu olmayı çok istediğim, her şeyi konuşabildiğim, konuşmasam da anladığını bildiğim canım Mahperi ULUYOL'a çok çok teşekkür ederim. Her ne kadar ülkenin güzel üniversitelerinden biri olsa da Hacettepe, neticede ülkedeki olan her şeyde ve her yerde olduğu gibi bazı yozlaşmışlıkları da içeriyordu. Canım sizler! Sizler olmasaydınız bu kadar yaşanılır olmazdı. Canım Melisa TORTAMIŞ, Burcu KORKMAZ, Deniz KURT, Nağme KAŞMER, Burçin AKIN, Volkan GÜLÜM, İlğün BİLEKLİ, Gün PAKYÜREK, Sema EREL GÖZAĞAÇ, Yüksel TARIM, Özlem ERTAN KAYA, Elif ÜZÜMCÜ, Mübeccel YENİADA KIRSEVEN, Arcan TIĞRAK, Gülpembe YÜCEOL, Yusuf BAYAR, Nuray MUSTAFAOĞLU ÇİÇEK ve Helin YABAN. Canım hocalarım Zehra ÇAKIR, Levent ŞENYÜZ ve Yunus KOBAL. Her şey için çok teşekkürler. Canım öğrencilerim. Her birinize bana kattıklarınız, sizlerle paylaşmaya çalıştığım şeyler için bohçanızı açtığınız için teşekkür ederim. İki özel teşekkür: Eda Deniz MİNARECİ ve Deniz KORKMAZ. Devam etmemde, mücadelede ne büyük güç olduğunuzu biliyor musunuz bilmiyorum. Umudumu korumama o kadar çok yardımcı oldunuz ki. Çabalarınız, çocuklar için yaptıklarınız, gözlerinizdeki ışık için teşekkürler.

Dört yıldır psikodrama eğitimime birlikte devam ettiğim SUKULENTLER'e; alan çalışmalarımı yürüttüğüm RENGE ekibine, özellikle Bişeng ÖZDİNÇ'e, staj deneyimimi güzelleştiren, her zaman yanımda olan, her şeyi paylaşmayı sevdiğim biriciğim Zeynep BİRİCİK'e çok teşekkürler. Lisansüstü eğitimim boyunca 2211-

Yurt İçi Lisansüstü programı kapsamında burs desteği sağlayan TÜBİTAK’a teşekkür ederim.

Canım ailem... 19 yaşında ayrıldığı toprağından Türkiye’ye geldiğinde bildiği ve sarıldığı tek şey olduğu için de belki de çalışmanın önemini, çalışınca her şeyi başarabileceğimi bana öğreten, son bir yıldır fiziksel olarak yanımda olmayan ancak her daim içimde olan büyükbabam “Mehmet”e; başardığımız şeyin büyüklüğünden ya da ne olduğundan bağımsız olarak her başarımızı el ele tutuşup zıplayarak kutladığım canım annem Aynur’a ve canım ablam Güliz’e; kendine hata yapma hakkı tanımasa da benim hata yapmama izin veren, tezi bitirmeme sanıyorum benden çok sevinen canım babam Ümit’e. İyi ki varsınız, iyi ki biz bir aileyiz ve iyi ki böyleyiz. Bu süreçte ilişkin sabrınız ve desteğiniz için çok teşekkürler. Canım küçük sıpam, Poyraz’ım. Varlığın, gülüşün, özgem teyzem diyen dillerin için teşekkürler.

Dokuz yıldır hayatımda olan canım kızım, hayat arkadaşım, ağrımı anlayanım, stresimi azaltanım, Zillicanım. Şu anda da yanımdasın, dilerim tüyün kadar ömrün olsun kızım. Aynı dili konuşmasak da diyeceğim ama içim elvermedi, tam da aynı dili, sevgi dilini konuşuyoruz aslında. Seçim hakkın olsaydı beni seçer miydin, konuşabilseydin sırlarımı döker miydin bilmiyorum ancak ben seninle geçirdiğim her an için şükrediyorum. Hayatımda yaptığım her şeyde olduğu gibi tez sürecinde bile en güzel destekçimdin. Sabahlara kadar uyumadığımda da, yorulduğumda da yanımdaydın. İyi ki güzel kızım, iyi ki.

İstismarla çalıştığım ilk günden beri şiddete maruz bırakılan ancak yine de bana kendilerini açan, birlikte yol aldığımız canım çocuklara ve ailelerine. “Belki başka annelere okuyunca yalnız olmadıklarını hissederek” diyerek, çok zorlu olsa da, deneyimlerini paylaşan annelere sonsuz teşekkürler.

Savaşın ve çatışmanın bitmek bilmediği dünyada ve Yaşar Kemal’in deyişiyle “Dağların, insanların ve hatta ölümün bile yorulduğu” ülkemizde barışı savunan, barış dilini oluşturan, yaşatan, “Gözleri kocaman çocuklar için” ve çocuklar, kadınlar, hayvanlar, ağaçlar için dünyanın daha iyi bir yer olması inancıyla mücadeleye devam eden tüm canlılara sonsuz teşekkürler.

ÖZET

ŞAHİN, Özge. *Babaları Tarafından Cinsel İstismara Maruz Bırakılan Kız Çocuk Annelerinin Öznel Yaşantılarının Nitel Olarak İncelenmesi*. Doktora Tezi, Ankara, 2020.

Çocuğa karşı şiddet, bir insan hakkı ihlalidir. Çocuk üzerinde kısa ve/veya uzun süreli etkileri bulunabilmektedir. Maruz bırakılan şiddet sadece çocuğu değil, aynı zamanda ailedeki diğer bireyleri etkileme olasılığına sahiptir. Bu tez çalışması kapsamında aile içinde cinsel istismara maruz bırakılan kız çocukları annelerinin öznel deneyimleri derinlemesine araştırılması amaçlanmıştır. Babaları tarafından cinsel istismara maruz bırakılan kız çocuğu olan üç anneyle yarı yapılandırılmış görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Bu görüşmelerde annelerin istismar açığa çıkmadan önceki dönemde mevcut şüpheleri, istismar açığa çıktıktan sonra duygusal ve davranışsal tepkileri, süreçte nelerle ilgili olarak zorlandıkları ve çocuklarına ilişkin gözlemlerini içeren sorulara yanıt aranmıştır. Görüşmeden elde edilen veriler Yorumlayıcı Fenomenolojik Analiz (YFA) ile değerlendirilmiştir. Yapılan analiz sonucunda (1) İstismarın yaşanmasına zemin hazırlayan mevcut risk etmenleri” üst teması “Cinsel istismar öncesinde aile içi şiddetin olması”, “Kök aile desteğinin olmaması”, “Gönüllü yapılmayan evlilik”, “Çocuğun evliliğin kurtarıcısı olarak görülmesi” ve “Kadın ve eş rolüne ilişkin yargılar ve yüklemeler” alt temaları ile; (2) İstismarın gün yüzüne çıkması üst teması “Annenin şüphelenme süreci: Acaba bu doğru olabilir mi?”, “Adli süreçleri başlatmayı engelleyen tehditler” ve “Çocuğun istismarı saklama sebeplerinden biri: Annem üzülmesin” alt temaları ile; (3) İstismarın sürecinde anne olmak üst teması “İstismar sürecinde annelerin hissettikleri”, “Annelerin çocuklarını ve kendilerini koruma çabası” ve “İstismar yaşantısının annelerin sağlığına yansımaları” alt temaları ile; (4) “Annenin gözünden bu süreçte çocukta gelişen psikolojik sorunlar” üst teması; (5) “İstismar yaşantısı ortaya çıktıktan sonra süreci zorlaştıran etmenler” üst teması “Sosyal ve kurumsal destek yoksunluğu”, “Sisteme güvensizlik” ve “Hukuki sürecin zorluğu ve uzunluğu” alt temaları ile beş üst tema elde edilmiştir. Elde edilen bulgular, alanyazın doğrultusunda tartışılmıştır.

Anahtar Sözcükler:

Baba kız cinsel istismarı, aile içi cinsel istismar, istismar sürecinde anne olmak, yorumlayıcı fenomenolojik analiz, nitel analiz

ABSTRACT

ŞAHİN, Özge. *A Qualitative Investigation On The Subjective Experiences Of Mothers Who Have Sexually Abused Girls By Their Fathers*. PhD Dissertation, Ankara, 2020.

Violence against children is a violation of human rights. Also it could affect the child through short and / or long-term. Exposure to violence not only affects the child, but also has the possibility of affecting other individuals in the family. Within the scope of this thesis, it is aimed to investigate the subjective experiences of the mothers of girls who are exposed to sexual abuse within the family. Semi-structured interviews were conducted with three mothers, who were girls who were subjected to sexual abuse by their fathers. In these interviews, answers were sought for questions including mothers' current suspicions before the exploitation was exposed, their emotional and behavioral responses after the exploitation was exposed, the areas of difficulty they had experienced during this process and their observations about their children. The data obtained from the interview were evaluated by Interpretive Phenomenological Analysis (IPA). As a result of the analysis of the top themes, (1) The existing risk factors that underpin the abuse (sub-themes: Domestic violence before sexual abuse, Lower support from close members of the family of the mothers (family root), Marriage without woman's approval, The child is seen as the savior of marriage , Judgments and attributions related with women and spouse role); (2) Emergence of abuse (sub-themes : The mother's suspicious process: Could this be true?, Threats that prevent forensic processes from starting and One of the reasons for the child to hide abuse: Don't worry my mom); (3) Being a mother in the process of abuse (sub-themes: “Feelings of mothers during abuse”, “Mothers' efforts to protect themselves and their children” and “ Effect of the abuse experience to mothers’ health”); (4) Emergent psychological problems in the child during this period from the mother's perspective ; (5) Factors that make the process difficult after the abusive experience disclosures (sub-themes: Lack of social and institutional support, Insecurity to the system and Difficulty and length of the legal process). The findings are discussed in line with the literature.

Key Words:

Father- daughter incest, intrafamilial sexual abuse, being a mother in the process of abuse, interpretative phenomenological analysis, qualitative analysis

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	i
YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI	ii
ETİK BEYAN.....	iii
TEŞEKKÜR	v
ÖZET.....	ix
ABSTRACT	x
İÇİNDEKİLER	xi
KISALTMALAR DİZİNİ	xiv
GİRİŞ	1
1. BÖLÜM	1
1.1. Çocuk Kavramının Psikolojik ve Hukuksal Tanımları.....	2
1.2. Çocuğa Yönelik Şiddet.....	4
1.2.1. Çocukluk Dönemi İhmali.....	5
1.2.2. Çocukluk Dönemi İstismarı	7
1.3. Çocuğa Yönelik Bir Şiddet Türü: Cinsel İstismar	8
1.3.1. Çocuğa Yönelik Cinsel İstismarın Yaygınlığı	10
1.3.2. Cinsel İstismar Failleri	11
1.3.3. Cinsel İstismarın Olası Risk Etmenleri	16
1.3.4. Cinsel İstismarın Çocuk Üzerindeki Olası Etkileri	18
1.3.5. Maruz Bırakılan Cinsel İstismarın Açığa Çıkma Süreci.....	22
1.4. Aile İçi Cinsel İstismar Sürecinde Anne Olmak	25
1.5. Çalışmanın Önemi ve Amacı.....	29
2. BÖLÜM	30
YÖNTEM.....	30
2.1. Yöntembilim.....	30
2.1.1. Neden nitel analiz.....	30
2.1.2. Neden YFA	32
2.2. Örneklem ve Seçici Örnekleme	33
2.3. Ölçüm Araçları	37
2.3.1. Demografik bilgi formu	37
2.3.2. Yarı-yapılandırılmış görüşme soruları	38
2.4. İşlem.....	39
2.5. Analiz	40

2.6. Güvenirlik.....	40
3. BÖLÜM.....	44
BULGULAR.....	44
3.1.İstismarın yaşanmasına zemin hazırlayan mevcut risk etmenleri.....	45
3.1.1.Cinsel istismar öncesinde aile içi şiddetin olması.....	45
3.1.2. Kök aile desteğinin olmaması	46
3.1.3. Gönüllü yapılmayan evlilik.....	47
3.1.4. Çocuğun evliliğin kurtarıcısı olarak görülmesi.....	48
3.1.5. Kadın ve Eş Rolüne İlişkin Yargılar ve Yüklemeler.....	49
3.2.İstismarın gün yüzüne çıkması.....	51
3.2.1. Annenin şüphelenme süreci: Acaba bu doğru olabilir mi?	51
3.2.2. Adli süreçleri başlatmayı engelleyen tehditler	55
3.2.3. Çocuğun istismarı saklama sebeplerinden biri: “Annem üzülmesin” ..	56
3.3. İstismar Süresince Anne Olmak.....	57
3.3.1. İstismar sürecinde annelerin hissettikleri	57
3.3.2. Annelerin çocuklarını ve kendilerini koruma çabası.....	65
3.3.3. İstismar yaşantısının annelerin sağlığına yansımaları.....	68
3.4. Annenin gözünden bu sürede çocukta gelişen psikolojik sorunlar	70
3.5. İstismar yaşantısı açığa çıktıktan sonra süreci zorlaştıran etmenler .	75
3.5.1. Sosyal ve kurumsal destek yoksunluğu.....	75
3.5.2. Sisteme güvensizlik.....	78
3.5.3. Hukuki sürecin zorluğu ve uzunluğu	79
4.BÖLÜM.....	81
TARTIŞMA	81
4.1. İstismarın Yaşanmasına Zemin Hazırlayan Etmenler: İstismar Geliyorum Diyor	81
4.2.İstismarın Ortaya Çıkması Süreci	84
4.3. Annelerin Gözünden İstismar Sürecinde Çocuklarda Gelişen Psikolojik Sorunlar	86
4.4. İstismar Sürecinde Anne Olmak	88
4.5. İstismar Yaşantısı Açığa Çıktıktan Sonra Süreci Zorlaştıran Etmenler	93
4.6.İhtiyaç Duyulan Destek: “Gelinlikle Çıkılan Eve kefenle dönme” olmasaydı.....	95
5. SONUÇ.....	97
KAYNAKÇA	102
EK 1: ORJİNALLİK RAPORU.....	133

EK 2: ETİK KURUL ONAYI.....	134
EK 3: GÖNÜLLÜ KATILIM FORMU	135
EK 4: DEMOGRAFİK BİLGİ FORMU	137
EK 5. YARI YAPILANDIRILMIŞ GÖRÜŞME SORULARI.....	139

KISALTMALAR DİZİNİ

YFA	Yorumlayıcı Fenomenolojik Analiz
G	Görüşmeci
A	Anne
ÇKM	Çocuk Koruma Merkezi
ÇİM	Çocuk İzlem Merkezi
UNİCEF	Birleşmiş Milletler Uluslararası Çocuklara Acil Yardım Fonu
BMÇHS	Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşmesi
ÇKK	Çocuk Koruma Kanunu
TMK	Türk Medeni Kanunu
TCK	Türk Ceza Kanunu

TABLÖLAR DİZİNİ

Tablo 1 Katılımcıların Özellikleri	35
Tablo 2 Aile içi cinsel istismara maruz bırakılan kız çocukları annelerinin öznel deneyimlerine ilişkin yarı yapılandırılmış görüşme soruları	38
Tablo 3 Aile İçi Cinsel İstismara Maruz Bırakılan Kız Çocukları Annelerinin Deneyimlerinde Ortaya Çıkan Yorumlayıcı Fenomenolojik Analiz Temaları.....	44

GİRİŞ

1. BÖLÜM

Çocukluk dönemi ihmal ve istismarı hem ülkemizde hem de dünyada yaygın olarak görülen toplumsal bir sorundur. Rapor edilen vaka sayısı ile eşgüdümlü olarak Çocuk Koruma Merkezleri'nin (ÇKM) ve sadece cinsel istismar vakalarının takip edildiği Çocuk İzlem Merkezleri'nin (ÇİM) sayısındaki ve bu merkezlere yapılan başvuruların miktarındaki artışlar konunun giderek daha fazla dikkat çeken sosyal bir sorun olduğuna işaret etmektedir. Son yıllarda ilgili alanyazının hem araştırma sayısı hem de niteliği açısından zenginleşmesiyle çocukluk dönemi ihmal ve istismarının kısa ve uzun erimli psikolojik sonuçlarına yönelik farkındalık giderek artmıştır (Chen ve ark., 2010; Gökler, 2002; Infurna, Reichl, Parzer, Schimmenti, Bifulco ve Kaess, 2016; Kesler ve ark., 2010; Levey ve ark., 2017; Nemeroff, 2016; Read, van Os, Morrison, ve Ross, 2005; Taner ve Gökler, 2004; Teicher ve Samson, 2016; Widow, 2017; Wilson, 2010). Bugün çocukluk dönemi ihmal ve istismarı uluslararası düzeyde bir insanlık sorunu olarak algılanmaktadır. Birleşmiş Milletler, UNICEF gibi uluslararası örgütler ve Sivil Toplum kamuoyu oluşturarak yönetimleri uluslararası düzeyde ortak tanımlara ulaşmaya zorlamaktadır.

Alanyazında çocukluk döneminde görülen ihmal ve/veya istismarın tespiti, önlenmesi ve yıkıcı etkilerinin tedavisine ilişkin hem çocuklarla hem de ailelerle yapılan birçok çalışma bulunmaktadır. İhmal ve/veya istismar olgusunun aile içinde biçimlenmeye başladığı ilk andan itibaren tüm süreci çocukla beraber en derinlemesine olarak temel bakım veren kişi, yani anne yaşamaktadır. Ancak, bu doktora çalışması öncesinde yapılan kapsamlı alanyazın taraması sırasında ülkemizdeki bu tür tanıklıkları olan annelerin bu süreci nasıl deneyimlediklerine ve nasıl baş ettiklerine ilişkin araştırma bulunamamıştır. Bu çalışma kapsamında cinsel istismara babaları tarafından maruz bırakılmış kız çocuklarının annelerinin istismar olgusuyla yüzleştikleri andaki yaşantıları, sonrasında neler yaşadıkları, bu gerçeğe nasıl ve ne ölçüde baş edebildikleri sorularına yanıt aranmıştır.

İzleyen kısımlarda ilk olarak çalışmanın inceleme alanlarıyla ilgili alanyazın aktarılmış ve ardından planlanan araştırma deseni sunulmuştur.

1.1. Çocuk Kavramının Psikolojik ve Hukuksal Tanımları

Olgunlaşma süreci içinde biyolojik belirleyiciler tarafından tanımlanan bebeklik ve yetişkinlik dönemlerinin tersine, çocukluk olgusu ilgili kültürün normları çerçevesinde tanımlanan toplumsal bir fikirdir (Postman, 1995). Bu nedenle çocukluğun tanımı ve sınırları aynı zaman diliminde toplumdan topluma ve belli bir toplumun tarihsel dönüşümü içinde dönemden döneme önemli farklılıklar gösterebilmektedir. Tarihsel olarak bakıldığında sözel toplumlarda çocukların, gençlerin ve erişkinlerin arasında neredeyse bir fark bulunmamaktadır. Tuchman (1978) Ortaçağ'da çocukluğun yedi yaşında son bulduğunu, o yaşta çocukların dil becerilerine neredeyse yetişkinler kadar hâkim olmasının ise bu durumun nedeni olduğunu belirtmiştir. Günümüzde genel olarak yasalarla tanımlanan kronolojik yaş çocuk ve yetişkin arasındaki sınırı belirlese de bu ölçüt ülkeler arasında farklılık göstermektedir (Smith ve Brownlee, 2011).

Tarihsel ve politik süreçleri temel alan tanımların uç noktalara varan farklılıklarına karşın çocukluğu biyopsikososyal gelişim çerçevesinde ele alan yaklaşımlar üzerinde uzlaşılabilir tanımlar sunmaktadır. Doğumdan yetişkinliğe kadar uzanan gelişim süreci oldukça hızlı ve karmaşıktır. Farklı yaş gruplarındaki çocuklar bedensel ve zihinsel özellikleri, yetileri ve yeterlilikleri açısından birbirinden önemli derecede farklılık göstermektedir. Bu farklar daha çok çocuğun gelişim özellikleriyle ilgilidir. Bu nedenle, yetişkinliğe kadar olan gelişim birçok alt evreyle adlandırılmakta ve tanımlanmaktadır. Yaklaşık 40 hafta süren anne rahmindeki gelişim sürecinden sonra dünyaya gelen bebek ilk 28 gününde yeni doğan olarak adlandırılmaktadır. Yaşamın en hassas dönemlerinden biri olan bu dönemde, bebeğin yaşam becerisi çok azdır ve bu nedenle sürekli bakım verecek birine ihtiyaç duymaktadır. Yeni doğan dönemini de kapsayan ve yaklaşık olarak 18-24 aylara kadar devam eden döneme bebeklik dönemi denmektedir. Bu dönemde bebeğin dil becerilerinde, duyuşsal motor gelişiminde ilerleme görülmektedir. Bebeklik döneminin sonundan yaklaşık 5-6 yaşına kadar süren dönem ise erken çocukluk ya da okul öncesi dönem olarak adlandırılmaktadır. Okul öncesindeki yıllarda çocuk konuşma becerisini oldukça genişletme, cinsiyet özelliklerini öğrenmeye başlamakta ve akran ilişkileri kurmaktadır. Çocuğun ilköğretimde yer aldığı 6-11 yaş arası dönemler orta ve

geç çocukluk olarak adlandırılmaktadır. Bu yaş grubundaki çocuklar ise evden sonra sosyalleştikleri bir ortamla beraber hayatlarının merkezine daha çok başarıyı oturtmaktadır (Santrock, 2011; Yörükoğlu, 1998). Erken ergenlik döneminde fiziksel gelişim daha baskınken, orta ergenlikle beraber cinsel ve sosyal gelişim de ilerlemeye başlamaktadır. 18 yaş sonrasını kapsayan dönem ise geç ergenlik olarak anılmaktadır. Bireyin sosyal, cinsel, fiziksel ve duygusal gelişimi daha çok belirginleşmeye başlasa da, kendi ekonomik özgürlüğünü kazanmamış olması erişkin olarak adlandırılmasını engellemektedir (Dağlı ve İnancı, 2011). Gelişim dönemlerini tanımlayan birçok kuram bulunmaktadır. Bu tez kapsamında yaşa bağlı gelişim dönemleri hem sorunun hukuksal boyutunun tanımlanması hem de durumun maruz bırakılan çocuk üzerindeki etkilerinin daha iyi anlaşılabilmesi için büyük önem taşımaktadır.

Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi (BMÇHS) çerçevesinde çocuklar hak sahibi bireyler olarak tanınmaktadır. Sözleşmeye göre daha erken yaşta reşit olma durumu hariç; 18 yaş altı her birey çocuk olarak kabul edilmektedir. Günümüzde Amerika Birleşik Devletleri hariç bütün ülkeler BMÇHS’ni imzalamıştır. Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi çocuk haklarını hayatta kalma hakkı, korunma hakkı, gelişme hakkı ve katılım hakkı olmak üzere 4 temel başlık altında toplanmaktadır (Çocuk Hakları Sözleşmesi, 1995). Türkiye toplam 54 madde içeren BMÇHS’ni 1990 yılında imzalamış, 1995 yılında ise onaylamıştır; ancak Lozan antlaşmasını gerekçe göstererek 17., 29. ve 30. maddelere çekince koymuştur. Bu maddeler çocukların eğitim, ifade özgürlüğü, kendi kültürünü yaşatma ve kendi dilini kullanma haklarını içermektedir (Ulukol ve Köseli, 2013).

Çocukluğun hukuksal olarak belirlenmiş kronolojik yaş sınırları üzerinde konuşulurken erken yaşta reşit olma kavramının da gözden kaçırılmaması önem taşımaktadır. Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi’nde belirtilen daha erken yaşta reşit olma hali ülkemizde medeni hukuka ilişkin bir kavramdır. Türk Medeni Kanunu (TMK) kapsamında olağanüstü koşullarda hâkim 16 yaşını doldurmuş bireylerin evlenmesine izin verebilmektedir (Türk Medeni Kanunu, 2001). Türk Ceza Kanunu’nun (TCK) 6. maddesine göre 18 yaş altı her birey çocuk olarak kabul edilsede, cezai işlemler yaş grubuna göre üçe ayrılmaktadır (Türk Ceza Kanunu, 2004). İlk grup olan 12 yaş ve altı çocukların ceza sorumluluğu bulunmamaktadır. İkinci grup olan 12-15 yaş arasındaki bireylerde “işlediği fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılayamaması ve davranışlarını

yönlendirme yeteneğinin gelişmemesi” halinde ceza sorumlulukları yoktur. Farklı bir ifadeyle, 12-15 yaş arasındaki çocuklara ceza kovuşturması açılmaması için belli gerekçelerin olması gerekmektedir. Son olarak, Türk Ceza Kanunu’na göre birey fiili işlediği sırada 15-18 yaş arasında ise hapis cezası verilebilmektedir. Ülkemizdeki Çocuk Koruma Kanunu’na göre ise reşit olsalar bile 18 yaşın altındaki her birey çocuk olarak kabul edilmektedir (Çocuk Koruma Kanunu, 2005). Bu durumda bireyler Medeni Kanun’a göre reşit sayılsalar dahi Çocuk Koruma Kanunu sayesinde çocuk olmaktan kaynaklı haklarından yararlanabilmektedirler. Hem uluslararası sözleşmeler hem de TCK ve TMK’ya göre 18 yaş altındaki bireyler farklı yaptırımlara maruz kalabilmektedir. 18 yaşına gelmemiş bireyler vasilerinin onayıyla erken yaşta reşit sayılabilmekte ya da hapis cezası alabilmektedir. Oysa ülkemizdeki Çocuk Koruma Kanunu’na göre 18 yaş altı her birey çocuk olarak kabul edilmekte ve sadece çocuk oldukları gerekçesiyle bazı haklara sahip olmaktadır. Bu araştırma kapsamında 18 yaş altı her birey çocuk olarak adlandırılmıştır.

1.2. Çocuğa Yönelik Şiddet

Çocuk istismarı ve ihmali, çocuğun ebeveyni, çocuğa bakmakla yükümlü olan başka kişiler ya da başka erişkinler tarafından çocuğa uygulanan ve çocuğun gelişimine hasar verici ya da gelişimini engelleyici olan eylem ya da eylemsizlikler olarak tanımlanmaktadır (Golden, Samuels ve Southall, 2003). Ek olarak, çocuğa yönelik ihmal ve istismar toplumun kendisi ya da devlet organları tarafından da gerçekleştirilebilmektedir. Bu durum BMÇHS’de Madde 19’da “Bu Sözleşme’ye Taraf Devletler, çocuğun ana-babasının ya da onlardan yalnızca birinin, yasal vasi veya vasilerinin ya da bakımını üstlenen herhangi bir kişinin yanında iken bedensel veya zihinsel saldırı, şiddet veya suistimale, ihmal ya da ihmalkâr muameleye, ırza geçme dahil her türlü istismar ve kötü muameleye karşı korunması için; yasal, idari, toplumsal, eğitsel bütün önlemleri alırlar.” şeklinde devletlere düşen görev tanımlanmıştır. İstismar içeren eylemler kaza sonucu meydana gelmeyen, önlenebilecek olan ve altında kasıt bulunan davranışları içermektedir.

1.2.1. Çocukluk Dönemi İhmalı

Her çocuğun yeterli beslenmeye, güvenli bir ortamda barınmaya, sağlık olanaklarından yararlanmaya, eğitim almaya, yönlendirilmeye ve sevmeye hakkı vardır. İhmal, çocuğun temel ihtiyaçlarının- haklarının çocuğa bakmakla yükümlü olan kişi ya da kişiler tarafından karşılanmaması durumudur (Yurdakök, 2010). Çocuğa karşı şiddet türlerinden en yaygın olanının ihmal olduğu görülmektedir (USDHHS, 2016). İstanbul’da 2000-2002 yılları arasında raporlara yansıyan ve ölümle sonuçlanan olguların %74.5’inin ihmal sonucunda gerçekleştiği bildirilmiştir (Saka, 2004). İhmal, en az istismar kadar, kısa ve/veya uzun vadede olumsuz sonuçlara yol açsa da hem dünyada hem de ülkemizde alanyazında ihmal konusundaki araştırmaların istismar araştırmalarına göre daha az yapıldığı dikkat çekmektedir (Stoltenborgh, Bakermans-Kranenburg ve Van Ijzendoorn, 2013; Şahin, 2015). İhmal durumlarının duygusal ihmal, fiziksel ihmal, tıbbi ihmal ya da eğitim ve rehberlik ihmal gibi alt gruplara ayrıldığına işaret edilmektedir (Child Welfare Information Gateway, 2013; Slack, Holl, Altenbernd, McDaniel ve Stevens, 2003). Farklı ihmal türlerine ilişkin kısa açıklamalar aşağıda sunulmuştur.

1.2.1.1. Duygusal ihmal

İhmal türleri arasında en zor tespit edilenlerden biri olmasına rağmen çocuğun yaşamını hem kısa hem de uzun erimde derinlemesine etkileyen bir ihmal türüdür. Çocuğa ilgi ve sevgi gösterilmemesi, çocuğun başarılarının takdir edilmemesi, yeteneklerinin geliştirilmesine izin verilmemesi, dışlanması, duygusal olarak desteklenmemesi duygusal ihmal olarak ele alınmaktadır (Glaser, 2002).

1.2.1.2. Fiziksel ihmal

Çocuğun gelişimi için önemli olan fiziksel koşulların sağlanmaması ve yaşamına sağlıklı bir şekilde devam etmesi için gerekli olan fiziksel önlemlerin alınmaması fiziksel ihmal olarak adlandırılmaktadır (Stoltenborgh ve ark. 2013). Çocuğun yeterli beslenmemesi, temiz giydirilmemesi, kaza yönünden riskli ortamlarda yaşaması, yaşıyla uygun olmayacak şekilde denetimsiz bırakılması fiziksel ihmal ise örnekleri arasında yer almaktadır (Çamurdan, 2006; Kaplan, Pelcovitz ve Labruna, 1999). Ayrıca çocuk daha dünyaya gelmeden önce, hamilelik sırasında annenin alkol, sigara ya da madde

kullanması da fiziksel ihmal örnekleri arasında sayılabilmektedir (Öztop, Ekmekçi, Yağmur ve Kondolot, 2012).

1.2.1.3. Tıbbi ihmal

Çocuğun temel tıbbi gereksinimlerinin karşılanmaması, tıbbi önerilere uyulmaması tıbbi ihmal olarak değerlendirilmektedir (Bahar, Savaş ve Bahar, 2009). Özellikle erken dönemde çocukların sağlıklı olsalar dahi rutin kontrollere götürülmesi ve içinde bulunduğu yaş dönemine göre aşılarının yapılması gerekmektedir. Özellikle doğumdan itibaren ilk bir yılda yapılan bu aşılar hem çocuğun var olan sağlığını koruması hem de bulaşıcı hastalıkların önlenmesi açısından önem taşımaktadır (Arisoy ve ark., 2015). Ancak aileler herhangi bir sağlık sorunu olmaması nedeniyle bu kontrolleri aksatabilmektedir. Çocuğun tıbbi ihmali sadece aileleri tarafından meydana gelmemektedir. Bazı durumlarda sağlık personelinin aileye ya da çocukla ilgilenen kişilere hastalığı, tedavi yöntemini tam olarak ya da hasta yakınlarının anlayabileceği bir dille anlatmaması durumunda çocuğun ihtiyaçları aile tarafından anlaşılamadığı için tam olarak karşılanamamaktadır. Bu durum da sağlık çalışanlarının ortaya çıkarabildiği tıbbi ihmal örnekleri arasında yer almaktadır (Dubowitz, 2009).

1.2.1.4. Eğitim ihmali

Eğitim ihmali çocuğun eğitim imkanlarından mahrum kalması olarak tanımlanmaktadır (Dubowitz, Pitts ve Black, 2004). Okul çağı gelmesine rağmen çocukların okula gönderilmemesi ya da özel gereksinimi olan çocukların özel eğitim haklarından yararlanamaması eğitim ihmali olarak ele alınmaktadır (Dağlı ve İnancı, 2011). Ülkemizde bu ihmal türünde cinsiyete bağlı eğilimler görülebilmektedir (Tunç, 2009). Kız çocuklarının okula gönderilmeme oranlarının erkek çocuklardan daha yüksek olduğu bildirilmiştir (UNICEF, 2003).

1.2.1.5. Rehberlik ihmali

Her çocuğun içinde yaşadıkları toplumun kurallarını ve bu kurallara uymazlarsa karşılaşabileceği yaptırımları bilmeye ihtiyaçları vardır. Çocuğun bu ihtiyacının

karşılanması için çocuğa bakmakla yükümlü kişi ya da kişilerin çocuğun gelişimine uygun, açık ve tutarlı bir biçimde çocuğu yönlendirmeleri gerekmektedir. Bu tarz yönlendirmelerin olmadığı yerde rehberlik ihmali ortaya çıkabilmektedir (Mackenzie, 2010). Ayrıca bazı kaynaklarda çocukların ekonomik sömürüsünün devlet tarafından engellen(e)memesinin, konuya ilişkin gerekli düzenlemelerin yapıl(a)mamasının ekonomik ihmal olarak düşünülmesi gerektiği belirtilmektedir (Akço, 2002).

1.2.2. Çocukluk Dönemi İstismarı

İhmal durumunda çocuğun gelişimi açısından yapılması gereken ancak yapılmayan eylemler yer alırken; istismar durumunda ise yapılmaması gerektiği halde yapılan eylemler bulunmaktadır. Bu eylemler sonucunda çocuğun psikolojik ya da fiziksel varlığının tehlikeye girme olasılığı bulunmaktadır (Taner ve Gökler, 2004). İhmal olgusunda olduğu gibi istismarın da farklı biçimleri bulunmaktadır.

1.2.2.1. Duygusal istismar

Çocuğun duygusal bütünlüğünü zedeleyen ve kısa-uzun vadeli sonuçları bulunan her türlü eyleme duygusal istismar denmektedir. Çocuğun bakımıyla ilgilenen kişilerin çocuğu görmezden gelmesi, reddetmesi, aşağılaması, yalnız bırakması, tehdit etmesi, korkutması, çocuğun kendine olan güvenini sarsması gibi eylemleri kapsamaktadır (Yurdakök, 2010). Duygusal istismar diğer istismar türleriyle birlikte görülebileceği gibi tek başına da ortaya çıkabilmektedir (Öztop ve ark., 2012). İstismar türleri arasında en az çalışılan istismar türü duygusal istismar olduğu belirtilmiştir (Moulding, 2017). Bu durumun bir gerekçesinin fiziksel ya da cinsel istismar gibi doğrudan gözlenen fiziksel bir sonucunun olmaması olduğu düşünülmektedir. Gerçekten de duygusal istismar ve ihmal bildirim oranlarının fiziksel ve cinsel istismar bildirim oranlarına göre çok daha düşük olduğu görülmektedir (Beck ve Ogloff, 1995).

1.2.2.2. Fiziksel istismar

Duygusal istismardan sonra en çok karşılaşılan istismar türünün fiziksel istismar olduğu bildirilmektedir (Stoltenborgh ve ark., 2013; Şahin, 2008). Dünya Sağlık Örgütü'ne (2006) göre fiziksel istismar; çocuğun gelişimine, sağlığına ya da onuruna zarar verecek

biçimde fiziksel güç kullanılmasıdır. Vurma, tekmeleme, sarsma, ısırma, yakma, kaynar suyla haşlama, boğma, zehirlenme gibi eylemler fiziksel istismar örnekleri arasında yer almaktadır (DSÖ, 2006). Dünya Sağlık Örgütü (2014) verilerine göre tüm yetişkinlerin %25'inin çocukken fiziksel istismara maruz bırakıldıkları tahmin etmektedir. Fiziksel istismarın özel bir türü olan sarsılmış bebek sendromu (SBS) istismara bağlı olarak yaşanan ölümlerin büyük çoğunluğunu oluşturmaktadır (King, MacKay ve Sirnick, 2003). Özellikle iki yaş altında görülmekle birlikte beş yaşına kadar risk devam etmektedir. Bebeğin doğumundan sonraki ağlamaları karşısında ebeveynlerin ya da temel bakım verenlerin kızgınlıkla bebeği sarsması sonucunda bebekte oluşan kafa travmaları ve beyin hasarı ile kendini göstermektedir (Şahin ve Taşar, 2012). Bakım verenin yapay bozukluğu olarak tanımlanan Münchausen by Proxy Sendromu (MBPS) çocuk istismarının ciddi sonuçları olan özel bir türüdür. Bu istismar türü ilk kez 1977 yılında Meadow tarafından tanımlanmıştır. Hem ifade etme becerileri yeterince gelişmediğinden hem de temel bakım verene bağlı olmalarından dolayı özellikle 2 yaş altı çocukların risk grubunda olduğu belirtilmektedir (Leonard ve Farrell, 1992).

1.2.2.3. Cinsel istismar

Cinsel istismarın bu çalışmanın temel araştırma konusunu oluşturduğu göz önünde bulundurularak izleyen başlık altında kapsamlı olarak ele alınmıştır.

1.3. Çocuğa Yönelik Bir Şiddet Türü: Cinsel İstismar

Cinsel istismar, çocuğun gelişimine uygun olmayan, bilişsel gelişimi açısından çocuğun anlamlandıramadığı ve kavrayamadığı bu nedenle de herhangi bir onay vermesinin mümkün olmadığı herhangi bir cinsel etkinliğe dâhil edilmesi olarak tanımlanmaktadır (DSÖ, 2006). Çocukluk dönemi cinsel istismarını belirlemek oldukça zordur. Cinsel birleşmenin gerçekleştiği bir eylemin açıkça cinsel istismar olduğu bilinirken; elle dokunma gibi bazı eylemlerde bu kadar kesin yargılara varılamamaktadır. Davranışların altında yatan niyetin ya da bedensel temasın sınırlarının belirlenmesi her zaman kolay olmamaktadır. Çocukla cinsel birleşmenin tam olarak gerçekleşmesi cinsel istismarın en uç örneği olsada, çocuğa cinsel amaçlı dokunma, çocuğu kucaklama, teşhircilik, röntgencilik, çocuğu yaşına uygun olmayan cinsel uyarana maruz bırakma, pornografik yayında çocuğun zorla kullanılması da cinsel istismar örnekleri arasında yer almaktadır

(Gray, Jordanova, Sethia, González ve Yon, 2016; Yurdakök, 2010). Bir davranışın istismar olarak değerlendirilip değerlendirilmemesinde kültürün de çok önemli etkisi olduğu düşünülmektedir. Bu durum diğer istismar türlerinde olduğu gibi cinsel istismarda da geçerli olmaktadır. Nasıl çocuğa dayak atmak aslında fiziksel istismar eylemi olmasına karşın bir disiplin yöntemi olarak görülüyorsa, çocuğu dudağından ya da cinsel organlarından öpmek de bazı toplumlarda ebeveynin sevgisini ifade etme biçimi olarak kabul görebilmektedir (Polat, 2006).

Cinsel istismar failleri çocukların tanımadığı bireyler olabileceği gibi, çocukların doğrudan tanıdığı bireyler de olabilir. Cinsel istismar eylemleri, evlerde, okullarda, toplum içinde, bakımevlerinde gerçekleşebilmektedir (Pinheiro, 2006). Çocuğun kan bağı olan ya da kan bağı olmasa da çocuğun bakımından sorumlu birileri tarafından yapılması durumunda ensest olarak tanımlanmaktadır. Ek olarak, ensest evlenmeleri ahlaken, hukuksal ve dinsel açılardan uygun bulunmayan kişiler arasında yaşanan cinsel ilişki olarak tanımlanmaktadır (Kaplan ve Sadock, 1991; Yurdakök, 2010). Dilimize Fransızca'dan geçen ensest Türk Dil Kurumu'na göre aile içi yasak ilişki olarak tanımlanmaktadır. Türkiye alanyazınında ensest terimi cinsel istismar eylemiyle sınırlı kalsa da yurtdışı alanyazınında Love (2011) ensestin farklı bir boyutu daha olabileceği belirtilmektedir. Love (2011)'a göre karşı cinsten olan çocuk-ebeveyn ikilileri arasında yüksek derecede yakınlık olduğunda ve kız çocukları babalarının “küçük kadını” ya da erkek çocukları “annelerinin adamı” olarak tanıtıldığında ya da tanımlandığında duygusal ensest durumu ortaya çıkabilmektedir. Duygusal ensest genellikle bilinçli olmayan bir biçimde meydana gelse de çocuğun özellikle duygusal gelişimi üzerinde önemli etkileri bulunmaktadır. Tanımında da anlaşılabileceği üzere ensest, sadece çocukluk döneminde gerçekleşen bir istismar türü olarak sınırlandırılmamıştır. Yetişkinlik döneminde de bir amca ile yeğenin evlenmesi ensest olarak tanımlanırken, herhangi bir cezai durum söz konusu değildir. Bu nedenle bu araştırma kapsamında, aile içi cinsel istismar kavramı kullanılacaktır.

Aile içinde gerçekleşen cinsel istismar için belli bir başlangıç yaşı tanımlanmamasına karşın çok erken yaşlarda başlayabildiği, uzun yıllar boyunca devam edebileceği belirtilmektedir (Brickman, 1984). Aile içi cinsel istismar tanımlanmasında genel olarak bir kan bağından söz edilse ve bazı ülkelerde bu haliyle kabul edilse de, alanyazında kan bağı olmasa dahi çocuğun bakımından sorumlu olan bireyin de—örneğin üvey babanın—

aile içindeki çocuğa karşı uyguladığı cinsel istismar olarak kabul edilmektedir (DSÖ, 2002). Türk Ceza Kanunu'nun 103. Maddesi çocuğa karşı cinsel istismarla ilişkilidir (TCK, 2004). Bu maddeye bakıldığında maddenin 3. bendinde, “Üçüncü derece dâhil kan veya kayın hısımlığı ilişkisi içinde bulunan bir kişiye karşı ya da üvey baba, üvey ana, üvey kardeş veya evlat edinen tarafından ya da vasi, eğitici, öğretici, bakıcı, koruyucu aile veya sağlık hizmeti veren ya da koruma, bakım veya gözetim yükümlülüğü bulunan kişiler tarafından” çocuğun cinsel istismara uğramasının sonucunda ceza yarı oranında arttırılmıştır.

1.3.1. Çocuğa Yönelik Cinsel İstismarın Yaygınlığı

Çocukluk dönemi olumsuz yaşantılarıyla ilgili alanyazın tarandığında, araştırmaların sıklıkla cinsel istismarla ilgili olduğu dikkat çekmektedir (Stoltenborgh, Bakermans-Kranenburg, Alink ve van IJzendoorn, 2015). Ancak çocukluk döneminde maruz bırakılan cinsel istismar oranları günümüzde hala net olarak bilinmemektedir. Araştırmalar incelendiğinde farklı sıklıklar olduğu göze çarpmaktadır. Cinsel istismarın tanımının net olarak yapılamaması ya da kültürden kültüre farklılık gösterebilmesi, araştırma yöntemlerinin ve çalışılan örneklemelerin farklı olması ya da konunun doğası gereği açığa kolay çıkamaması gibi etmenlerin buna zemin hazırlayabileceği düşünülmektedir (DSÖ, 2006; Edgardh ve Ormstad, 2000; McElroy ve ark., 2016). Aile içi cinsel istismar oranlarının tam olarak saptanamamasının nedenlerinden biri de aile kurumuna olan güven ve saygıdır. Bireylerin, hatta profesyonellerin bile aile içinden zarar gelme potansiyelini ihmal edebildikleri dikkat çekmektedir (Polat, 2006). Cinsel istismarla ilgili bazı araştırmalarda ise birleşmenin gerçekleşmediği cinsel saldırıların raporlandırılmasının ve bildirilmesinin, birleşmenin gerçekleştiği vakalara oranla daha düşük olduğu belirtilmektedir (Wissink, van Vugt, Smits, Moonen ve Stams, 2018).

Dünya Sağlık Örgütü (2014) her beş kadından biri ve her on üç erkekten birinin de çocukken cinsel istismara maruz bırakıldıklarını bildirmektedir. Ek olarak, dünya genelinde yaklaşık olarak %20 oranında kadın ve %5-10 arasında erkek çocukluk çağında cinsel istismara uğramaktadır (DSÖ, 2013). Stoltenborgh (2012) 1980-2008 yıllarını kapsayacak biçimde bir meta-analiz çalışması sonucunda 331 bağımsız örneklem üzerinde 9,911,748 cinsel istismar vakası bulunduğunu saptamıştır. Stoltenborg ve arkadaşları (2011) tarafından yapılan başka bir meta-analiz çalışmasında ise dünya

genelinde kız çocukların %18-20'sinin, erkek çocuklarının ise %8'inin çocukluk döneminde cinsel istismara uğradığı bulunmuştur. Yapılan başka bir metaanaliz çalışmasında ise dünya genelinde, çocukluk döneminde cinsel istismara maruz bırakılma, kız çocuklarında %18, oğlan çocuklarında ise %7.6 olarak saptanmıştır (Stoltenborgh, Bakermans- Kranenburg, Alink ve van IJzendoorn, 2015). Lalor and McElvaney (2010) tarafından Avrupa ülkelerindeki cinsel istismar oranlarının değerlendirildiği bir araştırmada kız çocukların cinsel istismara maruz bırakılma oranı İsveç'te %13.9, Danimarka'da %15.8, İspanya'da %19 bulunurken, erkek çocuklarda ise İsveç'te %15.2, Danimarka'da %6.7, İspanya'da %15.5 olarak bildirilmiştir. Ülkemizde ise çocukluk çağı cinsel istismarı yaygınlığı ile ilgili yeterli sayıda araştırma ve veriye ulaşılamamaktadır (Çavlin- Bozeyoğlu, 2009). UNICEF ve Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu (SHÇEK) tarafından 2010 yılında yapılan bir araştırmada çocukların %10'unun cinsel istismara maruz bırakıldığı saptanmıştır. Türkiye'de liseye giden 1955 kız öğrenciyle yapılan bir çalışmada aile içi cinsel istismara uğrama oranı %1.8 olarak saptanırken (Alikasifoglu, Erginoz, Ercan, Albayrak-Kaymak, Uysal ve Ilter, 2006); katılımcılardan geriye dönük olarak bilgi alınan bir çalışmada ise bu oran %4.6 bulunmuştur (Gökten, 2011).

Aile içi cinsel istismar oranlarını belirlemek, istismarcının çocuğun tanımadığı biri olduğu duruma göre daha zordur. Çünkü bu durumda çocuğun açılma süreci zaman alabilmekte, aile içinde ortaya çıksa bile araştırmalara ve kurumlara yansımabilmektedir (Russell, 1983).

1.3.2. Cinsel İstismar Failleri

Araştırmalara ve alan verilerine bakıldığında, genel kanının aksine cinsel istismarın genellikle çocuğun tanıdığı biri tarafından gerçekleştirildiği görülmektedir (Csorba ve ark., 2005; Gekoski, Davidson ve Horvath, 2016; Radford ve ark., 2011; Berelowitz, Clifton, Firmin, Gulyurtlu ve Edwards, 2013; Miller, 2013). Çocukluk döneminde cinsel istismara maruz bırakılan 101 kişiyle geriye dönük olarak yürütülen bir araştırmada saldırganların üçte ikisinin tanıdık olduğu saptanmıştır (Bahali, Akcan, Tahiroglu ve Avcı, 2010). Başka bir araştırmada ise saldırganların %73'ünün çocukların tanıdığı bireyler olduğu, bu bireylerin %31.1'inin ise aile içinden olduğu belirtilmiştir (Perdahli Fis, Arman, Kalaca ve Berkem, 2010). Birleşik Krallık'ta genç yetişkinlerle ve gençlerle

yapılan bir araştırmada her yirmi çocuktan birinin cinsel istismara maruz bırakıldığı ve bu kişilerin %90'ının bireylerin tanıdıkları kişiler oldukları belirlenmiştir (Radford ve ark., 2011).

Hem yurtiçi hem de yurtdışı alanyazın incelendiğinde aile içi cinsel istismarı gerçekleştiren saldırganın genellikle baba olduğu görülmektedir. Ancak çocuğa yönelik cinsel saldırıyı gerçekleştiren sadece babalar değildir. Görece daha az olsa da kardeşler, baba-oğul, dede-torun, büyükanne-torun, dayı/amca-yeğen, hala/teyze-yeğen, anne-kız ve anne-oğlu arasında da cinsel istismar görülebilmektedir (Polat, 2006). Aile içi cinsel istismar türleri arasında en yaygın olanının baba tarafından kız çocuğa yönelik olan olduğu (Sariola ve Uutela, 1996; Yıldırım ve ark., 2014); annenin erkek çocuğuna yönelik cinsel istismarının ise en az rastlanan istismar türü olduğu bilinmektedir (Finkel, 1994; Polat, 2007). Vaka kayıtları ve araştırma bulguları aile içinde ortaya çıkan cinsel istismar suçunun en sık görülen faili olarak babayı öne çıkarsa da çocukların birebir en yakınında olan ebeveynlerden birinin, babanın, çocuklarına karşı cinsel şiddet uygulamasının altında yatan motivasyonunu açıklamakta yetersiz kalmaktadır.

Alanyazında failin davranışına yönelik rasyonel ya da görgül temelli açıklamalar üretilmeye çalışılmıştır. Örneğin, “erken dönemde cinsel istismara maruz bırakılan bireylerin, yetişkin olduklarında başka kişilere/çocuklara karşı cinsel istismarda bulunma eğilimi gösterebilecekleri” çocuğa karşı cinsel şiddetin kökenine ilişkin sıkça vurgulanan bulgulardan biri olmuştur (Clarke, Stein, Sobota, Marisi ve Hanna, 1999; Glasser ve ark., 2001; Jespersen, Lalumière ve Seto, 2009; Lambie, Seymour, Lee ve Adams, 2002; Salter ve ark., 2003; Sullivan ve Sheehan, 2016). Farklı bir ifadeyle, çocukluğunda cinsel istismara maruz bırakılan kişi, başka değişkenlerin de etkisiyle, cinsel istismara maruz bırakan kişi haline gelebilmektedir. Her ne kadar bu varsayım birçok araştırma tarafından desteklense de araştırmaların yöntemsel olarak önemli eksiklikleri bulunmaktadır. Bu tür araştırmalar sonucu ulaşılan bulgular sadece erkek örneklerde ortaya çıkmaktadır. Öte yandan, kız çocukların daha fazla cinsel istismara maruz bırakıldıkları bilindiği halde kadınlar için bu varsayımın desteklenmediği görülmektedir (Scully, 1994). Ek olarak, ileriye dönük olarak yapılan bir araştırmada erkeklerde de erken dönemde cinsel istismara maruz bırakılmanın, ileriki dönemde istismarcı olmayla ilişkisi bulunmazken; cinsel istismara ek olarak fiziksel istismarın (Lisak, Hopper ve Song, 1996; Merrill, Thomsen, Gold ve Milner, 2001), duygusal istismarın ve ihmalin de yer almasının yani çoklu

mağduriyetin cinsel suçlarla anlamlı ilişkisi bulunmuştur (Leach, Stewart ve Smallbone, 2016; Sullivan ve Sheehan, 2016). İstismarın üç türünün (cinsel istismar, fiziksel istismar, duygusal istismar) ve ihmalin ele alındığı kapsamlı bir çalışmada yetişkinlik hayatında cinsellikle ilgili suç işleyen kişilerin, cinsellikle ilgili suç işlemeyen kişilere göre anlamlı derecede daha fazla cinsel istismar tarihçesi olduğu belirtilmiştir (Jespersen ve ark., 2009). Aynı çalışmada, cinsel suç işleyen kişiler, yetişkinlere karşı cinsel suç işleyen kişiler ve çocuklara karşı cinsel suç işleyen kişiler olarak ikiye ayrılmıştır. Yetişkinlere karşı cinsel suç işleyen kişilerin, çocuklara karşı cinsel suç işleyen kişilere göre daha az cinsel istismar yaşantıları olduğu, ancak fiziksel istismar yaşantılarının daha çok olduğu saptanmıştır.

Erken dönemde cinsel istismara uğrayan çocukların yetişkinlik döneminde istismar davranışı gösterme riski üzerinde doğrudan etkili olabilecek ya da süreci düzenleyebilecek birçok değişken araştırma konusu olmuştur. İstismarcının cinsiyeti en sık araştırma konusu olan değişkenlerden biridir. Her ne kadar istismarda bulunan kişiler hem alanyazında hem de uygulamalarda daha çok erkekler olarak karşımıza çıksa da, kadınlar tarafından istismara uğrayan erkek çocukları da bulunmaktadır (Knoll, 2010; McLeod, 2015; Robinson, 1998). Kadınlar tarafından istismara uğrayan erkek çocukların, erkekler tarafından istismara uğrayan çocuklardan ve kadınlarla zorlama olmadan kurulan cinsellik yaşayan çocuklardan daha çok suçlu olmaya eğilimli oldukları saptanmıştır (Duncan ve Williams, 1998). Ancak maruz bırakılan kişiden maruz bırakan kişiye döngüsünde istismarcının cinsiyetinin etkili olmadığını bulanlar da olmuştur (Glasser ve ark., 2001).

Aile dinamiklerine odaklanan çalışmalar ebeveyn yoksunluğunun (ölüm, boşanma, vb.) çocukluk dönemindeki istismar mağduru olma ile yetişkinlik dönemindeki fail olma durumları arasında aracılık yapabileceğine işaret etmiştir (Glasser ve ark., 2001; Hummel, Thömke, Oldenburger ve Specht, 2000). Lambie ve arkadaşları ise (2002) çocukluk döneminde cinsel istismara uğramış yetişkinlerle yaptıkları çalışmada katılımcıları mağdur-suçlu döngüsüne giren grup ve dayanıklı grup olarak ikiye ayırmışlardır. Elde edilen bulgular, erken yaşta cinsel istismar yaşantısı olsa dahi, çocukluk dönemlerinde bireylerin yaşıtlarıyla sosyal temasın ve hem aileden hem de aile dışından desteğin yetişkinlik dönemlerinde bireyleri daha dayanıklı kıldığını belirtmektedir (Lambie ve ark., 2002). Sigre-Leiros, Carvalho ve Nobre (2016) tecavüz

suçlusu, pedofili tanısı alan ve pedofili tanısı almayan olmayan çocuk tacizcileri olmak üzere farklı türden cinsel suçlar işlen failleri aile ilişkileri açısından birbirleriyle karşılaştırmışlardır. Araştırmacılar tecavüzcülerin diğer iki gruba göre babalarıyla daha az duygusal yakınlık hatırlarken; tecavüzcülerle karşılaştırıldığında pedofilik saldırganların anneleriyle daha düşük duygusal sıcaklığa sahip oldukları bulunmuştur (Sigre-Leiros ve ark., 2016). Ek olarak, Lambie ve arkadaşları (2002) cinsel istismara maruz bırakılan erkek çocukların, yetişkinliklerinde cinsel suç işleyen bireylere dönüşmesinde istismardan uyarılma, istismarla ilişkili mastürbasyon yapma ve fantezi kurma, istismardan zevk alma değişkenlerinin potansiyel aracı olduğunu iddia etmiştir.

Çocuklara yönelik cinsel suçlar konusunda faille ilgili psikojenik etmenler daha çok kişilik eğilimleri ve bilişsel yatkınlıklar çerçevesinde çalışılmıştır. Seto (2008) çocuklara karşı cinsel istismar gerçekleştirilen bireyleri iki grupta sınıflandırmıştır. Birinci grupta olumsuz çevresel koşullarda yetişen ya da bazı nörogelişimsel hasarları bulunan bireyler yer alırken, ikinci grupta ise pedofili tanısı alan bireyler yer almıştır. Seto (2008) pedofili tanısı alan bireylerin psikopati eğilimlerinin daha düşük olduğunu belirtmiştir. Strassberg, Eastvold, Kenney ve Suchy (2012) pedofili tanısı alan ve çocuk istismarını gerçekleştiren kişilerin psikopati eğilimlerinin, pedofili tanısı almamasına rağmen çocuklara karşı cinsel suç işleyen ve cinsel suç dışında suç işleyen bireylerden anlamlı derecede daha düşük olduğuna işaret etmiştir. Pedofili tanısı almamasına rağmen, çocuk cinsel istismarına yönelen erkek örneklerde benmerkezci, dürtüsel, manipülatif, başkalarını önemsemeyen özellikleriyle psikopatinin önemli bir rol oynadığı dikkat çekmiştir (Seto, 2008; Strassberg ve ark., 2012).

Pedofili tanısı alan ve tanı almamasına rağmen çocuklara karşı cinsel istismarda bulunan kişiler sadece kişilik yönünden değil, bilişsel seviyede de farklılaşmaktadır. Yapılan birçok araştırmada bu gruplar arasında beynin işlevselliği açısından farklar bulunmuştur (Cantor ve ark., 2008; Eastvold, Suchy ve Strassberg, 2011; Joyal, Black ve Dassylva, 2007; Schiltz ve ark., 2007; Suchy, Whittaker, Strassberg ve Eastvold, 2009). Sigre-Leiros ve arkadaşları (2015) çocukları taciz eden kişileri farklı alt kategorilere ayırmada bilişsel şemaların rolü olup olmadığını araştırmıştır. Araştırmacılar 40'ı tecavüz suçlusu ve 19'u pedofilik olmak üzere 59 çocuk tacizcisi ve 51 cinsel suç işlemeyen bireyle karşılaştırmalı bir çalışma yürütmüşlerdir. Sonuçlar pedofilik suçlularda diğer üç gruba göre daha yoğun bir şekilde kusurluluk ve boyun eğme şemaları görüldüğüne; pedofili

olmayan çocuk tacizcilerinde sosyal izolasyon, iç içe geçme, yüksek standartlar şemalarının tecavüz suçu işleyenlere göre yoğun olarak ortaya çıktığına işaret etmiştir.

Psikoloji alanında maruz bırakılan- maruz bırakan döngüsüyle ve aracı değişkenlerle ilgili birçok araştırma yapılsa da, psikiyatrik modelin tersine bu durumun –cinsel şiddetin- toplumsal, ekonomik ve politik zeminden dolayı ortaya çıktığını iddia eden feminist bakış açısı da yer almaktadır. Bu bakış açısına göre cinsel şiddet (tecavüz, istismar, zorbalık vb) cinsiyetler arasındaki güç dengesizliğinin sonucunda ortaya çıkmaktadır (Scully, 1994). Scully (1994) tarafından 114’ü tecavüz 75’i diğer suçlardan hüküm giymiş olan suçlularla yürütülen karşılaştırmalı bir araştırmada katılımcılar psikososyal gelişim tarihçeleri (çocukluk ve ana babalık ilişkileri, aile içi şiddet ve istismar, cinsel deneyimler ve kadınlarla ilişkiler, alkol madde kullanımı, psikiyatrik geçmiş) ve hâlihazırda var olan tutumları ve inançları açısından değerlendirilmiştir. Bu iki grup gelişim tarihçeleri açısından değerlendirildiğinde tüm araştırma değişkenleri açısından benzer özellikler gösterdikleri, iki grup arasında anlamlı farklar bulunmadığı görülmüştür. Bu durumda erken dönem yaşantıların ya da herhangi bir patolojinin cinsel şiddeti uygulamayı açıklamadığı öne sürülmüştür. Öte yandan cinsel şiddet uygulayan erkeklerde kadınlara ilişkin belli ön yargılar olduğu görülmüştür. Bu araştırmadaki suçlular kadınların baştan çıkarıcı olduklarını, aslında suçlunun onlar olduklarını, “hayır” yanıtının aslında evet anlamına geldiğini, kadınların cinsel şiddetten önünde sonunda zevk alacağını, iyi kızlara –toplumsal cinsiyet rollerine uyan- zaten tecavüz edilmeyeceğini ifade etmişlerdir. Bazı suçlularda aslında tecavüz gibi bir niyetleri olmamalarına rağmen “uygun durumu değerlendirmek” için bu eylemi gerçekleştirdiklerini belirtmişlerdir.

Çocuğa yönelik cinsel şiddet faillerine ilişkin bulgular bir arada değerlendirildiğinde ortaya çıkan şiddet eylemini anlayabilmek için disiplinler arası bir bakış gerektiği görülmektedir. Eylemin çözümlenebilmesi için sadece psikolojik ya da psikiyatrik bakış açısının yeterli olmadığı aynı zamanda politik, sosyal ve kültürel değişkenlerin de hesaba katılması gerektiği açıktır (Candib, 1999; Fong ve Walsh-Bowers, 1998; Gavey, Florence, Pezaro ve Tan, 1990; McIntyre, 1981). Hem risk etmenlerini değerlendirmede hem de önleme çalışmalarını düzenlemede bütüncül bir anlayışın yararlı olabileceği düşünülmektedir.

1.3.3. Cinsel İstismarın Olası Risk Etmenleri

Çocukların cinsel istismara uğramasında hem çocuğun kendi özelliklerinden hem de çevresinin özelliklerinden kaynaklanan olası risk etmenlerinden söz edilmektedir. Bu çerçevede risk etmenleri aşağıda üç başlık altında ele alınacaktır.

1.3.3.1. Çocukla ilgili risk etmenleri

Cinsel istismara uğrama açısından çocukla ilişkili olabilecek risk etmenlerine bakıldığında çalışmalarda çocuğun cinsiyeti, yaşı, nerede yaşadığı, herhangi bir sağlık sorunun olup olmadığı üzerinde durulduğu görülmektedir. Çalışmalar cinsiyetin bir risk etmeni olduğuna ve kız çocukların erkek çocuklardan daha fazla cinsel istismara uğratıldığına dikkat çekmektedir (DSÖ, 2006; Finkelhor, Shattuck, Turner ve Hamby, 2014; Jardim ve ark., 2012; Odabaş ve ark., 2012; Özer, Bütün, Yücel Beyaztaş ve Engin, 2007; Öztop ve ark., 2012; Perez-Fuentes, Olfson, Villegas, Morcillo, Wang ve Blanco, 2013; Tahiroğlu ve ark., 2008;). Çocuğun aile yanında değil de bir bakım kurumunda kalıyor olması (Wissink ve ark.,2018), fiziksel ya da ruhsal herhangi bir rahatsızlığının olması da önemli risk etmenleri arasında sayılmaktadır (Byrne, 2018; Maclean, Sims, Bower, Leonard, Stanley ve O'Donnell, 2017; Sobsey ve Mansell, 1994). Çocukların zihinsel bir zorluğa sahip olması da risk etmeni olarak sayılmaktadır (Eastgate, Van Driel, Lennox ve Scheermeyer, 2011; Putnam, 2003; Wissink ve ark.,2018). Cinsel gelişimleri yaşitlarıyla eş zamanda gelişmesine rağmen, cinselliği anlama yönünden zayıf olduklarından dolayı, özellikle zihinsel engellilerin daha yüksek risk altında olduğu belirtilmiştir. Bu çocuklar vajinal ya da anal cinsel birleşmeye ya da cinsel şiddete maruz bırakılabilmektedirler (Kars, 2012). İstismarın başlama yaşının genellikle okul çağı olduğu saptanmıştır (Gekoski ve ark.,2016). Finkelhor (1993) maruz bırakılan cinsel istismarın özellikle 6-10 yaş arasında arttığını belirtmiştir. Ancak 4. Ulusal Çocuk İstismarı ve İhmali Sıklık Çalışması'nda istismarın daha erken yaşta da gerçekleşebileceği, ancak okul çağından önce bu çocukların gözlemlenebilmesinin kısıtlı olduğunu vurgulanmıştır (Sedlak ve ark., 2010). Aile içinde gerçekleşen cinsel istismarda çocuğun yaşının, aile dışında gerçekleşen cinsel istismara göre daha küçük olduğu bulunmuştur (Ventus, Antfolk ve Salo, 2017). Ek olarak çocuğun okula devam edip etmemesi de olası risk etmeni olarak belirlenmiştir. Sedlak ve arkadaşları (2010) okul

çağında olmasına rağmen okula kayıt yaptırmayan çocukların okula kayıt yaptıran çocuklara göre daha sık cinsel istismara maruz bırakıldığını bildirmiştir.

1.3.3.2. Bakım veren kişilerle ilgili risk etmenleri

Bakım veren kişilere ilişkin bazı özellikler cinsel istismar açısından risk etmeni olarak saptanmıştır. Bu etmenlerden bazıları anne, bazıları baba bazıları ise anne-baba ilişkisiyle ilgilidir. Erken yaşta gerçekleşen evlilikler sonucunda erken yaşta anne olan kadınların çocuklarının cinsel istismara uğrama oranı, daha büyük yaşta evlenen kadınların çocuklarına göre daha fazla bulunmuştur (Daşkafa, Yurtkulu, Yüksel ve Yılmaz, 2012; Lee and Goerge, 1999; Mersky, Berger, Reynolds ve Gromoske, 2009). Benzer şekilde erken yaşta baba olmak da bir risk etmeni olarak ele alınmıştır (Sidebotham, Golding ve ALSPAC Study Team, 2001). Annelerle ilişkili bir diğer etmen ise annelerin evde bulunup bulunmamasıdır. Phillips ve Erkanli (2008) tutuklu bulunan anneleri risk etmeni olarak değerlendirirken, Johnson (1992) tarafından aile içi cinsel istismara maruz bırakılan çocukların anneleriyle yapılan çalışmada anneler kendilerinin evde olmadıkları zaman dilimi içinde aile içi cinsel istismarın gerçekleştiğini düşündüklerini belirtmişlerdir.

Aile içinde engelli bir bireyin bulunması ve ruhsal rahatsızlıkların olması da önemli risk etmenleri olarak görülmektedir (Daşkafa ve ark., 2012; Odabaş ve ark., 2012; Walsh, MacMillan ve Jamieson, 2002). Birleşik Krallık'ta yapılan bir araştırmada annelerin psikiyatrik tanısı var ise çocuğun istismara uğrama oranı 2.34 kat; eğer annenin tanısı çocukluk dönemi başlangıçlı ise 3.65 kat arttığı saptanmıştır (Sidebotham, Heron ve ALSPAC Study Team 2006). Ailede depresyon, mani ve şizofren tarihçesinin olması ise çocuğun fiziksel ya da cinsel istismar oranını 2 ile 3 kat arasında arttırmaktadır (Walsh ve ark., 2003). Bakım verenlerde alkol ya da madde kötüye kullanımının olması da, çocuğun cinsel istismara maruz bırakılma riskini artırmaktadır (Walsh ve ark., 2003; USHDSS, 2020). Ebeveynlerin ruhsal sağlık durumunun sadece çocuk dünyaya geldikten sonra değil, perinatal dönemde de önemli olduğu belirtilmektedir. Perinatal dönemde babaların ruh sağlığını inceleyen az sayıda araştırmaya rastlansa da, babaların ruh sağlıkları ile çocuklara kötü muamele arasında bir ilişki saptanmıştır (Ayers, Bond, Webb, Miller ve Bateson, 2019). Eşler arasında şiddetin varlığı gibi ebeveyn sorunları (Bidarra, Lessard ve Dumont, 2016), ebeveyn işlevselliğinin düşük olması (Putnam,

2003), ebeveynlerin çocukluklarında istismar öyküsü olması, ebeveyn ve çocuk arasındaki ilişkinin zayıf olması, çocuğun cinsel istismara uğramasıyla eş zamanlı olarak ev içinde farklı şiddet türlerinin varlığı, ebeveynlerin zayıf problem çözme becerileri ve ailenin sosyal desteğinin az olması gibi etmenler, çocuğun cinsel istismara uğraması açısından ailesel risk etmenleri arasında yer almaktadır (Assink ve ark., 2019). Aile yapısı da risk etmeni olarak ele alınmaktadır. Çekirdek aile olarak iki biyolojik ebeveyniyle yaşayan çocuklar, diğer ailelere göre cinsel istismara uğrama açısından daha düşük risk altındadır (Sedlack ve ark., 2010; Assink ve ark., 2019).

1.3.3.3. Toplumla ilgili risk etmenleri

İşsizlik ve buna bağlı olarak da ekonomik yoksulluk risk etmenleri arasında yer almaktadır (DSÖ, 2002; Topçu, 2009). Yoksulluğun kronik bir şekilde devam etmesi hem ebeveynlerin davranışlarını olumsuz olarak etkilemekte hem de sosyal kaynaklara ulaşımı kısıtlamaktadır (McLoyd, 1990). Çocukluk dönemi cinsel istismarı her ne kadar her sosyo-ekonomik düzeyde görülebile de; Sedlak ve arkadaşları (2010) yoksul ailelerdeki çocukların kötü muameleye maruz bırakılma oranının 3 ila 7 kat daha fazla olduğunu belirtmişlerdir. Yoksulluk oranı yüksek olan mahallelerde cinsel istismar raporlama oranları, yoksulluk oranlarının düşük olduğu mahallelerden dört kat fazla bulunmuştur (Drake ve Pandey, 1996).

Dünya Sağlık Örgütü raporlarına göre işsizlik ve yoksulluğun yanı sıra şiddetin diziler, oyunlar vb aracılığıyla toplumda sıradanlaşması, toplumsal cinsiyet rolleriyle ilgili ve gelir dağılımında eşitsizliklerin varlığı, çocuğun birey olarak ele alınmaması, çocuklar için koruyucu sağlık hizmetlerinin olmaması, olumsuz yaşam koşullarına yol açabilen eğitim ve sağlık politikalarının olması, çatışma ve savaş ortamı da risk etmenleri arasında değerlendirilmektedir (DSÖ, 2002; DSÖ, 2006).

1.3.4. Cinsel İstismarın Çocuk Üzerindeki Olası Etkileri

Çocukluk döneminde maruz bırakılan cinsel istismar, çocuğun fiziksel, bilişsel, sosyal ve duygusal gelişimini etkileme potansiyeline sahiptir. Cinsel istismara maruz bırakılan her çocuk bir tanı almasa da, cinsel istismar tarihçesi olan bireylerin olmayanlarla kıyaslandığında hayatları boyunca bir psikiyatrik tanı alma olasılıklarının anlamlı

derecede yüksek olduğu gösterilmiştir (Perez-Fuentes ve ark., 2013; Trickett, Noll ve Putnam, 2011; Ullman, 2002). İstismarın olası etkileri kısa ve/veya uzun erimde bazı sorunlar ortaya çıkarabilmektedir (Gekoski ve ark.,2016; Perry ve Szalavitz, 2012; Nosarti, Rifkin ve Murray, 2003). Maruz bırakılan cinsel istismarın bedensel temas içermesi, zorlama ya da baskıyla gerçekleşmesi, istismarın süresi ve istismarcıyla var olan ilişki, istismarın uzun dönem etkilerini yordamaktadır (Dube ve ark., 2005; Molnar, Buka ve Kessler, 2001; O’Leary, Coohy ve Easton, 2010).

Cinsel istismarın kısa vadeli etkileri arasında öncelikle fiziksel bazı sorunlar dikkat çekmektedir. Çocukların vajinalarında ya da anüslerinde yırtılma ya da enfeksiyon görülebilmekte, çocuklar cinsel yolla bulaşan hastalıklara yakalanabilmekte ya da hamile kalabilmektedirler (Topçu, 2009). Baş ağrısı, karın ağrısı, uyku problemleri, devamlı tetikte olma gibi sorunlar da eşlik edebilmektedir (Adams-Tucker, 1981; Perez-Fuentes ve ark., 2013; van der Kolk, 1988). Kısa sürede tespit edilebilen fiziksel etkilere ek olarak, cinsel istismara uğratılan çocuklarda bazı duygusal zorlukların da gözlenmesi mümkündür. Yaşanan cinsel istismar sonucunda çocuklarda olumsuz duygular ve tepkiler çıkabilmektedir. Cinsel istismara maruz bırakılan çocuk ve gençlerde düşük benlik saygısı, kaygı, öfke, utanç ve suçluluğa ek olarak depresyon belirtilerinin de gözlemlendiği belirtilmektedir (Brent ve ark., 2004; Feiring, Coates ve Taska, 2001; Trickett ve ark., 2011). Çalışmalar cinsel istismar öyküsü olan bireylerin olmayanlarla karşılaştırıldığında kendine zarar verme davranışlarının ve intihar girişimlerinin daha yüksek olduğunu göstermektedir (Brown, Cohen, Johnson ve Smailes, 1999; Paslı, 2019; Trickett ve ark., 2011). Cinsel istismara uğratılan çocuklarda uyumsuzluk, okuldan kaçma ve saldırganlık gibi davranışsal problemler ortaya çıkabilmektedir (Brent ve ark., 2004; Feiring, Miller-Johnson ve Cleland, 2007). Bu çocukların yaşlarına uygun olmayan cinsel bilgiye sahip oldukları, oyunlarında cinsel içerikler olabildiği, ek olarak, cinsel organlarını gösterme ve aşırı mastürbasyon gibi cinsel davranışların görüldüğü aktarılmaktadır (Paslı, 2019; Perry ve Szalavitz, 2012; Putnam, 2003). Her ne kadar bu öyküye sahip çocukların bilişsel gelişimleri hakkında alanyazında çok fazla araştırma olmasa da, cinsel istismara uğrayan çocuklarda dissosiyatif belirtilerin ortaya çıkabileceği (Trickett ve ark., 2011), çocuğun maruz bırakıldığı travma sayısı arttıkça yani çocuk çoklu travmaya maruz bırakıldıysa dissosiyasyon seviyesi artabileceği (Zoroglu, Tüzün, Sar, Öztürk, Kora ve Alyanak, 2001) bildirilmiştir. Bütün bunların yanı sıra cinsel istismar öyküsü olan çocuklar ve gençler hem akademik alanda (Noll, Shenk, Yeh, Ji, Putnam ve Trickett, 2010) hem de

sosyal ilişkilerde sorun yaşayabilmektedir (Hornor, 2010). Cinsel istismarın sosyal gelişim üzerindeki akut etkileri değerlendirildiğinde, cinsel istismar öyküsü olan çocukların kendilerini yaşıtlarından olumsuz anlamda farklı hissedebildikleri, içe çekildikleri ve tekrardan mağdur olma riski altında oldukları belirtilmiştir (Boney-McCoy ve Finkelhor, 1995; Noll, Trickett ve Putnam, 2000; Trickett ve ark., 2011). Çocukluk döneminde maruz bırakılan cinsel istismarın olası bir etkisi ise, çocuklarda gerileme davranışlarının ortaya çıkmasıdır. Paslı (2019) tarafından yapılan bir araştırmada zihinsel yetersizliği olan bir çocuğun istismar sonrasında, öncesinde kazandığı öz bakım becerilerinde gerileme olduğu bildirilmiştir.

Çocukluk dönemi istismar yaşantısının kısa süreli etkilerinin yanı sıra yetişkin yaşamına kadar ulaşan depresyon, kaygı bozuklukları, madde kullanımları, travma sonrası stres bozukluğu, kendine zarar verme davranışları, riskli cinsel davranışlar sergileme, fiziksel olarak sağlık sorunları yaşama, kişilik bozuklukları, yeme bozukluğu gibi uzun erimli etkileri de ortaya çıkabilmektedir (Clarke, Stein, Sobota, Marisi ve Hanna, 1999; Cutajar, Mullen, Ogloff, Thomas, Wells ve Spataro, 2010; Hornor, 2010; Paslı, 2019; Mills, Kisely, Alati, Strathearn ve Najman, 2016; Patrice-Erdmans ve Black, 2008; Putnam, 2003; Sanci, Coffey, Olsson, Reid, Carlin ve Patton, 2008; Wilson, 2010). Perez-Fuentes ve arkadaşları tarafından (2013) 34.000 yetişkinle yürütülen bir çalışmada, cinsel istismara maruz bırakıldığını belirten örneklemin %55'inin hayatının belli bir döneminde madde kullanım bozukluğu, %55'inden fazlasının kaygı bozukluğu, %49'unun duygudurum bozukluğu ve %14'ünün ise intihar girişimleri olduğu tespit edilmiştir. Araştırmacılar bu örnekleme yalıtılmışlık hissi ve etiketlenmenin intihar riskini arttırdığını belirtmişlerdir. Cinsel istismarın uzun dönemli sonuçları arasında cinsel işlev bozuklukları da yer almaktadır (Rellini ve Meston, 2007; Leonard ve Follette, 2002).

Çocukluk döneminde cinsel istismara maruz bırakılan kişilerle yapılan 1-2 aylık takip çalışmasında en fazla görülen patolojinin travma sonrası stres bozukluğu (TSSB) olduğu saptanmıştır (Ruggiero, McLeer ve Dixon, 2000). İstismara uğratılan çocukların genel iyilik durumlarının ise bazı etmenlerle yakın ilişki içinde olduğu görülmüştür. İstismar başladığında mağdurun kaç yaşında olduğu, cinsel istismarın sıklığı ve süresi, istismarın kimin tarafından yapıldığı ve bu durumu mağdurun ilk olarak kiminle paylaştığı önemli belirleyiciler olarak ortaya çıkmaktadır. Cinsel istismar ve TSSB sıklığının incelendiği bir başka çalışmada ise çocukların neredeyse yarısının TSSB tanısını karşıladığı; aynı

çocuklarda uyum sorunları, depresyon, akut stres bozukluğu tanısının da görülebildiği aktarılmıştır (Öztop ve ark., 2012). Saunders, Kilpatrick, Hanson, Resnick ve Walker (1999) çocukluk dönemi cinsel istismarına maruz bırakılan bireylerin madde kullanmalarının bir nedeninin kendilerini yatıştırma ve erken dönemde maruz bırakıldıkları olumsuz yaşantıyla baş edebilme olabileceğini belirtmiştir.

Birçok araştırmada çocukluk döneminde cinsel istismara maruz bırakılma ile yetişkinlik dönemi depresyonu arasındaki ilişki değerlendirilmiştir (Beard ve ark., 2017; Cutajar ve ark., 2010; Mills ve ark., 2016; Molnar ve ark., 2001; Saunders ve ark., 1999). Örneğin Saunders ve arkadaşları (1999) tarafından çocukluk döneminde cinsel istismara maruz bırakılan 4008 kadın katılımcıyla yürütülen bir çalışmada, çocukluk döneminde tecavüz yaşantısı olan çocukların olmayanlara göre depresyon geliştirme riskleri iki kat daha fazla bulunmuştur.

Çocukluk döneminde cinsel istismara maruz bırakılan bireyler ileriki yaşantılarında kişiler arası sorunları daha sık yaşayabilmektedir. Güven kuramama, ilişkiden memnuniyetsizlik, cinsel açıdan yeniden mağdur olma, şiddete maruz bırakılma, cinsel zorluklar sıkça bildirilen kişilerarası sorunlardır (Arata, 2002; Beard ve ark., 2017; Godbout, Sabourin ve Lussier, 2009; Hébert, Moreau, Blais, Lavoie ve Guerrier, 2017; Nelson ve ark., 2002; Paslı, 2019; Patrice-Erdmans ve Black, 2008; Testoni, Mariani ve Zamperini, 2018). Çocukluk döneminde cinsel istismara maruz bırakılan kadınlarla, cinsel istismar yaşantısının olmadığı kadınların karşılaştırıldığı bir araştırmada, cinsel istismar yaşantısı olan kadınların yetişkinlik hayatlarında ikili duygusal ilişkilerinde daha çok şiddete maruz bırakıldığı saptanmıştır (DiLillo, Giuffre, Tremblay ve Peterson, 2001). Çocukluk dönemi cinsel istismarı olan kadınlarla ve erkeklerle yürütülen bir çalışmada, katılımcılar yetişkinlikte yaşadıkları romantik ilişkide daha az memnuniyet bildirmişlerdir (Godbout, Briere, Sabourin ve Lussier, 2014). Bu bireyler okul ve iş yaşantılarında da sıkıntı çekme açısından daha fazla risk altındadır. Çocukluk dönemi cinsel istismarına maruz bırakılmayan yaşlılarıyla karşılaştırıldığında daha az eğitim aldıkları, okulu bıraktıkları buna bağlı olarak da daha fazla işsiz kaldıkları belirtilmiştir (Noll, Trickett, Harris ve Putnam, 2009; Saunders ve ark., 1999).

Çocukluk döneminde cinsel istismara maruz bırakılmak sadece o bireyi ve ailesini etkilememektedir. Bu istismarın fiziksel, psikolojik, sosyal olumsuz etkilerinin

kuşaklararası aktarıldığı dikkat çekmektedir (Roberts, O'Connor, Dunn, Golding ve ALSPAC Study Team, 2004). Yukarıda sayılan bütün olumsuz etkiler bireyin sağlıklı bir işlevselliğe sahip olma ve ebeveynlik becerilerini etkileme olasılığına sahiptir (Lange, Condon ve Gardner, 2020; Ruscio, 2001). Buna bağlı olarak da cinsel istismara maruz bırakılan bireyin çocuğu doğrudan istismara maruz bırakılmasa bile, etkilerini yaşayabilmektedir (Cavanaugh ve Classen, 2009; DiLillo, 2001; Kim, Trickett ve Putnam, 2010; Noll ve ark., 2009).

Çocuk Hakları Sözleşmesi'ne (1989) göre aile, “çocukların gelişimi ve iyilik hallerinin gerçekleşmesi için gerekli bir ortam” olarak görülmekte ve tanımlanmaktadır. Ancak tanımdan da anlaşılabilceği üzere aile içinde cinsel istismara maruz bırakılan çocuklar güvenli olmaları ve gelişimlerinin desteklenmeleri gereken yerde zarar görmektedirler.

Aile içi cinsel istismara maruz bırakılan çocuklar, cinsel istismarın kısa ve uzun vadeli sonuçlarını yaşayabilmektedir. Bunun yanı sıra cinsel istismarın aile içinde gerçekleşmesi, saldırganın aile dışından olduğu durumlara göre, maruz bırakılan çocuğu duygusal ve fiziksel olarak daha çok etkileyebilmektedir (Fischer ve McDonald, 1998). Bu durumun saldırgan ile çocuğun aynı evde yaşıyor olması, cinsel istismarın daha uzun sürmesi, çocuğun güven duygusunun sarsılması gibi etmenlerden dolayı ortaya çıkabileceği düşünülmektedir (Perdahli Fis ve ark., 2010).

1.3.5. Maruz Bırakılan Cinsel İstismarın Açığa Çıkma Süreci

Çocukluk dönemi cinsel istismarının önemli basamaklarından biri çocuğun istismara uğradığının ortaya çıkması sürecidir. Bazı araştırmacılar istismarın ortaya çıkma sürecini çocuğun istismarı başka bireylere söyleyip söylemediği olarak ele almaktadır (Staller ve Nelson-Gardell, 2005). Bir diğer grup araştırmacı ise istismarın ortaya çıkması için çocuğun sözel olarak bunu bildirmesinin şart olmadığını, davranışsal ya da duygusal olarak işaretler vermesinin de bu süreci başlatabileceğini ileri sürmektedir (Alaggia, 2004; McElvaney, Greene ve Hogan, 2012; Reitsem ve Grietens, 2016). Açığa çıkma süreci genel olarak üç başlık altında sınıflandırılmaktadır: amaca yönelik olarak, kazara ya da kanıta dayalı bir şekilde açığa çıkarılarak (Alaggia, 2004; Sorenson ve Snow, 1991).

Alanyazından ve klinik gözlemlerden elde edinilen bilgilere göre cinsel istismarın ortaya çıkması uzun yıllar alabilmekte, durumun ortaya çıkmaması ise adli süreçleri ve psikolojik destek süreçlerini geciktirmekte; ayrıca çocuğun daha uzun süre istismara maruz bırakılmasına yol açabilmektedir (Lovett, 2004). Hem çocuklarla yapılan çalışmalar hem de yetişkinlerle yapılan geriye dönük değerlendirmeler, cinsel istismara maruz bırakılan kişilerin bunu söylemekte isteksiz olduklarını; çoğu zaman istismarın gerçekleşmesinden yıllar sonra ortaya çıktığını ya da hiç ortaya çıkmadığını göstermiştir (Jensen, Gulbrandsen, Mossige, Reichelt ve Tjersland, 2005). Kogan'ın (2004) 12-17 yaş arasında, istenmeyen cinsel deneyimi olan 263 kız çocuğuyla yaptığı araştırmada katılımcıların %43'ü istismarı bir ay içinde; %31'inin bir yıl içerisinde, %26'sının ise araştırma süresine kadar açıklamadıkları bildirilmiştir. Smith ve arkadaşları (2000) tarafından 18 yaş öncesinde tecavüze uğratılan kadınlarla yapılan bir araştırmada ise katılımcıların %27'sinin bir ay içinde, %58'inin bir yıldan daha uzun bir süre sonra açıkladığı, %28'inin ise araştırmadan önce hiç bahsetmediği bulunmuştur. Priebe ve Svedin (2008) tarafından İsveç'te yapılan ulusal bir araştırmada ise cinsel istismara uğradığını belirten kişilerin %60'ına yakını bunu ilk defa araştırmada söylediklerini belirtmişlerdir. Bazı araştırmalarda ise istismarın gerçekleştiğine ilişkin fiziksel bir kanıt olsa bile çocukların bu istismarı yetkililere bildirmek istemedikleri ya da reddettikleri görülmüştür (Malloy, Lyon ve Quas, 2007; Sjöberg ve Lindblad, 2002).

İstismarın ifade edilmesini geciktiren ya da engelleyen etmenlerin neler olduğu koruyucu ruh sağlığı açısından oldukça önemli ve karmaşık bir konudur. İstismarın ifade edilmesi sürecini etkileyen birçok etmen bulunmaktadır. Bu etmenler arasında bireyle, aile ortamıyla, toplumla ve kültürel değerle ilgili etmenler yer almaktadır (Alaggia, 2010). Bu noktadaki en önemli etmenlerden birinin çocuğun istismar failiyle olan ilişkisinin niteliği ve sürecidir. Çocukların çoğu zaman tanıdıkları bireyler tarafından cinsel istismara maruz bırakıldığı bilinmektedir (Alaggia, Collin-Vézina ve Lateef, 2019; Berliner ve Conte, 1995; Paine ve Hansen, 2002; Sorensen ve Snow, 1991). İstismarcı, çocuğun hayatında bildiği, tanıdığı ve çoğu zaman güvendiği bir kişi olmasından dolayı, çocukların bildirirken ikilem yaşamaları olası görülmektedir (Paine ve Hansen, 2002). Birçok araştırma aile içinde istismara maruz bırakılmanın istismarın ortaya çıkma sürecini uzattığını belirtmektedir (Kogan, 2004; Sjöberg ve Lindblad, 2002). İstismara maruz bırakılan kişinin güvenliğine ilişkin endişeleri, utanma ve kendini suçlama duyguları, durumun aileye olası etkileri, çocuğun istismar eden aile üyesine karşı bağlılığı ise aile

içi cinsel istismarın ortaya çıkmasını geciktiren diğer etmenler arasındadır (Roesler ve Wind, 1994). İstismarcının akran olması durumu saklama eğilimini artmaktadır (Kogan, 2004). Diğer bir etkili etmenin yaş olduğu düşünülmektedir. Küçük yaştaki çocukların büyüklere göre istismara uğradıklarını belirtme oranlarının daha düşük olduğu bilinmektedir (Alaggia ve ark.,2019; Kogan, 2004; McElvaney, 2015; Nagel, Putnam, Knoll ve Trickett, 1997). Çocuğun yaşı büyüdükçe, çocuk maruz bırakıldığı durumu daha iyi anlayabilmekte ve istismarcının eylemlerinin yanlış bir davranış olduğunu fark edebilmektedir (Kogan, 2004). Bir diğer değişkenin ise anneden alınan destek olduğu görülmüştür. Anneleri tarafından daha çok desteklenen çocukların diğer çocuklara göre istismara uğradıklarını daha çabuk açığa çıkardıkları görülmektedir (Elliot ve Briere, 1994; Lawson ve Chaffin, 1992). İstismarın ifade edilmesinde aile dinamikleri de etkili bir değişkendir. Katı aile değerlerinin, ataerkil aile yapısının ve cinsiyetler arası eşitsizliğin benimsenmesi, ailedeki bireyler arasındaki ilişkinin ve iletişimin sınırlı olması, aile içi şiddetin varlığı istismarın ortaya çıkmasını engelleyen ya da geciktiren etmenler arasında görülmektedir (Alaggia ve ark.,2019; Alexander ve Schaeffer, 1994; Reitsema ve Grietens, 2016). Aile bağlarının güçlü olması bazı araştırmalarda kolaylaştırıcı; bazı araştırmalarda ise açıklamanın gecikmesine zemin hazırlayıcı bir etmen olarak ortaya çıkmıştır. Priebe ve Svedin (2008) tarafından yapılan bir araştırmada aile bağlarının güçlü olması hem kız çocukları hem de erkek çocukları için koruyucu bir etmen olarak tespit edilmiştir. Öte yandan, McElvaney (2008) tarafından yapılan bir diğer araştırmada güçlü aile bağları olan çocukların bu bağları korumak ya da zarar vermemek için susabildikleri belirtilmiştir. İstismar deneyiminin baskı ve zorlama içermesi bazı çocukların olayı hemen açığa çıkarmasını sağlarken bazılarının ise açıklamadan tamamen kaçınmalarına yol açmıştır (Sauzier, 1989). Maruz bırakılan cinsel istismarın şiddeti ve süresi de açığa çıkma sürecini etkileyen etmenler arasındadır. Smith ve arkadaşları (2000) çocuklar tecavüze uğradıklarında, istismarın uzun süreli olduğu durumlarda açığa çıkma süresinin uzadığını belirtirken; Arata (1998) çocukluk döneminde cinsel istismara maruz bırakılan kadınlarla yaptığı araştırmada istismarın süresinin uzun olmasının ve fiziksel temas içermesinin, istismarın hiç açıklanmamasıyla ilişkili olduğunu ileri sürmüştür. Cinsel istismara maruz bırakılan kişilerin duyguları da göz önünde bulundurulması gereken bir etmendir. Bireylerin kendi ya da tanıdıkları diğer bireylerin hayatlarına dair bir endişeleri olduğunda, kendilerini suçladıklarında ve durumdan dolayı utandıklarında istismarı ya geç bildirmekte ya da bildirmemektedir (Kogan, 2004; Sauzier, 1989). Ayrıca çocuklar istismarı açığa çıkardıktan sonra ailesinin dağılabileceğine ilişkin de endişe

duyabilmektedir (Lawson ve Chaffin, 1992). İstismar görüşmelerinin nasıl yapıldığının, görüşmeyi yapan uzmanın rolünün ve çocuğa yaklaşım biçiminin de büyük önem taşıdığı bildirilmektedir (McElvaney, 2015). Cinsel istismar her ne kadar bütün sosyo-ekonomik düzeylerde ve kültürlerde görülse de ifade edilmesinde kültürün de önemli olduğu düşünülmektedir. Cinselliğin tabu olarak sayılması, bekârete aşırı vurgu yapılması, kadının dezavantajlı statüsü ve ataerkil toplum yapılanmasının istismarın ifade edilme olasılığını azalttığı öne sürülmektedir (Collin-Vezina, Sablonniere-Griffin, Palmer ve Milne, 2015; Fontes ve Plummer, 2010). İstismarın ortaya çıkmasını engelleyen etmenler bütüncül bir şekilde ele alınmadığı sürece, çocuklar üzerinde cinsel istismarın etkilerinin uzun yıllar boyunca sürebileceği belirtilmiştir (Alaggia ve ark.2019).

1.4. Aile İçi Cinsel İstismar Sürecinde Anne Olmak

Geride bıraktığımız yüzyılda kadın hareketiyle birlikte kadınların olası rollerinden biri olarak görülen annelik rolüne yüklenen anlam da değişmiştir. Ancak, 1990'lı yıllara kadar birçok klinisyenin ve çocuklarla çalışan uzmanın çocukla ilgili herhangi bir sorun ya da zorluk ortaya çıktığında sorumlu olarak anneyi görme eğilimi süre gitmiştir (Caplan ve Hall- McCorquodale, 1985; Jackson ve Mannix, 2004). Hatta annelerin çocuklara karşı sorumlulukları sadece çocukluk dönemiyle sınırlı kalmamakta, yetişkinlik döneminde de devam etmektedir. Yetişkinlik döneminde dahi çocuklarının yaptıkları davranışlardan dolayı anneler suçlu hissettiklerini belirtmişlerdir (Jackson ve Mannix, 2004). Caplan ve Hall-McCorquodale (1985) tarafından yapılan bir meta-analiz çalışmasında yangın çıkarma, kardeş kıskançlığı, şizofreni gibi 72 farklı patolojinin sebebinin anneler olarak gösterildiği bulunmuştur. Yapılan bu araştırmada anne çocuk arasındaki sağlıklı etkileşime ve babaların olası katkılarına hiç yer verilmediği dikkat çekmektedir. Alanyazında aile içi cinsel istismar olgularında, her ne kadar istismarcı anne olmasa da, annelerin suçlanmaya devam ettikleri dikkat çekmektedir. Uzmanlarla yapılan bir araştırmada, uzmanların %87'sinin annelerin farkında olmadan buna onay verdiklerine, %65'inin ise istismarın yaşanmasında annelerin eşit derecede sorumlu olduklarına inandıklarını belirtmişlerdir (Dietz ve Craft, 1980).

Araştırmacıların 1960'lı yıllardan itibaren aile içinde gerçekleşen cinsel istismarı aile sistemleri içinde değerlendirmeye başladıkları ve araştırmaların baba-kız ikilisinden baba-kız-anne üçlüsüne doğru bir yol izledikleri dikkat çekmektedir (Fong ve Walsh-

Bowers, 1998; Johnson, 1992). Aile içi cinsel istismar olgusunun gerçekleştiği ailelerde annelerinin suçlanması hem günlük hayatta hem de bilimsel alanyazında sıkça karşımıza çıkmaktadır (Butler, 1980). Hem istismarı gerçekleştiren bireylerin anneleri hem de istismara maruz bırakılan bireylerin anneleri çocuklarına koruyucu bir yaklaşım sergileyemedikleri gerekçesiyle hem toplum hem de yakın oldukları kişiler tarafından suçlanmaktadır (Mannix, 1998; akt.: Jackson ve Mannix, 2004). Araştırmalarda, annelerin aile içi cinsel istismara ilişkin ortam hazırladığı, işbirliği yaptığı ve kız çocuklarını koru(ya)madıklarına ilişkin imalar olduğu dikkat çekmektedir (Gavey ve ark., 1990; Waldbly, Clancy, Emetchi ve Summerfield, 1989). Ek olarak, çocuğu aile içinde cinsel istismara maruz bırakılan annelerin destek almak istediklerinde de ruh sağlığı uzmanları tarafından suçlandıkları, aşağılandıkları ve rahatsız hissettikleri durumlar bildirilmektedir (Fong ve Walsh-Bowers, 1998; Jackson ve Mannix, 2004). Buna bağlı olarak da annelerin hem uzmanlardan hem de sosyal çevrelerinden yardım arama davranışlarını durdukları düşünülmektedir.

Alanyazına bakıldığında istismarın aile içinde gerçekleştiği durumlarda annelerin durumunun daha çok psikodinamik kuram çerçevesinde ele alındığı dikkat çekmektedir. 1950’li yıllardan 1980’li yıllara kadar annelerin suçlandığı, annelerin bazı yetersizliklerinden dolayı aile içi cinsel istismarın ortaya çıktığı ya da sürdüğü yorumları görülmektedir. Araştırmalarda annenin kendi kök ailesindeki deneyimleri ve patolojileri nedeniyle sessiz kalarak aslında bu olaya ortak olduklarından, koruyucu olmadıklarından, gizli bir iş birliğinin varlığından söz edilmektedir (Anderson ve Shafer, 1979; Machotka, Pittman ve Flomenhaft, 1967; Weinberg, 1955). Bazı araştırmalarda ise bir birim olarak aile patolojik olarak görüldüğüne ve ailenin işlevsiz yapısından dolayı aile içinde cinsel istismar yaşandığına dair vurgular bulunmaktadır (Waldbly ve ark., 1989). Bu araştırmalarda özellikle kadınların annelik ve eş rolleriyle ilgili “görevlerine” atıfta bulunulduğu dikkat çekmektedir (Candib, 1999; Ehrmin, 1996). Bazı araştırmacılar kadınlar annelik görevlerini yerine getirebilselerdi bu durumun ortaya çıkmayacağını iddia etmektedir (Ehrmin, 1996; Eist ve Mandel, 1968). Bazı araştırmacılar ise aile içi cinsel istismarın gerçekleştiği ailelerde eşler arasındaki cinsel ilişkide kadınların yetersiz olduğunu, bu durumun baba kız arasında cinsel istismarı ortaya çıkardığını ve sürdürdüğünü öne sürmektedir (Ehrmin, 1996; Meiselman, 1978).

Aile içi cinsel istismarın gerçekleştiği ailelerin tepkileriyle ilgili araştırmalarda Myer'in (1985) çalışması önemli yer tutmaktadır. Myer (1985) çocukları cinsel istismara uğrayan annelerle çalışma yapmış ve çalışma sonucunda katılımcı anneleri koruyucu, inanmamalarına rağmen tepki veren ve reddedici olmak üzere üç temel başlıkta sınıflandırmıştır. Bu araştırmaya göre annelerin yarısından fazlası çocuklarına inanıp, onları koruma yönünde hareket etmiştir. Buradaki en önemli açıklamalardan biri Myer'in inkâr eğilimini yas sürecinde ortaya çıkan ilk evre olarak yorumlamış olmasıdır. Myer ile benzer şekilde Humphreys (1992) de inanmanın bir süreklilik içinde olduğunu ancak annelerin her ne kadar çocuklarını korumak için harekete geçseler de bilişsel olarak kabul etmekle duygusal olarak kabul etmek arasında ikilem yaşadıklarını belirtmiştir. Massat ve Lundy (1998) ise annelerin süreçte verdikleri farklı tepkilerin algıladıkları kaybın niteliğine göre değiştiğini vurgulamaktadır. Bu araştırmacılara göre kayıp sadece ilişkisel boyutta değildir, aynı zamanda kaybın ekonomik, mesleki ve ikamet ile ilgili olan boyutları da vardır.

Daha yakın zamanda aile içi çocuk istismarının gerçekleştiği ailelerdeki anneler, feminist bakış açısıyla da incelenmiştir. Feminist bakış açısı daha önce varolan bakış açılarını annelere yükledikleri sorumluluktan ya da babanın davranışlarını sadece patoloji olarak yorumlayıp sosyal bağlamı kaçırdıklarından dolayı eleştirmektedir (Waldby ve ark., 1989). Feminist bakış açısına göre patolojinin nedenini dışsal ya da çevresel etmenler oluşturmaktadır. Baba ya da baba figürünün yani bir erkin kullandığı güç nedeniyle annelerin hayatın farklı alanlarında işlevselliklerinin bozulduğu, bu alanlarda güçsüz ve çaresiz hissettikleri; bu nedenle aile içi cinsel istismarın aslında toplumda, kadın ve erkek ilişkisinde ve aile yaşantısında ataerkil yapının kökleşmesiyle ilgili olduğu fikri öne çıkmaktadır (Breines ve Gordon, 1983; Brickman, 1984; Candib, 1999; Herman, 1981; McIntyre, 1981; Ruddick, 1980). Herman (1981) 'a göre babanın cinsel tatmini için kızına yönelmesine zemin hazırlayan durum, cinsiyetler arasında var olan temel sosyal eşitsizliklerin var olmasıdır. Her ne kadar cinsel istismar tüm ailelerde gerçekleşebilse de, ebeveynler arasında güç dengesizliğinin olduğu, babanın baskın olduğu ailelerde bu riskin daha fazla olduğu düşünülmektedir (Herman, 1981). Birçok araştırmacı aile içi cinsel istismarın gerçekleşme sebeplerinden biri olarak annenin cinsel olarak ulaşılabilir olmamasını öne sürse de bu durumun adaletsiz bir yük dağılımı oluşturduğunu belirten araştırmalar da bulunmaktadır (Candib, 1999; Krane, 1990; Salter, 1988). Çünkü istismarı gerçekleştiren kişi anne değil, babadır. Geleneksel bakış açısıyla bakıldığında

anneninin diğerebeveynin davranışlarından da sorumlu tutulduğı görölmektedir (Taubman, 1984). Ayrıca bir ebeveyn olarak annenin çocuğı koruyamamasından ve yeterli bakım verememesinden bahsederken, diğerebeveyn olarak babanın çocuğı koruma ve bakım verme görevlerine değinilmediğı dikkat çekmektedir (Ehrmin, 1996). Birçok anne çocuklarını korumak için bir şekilde harekete geçse de, harekete geçmeyen annelerin de var olduğı yadsınamaz bir gerçektir. Bu durum feminist bakış açısına göre annenin aile içi cinsel istismarın gerçekleşmesinde iş birliğı sergilediğı anlamında değil, annenin eşinin gücü ve baskısı karşısında güçsüz olduğı olarak yorumlanmaktadır (Herman, 1981).

Aile içi cinsel istismar konusunda neredeyse tüm kesimler tarafından (araştırmacılar, alan uzmanları, çocuklar, anneler vs) yapılan bu suçlamaların altında kadına karşı kökleşen bakış açısının yattığı düşünölmektedir. Feminist bakış açısına göre anneleri suçlama eğilimi kadınlara yüklenen gerçekte olmayan standartlardan kaynaklanmaktadır. Kadının anne olarak değere görmesi ve annenin koruyucu, besleyici, doyurucu olmasına ilişkin geleneksel standartlar kadının idealleştirilmesi olarak yansımaktadır. Oluşturulan bu “ideale” ulaşamayan kadınlar ise suçlanmaktadır (Ehrmin, 1996). İstismarı gerçekleştiren kişi baba olmasına rağmen, bu sorumluluğun dahi kadına yüklenmesi ve farklı bir suçlu yaratmak da sürecin parçası olarak görölmektedir. İstismarın maruz bırakıldığı kızın annesi çocuğunu koruyamadığı için suçlanırken, istismarı gerçekleştiren bireyin annesi yanlış davranan çocuk yetiştirmekle suçlanmaktadır. Bu durumun toplumun tüm kesimleri tarafından –anneler de dâhil olmak üzere- içselleştirilmesi, aile içi cinsel istismarı ortaya çıkaran dinamikleri gözden kaçırmamıza neden olduğı belirtilmektedir. Johnson (1992) tarafından aile içi cinsel istismara maruz bırakılan çocuk anneleriyle yapılan araştırma, annelerin sürece ilişkin duygularının, sürecin onlar üzerindeki etkilerinin bilinmesinin öneminden söz etmektedir.

Annelerin suçlanmasının yanı sıra, çocuğun aile içinde cinsel istismara maruz bırakılması sadece şiddete maruz bırakılan çocuğı değil, aynı zamanda çocuğun hayatındaki önemli diğeri olan anneyi de bireysel olarak etkileyebilmektedir. Çocuğun aile içi cinsel istismara maruz bırakıldığı durumlar annenin özgüvenini, fiziksel ve ruhsal sağlığını etkileme potansiyeline sahiptir. Jackson ve Mannix (2004) tarafından yapılan bir araştırmada kadınlarda uyku ve yeme düzenlerinde bozulma olduğı, kaygı seviyelerini yükseldiğı bulunmuştur.

1.5. Çalışmanın Önemi ve Amacı

Çocukluk dönemi cinsel istismarıyla ilgili çalışmalara bakıldığında, sadece şiddete maruz bırakılan çocukla değil, aynı zamanda çocuğun hayatındaki önemli diğerleri olan ebeveynlerle de çalışmaların yapıldığı dikkat çekmektedir (DeYoung, 1994; Humphreys, 1995). Aile içi cinsel istismarda annenin psikolojik ve kişilik özelliklerine ilişkin pek çok yayın bulunurken (Kim, Noll, Putnam ve Trickett, 2007; Smith ve Saunders, 1995); annelerle süreçte yaşadıklarına ilişkin yapılan çalışmaların daha kısıtlı olduğu dikkat çekmektedir (Johnson, 1992; Paslı, 2019). Ülkemizde ise çocukluk dönemi istismarı ile ilgili araştırmalar geçmiş yıllarla karşılaştırıldığında çok daha artmışken (Karakaya, Coşkun, Ağaoğlu, Şişmanlar, Öç ve Memik, 2006; Soylu, Pılan, Ayaz ve Sönmez, 2012); istismar sürecinde annelerle yapılan araştırmaların az olduğu saptanmıştır. Oysa hem alanyazından hem de uygulamalardan elde edilen bilgiye göre aile içinde gerçekleşen cinsel istismar sürecinde annelerin durumu nasıl deneyimlediklerinin kendisi açısından olduğu kadar çocuk açısından da önemli olduğu görülmektedir (Cyr, McDuff ve Hébert, 2013). Aile içinde gerçekleşen istismarın annenin hem psikolojik hem de fiziksel sağlığı üzerinde olumsuz etkileri bulunduğu bilinmektedir (Jackson ve Mannix, 2004; Paslı, 2019). Bu durumda istismar yaşantısı hem bireysel olarak anneleri hem de durumun olumsuz sonuçlarının yanı sıra annelerin durumu nasıl ele alabildiğiyle bağlı olarak çocuğu etkileyebilmektedir. Hem istismar öncesi süreçte annelerin yaşantılarını anlamının hem de istismar sonraki süreçte anneleri güçlendirmenin önemli olduğu düşünülmektedir. Buradan hareketle bu araştırma kapsamında aile içi cinsel istismara maruz bırakılan kız çocuk annelerinin süreç içinde öznel deneyimlerini araştırmak amaçlanmıştır. Böylelikle süreçten olumsuz olarak etkilenen annelerin neler yaşadıklarının ele alınabilmesinin ve anlaşılmasının, kadınların ve çocukların şiddetten uzak durabilmesi ve güçlendirilmesi için zemin hazırlayabileceği düşünülmektedir. Annelerin deneyimleri hakkında derinlemesine bilgi almak için nitel bir çalışmanın daha etkili olabileceği düşünülmüştür. Bu olguyu araştırmak için nitel bir yaklaşım olan Yorumlayıcı Fenomenolojik Analiz (YFA) seçilmiştir. Araştırmanın tasarımı, yöntemibilimine, işlemine ve örneklemine ilişkin bilgiler sonraki bölümde ayrıntılı olarak ele alınmıştır.

2. BÖLÜM

YÖNTEM

Bu araştırma kapsamında babaları tarafından cinsel istismara maruz bırakılan kız çocukları anneleriyle yarı yapılandırılmış görüşmeler yapılmıştır. Görüşmelerdeki amaç annelerin bu süreçteki deneyimini derinlemesine anlamaya çalışmaktır. Bu bölümde araştırma yöntemi olarak nitel analiz ve yorumlayıcı fenomenolojik analiz (YFA) seçme nedenleri, örneklem özellikleri, yarı yapılandırılmış görüşme soruları, araştırmanın yürütülmesi ve araştırmanın güvenilirliğe dair bilgiler aktarılacaktır. Bu çalışma kapsamında babaları tarafından cinsel istismara maruz bırakılan kız çocukları anneleriyle yarı yapılandırılmış görüşmeler yapılmıştır. Görüşmelerdeki amaç annelerin bu süreçteki deneyimini derinlemesine anlamaya çalışmaktır. Bu bölümde araştırma yöntemi olarak nitel analiz ve yorumlayıcı fenomenolojik analiz (YFA) seçme nedenleri, örneklem özellikleri, yarı yapılandırılmış görüşme soruları, araştırmanın yürütülmesi ve araştırmanın güvenilirliğe dair bilgiler aktarılacaktır.

2.1. Yöntembilim

2.1.1. Neden nitel analiz

Bu araştırma çerçevesinde neden nitel analiz seçildiği açıklanmadan önce nitel analizin sosyal bilimlerdeki yerini, bilimsel araştırma yöntemlerindeki pozitivist- akılcı paradigmadan pozitivism ötesi-yorumlayıcı paradigmaya geçiş sürecini anlatmanın önemli olduğu düşünülmektedir. Rönesans ve reform hareketleriyle beraber başlayan Aydınlanma Çağı 18. Yüzyıl boyunca Avrupa kıtasında akılcıl (rasyonel) ve doğa bilimlerini temel alan pozitivistik düşüncenin hâkim olduğu tarihsel dönemi kapsamaktadır. Pozitivist düşünce, nedenselliği, nesnelliği, ölçülebilirliği ve sayısallaştırmayı öne çıkarmıştır. Fen bilimlerinde olduğu gibi sosyal bilimlerde de pozitivist düşünceden etkilenmiştir (Hale, Treharne ve Kitas, 2007). Psikoloji araştırmalarında da nesnellik, nedensellik, kontrollü deneysel çalışmalar, bağımlı ve bağımsız değişkenler, standardize ölçümler önemli olarak görülmüş ve insan ve hayvan davranışlarını anlamada evrensel gerçeklere ulaşılmaya çalışılmış, hipotezler sınanmıştır

(Biggerstaff ve Thompson, 2008; Yıldırım ve Şimşek, 2016). Tüm bunların yapılabilmesi için psikoloji araştırmalarında yaklaşık iki yüzyıl kadar nicel yöntemler tercih edilmiştir (Pietkiewicz ve Smith, 2014). Yirminci Yüzyılla birlikte pozitivist-akılcı paradigmaya alternatif olarak pozitivism ötesi-yorumlayıcı paradigma ortaya çıkmaya başlamıştır. Bu paradigmanın ortaya çıkışında feminist bilim insanlarının payı oldukça büyüktür. Feminist bilim insanları sosyal bilimler dünyasında kadınların görünmez olmalarına rağmen çalışıldıklarını ve erkek egemen bir bilim anlayışıyla yorumlandıklarını ve buna karşı çıktıklarını belirtmişlerdir (Willig, 2001). Pozitivizm ötesi-yorumlayıcı paradigmaya göre “gerçek” öznesinden bağımsız bir biçimde nesnel olarak değil öznelerarası bir alanda kurgulanmaktadır. Bu nedenle zamandan zamana kültürden kültüre değişiklik gösterebilmektedir. Alman filozof Edmund Husserl’in çalışmalarına dayanan yorumlayıcı paradigma bilimsel sürecin nesnel bir süreç olmadığını, araştırmacıların katılımcı bir rolü olduğunu ve bireylerin olayları, olguları algılamalarının önemini vurgulamaktadır (Smith, Flowers ve Larkin, 2009; McLeod, 2011; Yıldırım ve Şimşek, 2016). Yorumlayıcı paradigmaya dayanan nitel analizde de odaklanılan, araştırılan olgunun sınanması ya da doğrulanması değil, derinlemesine keşfedilmesi ve anlaşılmasıdır.

Nitel çalışmalarda mevcut deneyim, kişinin kendi gerçekliği içinde anlaşılmaya çalışmaktadır (Clare, 2003). Psikoloji alanında yapılan araştırmalara bakıldığında, pek çok araştırmada nitel analizlerin kullanılmaya başlandığı görülmektedir (Ataman Temizel, 2019; Gülüm, 2015; Korkmaz ve Şen, 2018; McGannon, Schinke, Ge ve Blodgett, 2019; Perkins, Yorke ve Fancourt, 2018). Klinik Psikoloji alanında da kullanılma oranı gitgide artan yorumlayıcı paradigmaya dayanan nitel analiz, özellikle karmaşık konuların keşfedilmesi ve derinlemesine incelenmesi gerektiği zamanlarda önerilmektedir (Biggerstaff ve Thompson, 2008; Creswell, 2013).

Aile içi cinsel istismar hem süreğen olması hem de sıklıkla saklı tutulması nedeniyle diğer istismar türlerine göre belirlenmesi daha zor bir olgudur (Çavlin- Bozbeyoğlu, 2009; Finkel, 1994). Örneklemenin ulaşılabilirliğini azaltan bu tür nedenler ve ulaşılmak istenen bilginin niteliği bu çalışma için nicel yöntemlerin aşırı sınırlı kalmasına yol açmaktadır. Bu nedenle sonucuna ya da risk etmenlerine odaklanılan, büyük örneklemli nicel araştırmalar yerine, deneyimin anlaşılmasına fırsat veren nitel analiz yöntemi uygun görülmektedir. Araştırmacı olarak nitel analizi kullanmamdaki kişisel gerekçem ise

aşağıdaki gibi özetlenebilir: “Şüphesiz ki bu çalışma kapsamında baba kız cinsel istismarına maruz bırakılan kız çocuk annelerinin depresyon, kaygı, travma “puanlarını” nicel yöntemlerle elde edebilirdim. Ancak tüm bu değişkenleri annelerin kendi cümleleriyle, kendi sesleriyle duyamazdım. Çalışmanın konusunun içeriği gereği zaten çok fazla bilinmeyen, “görülmeyen”, “dinlenmeyen” ve sesleri bazen karakolda, bazen mahkeme salonlarında yankılansa da “duyulmayan” annelerin kendi cümlelerini görmek, göstermek istedim. Çalışmamda yer alan bir anneden almış olduğum “*Ben erken evlendim, çocuk olamadan kadın oldum. Kadın olamadan anne oldum, anne de olamadım işte bak tüm bunlar oldu*” cümlesini herhangi bir nicel veriyle sağlamayacağı için nitel analizi bu konuyla ilgili olarak en uygun yöntem olabileceğini düşündüm.”

2.1.2. Neden YFA

Nitel analiz yöntemlerinden olan YFA bireylerin önemli yaşam olaylarını nasıl deneyimlediklerine odaklanmaktadır. Burada amaç bireylerin yaşadığı önemli yaşam olaylarını kendi cümleleriyle anlatmasını sağlamaktır (Pietkiewicz ve Smith, 2012; Smith ve ark., 2009).

Yorumlayıcı Fenomenolojik Analiz (YFA) ilk kez 1996 yılında Smith tarafından “Journal of Psychology and Health” dergisinde yayımlanan bir makalede ifade edilmiştir. Smith (1996) yazısında psikolojinin hem deneyimsel hem de niteliksel olabileceğini vurgulamıştır. YFA, felsefe disiplininin fenomenoloji, idiografik ve hermenotik kavramları çerçevesinde kurgulanmaktadır. YFA fenomenolojik (olgu bilimsel) bir yaklaşımdır. Başka bir ifadeyle deneyimin kendisini çalışmaya odaklanır. Deneyimler doğaları gereği karmaşıktır ve anlaşılmaları için bireylerin özgün anlamlandırmalarına ihtiyaçları bulunmaktadır (Smith ve ark., 2009). İkinci olarak YFA idiografik olarak kabul edilir. Çünkü tekil olanla uğraşmaktadır. Burada önemli olan belli bir deneyimin belli bir birey tarafından nasıl deneyimlendiğidir. Bu nedenle bireysel olarak gerçekleştirilen görüşmelerde ilgili kişinin olguyu nasıl deneyimlediğine ve anlamlandırdığına ilişkin ayrıntılı bilgi edinmek amaçlanmaktadır (Pietkiewicz ve Smith, 2014). Son olarak YFA hermenotik bir yaklaşımdır. Bir diğer ifadeyle yorumlamaya dayanmaktadır. Bireylerin yaşadığı deneyimler, bireylerin yorumları ve anlamlandırmaları üzerinden anlaşılmaya çalışılmaktadır. Ek olarak YFA çifte hermenotik yaklaşım olarak kabul edilebilir. Buna göre, katılımcının yaşadığı olguyu

deneyimlemesine ek olarak araştırmacının görüşme sırasında anlatılan deneyimi deneyimlemesi de işin içindedir (Smith ve ark., 2012). Araştırmacı da etkin bir özne olarak sürecin içinde yer almaktadır (Lyons ve Coyle, 2015).

Bu çalışma kapsamında araştırılmak istenen olgu baba kız cinsel istismarına maruz bırakılan kız çocuk annelerinin süreci nasıl deneyimledikleridir. Aile içinde gerçekleşen istismar yaşantısının anneyi de etkileyebildiği bilinmektedir. Çocukları istismara maruz bırakılan annelerde, istismar açığa çıktıktan sonra fiziksel veya psikolojik sorunlar görüldüğü saptanmıştır (Jackson ve Mannix, 2004). Doğası gereği olumsuz bir yaşantı olan istismar, yoğun duygular ortaya çıkarabilmekte ve her annede farklı bir anlamlandırma sürecinden geçebilmektedir. YFA'nın özellikle "karmaşık, duygusal olarak yüklü ve belirsiz" olgularda kullanılması yararlı görülmüştür (Smith ve Osborn, 2015). Bu çalışmada kız çocukları eşleri tarafından cinsel istismara maruz bırakılan annelerin deneyimleri kendi cümleleriyle anlaşılmaya çalışılmıştır. Tez kapsamında ilgilenilen olgunun, yukarıda belirtilen özelliklerinden dolayı en iyi YFA ile çalışılacağı düşünülmüştür. Cinsel istismar mağduru kız çocuğu olan annelerle bireysel olarak görüşülmüştür, farklı bir ifadeyle her annenin süreci kendi içinde ele alınmıştır. Bu nedenle idiografik özellik sağlanmıştır. Deneyimlerini anlatan anneler, kendi gerçeklikleri ve kendi anlamlandırmalarına göre ifade etmektedir. Başka bir ifadeyle deneyimlenen istismar yaşantısı annenin anlam dünyasında bir karşılık bulmaktadır. Bu nedenle hermenotiktir. Ek olarak annelerin aktardıklarını, araştırmacı kendi yorumlama sürecinden geçirmektedir. Araştırmacı yorumlama sürecinde aktif rol almaktadır. Bu özelliği nedeniyle de çifte hermenotiktir.

2.2. Örneklem ve Seçici Örneklem

Yorumlayıcı Fenomenolojik Analizi'nde (YFA) araştırılmak istenen konuyu detaylı bir şekilde araştırmaya uygun olan katılımcılarla çalışılmasına imkân sağlayacak amaca yönelik örneklem önerilmektedir (Smith ve Osborn, 2007). İlgili analiz yönteminde asıl olan örneklem büyüklüğü, istatistiki değerler ve modellemeler değildir. Konu edilen olguya ilişkin deneyimin katılımcı tarafından nasıl yaşandığına da ancak derin görüşmelerle ulaşılabileceği düşünülmektedir (Pietkiewicz ve Smith, 2012). Her ne kadar görüşmelerde sabit bir sayı olmasa da, katılımcıların 3 ile 8 kişi arasında olması önerilmektedir (Smith ve ark., 2012).

Çocukların yaşadığı olumlu ya da olumsuz olayları öncelikle anneleriyle paylaştıkları, sonrasında güvendiği başka insanlarla paylaştıkları bilinmektedir (Paslı, 2017; Sorenson ve Snow, 1991). Ek olarak aile içi cinsel istismarın ortaya çıkmasında annelerin verdikleri tepkilerin, çocuğun iyilik halini etkileyen önemli etmenlerden biri olduğu bilinmektedir (Cyr ve ark., 2013; Johnson, 1992; Myer, 1985). Hem bu nedenle hem de annenin temel bakım veren ve aile içinde gerçekleşen istismar olayında evdeki bireylerden biri olması nedeniyle anneler seçilmiştir. Kardeş cinsel istismarı da her ne kadar aile içi cinsel istismar türü sayılsa da ve sonuçları açısından diğer istismar türlerinden ayrılmasa da (Cyr, Wright, McDuff ve Perron, 2002) bu araştırma kapsamında ele alınmamıştır. Çünkü istismara maruz bırakılan birey için sonuçların aynı olma potansiyeli olsa da, araştırmada annelerin süreci nasıl deneyimledikleri araştırılmak istendiğinden annenin deneyiminin farklılaşabileceği düşünülmektedir. Çünkü kardeş istismarının gerçekleştiği ailelerde anne hem mağdurun hem de istismarcının annesidir.

Araştırmanın katılımcılarını Gazi Üniversitesi Çocuk Koruma Birimi'ne kız çocuğunun babası tarafından cinsel istismara maruz bırakılması sonucunda başvuran anneler oluşturmuştur. Analiz kısmında da anlatıldığı gibi nitel analiz yöntemlerinden YFA'da çalışılan grubun homojen olması önerilmektedir (Smith ve ark., 2012). Bu nedenle katılımcıların ve çocuklarının cinsiyeti, annelerin eğitim düzeyi, maruz bırakılan istismar türü açısından grup homojenleştirilmiştir. Araştırmaya evlilikleri sırasında kız çocukları eşleri tarafından cinsel istismara maruz bırakılmış, yaşları 36-50 arasında değişen anneler katılmıştır. Görüşmelerin yapıldığı sırada annelerin hepsi, çocuğuna istismarda bulunan babaların evden ayrıldığı ve çocuklarıyla yalnız yaşadıkları bilgilerini vermişlerdir. Araştırmada katılımcıların, çocuklarının ve istismarda bulunan babaların isimleri, ayrıca katılımcıların tanımlayıcı özellikleri gizlilik ve anonimliği sağlamak amacıyla değiştirilmiştir (Smith ve Osborn, 2008).

Katılımcıların sosyo-demografik özellikleri, evlilik- gebelik sürecine ilişkin bilgiler ve çocukların maruz bırakıldığı aile içi cinsel istismar (AİCİ) türü Tablo 1'de aktarılmıştır.

Tablo 1 *Katılımcı Özellikleri*

	Pilot	Ana Çalışma-1	Ana Çalışma-2	Ana Çalışma-3	Drop-Out
Anonim İsimler	Saliha	Rahime	Sinem	Zahide	Meryem
Yaşları	38	41	36	50	42
Eğitim Durumu	Üniversite terk	Üniversite	İlkokul Mezunu (dışardan okuyor)	Lise Mezunu	Lisansüstü
Çalışma Durumu	Çalışıyor	Çalışıyor	Çalışıyor	Çalışmıyor	Çalışıyor
Çocuk sayısı	Üç(K-O-O) plansız gebelikler, bir kürtaj	İki (K-K) 4 düşük	İki (K-O)	7 Çocuk (K-K-K-K-O*-K-O-)	İki (K-O)
İstismara Uğrayan Çocuk(lar)	İpek	Seda	Şerife	Çağla Mihriban Nurullah Sibel	Elif Arda
Evlilik	İstenen	Görücü Usulü-Zorla	İstenmeyen- erken yaşta evlilik	1.İstenen 2.İstenmeyen	Yarı Görücü Usulü
Gebelik	Planlı değil ama istenen	Planlı değil ama istenen	Planlı değil ve istenmeyen	Planlı değil ve istenmeyen	Planlı
AİCİ** türü	Dede-Torun Dokunma temas	Baba-Kız Birleşme (Oral)	Baba-Kız Birleşme (Vajinal)	Baba-Kız (Dokunma, sarkıntılık)	Baba-Kız

*Zahide bir oğlunu trafik kazasında kaybetmiştir.

** Aile İçi Cinsel İstismar

Dört çocuklu bir ailenin en büyük çocuğu olan Rahime, büyükşehirde dünyaya gelmiştir. En son dünyaya gelen kardeşinin erkek olduğunu ve ailesinin erkek olması için çabaladığını belirtmiştir. Üniversite mezunu biriyle istemeden, ailesinin zoruyla evlenen Rahime hem nişan sürecinde hem de evlilik sürecinde eşinden fiziksel- sözel şiddet gördüğünden söz etmiştir. Sadece eşinden değil, eşinin ailesinden de sözel olarak evlilikleri boyunca şiddet gördüğünü belirtmiştir. Rahime'nin evliliği boyunca şiddet dışında farklı travmatik yaşantıları da bulunmaktadır. Şu anda iki kız çocuğu annesidir, ancak evliliği boyunca düşük ya da ölü doğum nedeniyle dört çocuğunu kaybetmiştir. Ayrıca borçlarını kapatmak için eşi tarafından tefeciyle anlaşmaya yollanan Rahime tecavüze maruz bırakılmıştır. Bu sürecin davası görülmüş, tecavüz eden fail tutuklanmıştır. İstismar sonrasında hemen boşanamayan, ancak çocuklarını babayla yalnız bırakmamaya çalışan Rahime, şu an iki kızıyla beraber babanın olmadığı bir evde hayatını sürdürmektedir. Görüşmenin yapıldığı sürede istismar davası açılmış ancak istismarı gerçekleştiren baba henüz tutuklanmamıştır.

Üç çocuklu bir ailenin en büyük çocuğu Sinem 36 yaşındadır. Kendi babasını öfkeli, annesini diktatör olarak tanımlayan Sinem; üzgün ve yalnız bir çocukluk hatırladığını belirtmiştir. Çocukluk döneminde aile dışından yetişkin bir erkek tarafından birkaç kez cinsel istismara maruz bırakıldığından söz etmiştir. Babasıyla annesinin ayrı kaldığı dönemde, annesinin yanında kalmayı tercih ettiği için babası tarafından eğitim hayatı sonlandırılmıştır. Aile içi şiddetten ve okutulmadığı için belki daha iyi olur umuduyla, annesinin de baskısıyla 15 yaşında evlenmiştir. Her ne kadar evliliğe kendi karar vermiş gibi görülse de, Sinem'in henüz çocuk olduğu ve içinde bulunduğu ortam unutulmamalıdır. Sinem evliliğini “Yağmurdan kaçarken doluya tutuldum.” şeklinde tanımlamıştır. İstismara maruz bırakılan kız çocuğuna kazara hamile kaldığından, cinsel olarak korunmanın ne olduğunu bilmediğinden, hamile kaldığı için annesinin kızdığından söz etmiştir. Sinem hamilelik döneminde eşinin ailesinden fiziksel olarak şiddet görmüştür. Doğumunun zor olduğunu, erkek çocuk olmadığı için de eşinin kendisini ve bebeğini hastanede yalnız bırakıp gittiğini eklemiştir. Sinem şu anda annesi, kızı ve oğluyla beraber yaşamaktadır. Asgari ücretle bir yerde çalışmakta ve dışardan okumaya devam etmektedir. İstismarı gerçekleştiren baba cezaevindedir.

Zahide beş çocuklu bir ailenin en küçük çocuğudur, dört ağabeyi vardır. Ebeveynlerinin eğitimi olmadığını ve kök ailesi içinde şiddetin var olduğundan söz etmiştir. Babasının

kaybından sonra ekonomik olarak zorlanan aileye hem destek olmak için hem de okul ihtiyaçlarını karşılamak için lise dönemi boyunca çalışmıştır. Zahide ilk evliliğini gönüllü bir şekilde gerçekleştirmiştir. Ancak evli olmasına rağmen lisede flört ettiği Mustafa'nın peşini bırakmadığından söz etmiştir. İlk evliliğinden iki kız çocuğu olan Zahide, Mustafa'nın eşine zarar verme tehdidi nedeniyle üçüncü çocuğuna hamileyken yüz yüze görüştüğünü ve sonrasında Mustafa'nın kendisini alıkoyduğunu belirtmiştir. Sonrasında Mustafa ve Zahide başka bir şehirde yaşamaya başlamışlar, yasal olarak tanımlanan süre tamamlandıktan sonra Zahide'nin eşi boşanma davası açmıştır. Zahide bir süre sonra terk ettikleri şehre geri döndüklerini ve Mustafa'nın ilk eşi ve çocuklarıyla aynı apartmanda yaşadığını söylemiştir. Anne bu süre içerisinde hem kendi kızına hem de eşinin ilk evliliğinden olan kızına yönelik istismar olayı ilk ortaya atıldığında, muayene sonucunda da fiziksel bir bulguya rastlanmadığı ve çocuk ifadesini değiştirdiği için, olayı Mustafa'nın ilk eşinden gelen bir iftira olarak değerlendirmiştir. Mustafa'yla evli olduğu süre içerisinde Zahide yıllarca ilk eşinden olan çocuklarını görememiş, trafik kazasında okul öncesi dönemde olan çocuğunu ve kayınvalidesini kaybetmiş, kendi de defalarca ameliyat olmuştur. İstismar olayını ilk duyduğunda tüm bu yaşananların kendisine ağır geldiğinden ve intihar girişiminde bulunduğundan söz etmiştir. Zahide şu anda iki kızı ve oğluyla beraber hayatına devam etmektedir. Mustafa ilk evliliğinden olan bir kızına, Zahide ile evliliğinde dört çocuğuna istismarda bulunan baba görüşmenin yapıldığı sıra cezaevindedir.

2.3. Ölçüm Araçları

2.3.1. Demografik bilgi formu

Katılımcı hakkında bazı demografik bilgileri elde etmek için kullanılan formdur. Demografik bilgi formu katılımcı olan annenin yaşı, mesleği, eğitimi gibi bilgilerin yanı sıra; araştırmaya annenin şimdiki yaşantısı ve kök ailesi hakkında bilgi almayı içeren sorulardan oluşmaktadır (Ek 4). Soruların bu şekilde oluşturulmasının nedeni aile içinde gerçekleşen cinsel istismarın olası nedenlerini daha bütüncül bir şekilde ele almaya çalışmaktır.

2.3.2. Yarı-yapılandırılmış görüşme soruları

Çalışma kapsamında araştırmacı baba kız cinsel istismarına maruz bırakılan kız çocukları annelerinin öznel deneyimlerini anlayabilmek amacıyla yarı yapılandırılmış görüşme soruları hazırlamıştır. Yarı yapılandırılmış görüşmelerde her ne kadar sorular belirli olsa da, katı bir çerçeve yoktur. Sorular görüşme boyunca ya da görüşmeler arasında yeniden geliştirilebilir (Smith ve Osborn, 2008). Sorular katılımcılara esneklik sağlayacak ve deneyimlerini aktarabilecekleri biçimde açık uçlu ve yönlendirmesiz olarak yapılandırılmıştır. Soruların yapılandırılma sürecinde tezin danışmanı olan Doç. Dr. Sait Uluç'tan, çocuğa karşı şiddet alanında çalışan ve tez izleme komitesinde bulunan Prof. Dr. Ferhunde Öktem'den ve Doç. Dr. Ilgın Gökler Danışman'dan sorularla ilgili geri bildirim alınmıştır. Sorular oluşturulduktan sonra bir pilot çalışma yapılmıştır ve yeniden düzenleme yapılmıştır. Soruların içeriğinde herhangi bir değişiklik olmasa da önce kuşkulama sürecinin sorulması annelerin savunmaya geçmesini sağlayabileceği düşünülmüştür. Bu çalışmaya ilişkin yarı yapılandırılmış görüşme soruları Tablo 2'de yer almaktadır.

Tablo 2 Aile içi cinsel istismara maruz bırakılan kız çocukları annelerinin öznel deneyimlerine ilişkin yarı yapılandırılmış görüşme soruları

-
- 1) Anneler çocuklarının aile içindeki bireyler tarafından cinsel istismara uğradığını öğrendiği anda öznel olarak ne yaşamışlardır?
  - 2) Anneler çocuklarının aile içindeki bireyler tarafından cinsel istismara uğradığından kuşkulandıkları süreçte öznel olarak ne yaşamaktadırlar?
  - 3) Bu süreçten sonra neler olmuştur?
  - 4) Bu yaşantı anneleri nasıl etkilemiştir?
(Anne olarak, kadın olarak)
  - 5) Etkilenmelere rağmen devam etmek nasıl bir deneyimdi?
  - 6) Bu yaşantının çocuğu nasıl etkilediğini-etkileyeceğini düşünüyor?
(Şimdiki etkileri ve gelecekteki olası etkileri)
  - 7) Annelerin bütün bu süreçte neye ihtiyaçları vardı?
-

2.4. İşlem

Araştırmaya başlamadan önce Hacettepe Üniversitesi Etik Komisyonu'ndan etik onay alınmıştır. Nitel araştırmalarda veri toplamanın birden çok yolu vardır. Görüşmeler gerçekleştirilebilir, gözlem yapılabilir ya da yazılı belgeler incelenebilir. Bu çalışma kapsamında veri toplamak amacıyla görüşme kullanılmıştır. Görüşmedeki temel unsur sağlıklı gelişim gösteren bireylerin günlük hayatta iletişim kurmak için en sık kullandığı yöntem olan sözel iletişimdir. Özellikle kağıt kalem testlerine, materyallerine alışık olmayan, üniversite örneklemini dışındaki örneklerde sürecin daha sağlıklı işleme olasılığını da düşündürmektedir.

Araştırmacı katılımcılara Gazi Çocuk Koruma Merkezi aracılığıyla ulaşmıştır. Araştırmaya katılacak olan anneler, araştırmanın amacı, gizlilik ilkesi ve gönüllü katılım hakkında bilgilendirilmiş, ek olarak görüşmelerde ses kaydının alınacağı konusunda bilgilendirilerek, katılım koşullarını kabul eden gönüllülerin sözlü-yazılı onayları (Ek 3: Bilgilendirilmiş Onam Formu) alınmıştır.

Ana çalışmaya başlamadan önce yarı yapılandırılmış görüşme sorularının konuya ilişkin uygunluğunu değerlendirmek amacıyla bir deneme görüşmesi yapılmıştır. Deneme görüşmesi yapılan kişi de araştırmanın örneklemine uygun olarak seçilmiştir.

Katılımcılara araştırmacı tarafından hazırlanan açık uçlu, yönlendirmesiz sorular sorulmuştur. Bireylerin öznel yaşantılarının detaylandırılması temel alındığından her ne kadar sorular olsa da katılımcılar konuyla ilgili özgürce konuşabilmeleri için cesaretlendirilmiştir. Görüşmelerin nerede yapılacağı konusuna araştırmacı ve katılımcı birlikte karar vermiştir. Görüşmelerden bir tanesi danışmanlık merkezinde, bir tanesi katılımcının evinde, bir tanesi ise katılımcının iş yerinde gerçekleştirilmiştir. Bütün görüşmelerde ortam hem annelerin kendini güvende hissetmeleri hem de görüşmenin sağlıklı bir şekilde ilerleyebilmesi için sessiz ve başkaları tarafından rahatsız edilmeyecek bir şekilde ayarlanmıştır. İki anneyle yapılan görüşmeler tek oturumda tamamlansa da, bir anneyle yapılan görüşme çocuğunun okulda bir sorun yaşaması nedeniyle erken sonlanmıştır, yakın bir tarihte görüşmenin ikinci kısmı gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler ortalama dört saat sürmüştür. Görüşmelerden sonra annelere, istismar yaşantısına maruz bırakılan bir çocuğun neler yaşayabileceğini, annelerin hissettikleri duygularda yalnız

olmadıklarını içeren kısa bir bilgilendirme yapılmış; çocuk gelişimiyle ilgili olarak kitap hediye edilmiştir.

2.5. Analiz

Bütün görüşmeler araştırmacı tarafından yürütülmüş ve sonrasında görüşmelerin deşifreleri araştırmacı tarafından yapılmıştır. YFA doğası gereği idiografik yani tekil bir yapıya sahiptir (Biggerstaff ve Thompson, 2008; Smith ve ark., 2012). O nedenle analizler tüm görüşmeler tamamlandıktan sonra değil, her bir görüşme sonrasında YFA'nın analiz sıralaması takip edilerek olgu temelinde tamamlanmıştır (Smith ve ark., 2012). İlk görüşmenin analizi yapıldıktan sonra, ikinci görüşme yapılmış ve aynı analiz adımları bu görüşme için de gerçekleştirilmiştir. Araştırmacı tarafından dört görüşme yapılmıştır ancak danışmanlık merkezinde yapılan bir görüşmede olgunun, araştırma konusunun ölçütlerini karşılamadığı için o anneye yapılan görüşme tamamlansa da analize dâhil edilmemiştir.

YFA veri analizinin birkaç adımdan oluştuğu belirtilmektedir (Smith ve Osborn, 2008). İlk aşamada görüşmelerin deşifrelerinin tekrarlı bir şekilde okunması gerekmektedir. Böylelikle araştırmacı verilere aşinalık kazanmaktadır. Her bir görüşmeden sonra araştırmacının izlediği ilk adım bu olmuştur. Görüşmeden elde edilen veriler tekrar tekrar okunmuştur. Metne aşinalık kazanıldıktan sonra verilerdeki anlamsal bağlama, dil kullanımına bakılırken; araştırmacının görüşmedeyken elde ettiği izlenimler de not alınmıştır. Sonrasında ise temalar oluşturulmaya başlanmıştır. Bir sonraki adımda ortaya çıkan temaların ortak noktalarına bakılarak üst temalar oluşturulmuştur. Alt ve üst temalar oluşturulduktan sonra çocuk ve ergenle, istismarla ve YFA ile çalışan uzmanlardan geri bildirimler alınmış, temalar araştırmacı tarafından gelen geri bildirimler doğrultusunda tekrardan incelenmiştir. Analizler araştırmacı tarafından yapılmış olup MAXQDA 2020 (VERBI Software, 2019) programı kullanılmıştır.

2.6. Güvenirlik

Geleneksel nicel araştırmalarda geçerlik ve güvenirlik sayısal değerlere bağlı olarak gösterilmektedir (Başkale, 2016). Nitel araştırmalarda ise araştırmanın doğası gereği, öznel olanla ilgilenilmektedir. Araştırmacı sürecin en başından itibaren görüşmeleri

gerçekleştiren, içeriği değerlendiren, yorumlayan bir araç olarak yer almaktadır (Biggerstaff ve Thompson, 2008; Morrow, 2005). Nitel çalışmalarda araştırmacının bir araç olarak, kendi görüşü ve öznel bakışıyla araştırma sürecinde olması bir kısıtlılık olarak değerlendirilmemekle birlikte, bilimsel zemini desteklemek için nitel araştırmalara özgü olarak güvenirlik yöntemleri bulunmaktadır (Tanyaş, 2014). Morrow (2005) nitel bir çalışmanın güvenirliği için verilerin ve yorumlamaların yeterliliği, yansiyabilirlik (reflexivity), öznellik gibi özellikleri içermesi gerektiğini bildirmiştir. Verilerin yeterliliği araştırmanın konusu açısından örneklemin kapsayıcılığını değerlendirirken; yorumlamaların yeterliliği araştırmacının bulgularını katılımcıların ifadeleriyle destekleyip desteklemediğini değerlendirmektedir (Morrow, 2005).

Yansiyabilirlik ise araştırmacının araştırma süresince; kendi geçmiş deneyimlerine, varsayımlarına, içsel dünyasına ve tüm bunların araştırmanın ortaya çıkmasına ve bulguların yorumlanmasına nasıl etki edebileceğine ilişkin farkındalık süreci olarak tanımlanabilmektedir (Fischer, 2009; Goldspink ve Engward, 2019; Mays ve Pope, 2000). Araştırmacı bu farkındalığını sadece araştırma başında ya da görüşmeler sırasında değil, tüm araştırma süreci boyunca devam ettirmek sorumluluğunu taşımaktadır. Araştırmacının bunu yapabilmesini sağlayan araçlardan birinin de analizi etkileme olasılığı olan özellikleri paranteze alması (bracketing) olduğu belirtilmektedir (Fisher, 2009). Fisher (2009) araştırmacıya ait pek çok özelliğin –yaş, cinsiyet, çalışma alanı, kültürel arka planı gibi- paranteze alınabileceğine değinmektedir. Alanyazından elde edilen bilgiler doğrultusunda görüşmelerden hemen sonra, deşifrelerin ve analizlerin yapılması sürecinde notlar yazılmıştır. Araştırmacının görüşmeler sonrasında yazdığı notlar, aldığı geri bildirimler ve kendine dair fark ettikleri aşağıda paranteze alınmıştır:

“31 yaşında, bekâr bir kadını. 2011 yılında Hacettepe Üniversitesi psikoloji bölümünü bitirdikten sonra, aynı yıl aynı üniversitede klinik psikoloji lisansüstü eğitime başladım ve o tarihten bu yana Hacettepe Üniversitesi Psikoloji Bölümü’nde araştırma görevlisi olarak çalışmaktayım. Lisansüstü eğitimi boyunca, Bilişsel Davranışçı Terapi, Şema Terapi ve Oyun Terapisi yönelimli terapi ve süpervizyon eğitimlerini aldım. Lisans eğitimimden itibaren pek çok Sivil Toplum Örgütü’nde, derneklerde gönüllü olarak çocuklarla ve aileleriyle çalıştım. Uzmanlık alanımı seçmemde çocukluğumdan beri anlamlandırmaya çalıştığım toplumsal şiddet ortamlarının yarattığı travmayı çalışma isteğim etkili oldu. Her ne kadar toplumsal travmalarla ilgili olarak yola çıkmış olsam da,

2011 yılında yüksek lisans eğitimim devam ederken “Ailesinden dayak yiyen bir çocukla çalışmadan; savaştan, zorunlu göçten yara alan bir çocukla nasıl çalışabilirim?” sorgulamasıyla beraber Gazi Üniversitesi Çocuk Koruma, Araştırma ve Uygulama Merkezi’nde gönüllü psikolog olarak çalışmaya başladım. Yaklaşık altı yıl boyunca bu merkezde ihmale ya da istismara maruz bırakılan çocuklarla ve aileleriyle ilgili çalışmalarda yer aldım. Çocuk ve aile görüşmelerinin yanı sıra; çocukluk dönemi ihmal ve istismara ilişkin farkındalık geliştirmeyi amaçlayan Çocuk İhmalini ve İstismarını Önleme Derneği Gençlik Kolu projesine de katıldım. Ayrıca konuyla ilgili olarak pek çok grupta (ebeveynler, çocuklar, öğretmenler, uzmanlar, yasa yapıcılar gibi) yapılan çalışmalarım o günden bu yana hala devam etmektedir.

Çocuğa karşı şiddetle ilgili çalıştığım dokuz yıl boyunca bu konuya ilişkin psikoloji alanındaki çalışmaların az olmasının beni oldukça rahatsız ettiğini fark ettim. Çünkü pek çok yaşam hakkı ihlaline zemin hazırlayan şiddet ortamı ihmal edilemeyecek kadar önemli konuydu. Ötekileştirilen her şeye olan ilgim gibi bu konuya da eğildim. Yıllar içinde “ötekilerle” ilişkimin ben doğmadan önce başladığını fark ettim. Anne ve babamın ailelerinin göçmen olmalarının yanı sıra, doğumda ayağımda fiziksel bir hasarla doğmam ve İzmir’in sıcaklığında altı yaşına kadar bilekliği olan botlar giymemle başlayan sürecin çalışma konularımı da etkilediğini düşündüm.

Bu çalışmaya karar verdiğimde beş yıldan beri istismar alanında çalışıyor olmamın beni dayanıklılaştırdığını düşünmüştüm. Bu nedenle tez izleme komitem tarafından süreç boyunca hem kendi sağlığım hem de araştırmanın sağlığı açısından psikolojik destek almam gerekliliği benim için ilk başta teknik olarak gerçekleşen bir süreçti. Ancak görüşmeler geçtikçe, duygusal olarak kendimi çaresiz hissettiğimi fark ettim ve bu noktada psikolojik destek oldukça yararlı oldu. Çocuklar ile ilgili başlayacağımı düşündüğüm bu süreçte hem alan uygulamalarında hem de Türkiye alanyazınında istismar sürecinde annelerin ihmal edildiğini fark etmemle beraber anneleri anlamaya yönelik olarak değişti. Hem aile içinde istismara maruz bırakılan çocuğun hayatındaki önemli diğeri olarak annelerin hem de alanyazında ve çalışmalarda istismara göz yummakla suçlanan annelerin-kadınların bu süreçte neler yaşadıklarını anlamak istedim. Görüşmeler ve analizler sırasında, dört yıl boyunca yönlendirmesiz oyun terapisi kapsamında çocuklarla ve ebeveynlerle çalışmalarımın ve aldığım süpervizyonun sürecimi kolaylaştırdığını fark ettim.

Araştırma boyunca özellikle deşifrelerde ve analizde konunun doğası gereği çok zorlandığım ve uzaklaşmak istediğim zamanlar oldu. Zorlanmalarım sırasında kendimi suladığım zamanlar da oldu. Çünkü dünya üzerinde bunları yaşayan birçok annenin olduğunu, sadece duymanın bile beni bu kadar zorlamasına hakkım olmadığını düşünüyordum. Bu süreçte de kendi terapi sürecim, danışmanımın ve akran meslektaşlarımın desteğiyle istismarla çalışan bir uzmandan önce insan olduğum duygusuyla bir kez daha tanıştım/ barıştım.”

3. BÖLÜM

BULGULAR

Görüşmelerin çözümlenmesiyle baba kız cinsel istismarı sürecinde annelerin neler yaşadıklarına ilişkin (1) İstismarın yaşanmasına zemin hazırlayan mevcut risk etmenleri, (2) İstismarın gün yüzüne çıkması, (3) İstismarın sürecinde anne olmak (4) Annenin gözünden bu süreçte çocukta gelişen psikolojik sorunlar ve (5) İstismar yaşantısı açığa çıktıktan sonra süreci zorlaştıran etmenler olmak üzere beş üst tema belirlenmiştir. Her bir üst tema için katılımcı annelerin kendi ifadeleri örnek olarak verilmiştir.

Tablo 3 *Babaları Tarafından Cinsel İstismara Maruz Bırakılan Kız Çocuk Annelerinin Öznel Deneyiminde Ortaya Çıkan Yorumlayıcı Fenomenolojik Analiz Temaları*

1)	İstismarın yaşanmasına zemin hazırlayan mevcut risk etmenleri
	1.1. Cinsel istismar öncesinde aile içi şiddetin olması
	1.2. Kök aile desteğinin olmaması
	1.3. Gönüllü yapılmayan evlilik
	1.4. Çocuğun evliliğin kurtarıcısı olarak görülmesi
	1.5. Kadın ve eş rolüne ilişkin yargılar ve yüklemeler
2)	İstismarın gün yüzüne çıkması
	2.1. Annenin şüphelenme süreci: Acaba bu doğru olabilir mi?
	2.2. Adli süreçleri başlatmayı engelleyen tehditler
	2.3. Çocuğun istismarı saklama sebeplerinden biri: Annem üzülmesin
3)	İstismar süresince anne olmak
	3.1. İstismar sürecinde annelerin hissettikleri
	3.1.1. İstismara ilk tepki olarak donakalma
	3.1.2. Ya sonra? İlk şoktan sonrası
	3.2. Annelerin çocuklarını ve kendilerini koruma çabası
	3.3. İstismar yaşantısının annelerin sağlığına yansımaları
4)	Annenin gözünden bu süreçte çocukta gelişen psikolojik sorunlar
5)	İstismar yaşantısı açığa çıktıktan sonra süreci zorlaştıran etmenler
	5.1. Sosyal ve kurumsal destek yoksunluğu
	5.2. Sisteme güvensizlik
	5.3. Hukuki sürecin zorluğu ve uzunluğu

3.1.İstismarın yaşanmasına zemin hazırlayan mevcut risk etmenleri

Annelerin aktarımları istismar yaşanmadan önce aile içinde bu olumsuz yaşantıya zemin hazırlayabilecek pek çok risk etmeninin varlığına işaret etmiştir. Bu risk etmenleri beş alt temadan oluşmaktadır. Bu alt temalar (1) Cinsel istismar öncesinde aile içi şiddetin olması, (2) Kök aile desteğinin olmaması, (3) Gönüllü yapılmayan evlilik (4) Çocuğun evliliğin kurtarıcısı olarak görülmesi ve (5) Kadın ve eş rolüne ilişkin yargılar ve yüklemeler olarak belirlenmiştir.

3.1.1.Cinsel istismar öncesinde aile içi şiddetin olması

Annelerin hepsi çocuklara yönelik cinsel istismar olmadan önce de aile içinde duygusal, fiziksel ve cinsel şiddetin var olduğunu; bu şiddetin baba tarafından bazen anneye bazen de çocuklara yönlendirilebildiğini belirtmişlerdir. Rahime evin ihtiyaçlarının kim tarafından karşılanacağı konusunda çıkan bir tartışma sonucunda maruz bırakıldığı şiddeti şu şekilde anlatmaktadır:

“A: Mayıs ayıydı. Çok büyük bir kavga ettik biz. Markete gidecek bir şeyler alması gerekiyor, hani benim cebimdeki para sayılı, sınırlı. Onda da normalde para var. Çocukların da istediği bir şeyleri yazdık, al dedik. Ondan sonra fırlattı attı kâğıdı. Or.... ananız alsın dedi. Ben dedi şey yapmayacağım, bundan sonra zaten vermiyordum, bir kuruş da vermeyeceğim artık dedi. Çocuklar önce anlamadılar ne olduğunu, baba ne yapıyorsun sen filan yaptılar. Ondan sonra bu büyük kavga etmeye başladı. Ondan sonra benim şöyle çerçeve şeklinde, şu aynanın yarısı kadar, o kavga esnasında iki kapının arasında beni sıkıştırmak istedi. Benim kolum olduğu gibi şeye geçti

G: Cama geçti

A: Cama geçti. Şurada boydan boya benim bütün çiziklerim vardı. Ondan sonra böyle şey yapmaya çalıştı. Beni iki kapının arasına sıkıştırmaya çalıştı. İtekledi, gene düştüm yere düştüm. Ortalık cam çerçeve.”

Sinem’in evliliğinde de ilk zamanlarda çocuklar şiddete doğrudan maruz bırakılmasa bile şiddetin tanığı olmak zorunda bırakılarak duygusal şiddetin mağduru olmuşlardır. Sinem evliliği süresince fiziksel ve cinsel şiddete maruz bırakıldığından bahsetmiştir.

“Ya işte baba sürekli alkol alırdı, döverdi beni, bi de beni cinsel obje olarak görürdü. Dayanamıyordum artık yani, her birlikte oluşumda ben kendimi lavaboya zor atıyordum. Çoğu zaman onla birlikte olurken istifa ediyordum, çünkü midem almıyordu yani. Tiksiniyordum artık, çünkü başka kadınlarla birlikteliğini görüyordum, evime getiriyordu. Gözümün önünde yapıyordu bunları yani.”

Zahide kendisi evde yokken, baba oğul arasında yaşanan ve nedenini anlayamadığı şiddetten söz etmektedir.

“Ben geldiğimde oğlum dışarda bisikletleydi. Hatta mı birinde, eve geldiğimde, bisikletle içeri girdi. Ben gelince bıraktı bisikleti içeri girdi, balkonda oturuyor yine o şerefsiz. Surat asık, Nurullah’ın da surat düşük. Ne oldu oğlum bir şey mi var dedim. Babam dövdü dedi. Niye dövdün çocuğu dedim. O biliyo dedi. Naptın oğlum dedim. Vallaha bi şey yapmadım anne dedi.”

Sinem ise baba tarafından Şerife’ye devamlı şiddet uygulandığından bahsetmiştir.

“Baba Şerife’yi sevmezdi, Şerife babayı sevmezdi, kopukluk vardı. Baba sürekli döverdi mesela.”

Eşler arasında sağlıklı olmayan bir ilişkinin olduğu göze çarpmaktadır. Sağlıklı bir ilişkide her iki tarafın da onayının olduğu; duygusal, sosyal ve cinsel bir süreçten söz edilmektedir (Hooks, 2019). Araştırmaya katılan annelerin hepsinin eşlerinin kendilerini başkalarıyla aldattığından haberleri olduğu saptanmıştır. Erkeğin eşini aldatması bazı yerlerde normal, bazı yerlerde ise bana bulaşmasın da ne yaparsa yapsın bakış açısıyla karşımıza çıkabilmektedir. Sinem eşinin başka kadınlarla ilişkisinin varlığından haberdar olduğunu şu şekilde anlatmaktadır:

A: Şimdi hani dışardaki kadınlardan belki belki şey farklı şeyler görüyodu ya, soruyodum mesela onlar sana napyo da sen böyle mutlu oluyosun. Anlatırdı böyle böyle, tövbe yarabbim. Ben de onlar gibi yapmaya çalışırdım. Yani gitmesin dışarı yeter ki gitmesin.

G: Dışarıya gittiğini ne zaman öğrendiniz? Başka kadınlarla olduğunu?

A: Söylüyodu, saklamıyodu ki.”

3.1.2. Kök aile desteğinin olmaması

Annelerin hepsi evlendikleri andan itibaren kök aileleri tarafından büyük ölçüde yalnız bırakıldıklarından söz etmektedirler. İstismar olayından sonra olduğu gibi istismar öncesinde de anneler zorlandıkları herhangi bir yaşantıda ailelerinden yardım alamadıklarını ya da bu yardımın bir süre verilse bile sonrasında sorunlar çıktığına değinmektedirler. Sinem ailesinin yardım etmemesini “*yavru köpeğin kapının önüne koyulması*”na benzetmiştir.

“Ben anneme hala öfke doluyum. Neden öfke doluyum? Ben evliliğim süresince ben kaç defa küs gittim, her şeyi bildiği halde köpek yavrusu gibi beni kapının önüne koydular. Bana o zaman sahip çıkmış olsalardı benim kızımın başına bunlar gelmeyecekti, kızım bunları yaşamayacaktı.”

Zahide ise eşini terk edip bir süre annesinin evinde kalsa bile, kendisi isteyken annesinin torununu babasına geri vermesi sonucunda terk ettiği eve geri dönmek zorunda kalmıştır. Herhangi bir seçim şansı tanınmadan ya da haber verilmeden bu durum gerçekleşmiştir.

“Bi ara ben bunu da bıraktım anneme gittim. Altı ay annemde kaldım. Annemin evine sığmadım. İşe girdim çalışıyorum, Çağla, Mihriban var. Anaaa bi gün işten fabrikadan geldim, Mihriban yok. Mihriban nerde anne, verdim piçi [bastırarak söylüyor] babasına dedi, benim kızım benim annem. Neeee dedim, verdim piçi babasına dedi annem. El kadar yetimi sığdıramadın mı anne yanına dedim ... Annem eğer o günlerde benim yanımda olsaydı ben bu eve tekrar dönmeyecektim zaten. ... Eğer annem alt katını boşaltsaydı, kiracısını çıkartsaydı, ben işe giriyordum, çalışıyordum ne güzel.”

3.1.3. Gönüllü yapılmayan evlilik

Annelerin üçü de evliliklerini gönüllü bir şekilde gerçekleştirmediklerini belirtmişlerdir. Zorla gerçekleştirilen evliliklerin, aile içi şiddet açısından risk etmeni olduğu bilinmektedir (Swegman, 2016). Rahime'nin evliliğinin gerçekleşmesinde sadece evlenecek kadının değil, erkeğin de rızasının alınmadan aile tarafından harekete geçildiği dikkat çekmektedir. Bütün karşı koymalarına rağmen, ailesinin laf ağızdan bir kez çıkar düsturuyla hareket etmesi sonucunda istenmeyen evlilik gerçekleşir. Rahime ailesinin zoruyla evlendiğini şu şekilde anlatmıştır:

“Babamlara anlatıyorum hayır laf söz verildi bir kere, o sözden cayılmayacak. Bu kavganın üstüne geldiler nikah tarihi istiyoruz dediler. Ben hayır diye zıplıyorum, istemiyorum. Ondan sonra, yeminle söylüyorum, amcam da benim elimi kolumu tuttu, oturttu yatağın kenarına, annem oturdu çantamdan aldı nüfus kağıdımı, ellerine teslim ettiler. Dedim Allah belanızı versin hepinizin be.”

Ek olarak Rahime evlendiği günün onun için ne anlam ifade ettiğini şu şekilde tanımlamaktadır:

“23 Mart 2000 benim evlilik yıl dönümüm şeyim ama siz dedim beni o gün mezara soktunuz, hiç farkında mısınız?”

Sinem çocuk yaşta evlendirildiği için herhangi bir onaydan zaten söz edilememektedir. Annesinin onay vermesi ve belki kendi ailesinin evinden daha iyidir umuduyla evlilik gerçekleşmiştir.

“A: İşte bi sekiz ay kadar, sekiz ay falan. Çok ısrar etti, mesela kardeşlerini falan gönderdi, eve mektuplar yazıp gönderdi. Çiçekler gönderdi. En son olmadı annemle konuştu. Annem onay verince, bundan dedi bize kurtuluş yok en iyi görüş. Böylelikle başladı.

...

G: Yani sizin talebiniz olmamış benim anladığım şu anda

A: Şimdi şöyle benim talebim nasıl olmadı. Okumayı ben çok istiyordum. Hani belki babamı bi şekilde kandırırım, geç de olsa okuluma devam ederim ama bi nevi de istiyordum kurtuluş amaçlı evde huzur yoktu çünkü. Ama okulum olmadı da kurtulmayı seçtim, o evden gitmeyi tercih ettim yani. Keşke de gitmeseymişim.”

3.1.4. Çocuğun evliliğin kurtarıcısı olarak görülmesi

Çocuğa karşı şiddetin kökeninde yetişkinlerin çocuklara yönelik beklentilerinin fazla olmasının yer aldığı bilinmektedir (Dağlı ve İnanıcı, 2011). Bu beklentiler bazen çocuktan gelişimine uygun olmayan görevler yapması olarak bazen ise çocuktan aileyi birleştirmesini beklemek olarak karşımıza çıkabilmektedir. Araştırmaya katılan annelerden Sinem ve Rahime kötü giden evliliklerini çocuk doğurarak kurtarabileceklerini düşünmüşler ve çocuğu aileyi kurtaracak umut gibi gördüklerini belirtmişlerdir.

“Ama İbrahim’i ben istedim, çok istedim ama niye istedim. Bunun dışarı hayatı vardı ya hani dedim belki erkek çocuğu olursa, evine döner, yönelir diye düşündüm. Ama ben bilmiyordum ki aynı yaşta bi kardeşi daha olacağını başkasından. İbrahim’i çok istedim.”

Rahime ise hamile kaldığını öğrendikten sonra bunu yeni bir hayatın başlangıcı olarak yorumlamıştır.

“Ya çocuk istiyordum ama ilki düştü, Seda’nın olduğunda da ben şey yaptım yani ııı sevindim. Çünkü hani sonuçta herkes evliliğine ait bir çocuk ister. Ben kızımın haberini aldığımda, o zaman evimi yeni almıştım. Belki yeni bir hayat diyordum, belki çocuğum için her şey için ... Ben öyle bir şey yapıyordum. Hani diyordum belki yeni bir hayat kurarım, yeni bir şey yaparım. Bir çocuk dünyaya geldi, belki bir şeyler değişir. Değişmiyormuş.”

Rahime’nin ikinci gebeliğinde ise sadece kendisinin çocuk hakkındaki düşüncesi değil, annesinin de çocuğu evliliği kurtaran bir etmen olarak gördüğü dikkat çekmektedir.

“Ya biraz annemin galeyanına geldim. Yeni çocuk hayat kurtarır. Yeni bir çocuk hayat kurtarır. Çok kurtarır. Gözle, daha da beter oluyormuş.”

3.1.5. Kadın ve Eş Rolüne İlişkin Yargılar ve Yüklemeler

Süreç içerisinde çocuk, evliliği kurtarmanın ya da ailenin olmazsa olmazının yanı sıra, gelişimini sürdüren bir birey olarak da görülmektedir. Ancak gelişimin sosyal, duygusal, fiziksel, bilişsel taraflarının atlandığı; kız çocuklarının fiziksel olarak ergenliğe girişiyle beraber çocukluktan çıkıyor gibi algılandığı dikkat çekmektedir. Rahime gelişmekte olan kız çocuğunu “çıtır bir lokma” ya da “filiz” olarak yorumlamaktadır.

“Aynı adamla yatağa giriyorsun [gülüyor burada hafif], hayatını paylaşıyorsun, senden ortak bir çocuk dünyaya getiriyorsun ve adamın onu senin gözünle gördüğüne hani Rahime eşittir Seda. Biri ben biri çocuğum. Bana göre ondan dünyaya gelen en güzel nimet, her ne kadar pislik olursa olsun. Sonuçta çocuklar benim için çok kıymetli ve adam karşısındakini küçücük, çıtır bir lokmayken bir kadın olarak görüp benimle aynı yere koyuyor. Bu çok mide bulandırıcı bir şeydi. Gerçekten, yani o yaştaki daha filiz bir ağacı kocaman meyve ağacı gibi görmeye çalışıp, sen onun dalını taşıyorsun ya. Bunun o çocuğa verilen zararın bir tabiri yoktu. Ve daha 10 yaşındaki bir çocuğu kadın olarak görmeye çalışan bir zihniyeti karşımda gördüğüm zaman yemin ederim ya ben aylarca aylarca mide ağrısından kramptan mide bulantısından kaldıramadım kafamı.”

Zahide ise normal gelişim sürecindeki dönemlerden biri olan menstrüasyonu kirlenme olarak adlandırmaktadır.

“Ortaokula gidince artık kirlendi. Genç kız olmaya başladı.”

Bireylerin algıları onların nasıl davrandıklarını, bir olaya nasıl tepki verdiklerini, hissettiklerini etkileyebilmektedir (Smart Richman ve Leary, 2009). Kadına karşı şiddetin kökeninde çarpık kadın, cinsellik, erkek algısının yer aldığı düşünülmektedir (Hooks, 2019; Gürcü, 2019). Annelerde kadın algısının olduğu da dikkat çekmektedir. Annelerin kadınlık algısında namus kavramının halen önemli olduğu günümüzde bekâret ile ilgili meselelerin annelerin gündeminde de olduğu görülmektedir. Zahide kızıyla kadın doğuma gittiğinde muayene sürecindeki ve babanın ilk evliliğinden olan kızının yaşantısını şu şekilde anlatmıştır:

“Dedim doktor hanım ne oldu, ne gördünüz Allah aşkına bana söyleyin ya kimseye söylemeyeceğim dedim, raporu göstermiyorlar ya. Dedi ki bak annesi dedi, bir şey yok dedi çocukta dedi ama dedi sen dikkatli ol dedi. Bakın dedi bak dedi böyle şeyler bazen belli olur, bazen tahriş yaptırmadan yaparlar, sürtünme yoluyla yaparlar bu erkekler dedi. O pek belli olmaz dedi, sen dikkatli ol dedi, gözün üzerinde olsun çocuğunun dedi. Şimdi doktorun öyle söylemesi de benim içimi kaldırdı biraz, bir şey görmese bu kadın böyle demez belki yani. Çok temiz değil diyorum demek ki, bir hasar mı var, biz iz mi var bir şey mi var da kadın bunu söyledi. Ama diyorum hasar olsa doktorlar rapora

yazarlar, bu rapora göre de bunu tutuklarlar diyorum. Bu büyük kızında da bozuk çıktı nasılsa öyle dedi diyorum.”

Vajinal birleşmenin gerçekleştiği istismar vakalarında kız çocuklarının artık kadın olduğu, çünkü “kızlık zarlarının yırtıldığı” bilgisi anneler açısından önemli sayılmaktadır. Burada hem cinsellik hakkındaki eksik bilgilerin varlığı hem de kültürel olarak önem verilen namus kavramının etkileri görülmektedir. Sinem ve istismarı gerçekleştiren babanın ailesi bunu bir kan davası olarak görmektedir. Hem kızın akan kanı –çocukluktan “kadınlığa” geçmesi- hem de gerçekleşen istismarın adli mercilere yansması ve ailenin adının “kirlenmesi” kan davasının sebebi olarak görülmektedir.

“Ailesi beni arıyor şu anda, gördükleri yerde öldürcekler. Ama dilerim rabbimden ailesi beni bulmadan ben önce oğullarını öldüreyim. Kızımın kanını alayım, kızımın kanını akıtıyım ya ben de onların canını alayım, ben de onların kanını akıtayım, ondan sonra onlar beni öldürsünler.”

Rahime ise kızını rahatlatmak amacıyla, istismarın onun suçu olmadığını ona söylerken giyim tarzının cinsel şiddetin gerekçesi olabileceğini ima eden sözler söylemiştir.

“Suçluluk hissediyordu. Ben de diyordum ki, bu senin suçun değil anneciğim. Bu senin suçun değil. Sakin ol, sen böyle bir şey yapmadın, sen onu cezbedecek işte hani çünkü açık saçık giyinmez, kıyafetlerini ölçülü giyer, hatta bol giyer. Hatta o kadar bol giyer ki ben kızardım, niye hafif daha dar, hani düzgün bir şey giymiyorsun diye. Öyle üstünde başında yani salcım saçak, çuval gibi şeyler giyerdi çocuk. Böyle şeyleri yaptığı için ben kızardım anneciğim bırak. Sen değilsin bunun kabahatlisi, sen değilsin bunun sorumlusu.”

Rahime, Sinem ve Zahide evli oldukları için kendileri istemeseler de cinsel ilişkiye girmenin bir sorumluluk olduğunu ve bunu bir kadının eşine karşı görevi olarak gördüklerini söylemişlerdir. Rahime evliyken cinsel ilişkiye girmeyi sonrasında aşırı derecede temizlik ritüelleri içerse de edinilmiş bir görev olduğunu belirtmiştir.

“Valla onunla girdiğim ilişkilerin hepsi zoraki oluyordu. Yani kendimi bir kadın olarak hissetmediğim, sadece o görev, edinilmiş bir görev, yapmak zorunda olduğum bir şey olarak görüyordum. Başka türlü olmuyordu. Çünkü o benim bedenime dokundukça, benim içim kaldırmıyordu. Yani normalde bir erkeğin kadının ilişkisi belki on dakika sürebilir, bu onların isteğine bağlı uzun da olabilir. Ben mümkün olduğu kadar bir iki dakikayla yani girmesini, boşalmasını ve bitirip çıkmasını istiyordum. O bittikten sonra da zaten gidiyordum banyo yapıyordum. Önceleri kendimi sabunla böyle iyice vajenim yani uterus da dahil olmak üzere içeriye kadar tertemiz yapmak için kaç saat, yani normal benim banyo sürem 5 dakika filan, ama 20 dakika çıkamadığımı biliyorum. Sonra sonra bu çamaşır suyuna dönmeye başladı. Şuraya kadar çamaşır suyuyla [boynunu gösteriyor].”

Sinem ise ev işlerini normal işler olarak tanımlarken, cinsel olarak temas sağlamayı “yeterli kadın” olmanın bir parçası olduğunu belirtmiştir.

“G: Ne demek kadınlık yapmak, yeterli bi kadın olmak?

A: Yani şey sadece cinsel anlamda, cinsel açıdan bakıyorum. Normal görevlerimi zaten o konuda hiçbir eksiğim yoktu, ondan adım gibi eminim.”

Zahide istismar yaşantısı ilk ortaya çıktıktan sonra, o sürede istismar yalanlansa dahi, cinsel ilişkiyi kadınlık görevi olarak gördüğünü ve tiksinsinse de “görevine” devam ettiğini belirtmiştir. Belli bir süre geçtikten sonra “kadınlık” yapamadığı için başka ilişkiler kurmasına destek olduğunu da eklemiştir.

“A: O kadar soğudum, o kadar iğrendim o kadar tiksindim ki, bunun doğru olup olmadığını, olmadığını düşünseniz bile, doğru değildir diye düşünseniz bile insan öyle oluyor.

G: Nasıl bir şey o soğuma duygusu, iğrenme duygusu?

A: Yani şimdi böyle sana değmesini bile istemiyorsun. Kazadan sonra hatta ben böyle sıçıyordum, bana değmesini istemiyordum. Yatağa yattım, yattım, böyle yattım. O da yattı şöyle elini dalan böyle (irkilme hareketi gösteriyor) aynen bu, aynen bu. Noluyor Zahide sana diyordu. Bilmiyorum kazaya bağlıyordum, ama tiksiniyordum inanın. Yani kadınlık o görevini yapıyorsun ama inan kusmamak için kendimi zor tutuyordum, ha görevindir. Karısısın. Adam nerede giderecek o ihtiyacını? Sende giderecek. Napcak ya da kariya kıza gidecek. Zaten gidiyormuş kariya kıza da. Bu olaydan sonra çooooook ben bundan gerçekten, bu onun farkındaydı. Bi gün dedim ki: bak, ben çocuklarım için bu evdeyim. Artık baya bi zaman geçtikten sonra. Belki 2 yıl, belki 3 yıl geçtikten sonra. Ben sana kadınlık yapamıyorum. İstedğin kadar dışarda, ne kadar istiyorsan kadınla beraber olabilirsin. Benden sana izin ama benimle beraber olma. Ben bunu bile söyledim ona. Çünkü hakikaten ıı böyle insanın içi almıyor yani.”

3.2.İstismarın gün yüzüne çıkması

İstismardan şüphelenilmesi, istismarın fark edilmesi, ortaya çıkması, süreçle ilgili harekete geçilmesi gibi bütün bir süreçten söz edilebilir. Annelerin bu sürece ilişkin paylaşımları üç alt temada birleştirilmiştir. Bu alt temalar (1) Annenin şüphelenme süreci: Acaba bu doğru olabilir mi?, (2) Adli süreçleri başlatmayı engelleyen tehditler(3) Çocuğun istismarı saklama sebeplerinden biri: Annem üzülmessin olarak belirlenmiştir.

3.2.1. Annenin şüphelenme süreci: Acaba bu doğru olabilir mi?

Annelerin istismar olayının yaşandığı net olarak ortaya çıkmadan önce (çocuk bunu açıklamadan ya da anne herhangi bir sahneye maruz kalmadan önce) şüphelendikleri, bir şeylerin yolunda gitmediğini hissettikleri zamanlar olmuştur. Sinem kendisi tedavi için hastanede yatarken, oğlunun da hastalandığını ve oğluna refakate yardım etmesi için

Şerife’den destek aldığını belirtmiştir. Şerife’nin yorulduğunu ve eve gelmesini söyleyen babayla beraber Şerife eve dönmüştür, ancak anne arayıp ulaşamadığında içinin rahat etmediğini şu şekilde anlatmıştır:

“Eve gönderdim, sonuçta kendi evimiz ve babası yani. Hiç zerre kadar aklıma bir şey gelmiyor. Tam böyle akşam saatlerine yakın içime bir şey düştü benim. Evi bi ara dedi yani. Arıyorum, kimse telefona cevap vermiyor, Şerife de zaten telefon yok o zaman küçük. Babayı arıyorum, baba çalışmıyor da zaten o zaman. Napıyosunuz dedim, iyiyim dedi Şerife uyuyo dedi, Şerife mümkün değil o saatlerde asla uyumaz yani. Nasıl uyuyo dedim ya, çok yorulmuş uyuyo dedi. Dedim sen uyandırıp bana verir misin, uyandırmayalım dedi bırak dinlensin. Ben iyice benim midem bulandı, dedim o kızı bana getiriyosun geri buraya. İbrahim dedim yalnız, ben dedim servise gitcem geri. Yetişemiyorum dedim. Sabahleyin dedi getireyim. Hayır dedim şimdi getireksin. Şimdi getireksin, olurdu olmazdı, getirmedi.”

Bu şüpheyle beraber sabahı zor eden Sinem, kızıyla karşılaştığı anda ters giden bir şeyler olduğunu onun bakışından ve hareketlerinden anladığını belirtmiştir. Sadece kızının erken uyuması ve bakışları değil, eşinin de her zamankinden farklı konuşması da şüphesini arttırmıştır.

“A: Dedim o evde bi şey oldu. Çünkü benim kızımın yatma saatini biliyorum. Ben nerde olursam olayım, kimle konuşursam konuşayım, benim kızım benim sesimi duymadan telefon kapanmaz ve ben eşimle konuşurken ev içindeki sesleri dinlemeye çalışıyorum ve çıt çıkmıyor evin içerisinde.

G: Normalden bir farklılık olduğunu anladınız yani

A: Çok çok farklılık vardı. ... Ve eşimin benle konuşma tarzı çok farklıydı ... Hani normalde hep canım, gülüm diye konuşurdu ama bu sefer daha böyle sanki böyle bi şeyleri gizliyomuş da yaa anlatılması çok zor, çok güç. O an sadece yaşayan bilir, gerçekten tarif edemiyorum yani, şu an var ya çığlık atmak geliyor içimden. Döndüm, o o zamanlara tekrardan döndüm

G: nasıl geçti o akşam sabaha kadar?

A: geçmedi, geçmedi

G: neler düşündünüz?

A: yani ya diyorum acaba yapsa, hani böyle bişeyi yapsa kızım bana söyler mi? Acaba yapsa bi şekilde eşim bana bunu yansıtır mı? Acaba yapsa ben ne yaparım? Hep böyle yapsalar, acabalar beynimde döndü döndü döndü döndü, sabah oldu bu sefer, öğlen saati gelmiyor. Bi an önce öğlen olsun da o kız gelsin, benim yanıma gelsin, güvende olduğunu biliyim yani ben onun. O zaten odaya girdiğinde tamam dedim bi şeyler olmuş yani. Çünkü kızımın bakışları çok farklıydı.”

Rahime ise başkalarıyla ilişki yaşadığını bilmesine rağmen, kendi çocuğuna ilişkin bir şey yapabileceğini ilk defa kızının doğum günü partisinde düşünmüştür. Babanın kızına ilişkin davranışlarından ve sonrasında bilgisayarda bulduğu pornografik malzemelerden dolayı şüphelenmeye başlamıştır.

“A: O ağustos ayı Rümeysa’nın doğum günü. Seda’nın üstünde askılı mavi bir badisi var. Şuradan da şöyle mavi bir şortu var, çocuk. Aklı ne kadar yeter. Kardeşiyle birlikte hoplaya zıplaya hoplaya böyle sekiyor, onun da göğüsleri yeni yeni oluşuyormuş daha küçük küçük. Bu da kameraya çekiyor.

Kamera görüntülerini sonradan algıladım ben hani normal bir çekimde ne görünür ya da görünmez. O esnada görmüyorsun. Baktım, program başındayım yazı yazıyorum, şey çiziyorum, bunun işi bilgisayarla. Ben gelirken fark ederse hemen ekran değişiyor. Bu yazılım programı çıkıyor. İki seferinde üç seferinde fark etmedi beni. Ekranına baktım sürekli Seda'nın o şeylerini, videosunu izliyor. Ne yapıyorsun sen ya dedim. Ya işte çocukları seyrediyorum. Dedim ki bir izlenir iki izlenir. Bakıyorum da ben seni her gördüğümde bu şekilde izliyorsun, ne var ki dedim sen şey yapıyorsun. Boşver dedi. Neymiş o boşverilecek dedim. Aç bakayım beraber seyredeceğiz dedim. Açmak zorunda kaldı, ben açtırdım. Ondan sonra görüntünün takıldığı yeri anladım ben. Nereye takıldın sen dedim. Genç kız olmaya başlamış farkında mısın dedi. Eee dedim. Genç kız olmaya başlamış işte anlasana dedi. Allahım ne tarafa şey yaparsın, tutacak dal yok. Bu adam ne yapıyor diye başladım. Bir iki sefer bilgisayar başına gittiğimde başka çocukların pornolarını, şunlar bunlar işte hani Kore gibi, Çin gibi, Jamaika gibi Avrupadakiler gibi bu tarz şeyleri izlediğini gördüm. Bunlar ne

G: Pornografik malzemeler?

A: Tabi tabi, hani böyle küçük çocuklarla porno ticareti yapılan ülkeler var ya onların görüntüleri. Bunlar ne? Ya işte internette facebooktan paylaşmışlar da bana göndermişler de ben de merak ettim açtım. Oldu canım ben de yedim.”

Aile içi cinsel istismarın gerçekleştiği ailelerde genellikle istismar tek çocukla sınırlı kalmamakta, istismar eden kişi, belli bir yaştan sonra –genellikle çocuk durumun istismar olarak tanımlamasa bile olumsuz bir yaşantı olduğunu anladıktan sonra- evdeki diğer çocuğa geçmektedir. Diğer çocuk genellikle yaşı daha küçük olan ve daha savunmasız olarak algılanabilecek çocuktur (Çavlin- Bozbeyoğlu, 2009). Rahime şüphelendikten sonraki süreçte babayı göz kontrolüne aldığını belirtmiştir. Görüşmenin bu kısmında ebeveyn çocuk arasındaki “normal temasın” ne olması gerektiğini ilişkin belirsizlik hissettim. Çünkü Türkiye toplum olarak fiziksel teması önemseyen ve bunu ilişkide çok sık kullanan bir toplumdur. Baba ile çocuk oynarken dahi annenin gergin hissetmesi ve şüpheyile yaklaşması – ki çok normal bir durum çünkü özellikle erken yaştaki istismarların oyun içerisinde gerçekleştirilebildiği biliniyor- durumu daha da karmaşıktır. Bu yaşantılar sonrasında “normal” sayılabilecek etkileşimler bile şüphe uyandırmıştır. Rahime bu yaşantısını şu şekilde anlatmıştır:

“Ya böyle kucağında falan hoplattığını falan gördüm canım, o oyunlarla, şeylerle. Mesela salonda oynuyor, Rümeysa gel oyun oynayalım diyor. Önce başlıyorlar, legolarla oynamaya başlıyorlar. Legolarla oynadıktan sonra böyle Rümeysa'yla ikisi yan yana diz dize, tamam. Ben mutfaktan çaprazdan görüyorum. Hani şimdi her dakika böyle tetiklemek de istemiyorum çünkü ne yapacağını merak ediyorum. Yani daha ileri gidecek olsa zaten ben oradan müdahale edeceğim. Ondan sonra Rümeysa şey yapıyor, ondan sonra Rümeysa babanın dizine çıkıyor. Dizde hoplamaya başlıyor. Ne yapıyorsun sen dedim, ne yapıyorsun. Beni dedim kendine bulaştırma, şurada dedim çoluğumla çocuğumla iyi kötü bir şeyleri yaşamaya çalışıyorum, ayakta durmaya çalışıyorum. Beni dedim daha fazla zorlama, zorlama. Git lan deli, Allah'ın delisi. İki lafın birisi Allah'ın delisi, Allah'ın or..., başka bir şey değil. Ya gördüm bunları da gördüm birkaç kez.”

Zahide diğer annelerin aksine çocuğunun “babam bana kötülük yapıyor” ifadesiyle karşılaşmıştır. Annenin olayı anlamlandıramaması, babanın çocuklara düşkünlüğü ile kendisine aktarılan bilginin uyuşmaması ve bundan dolayı annenin çocuğa ilk etapta inanmaması ve sorumluluğu çocuğa vermesi süreci uzatmaktadır.

“Bak dedim dertleştığınızı biliyorum da, bugün dedim Emine ablan bir şeyler söyledi, farklı bir şeyler düşünmeye başladım, ne var kızım benim bilmediğim bir şey mi var (burada ses bir tık yükseliyor) Bana söyleyebilirsin dedim. öyle deyince “anne babam bana kötülük yapıyor, Emine ablama da yapmış dedi.” Nee, ne diyon sen Çağla? Ne kötülüğü annem, bana söyle bak, bak bana söyle. Bu evde, bu ortamda, bu mahallede, bu dünyada ennn son kötülük yapacak insan benim sana. Söyle, ne var söyle. Kız işte bir şeyler anlattı. Anne dedi, babam dedi donunu mu indirdi, donumu mu indirdi dedi. Kızım bunları söyleyince, Emine ablama da yapıyormuş aynısını deyince. O büyük, ondan daha ayrıntılı dinleyeceğim. Yukarı çıktım, ... Dedi doğru dedi, bana da yapıyordu, dedi Çağla’ya da yapıyormuş aynı şeyi dedi ... Psikolojisi bozuktur, yani neye dayanarak yaptı bunu bilemiyorum ama dedim sizin söylediğinizi de algılayamıyorum şu an, konduramıyorum. Çünkü bu adam mahallede bir çocuk ağlasın, onun annesine o çocuğu ağlatıyor diye küfreden bir adam. Şimdi doğruları konuşuyorum, o bu kötülüğü yaptı diye ııı kötüyerek konuşmak istemiyorum ortaya. Haa şimdi elime geçse öldürürüm o ayrı. O günkü düşünceme göre bu adam mahallede çocuk ağlasa, niye ağlatıyor o çocuğu diye küfreden bir insan. Hiç kıyamaz çocuklara. Ateşi olsun çocuğun sabaha kadar uyumaz, o çocuğu bekler. Onun rahatlığıyla nasılsa baba bekliyor diye, ben uyurum. Çünkü baba rahat. Çünkü ben zaten akşama kadar yoruluyorum çocuklardan 3 tane çocuk var. Neyse indim aşağıya evee. Saat 11’e doğru geldi işten. Yemeğini hazırlamıştım zaten. Çağla’ya dedim ki bu gelmeden önce, Çağla dedim bak karşısına geçiyorsun, bana söylediklerinin aynısını söylüyorsun yüzüne. Onu göreceğim. Çocuk dedikten sonra ne halde onu göreceğim. Onu istiyorum ben, şimdi bu bir oyun mudur tuzak mıdır bilemiyorum. Çünkü gerçeği bilmiyorsunuz nedir? Bir de şimdiki bilğim yok o zaman. İlk defa yaşıyorum. Biz babamızdan görmedik. Biz abilerimizden görmedik. Öyle bir olay hiç yaşanmadı ki. Yakıştıramıyorsunuz, bir baba nasıl yapar böyle bir şeyi. Olamaz böyle bir şey, mümkün değil. Öyle bir şey duymadım da görmedim de, ilk defa yaşıyorum ben öyle bir şey. Konduramıyorsunuz, yakıştıramıyorsunuz yani.”

Zahide sonrasında sorumluluğu çocuğa vermiştir. Babasına da bunu söylemesini talep etmiştir ancak olay tamamlanamamıştır. Çünkü Çağla söyledikten sonra ağlayarak içeri gitmiştir sonraki süreçte ise olay babanın ilk evliliğinden gelen bir iftira sanılmıştır. İlk duyduktan sonra anne bütün gece boyunca ne düşündüğünü şu şekilde anlatmıştır.

“Allah’ım neler oluyor? Bu laf nereden çıktı? Doğruluğu var mı? Varsa ben ne yaparım? Yalan mıdır, yoksa bunlar gerçekten kaynanamın dediği gibi iftira ediyorlar, çocuğa da öğrettiler. Ben gitsin diye mi yapıyorlar. Ama kendi bacısının kızı, onlar daha iyi tanıyorlar. Kaynanam onları daha iyi tanıyor, ben bunları çok tanımıyorum. Demek ki kaynanam doğru söylüyor. Yani bunlar böyle bir oyun bile yapabilirler. Ama bu ne kadar adi bir oyundur. İstemiyorsalar katil desinler, hırsız desinler, işte her gün içiyor içiyor dövüyor desinler, hovardalık yapıyor desinler karıya kıza, ama bu söylenecek bir şey değil ki. Bu nasıl adildir. Bu nasıl bir şeydir, böyle sabaha kadar dolanıyordum evin içinde. Elimde tesbih, Allah’ım sen yardım et ya Rab. O da yattı uyudu. Diyorum ki ya Rabbim bi de bunu da düşünüyorum ha, bu ne kadar rahatlıktır. İnsan kızı böyle bir şey söyleyecek, çocuklar ve böyle rahat yatıp uyuyabilecek. Ama yorulmuştur de mi? Akşama kadar çalışıyor, sabah da işe gidecek. Uykusuz gitse kaza yapacak. Ondandır uyumuştur belki. Hep bu düşüncelerle sabaha kadar. Öyle mi böyle mi şöyle mi? O mu bu mu şu mu, kafa oldu 1500 2000 milyon. Kaç oldu bilmem.”

Bu 15 yıllık süreç içinde anne kendisinde hep bir şüphe olduğunu belirtmiştir. Burada istismarı yapan kişinin baba olması süreci karmaşıklaştıran etmenlerden biridir. Çünkü olumsuz yaşantı olan istismar kadar, çocukların hatırladıkları ve annenin gözlemledikleri olumlu yaşantılar da bulunmaktadır.

“Soru işaretleri, şüpheler vardı. Bakıyordum önceden. Baba baba baba diye babasına düşkün bir insandı. İı ağlayan bi insandı babası hasta olunca falan. Şimdi şöyle diyordum. Demek ki Çağla’yı öyle görünce, babasına karşı o yakınlığını görünce ya bi baba böyle bir şey yapsa bu çocuk bu kadar yakın olmaz. Mümkün değil yani. Düşünemiyordum ve gerçekten yapmamıştır diye düşünüyordum. İçim rahatlıyordu mesela birkaç gün. Ama sonra tekrar bu olayı düşününce, anlattığım olayı. Gene içime kuşkular düşüyordu.”

3.2.2. Adli süreçleri başlatmayı engelleyen tehditler

Aile içinde gerçekleşen cinsel istismar uzun yıllar boyunca devam edebilmektedir (Lovett, 2004). İstismarın uzun süre devam etmesinin birçok etmeni bulunmaktadır. Bu etmenler giriş kısmında istismarın açığa çıkma süreci başlığı altında aktarılmıştır. Görüşmelere katkı sağlayan annelerin hepsinin yaşantısında yaşam haklarına ilişkin tehdit olduğu görülmüştür. Bu tehdit bazen doğrudan annelere söylenebilmekte bazen de çocuklara söylenip, çocuklar üzerinde korku yaratabilmektedir. Rahime fiziksel olarak tehdit edildiğini, sadece kendisinin değil kızlarının da yaşam hakkını ihlal edileceğine ilişkin tehdit edildiğini şöyle anlatmıştır:

“Benim çocuğum konuşmadı. Geldim buraya, çocuk izleme girdim. Hemşireye, abla dedim bu kadar ayrıntılı anlatamıyorum ama abla dedim, kurbanın olayım çocuk istismarı için nasıl geliniyor, nasıl gidiliyor bir yol göster şudur budur. Çocuğun söylemesi gerekiyor. Peki, biz kayıtlara girdik. Doktor hanıma dedim, ne olursun ben gördüğümü yaşadığım şeylerin çocuğumun anlatmasını istiyorum, bana bunun için bir yol bul. Benim çocuğum korkudan konuşmadı. Ona bu hiçbir şey değil, emin ol sana daha çok can yakıcı şeyler yaparım, anneni öldürürüm, kardeşine de aynı şeyleri yaparım diye tehdit üstüne tehdit ve o çocuk konuşmadı [buraya kadar ağladı ya da ağlamaklıydı]

“Direkt bıçağı aldı geldi, önce seni sonra çocuklarını, keserim dedi. Hiç kimseye söylenmeyecek, hiçbir şey olmayacak, o olacak bu olacak, tehdit üstüne tehdit.”

Bazen de baba çocuğun kendisine daha fazla zarar verme tehdidiyle çocuğu korkutabilmektedir. Rahime dava sürecinde babanın kızını da tehdit ettiğini öğrenmiştir.

“Seda’ya şey diyormuş. Bunlar hiçbir şey değil, senin canını daha çok yakacak şeyler yaparım. Bunlar hafif kalır. Şimdi 9.5 10 yaşındaki daha yeni yetme, akli bile daha şeye ulaşmamış, ergenliğe ulaşmamış, akli belleği dediğimiz o çocuk olmamış daha, akli 5 karış havadaki çocuğun sen gözünü korkutur, şey yaparsan, anasını gözünün önünde bıçakla şey yaparsan, çocuk tabi ki tırsar korkar. Konuşmadı, konuşmaz da. Bilmiyorum belki ben olsam belki ben de aynı şeyi yapacağım.”

Annenin yaşam hakkının ihlal edileceğine ilişkin tehdit her zaman doğrudan anneye yapılmamakta, bazı durumlarda çocuklara da yapılabilmektedir. Böylece istismar eden kişi, çocuğu korkutarak, onun üstünde bir kontrol kurabilmekte ve eylemine devam edebilmektedir. Zahide’de baba çocuklarını annelerine zarar vermekle tehdit etmiştir:

“Beni bilmesin öğrenmesin diye çocuk diyo zaten söyleyelim anneme, söyleyelim. Anneni öldürürüz, annene şöyle yaparız, annen nasıl kendine bakar, annen ameliyat geçirdi. Annem nasıl ayaklarının üstünde durur? Çocukların korkusu hep buymuş zaten.”

Sinem’de ise istismar yetkili makamlarca kanıtlanmış olsa dahi tehdit devam etmektedir. Baba cezaevinde olsa dahi, babanın ailesinin annenin yaşam hakkını tehdit etmesi sürmektedir.

“Ben buradayım, onlar orada. Orada durmamız da tehlikeli. Can tehlikemiz var çünkü. Gördükleri yerde öldürcekler yani. Aile inanmıyor, yalan söylüyorsunuz, yok böyle bişey diyorlar. Hala inanmıyorlar, adli tıp raporları olmasına rağmen hala inanmıyorlar.”

3.2.3. Çocuğun istismarı saklama sebeplerinden biri: “Annem üzülmesin”

Sürecin ortaya çıkmasını engelleyen etmenlerden biri de çocukların annelerinin üzülmemesi için onları koruma rolünü üstlenmeleridir. Hem Zahide’de hem de Sinem’de çocuklar kötü giden bir şeyler olduğunu fark etmelerine rağmen annelerine söylememişlerdir. Zahide’nin oğlu Nurullah ablalarının istismar süreci ortaya çıktıktan sonra, kendisinin de buna maruz bırakıldığını ancak öncesinde bunu annesine söyleyemediğini annesine belirtmiştir:

“Sonra oğlum senin anlatmadığın şeyler var gibi geliyor bana, hissettim yani çocuk saklıyor. Ya anne dedi sen üzülmesin diye söyleyemiyom ben dedi. Sen çok üzüldün anne, kıyamıyom ben sana dedi Nurullah. Ne oğlum söyle dedim, üzülmeyeceğim. Ondan sonra anne dedi sen hastanedeyken dedi, donumu indirmeye kalktı dedi. Ondan sonra canın yanmaz, aynı ablama dediğini dedi dedi. Canın yanmaz, ıı krem süreriz dedi bana dedi. Arkamdan yaklaştı, çalıştı, kaçtım anne.”

Sinem’de ise İbrahim doğrudan istismara maruz bırakılan çocuk olmasa bile, ablasının istismar edilmesine tanık olan bir çocuktur. Ancak o da annesini üzmemek için bu olayı gizlediğini istismar ortaya çıktıktan sonra bildirmiştir:

“A: İbrahim de bu olaya şahit olan bir çocuk

G: İstismar sahnesine mi Şerife’nin söylemesine mi?

A: İstismar sahnesine, yani 1 sene öncesinde oluyormuş ya İbrahim buna şahit olan bir çocuk. Ben üzülürüm diye, bana söylemiyo. Ben bunların hepsini ifade edilirken duyuyom. Ben anne olamamışım, ben olamamışım. Çocuklarım bunu benden sakladığına göre ben anne olamamışım. Ben hep bunun için kendimi çok suçluyorum işte.”

3.3. İstismar Süresince Anne Olmak

Babaları tarafından cinsel istismar yaşantısına maruz bırakılan kız çocuğu annelerinin süreç içinde etkilendikleri görülmüştür. Araştırmaya katılan anneler de sürecin kendilerini bir anne olarak nasıl etkilediklerini anlatmışlardır. İstismar sürecinde anne olmak (1) İstismar sürecinde annelerin hissettikleri, (2) Annelerin çocuklarını ve kendilerini koruma çabası ve (3) İstismar yaşantısının annelerin sağlığına yansımaları olmak üzere üç alt tema altında ele alınmıştır.

3.3.1. İstismar sürecinde annelerin hissettikleri

Anneler istismar ortaya çıktıktan itibaren ve sonrasında pek çok duygu yaşadıklarını belirtmişlerdir. Bu duyguları (1) İstismara ilk tepki olarak donakalma ve (2) Ya sonra? İlk şoktan sonrası olmak üzere iki alt tema altında ele alınmıştır.

3.3.1.1. İstismara ilk tepki olarak donakalma

İstismarın ortaya çıkmasının genellikle bir süreç içinde olduğundan bahsedilmiştir. Bu süreç şüphelenme, takip etme, gerçeğe yüzleşme, çocuğun açılması gibi basamakları içermektedir (Johnson, 1992). Araştırmaya katılım sağlayan üç anne, çocuğundan da duymuş olsa kendi de görmüş olsa ilk duygusunu şok olarak tanımlanmıştır. Sinem kızı kendisine ilk söylediğinde kendisini karışık hissettiğini belirtmiştir:

“Anlat bakalım dedim. Anne dedi böyle böyle, nasıl yani dedim, şaka yapıyosun de mi? Anne bunun şakası mı olur dedi. Yani hem şüpheleniyorum, hem midem bulanıyor, hem konduramıyorum yani. 3 duyguyu aynı anda yaşadım yani.”

Sinem kızının huzursuz aile ortamının bitmesi için yalan da söyleyebileceğini düşünmüştür. Ancak bu durum inkâr sürecinin bir parçası olarak ele alınabilir.

“G: Şerife size ilk söyledi, öğrendiniz hani somut olarak öğrendiniz. O an ne düşündünüz?

A: Diyorum ya şoka girdim, ne düşüneceğimi bilemedim şoka girdim. Yani ıııı yani o an aklıma gelen acaba yalan mı söylüyor, hani babayla benim sorunlarım var ya hani boşanın diyodu. E aile

sahip çıkmıyordu nereye gidecektim o dönem. Boşanamıyodum, bi de aşiretlerdi korkuyodum açıkçası. Şimdiki aklım olsaydı, hepsini öttürürdüm ben, şimdiki aklım olsaydı.”

Rahime ise şüphelenme döneminde babanın yaptığı davranışları anlamlandırmaya çalıştığını ve bir neden aradığını şu şekilde anlatmıştır:

“Bu niye bu kadar dikkatli yapıyor diye düşünüyordum. Hani bir olaya, bir şeye denk gelmediğim için ya da o yönde bakmak istemedim. Bakmadım hiç öyle bir şeye bakmadım. [Derin enfes aldı]. Takıntısının ne olduğunu anlamaya çalışıyordum. Acaba ne? Hani büyüyor diye kıskanıyor mu? Bir başkası hani babalar kızlarını kıskanır. Bunu biliyorum. Ama hani bunu temas ederek gösterir, ama sözel gösterir ama şey gösterir. E ben bunu hep babamdan sözel duydum. Mesela kıskanırdı”

İstismar yaşantısına doğrudan şahit olan tek anne Rahime olduğu için olayın gerçekliğiyle daha net bir biçimde karşı karşıya kalmıştır. Tanımladığı şok duygusunu an’a ait olarak belirtmiştir.

“Evet, ağzından penisini gördüğümde zaten şoklara girmiş durumdaydım.”

Zahide de ise durum daha kaotiktir. Çünkü istismar olayı bir kez söylendikten sonra yalanlanmış, 15 yıl sonrasında ikinci kez aslında iddianın gerçek olduğu ortaya çıkmıştır. Zahide her iki seferde de şok duygusunu yaşadığını belirtmiştir. İlk seferinde Çağla babasının kendine “kötülük yaptığını” söylediğinde yaşadığı şoku donup kalma olarak anlatmıştır.

“Yani böyle hissiz gibi, ölmüş gibi oluyorsunuz... Ondan sonra (derin nefes aldı). Ne yapacağımı şaşkın, ne düşüneceğini bilmez, böyle hani suyun içine atılırsınız da boğulursunuz da sesiniz çıkmaz, feryat edemezsiniz. Ya da rüyanızda böyle karabasan olur da feryat edersiniz, sesiniz çıkmaz. Öyle bir hal. Anlatamıyorum nasıl bir hal.”

15 yıl sonrasında baba eve gelerek halanın evinde istismar olayının tekrardan açıldığını belirtince, anne bu durumu ilk söyleyen çocuğu olan Çağla’yı aramıştır. Baba evde olan kızı Sibel’e böyle bir şey yapıp yapmadığını sormuştur, ancak Sibel’in hayır demesi annenin çocuğunu aramasına engel olmamıştır. Anne evdeki bu kaosun ve olayın tekrar açılmasının da kendisinde bir şok hali yarattığını söylemiş ve donmuş gibi hissettiğini belirtmiştir.

“G: Donmuşluk hali neye benziyordu? Hani donup kalmıştım dediniz ya, nasıl bir şey o donup kalmak. Zahide’nin donup kalması nasıl?

A: Şimdi çok sevdiğiniz bir insan düşünün. Âşık olduğunuz ya da çok değer verdiğiniz. Anneniz babanız kardeşiniz, erkek kardeşisiniz. Hiç tahmin etmediğiniz bir anda size tokat attı. Suçunuz falan

yok sizin. Öyle bir tokat attı ki size, hastanelik olacak şekilde tokat attı. Naparsınız o an. İşte bilemiyorsunuz. Aynı o bilinmezliktesiniz işte.”

3.3.1.2. Ya sonra? İlk şoktan sonrası

İstismar gün yüzüne çıktıktan ve anneler ilk şoku atlattıktan sonra birçok duygu hissetmişlerdir. Bu duygulardan biri öfkedir. Ortaya çıktıktan sonra anneler ilk anda istismarı gerçekleştiren babaya zarar vermek istediklerini belirtmişlerdir. Rahime öfkelerini şu şekilde ifade etmiştir:

“O an o bıçağı alıp onu öldürmek istedim. Yeminle. O gördüğüm ilk anda onu tutup mesela o bıçağı ben sallamak istedim..”

Sinem ise o günden bu yana öfkesinin hala devam ettiğini söylemiştir:

“Benim öfkem bambaşka, ben o an onu öldürmeyi bile düşündüm. Ben onu denedim yapamadım, beceremedim yani karakolun içerisinde. Ben onu öldürmeyi bile düşündüm. Şimdi çıksın karşıma (öfkeleniyor burada) şimdi yine öldürürüm. Ailesi beni arıyor şu anda, gördükleri yerde öldürcekler. Ama dilerim rabbimden ailesi beni bulmadan ben önce oğullarını öldüreyim.”

Zahide ise istismar sürecinden sonra evde babaya dair olan her şeyi, buna kendisinin ve çocukların olduğu fotoğraflar da dâhil, yakarak yok ettiğini ve bu durumun kendisini çok rahatlatıldığını söylemiştir. Zahide bunu anlatırken, sanki tüm yaşananları da yok ediyormuş gibi olduğunu fark ettim.

“A: Evdeki bütün resimlerini, eşyalarını, giydiği kıyafetleri, hepsini. Resimleri sobada yaktım, yırttım yırttım yırttım yırttım. Benli çocuklu fark etmez hepsini. Üstü başı külo du çorapları atleti havlusu banyo havlusu giydiği ne varsa, hiç giymediği kabanları, montları, hiç giymediği sıfır yeni hepsini çıkarttım, tam şu kadar oldu. Konteynirin yanına attım. Çuvallan döktüm hepsini. Ateşle yaktım. Flash belleğe attım, telefonumda çok resim olduğu için. Onu öyle, hoşuma gitti onların yanması biliyon mu? O kıyafetlerinin yanması o kadar hoşuma gitti ki

G: Ne hissettiniz, hoşunuza gitmiş.

A: Sanki onu yakıyomuşum gibi geldi bana. Ondan bi parça bi şeyler, onun değdiği şeyler var ya orada sanki onu yakıyomuşum gibi, acı veriyomuşum gibi geldi ondan belki”

Annelerin öfkesi süreç içinde sadece babalara yönelmemiştir. Öfke bazen kendilerine, kendilerine yönelmeden önce de çocuklarına yönelmiştir. Kendilerine yönelen öfke biraz daha suçluluk, eksik annelik üzerinden tanımlansa da, çocuklarına duydukları öfke neden kendilerine söylemedikleri yönündedir. Hem Zahide hem Sinem çocuklarına kızgın olduklarını belirtmiştir. Zahide bunu çocuklarına sözel olarak da dile getirmiştir.

“A: Bu gitti, ben Çağla’yı aradım. Çağla, annem ne oldu halangilde. Anne doğru babam bana böyle böyle şeyler yapıyordu. Hayvan (bağırarak) dedim. İlk dediğim. Hayvan neden kapattın şimdiye kadar, neden söylemedin sen bana. Neden benimle paylaşmadın Çağla diye sesimi yükselttim Çağlaa. Anne şimdi oralara girme dedi. Söylenmiyor anne dedi. Şimdi beni şey yapma, zaten iyi değilim dedi. Kapattım telefonu suratına. Kızdım Çağlaa neden bana paylaşmadı diye.

G: Nasıl bir şeydi o kızgınlık

A: Nasıl bir şeydi o kızgınlık. Evladın senden böyle bir şey gizlemesi çok, çok acı bir şey. Şimdi beni bi kenara çekseydi, anne 2002’de olay oldu, ama halam beni dövdü, babanın hakkında böyle böyle söyle annene dedim ya 3 lira 5 lira bi para harcanmış. O zaman biraz daha 4. Sınıfı bitirdi, 5. Bitirdi, ortaokula gidince artık kirlendi. Genç kız olmaya başladı. O zaman daha bi aklı farklı farklı düşünmesi lazımdı. Neden bana bi kenara çekip de anne gerçekten bana bu şerefsiz bunları yapıyor deseydi, ben o zaman bitirmiştım bu yuvayı. Ben o zaman başlamıştım bu mücadeleye, şimdi değil. Şimdi çok geç kalındı diyim ama vakit bu vakitmiş. Kendimi öyle teselli edeyim. Ondan sonra çok kızdım ben Çağla’ya. Çok çok kızdım, o an nefret ettim ben Çağla’dan. Neden böyle bir şeyi benden sakladı?”

Sinem ise kızgınlık ve şüpheyi beraber hissettiğini söylemiştir:

“Öfke, hırs neden benden sakladığı için en başından beri.”

Annelerin ortak olarak hissettiği diğer bir duygunun da kaygı olduğu saptanmıştır. Sinem istismar olayı adli mercilere yansdıktan sonra çocuklarla beraber evden ayrılmıştır. Annenin maddi kaynağı olmadığı ve depresyon tedavisi gördüğü için çocuklar ayrı kurumlara yerleştirilmiştir. Anne ise tedavi bittikten sonra o şehirden ayrılmış, annesiyle beraber erkek kardeşinin yaşadığı şehre yerleşmiştir. Süreç içinde intiharı düşündüğünü ancak çocukları için bunu gerçekleştirmediğini şu şekilde söylemiştir:

“Kardeşimin patronuna rica ettim. Ben çalışmak istiyorum. Hem çocuklarımı almak için hem psikolojimi düzeltmek için benim bu işe ihtiyacım var. Eğer bana bu iyiliği yaparsanız size ömür boyu dua ederim. Onlar da durumu biliyolardı. Burası senin kızım dedi, burası senin. Hemen sigortanı başlatıyorum. Yeter ki dedi çocuklarını al, yeter ki sen toparlan artık dedi. Yeter dedi 17 senedir çektiğin. Bi de bu üstüne eklendi. Senin yerinde ben olsaydım, ben dedi çoktan kendimi öldürmüştüm dedi. E ben ölürsem bu çocuklar nolacak dedim. Onların benden başka kimsesi yok ki. Yok, yani cidden yok. Yarın bir gün kardeşim evlenip gidecek, el kızı girecek, e annem gözlerini kapatacak, toprak olacak, bu çocuklar nolacak ortada kalıcak.”

Zahide ise istismar süreci sonrasında çektiği zorluklardan söz etmiştir. Bir anlatısında yasal sürecin uzaması, baba cezaevine girmediği için tehdit oluşturması sonucunda yasa yapıcılarla ve gazetecilerle görüşüğünü belirtmiştir. Bu duruma ilişkin öfkesini anlatmaktadır. Çünkü sadece istismara uğrayan çocuklar değil, evdeki diğer çocukların geleceğinin de bu süreçten dolayı zarar görebileceğine ilişkin kaygısı vardır.

“...milletvekili. Bunun yazısını okudum internette bizim davayla ilgili, neydi başbakanın adı unuttum ya ona diyo ki ne oluyor, hayırdır, bunu niye böyle yapıyorsunuz kadın feryat ediyor. Neden? Ondan sonra büyük millet meclisi harekete geçiyor da, savcılığa baskı yapıyor da, savcılık

bunu içeri attırmak için yol böyle arıyorlar. Böyle mi olması lazım, ha feryadı böyle millet meclislerinde ben böyle bir baba var, çocuklarım bu halde diye bağırمام mı lazım? Böyle mi ses getirmek lazım? Bunların kapalı kalması lazım, benim çocuklarımanın geleceğı var. Benim Nurullah'ım var benim Sibel'im var, belki okuyacaklar, belki üniversiteye gidecekler. Belki. Ya okumasalar da bir işe gircek çalışacaklar. Onların geçmişlerini öğrenen patron, onların geçmişini öğrenen kamu kurumu o çocuklarıma hangi gözle bakacaklar? Böyle mi olması lazım.”

Rahime ilk gördüğünde babayı öldürmek istediğini ancak kendisini durduran düşüncenin çocuklarına ne olacağı kaygısı olduğunu söylemiştir:

“O an o bıçağı alıp onu öldürmek istedim. Yeminle. O gördüğüm ilk anda onu tutup mesela o bıçağı ben sallamak istedim. Ben o zaman 66 67 kiloluk bir insandım, o 140 kilo. Benden daha güçlü ve daha şey hareketli. Yani gücü benim iki katımdı normalde. O anda düşündüğüm tek şey, böyle şerit gibi geçen evet ben bu adamı öldürürüm ama aması var, iki tane çocuk kalacak. Ve maalesef o akılla düşünebildiğim tek şey oydu, ve maalesef devlet bu adamı neden öldürdüğümü araştırıp, soruşturup, bulana kadar ilk teslim edeceği insan babasının anası, babası, osu, busu olacak. Bu adamlara teslim edilecek çocuk yok bende. Ben bundan nasıl kurtulurum? Bunu nasıl ispat ederim, nasıl kurtulurum? Ya sadece bunu düşünüyordum, tamam öldürürsün de saçına bile beş para etmeyecek, değmeyecek bir insan için adamdan sayacaklar, yılları yiyeceğim, içerde geçireceğim. Hadi küçüğümü benimle birlikte büyüsün hapisanede belli bir yaşa gelene kadar, e büyüğü? E bu adamın yaptığı pislği götürüp öbürlerine teslim edecekler, ne olduğunu anlamadan anlayamadan. Bu çocuk onlara teslim edilir mi? Aklımdan geçen şerit gibi oydu. Ben nasıl veririm bunları onlara. Ondan sonra da zaten o borçları kapatabilmenin bir yolunu bulmaya çalıştım sürekli. Biraz yükümü azaltayım, biraz şey yapayım o parça parça icraları, kredileri şeyleri kapatayım da hiç olmazsa bu lanet olasından bir şekilde kurtulayım. Ama kurtulunmuyormuş.”

Sinem'i kaygılandıran bir durum ise istismar açığa çıktıktan Şerife'nin regl olmamasıdır. Kaygının kökeni Şerife'nin babasının istismarı sonucunda hamile kalmış olabileceğı düşüncesidir. Sinem kaygısını şu şekilde ifade etmiştir:

“Buraya gelince, 6 ay adet görmedi. O o o o an, o o zamanki o korku, duygu bambaşka. Allah'ım diyorum ya hamileyse, benim kocamdan, babasından çocuk doğuracak ya da doğurmasına izin verir miyim? Ya aldırırken ya kızıma bi şey olursa. Aldırmazsak ben o çocuğun nasıl yüzüne bakarım. Ya böyle karmakarışık bi duygu. Ya hastaneye götürücüm tahlil yaptırmaya. Çıkacak sonuçtan korkuyorum, ayağım gitmiyor hastaneye. Annem dedi ki kızım yapacak bi şey yok, götürceksin. Anne ben yapamam, götüremem. Sen götür, o da götürmedi yine bana kaldı ben götürdüm. Allah'ıma binlerce şükürler olsun ki şey ııı strese bağı ve kullanılan ilaçlardan dolayı adet gecikmesi”

Annelerin diğeri bir hissettiğı duygu da suçluluktur. Bu suçluluğun içinde “normal” olarak bildikleri, öğretilen kadınlığın ve anneliğın gerekliliklerini yapamadıklarını; kadınlıkta ve annelikte eksiklikleri olduğu için istismarın yaşanabileceğine dair vurguları vardır. Rahime dış görünüş olarak “ideal” olmadığını, bundan dolayı da eşinin beklentilerini karşılayamamış olabileceğini belirtmiştir:

“A: Ben bundan ortalama 1.5 yıl öncesi tam 100 kiloya ulaşmış bir insandım. Bugün üstümdeki forma ve şu pantolon o zaman böyle sıfıra sıfır üstüme oturan, şu basenlerim filan sıfıra sıfır oturan bir kıyafetti. Ben 25 kilo verdim, 25. Azmettim. Başardım. Yavaş yavaş, hani acaba görünüşümle mi ilgili, benden beklediğı bir şeyler var da benden mi şeyli, hani o benden daha kilolu bir insan.

130-140 kiloluk bir insan. Ama her insanın gönlünde bir aslan yatar. Belki o daha zayıf bir insan istiyor.

G: Söyledi mi hiç böyle bir şey? Dediniz ya kendinizi suçlamakla ilgili bir şeyler

A: Yani şöyle, aldın başını gidiyorsun farkında mısın? Hani böyle söylediği zamanlar oluyordu. İster istemez bunlar akılda yer ediyor. Acaba diyorsun. Fiziksel mi, hani kilolu olduğum için bir ilişki istediği zaman, bir şey istediği zaman benden mi yeterince haz almıyor, şu mu bu mu? Bin bir türlü şey geliyor aklına, sonuçta acaba bu yüzden mi çocuklara kayıyor. Çocuklarla farklı bir şey mi hissetmeye çalışıyor. Ne olduğunu anlamaya çalıştım, suçu biraz da kendi üstüme almaya çalışmak. Belki kendimle ilgili bir şey varsa bunu aradan çıkartmak için ben hep elimden geleni yaptım.”

Sinem ise cinsel ilişkiyi görev olarak tanımlamıştır. “Görevlerini” yaptığını söylemesine rağmen eksik bir şeyler olabileceğini ve bundan dolayı istismar gerçekleşebileceğini belirtmiştir.

“Demek ki eşime yeterli gelememişim, bi eksikliğim varmış yani bu insan kendi kızına kadar düşmüş, tenezzül etmiş. Ben kadın olamamışım, ben yeterli gelememişim. Ben ona kadınlık yapamamışım. Bu konuda da kendimi çok suçladım.”

Anneler kendilerini sadece “kadınlık” konusunda eksik hissetmediklerini, aynı zamanda “annelik”lerini de eksik algıladıklarını belirtmişlerdir. Çünkü annelere göre bir kadın anne olduktan sonra çocuğunun tüm ihtiyaçlarını anlayabilmeli, karşılayabilmeli, hatasız olmalıdır. Zahide ve Sinem çocuklarının kendilerine istismar olayını söylememelerinden dolayı yeterince iyi anne olamadıklarını şöyle belirtmişlerdir:

“Ben üzülürüm diye, bana söylemiyo. Ben bunların hepsini ifade verilirken duyuyom. Ben anne olamamışım, ben olamamışım. Çocuklarım bunu benden sakladığına göre ben anne olamamışım.” (Sinem)

“Bizim Çağla evlenmeden önce, ben bunun için evleniyorum diye söylemiş ya. Hala buna girebilmiş. Yani benim kızıma, üvey hala, bu konuda benim kızımın önüne düşerek ya da halayı ne kadar yakın bulduysa benim kızım ona anlatabilmiş. Beni yakın bulamamış çocuk kendine, hatam o belki. Anlatabiliyor muyum? Belki o yönden kendimi suçlu hissedebilirim. Çocuğumu ben neden anlamadım, çocuğumun o şeyleri her gün yaşadığını söylüyor, nasıl fark etmedim.” (Zahide)

Sinem’in anneliğini eksik bulması sadece istismar yaşantısıyla ilgili değildir. Sinem erken yaşta evlilik yaptığı ve aslında kendisi çocukken anne olduğu için, Şerife’nin temel bakımını annanne üstlenmiştir. İkinci çocuğunun temel bakımını sağlayabildiğini, ancak Şerife’ye bu bakımı sağlayamadığını, olanların da belki de bu durumdan dolayı olabileceğini belirtmiştir.

“Şimdi ııııı az önce de dediğim gibi Şerife’yle bizim aramızda zaten soğukluk vardı, bu onu bıraktığımdan dolayı, yani annanne büyüttüğünden dolayı. Onun suçluluğu var keşke bırakmasaydım, diğer anneler kızlar gibi olabilirdik. Sonra bu cinsel istismar olayı yaşandı, ha tamam kızım yine benim yanımdaydı. Belli bi süre sonra tekrar geldi, bana tekrar döndü ama ben

ona gerçekten annelik yapabilseydim, belki bunlar yaşanmayacaktı. Ben kendimi çok suçladım. Hala da suçluyorum.”

Tiksinti de annelerin hissettiği duygular arasındadır. Sinem istismar yaşantısına doğrudan şahit olmasa da cinsel birleşmenin gerçekleştiğine dair biyolojik kanıtlar evde bulunmuştur. Baba kızına annenin iç çamaşırını giydirmiş ve anne bunu öğrendiği anı şu şekilde anlatmıştır:

“A: O an sadece ağladım, sadece ağladım ve benim çamaşırımı giydirmiş. Benim çamaşırımı giydirmiş.

G: Bu ne hissettirdi size, sizin çamaşırınızı görmek

A: İğrenç bi şey.”

Rahime istismar sahnesine doğrudan maruz kaldığında ve sonrasında sürekli bir mide bulantısıyla gezdiğini belirtmiştir:

“A: Asıl şerefsizlik bundaymış dedim onda da. Kendi çocuğuna bunu yapan, herkese yapar. Kendi çocuğuna bunu reva görebilen bir yapı, zaten öbür tarafı mideyi, işkembeği kaldırır. Artık orada iyice böyle şeydi, sürekli mide bulantısıyla geziyordum ben bir dönem. Midemde kramp ve bulantıyla geziyordum...”

G: Neye benzetiyorsunuz o deneyimi, ilk gördüğünüz zamanı. Nasıl tanımlarsınız?

A: Bir kurbanı kesersin, işkembenin ilk hali, böyle içi temizlenmemiş, pişirilmemiş, şey yapılmamış ve sana çiğ çiğ onu getirmişler ve önüne koymuşlar. Bunu yiyeceksin diyorlar. O boklu işkembe var ya, onu getirmişler, sen bunu yiyeceksin diyorlar. Kaldır, miden kaldırabilirse. Tarifi buydu, başka hiçbir şey değil yani.”

Zahide’nin ve Sinem’in süreç içinde ve sonrasında hissettiklerini söyledikleri bir duygu da utançtır. Sinem kızına karşı olan utanç duygusunu “üç sene aynı ev içerisinde kızımın yüzüne bakamadım” diyerek anlatmıştır. Zahide ise istismar şüphesi sonrasında kızı doktor muayenesindeyken, doktorların sayısının fazla olması, aralarında erkek olması, kızının bedeninin açıkta olması gibi nedenlerle hissettiği utancı şu şekilde anlatmıştır.

“Hani perdelerin arkasına saklanırsınız, çıplaksınızdır, giyeceğiniz yoktur. Önünüzde çok büyük bir kalabalık [arttı ağlaması] vardır, anca o perde kapatıyordu sizi. O perdenin birden düştüğünü düşünün. Yani öyle bir duygu, herkes size bakıyor gibi. Öyle bir utanç verici bir şey, anlatabildim mi?”

İstismarın üzerinden yıllar geçse bile annelerde kalan bir diğer duygu ise üzüntü duygusudur. Evde istismar hiç konuşulmasa hatta çıkan haberler değiştirilse bile Şerife’nin bedeninde kalan bir iz anneye yaşananları hatırlatmaktadır:

“Şerife’nin şu göğüs arasında bi delik var, oraya sürtünmekten orada iz kalmış. Bazen onu görüyorum. Hala canım acıyor, yani geçmişten kalan bi izi taşıyor yani. Biz geçmişi unutuyoruz, unutmaya çalışıyoruz. Ama o izi görmek ama o bile bana hatırlatıyor yani, yüzüme vuruyor.”

Zahide ise ilk başta kızlarına kendisine söylemediği için hissettiği öfkeden dolayı kendini suçlu hissetmiş ve üzülmüştür. Çünkü araştırdıkça birçok çocuğun bunu söyleyemediğini öğrenmiştir.

A: Sonra internete başladım. Buradan bu neydi, ben diyordum ya Müge Anlı’yı seyreliyordum. Pedolifi, pedofili deniyor ya bunlara. Bunlar neden böyle olurlar? Bu babadan istismar eden kız çocukları neler yaşar, ne düşünür, ne yapar, niye söyler, niye söylemez? Bunları araştırdım. Gerçekten de çocuklar söyleyemiyormuş. O zaman hak verdim yavruma [ağlamaya başlıyor]

G: O zaman ne hissettiniz? İlk başta kızgınlık vardı.

A: Ondan sonra öyle düşündüğüm için üzüldüm. Yavruma ben neden öyle bağırdım diye [ağlama şiddetleniyor]. Ben biz babadan görmedik böyle bir olayı, onun o yani onun yerine kendini koyamıyorsun ki. Böyle bir olayı yaşasan anlayabilirsin. Çocuğumu anlayabilirim ama biz böyle bir olay yaşamadığımız için, babadan görmedik, sülalede duymadık böyle pislik olay. Çocuğu onun yerine koyamıyorsun yani. O ne düşünür ne yapar bilemiyorsun ki. İnsan kendi düşünceleri o an, önemli olan kendin ne düşünüyon o doğru zannediyorsun. Çocuğun düşünceleri ne, hiç anlayamıyorsun o anda.”

Tüm anneler “babası böyle yaptıysa diğer insanlar neler yapar” düşüncesinden kaynaklanan güvensizlik duygusu tanımlamışlardır. Süreç sonrasında insanlara güvenmekte zorluk çektiklerini, bu durumun kendi hayatları olduğu kadar kızlarının hayatlarını da etkilediğini belirtmişlerdir. Rahime istismar açığa çıktıktan sonra kızlarına karşı çok koruyucu olduğunu hatta bu davranışlarından dolayı çevresi tarafından eleştirildiğini şu şekilde dile getirmiştir:

“Bana çok baskı kurdu insanlar. Bu çocuklar senin yüzünden özgüven kazanamıyor, bırakmıyorsun etmiyorsun, şöyle yapıyorsun, böyle yapıyorsun. Hadi gel de çık anlat bakalım bu kadar şeyi anlatabilirsen [gülerek söylüyor]. Hadi lan sende. Bunu hiç anlatacaklar şeyler değil. Hiç akla mantığa sığacak şeyler değil. Çünkü sen normal bir boşanma süreci yaşadın. İki insanın anlaşmazlığı, biz ayrıldık dedin. Çoluğunu çocuğunu yeri geldiğinde babasıdır deyip, yanında teslim edebildin. Şehir dışına bile gönderebildin. Benim evlatlarım babasının yanına gitmek isterse gidebilir diyebildin ama ben o babanın yanına göndermem. Benim olmadığım yerde adam ağzına sokan affedersin şeyine de sokar yani. Benim göremediğim yerde bunu da yapar.”

Sinem’de ise anne ve çocuklar devlet kurumuna yerleştirildikten sonra annenin ruh sağlığının kötü olduğundan dolayı kurum müdürü anneyi sağlık kuruluşuna yönlendirmeyi düşünmüştür. Ancak anne çocuklara ne olacak kaygısı yaşamıştır. Kaygının temelinde ise güvensizlik duygusu yatmaktadır.

“Oradaki oranın müdürü dedi ki, sen iyi değilsin ben seni psikiyatra göndericem. Ama dedim çocuklar, merak etme dedi. Biz dedi gözümüz gibi bakarız. Ya baba bunu yaptıktan sonra elalem neler yapmaz, güvenemiyorum ki.”

Zahide de kendisine süreç sonrasında destek olmaya çalışan ağabeyine karşı bile güvensizlik hissettiğini belirtmiştir.

“Bütün erkeklerde var bu, böyle şey. Acaba? Şimdi yıllarca Zahide sen soru işaretiyle yaşadın. Düşün şöyle bi. Şimdi abim ev tuttu. Aldım gittim buradan eşyalarımı. Oraya yerleştim, işe girdim çalıştım. Abim evde, bazı hastalıkları olan ama genç ruhlu bir insan. Eeee Sibel evde, şimdi okuldan geldi Sibel evde. Nurullah evde. Ben isteyken bu çocuklara bir şey yaptı mı? Dokundu mu, elledi mi? Öyle mi baktı acaba? Nasıl yaşayım. Yıllardır sen bu şüpheyi bi yaşadın, bu şüpheyi kaldıracak artık yok beden. Çocuklarım ve ben bi evde, ne kadar yaşadıysam. Ne kadar onları hayata tutundurabilecek eğitim verebilirim kendi çapımda.”

Süreç ne kadar zorlu, yıpratıcı, pek çok istenmeyen duyguyu ortaya çıkarsa da annelerin hissettiği bir diğer şey babanın evden uzaklaşmasıyla gelen rahatlama hissidir. Anneler sonuçlandığı için, şüpheleri ortadan kalktığı için artık bitti duygusunu yaşamışlardır. Sinem babanın cezasının kesinleştiğini öğrendiğinde yaşadığı “kurtuluyorum” sevincini şu şekilde anlatmıştır:

“Sevinç vardı. Nasıl vardı? İni hem hani 17 sene boyunca çektim ya hani boşanıyordum, bitiyor, kurtuluyorum, artık çocuklarımın canı yanmayacak, benim canım yanmayacak, benle beraber ailemin canı yanmayacak böyle bir sevinç. ... Yani en son dava bittiğinde, dava kesinleşiyor, 26 yıl... Avukat söylüyor, ben buna inanmıyorum. Ben görücem diyorum, yazıyı istiyorum, ben o yazıyı görmem lazım. İnanmıyorum çünkü. Ne zamanki yazı benim elime geçti. Dedim rabbim sana şükürler olsun dedim. Ama allahım annesine babasına sabır versin. Ağzımdan tek bunlar çıktı.”

Zahide ise yıllar süren şüphesinin ve öğrenmeseydi neler olacağı düşüncesinin bittiği için rahatlık hissettiğini belirtmiştir.

“Ya öğrenmeseydim ben bunu. Hem de kız kardeşleri çıkarttı bunu, benden çıkmadı. Kız kardeşleri çıkarttığı için bu doğru. Kızlarım da söyledi, bu doğru. Öğrenmeseydim ben hala bu adama karılık yapıyor olacaktım, hala bu adamın yemeklerini yapıyor olacaktım, hala hizmetini yapıyor olacaktım. ... Kurtuldum ben bu pislikten. Zaten yıllardır beni yedi bitirdi, bu düşünce ayrı bir yedi bitirdi, onun kişiliği, onun yalanları, onun şahsiyeti, onun karaktersizliği ayrı bir yedi bitirdi ama bu olay da çıktı. Elhamdulillah ben bundan kurtuldum dedim. İçimde şimdi o yıkılık, o kırıklık, o çocuklarına yapılan zulüm, o ayrı bir acı; ama bu kurtulmak da ayrı bi rahatlık. Anlatabildim mi? Bu rahatlık başka bir rahatlık. Bu acı büyük bir acı. Hani karşılaştırırsanız acı büyük. Rahatlık bir nebze de olsa yüreğine hafiflik getiriyor. Kurtulduğun için böyle bir insandan. Bu büyük bir şey. Bunu öğrenemeyebilirdim, bu ortaya çıkmayabilirdi, çocuklarım hala o insana baba diyeceklerdi.”

3.3.2. Annelerin çocuklarını ve kendilerini koruma çabası

İstismar sürecinde annelerin duyguları karışık olabilmektedir. Ancak buna rağmen araştırmayakarıtilan annelere istismar şüphesiyle ilgili olarak harekete geçmişlerdir. Dikkat edilmesi gereken annelerin yaşadığı duygusal süreçlerin ve davranışsal süreçlerin farklı

olabileceğidir. Sinem şok ve inanmama duygusunu yaşamasına rağmen harekete geçip Şerife'yi doktora götürmüştür.

“Ben şoka girdim, yani o an ne yapacağımı şaşırdım, bi İbrahim'e bakıyorum, bi Şerife'ye bakıyorum böyle. Bi anda bi soğukkanlılık geldi bana. Aldım hemen şeye kadın doğuma.”

Sonrasında tıpkı Sinem gibi Rahime de harekete geçip çocuğunu istismar olgularıyla da çalışan bir hastaneye götürdüğünü ve polisten fikir aldığını belirtmiştir. Yaşadığı şok duygusu, annenin harekete geçmesini engellememiştir.

“A: Benim çocuğum konuşmadı. ... çocuk izleme girdim. Hemşireye, abla dedim bu kadar ayrıntılı anlatamıyorum ama abla dedim, kurbanın olayım çocuk istismarı için nasıl geliniyor, nasıl gidiliyor bir yol göster şudur budur. Çocuğun söylemesi gerekiyor. Peki, biz kayıtlara girdik. Doktor hanıma dedim, ne olursun ben gördüğümü yaşadığım şeylerin çocuğumun anlatmasını istiyorum, bana bunun için bir yol bul. Benim çocuğum korkudan konuşmadı. Ona bu hiçbir şey değil, emin ol sana daha çok can yakıcı şeyler yaparım, anneni öldürürüm, kardeşine de aynı şeyleri yaparım diye tehdit üstüne tehdit ve o çocuk konuşmadı [buraya kadar ağladı ya da ağlamaklıydı]

G: İlk gördüğünüz anda Seda ne yaptı?

A: Titriyordu böyle yaprak gibi. Penyesini, onu bunu kapatmaya çalışıyordu. Sardım sadece sarmaladım onu. Başka bir şey yapamadım, ne yapacağımı da bilemedim. Polis arkadaşlarım var benim. Onlara sordum, ispatlayamadığın hiçbir şey için yargı önüne çıkaramazsın dedi. Anca ya çocuğu konuşuracaksın ya da dedi bunu dedi gizli kamera şu bu bilmem neyle çekecek, bir şekilde bu işi yansıtacaksın.”

Zahide de kızının söylediklerinden sonra onu alıp doktora götürmüştür. Burada annenin temel motivasyonu kızının “kız olarak” kalıp kalmadığıdır.

“Anne dedim kusura bakmayın da ben Çağla'yı götürcem. Bu çıksın ortaya. Kim temiz kim kirli, kimde suç var ben hiçbir şey bilmiyorum. ... Okuldan geldi çocuk, üstünü başını değiştirdi. Annem dedim sağlık ocağına gideceğiz dedim. Seni muayene ettircem dedim. Bir şey demedi. Çok sessiz Çağla, hiçbir şey söylemiyor. Suskun. Gittik sağlık ocağına, sağlık ocağında başhekimin odasına girdik.”

Anneler istismar sürecinde de sonrasında da hayatlarına devam etmeye çalışmaktadırlar. Hayata devam etmeye çalışırken yaptıkları ve baş etme yöntemleri farklı olabilmektedir. Sinem çocuk esirgemedi çocukları geri alabilmek için işe başlamış ve şartları yerine getirmek içinden çaba sarf etmiştir.

“A: Bütün ilaçları çöpe attım, kendime geldim. Hemen sabahına kuaföre gittim, saçlar falan değişti, boyalar kesimler, kaşlar falan aldurdım. Ben bambaşka bir Sinem olarak o gün güne başladım. Ondan sonra araştırmaya başladım, ben çocuklarımı nasıl alabilirim diye. Neler yapmam gerekiyor. İş, sigorta, düzenli bir aile ortamı. Dedim hepsi bu mu? Tamamdır. Zaten ev 4 4lük kurulu bir ev vardı, sadece çocuklara oda yoktu. İki odayı boşalttık, birini Şerife'ye birini İbrahim'e yuva yaptık. Ondan sonra, iş. Kardeşimin patronuna rica ettim. Ben çalışmak istiyorum. Hem çocuklarımı almak için hem psikolojimi düzeltmek için benim bu işe ihtiyacım var. Eğer bana bu iyiliği yaparsanız size ömür boyu dua ederim. Onlar da durumu biliyolardı. Burası senin kızım dedi, burası senin. ... Ben

orada işe başladım. Tabi bu arada ııı dilekçemi verdim şeye, çocuk esirgemeye. Oraya dilekçemi verdim, ııı dediler ki şeye gelicez. Kontrole

G: Ev ziyaretine

A: Aynen. Anneme dedim ki hiçbir şekilde ııı özel bir şey yapmıyorsunuz. Ev nasılsa o şekilde görecekle, yok benim çocuklarımı vermeyecekler diye, aman her şey dört dörtlük olsun kimseyi kandırmaca yok dedim. Eğer o çocuklar benim hakkımsa, ben zaten dedim alırım, onu allah biliyor. Kendi yağınızdan başka hiçbir şey yapmayacaksınız. İşte aradan 1 1.5 ay falan geçti, ben iş yerindeyim, gelmişler eve. Annem aradı, dedi geldiler. Dedim ben de geliyim. Geliyorum ama nasıl geliyorum, uçuyorum resmen (sesi biraz daha canlandı). Neyse işte geldim, sağ olsun beklediler, normalde beklemezlermiş ama beklediler. İşte konuştuk, evi filan gezmişler. Var mı hani eksik bir şey, yanlış bir şey? Daha ne olsun dediler. Bakın dedim ben, sizin bugün geleceğinizi bilmiyordum, her şey ev içerisinde doğal, normal ve ben anneme de zaten bunu söyledim. Kesinlikle artı hiçbir şey yapmıyorsunuz. Geldiklerinde ev nasılsa o şekilde görecekle, dağınık mı dağınık kalsın. Eksik mi eksik olsun ama evi olduğu gibi görecekle.”

Rahime ise istismar sahnesine ilk tanık olduğunda istismar vakalarıyla çalışan hastaneye başvurmuştur, ancak babanın tehdidinden dolayı çocuk herhangi bir ifade vermemiştir. Dört yılın sonunda anneye karşı şiddetten dolayı baba karakola alındığında, Seda karakolu arayarak ifadesini söylemiş ve bunun üzerine süreç başlamıştır. Karakolu aradığını öğrenen Rahime okul sonrasında çocuğunu cesaretlendirmeye çalışmıştır.

“Yastığının altında günlük vardı. ... Defter sürekli yırtılmış. Son 2 3 sayfası var ve yazmış. Bu adamdan nefret ediyorum, bana yaşattıklarından ve kendimden de nefret ediyorum. Artık bana dokunmasından, bana tacizde bulunmasından, kardeşimi alıştırmaya çalışmasından bıktım usandım. Böyle şeylere ne hakkı var, ne de bize böyle şeyleri yaşatması hiç normal değil. Ama ben bunu anneme söyleyemiyorum, bu tarz şeyler. ... Okuldan idareden izin aldım, kağıdı aldım. Gel anneciğim dedim. Ne oldu anne dedi, panikledi. Bir şey yok annem dedim, sıkıntı yok merak etme, gel dedim. Karşıdaki simitçiye, pastaneye oturduk. Annem dedim, bana söylemek istediğin bir şey var mı? Ne gibi anne dedi. Defteri önüne koydum. Bunu bana izah etmek ister misin dedim. Ağlamaya başladı. Anne dedi. Seni dinliyorum dedim. Artık bitsin anne dedi, artık bitsin. Karakolu da mı onun için aradın dün dedim. Evet anne dedi. Nereden biliyorsun dedi. Karakoldan haber geldi dedim, dün akşam da yastığın altında bunu buldum. Sen dedim, bunlarda hiç birinde sen suçlun değilsin. Sadece bana ne olduğunu anlatacaksın, amacım seni şu anda suçlamak değil. Korkmanı da sağlamak değil. Madem sen bunları söyleyeceksin, anlatacaksın, o benim gördüğüm her şeyi söyleyebileceksen senin buna cesaretin varsa, ben her şeyi yaparım dedim. Var mısın annem dedim. Varım anne dedi. Karakola gittik.”

Sinem babasının baskısından dolayı okulu erken bıraktığını, ancak şu anda babasının zoruyla okulu bırakan kızı Şerife’yle beraber okula yazıldıklarını, kızını motive etmeye çalıştığını belirtmiştir.

“Şerife ııı babadan dolayı ilkokul 4te okulu bıraktı, buraya geldikten sonra ben okumasına devam etmesini istedim, kendi istemedi. Ben yine direttim, tamam dedi. Fakat okula gittik, zorunlu okuma yaşını geçtiği için okul kabul etmedi. Şu an dışardan okuyo, sırf ona şey olsun diye ben de açıktan okuyorum şu anda. Birlikte sınavlara giriyoruz. 36 yaşımdayım, 35 36 yaşımdayım, benim ne işim var. Tamam okumanın yaşı yok ama. Sırf ona heves olsun diye ben de katıldım, şu an martta sınavımız var.”

Travmatik yaşantı yaşayan bireyler olayı hatırlatan uyaranlardan uzaklaşarak kaçınabilmektedirler (Amerikan Psikiyatri Birliği, 2013). Sinem de istismar haberini ya da olayını görebileceği dizilerden, haberlerden, gazetelerden ve konuyla ilgili konuşmaktan kaçındığını belirtmiştir.

“Yani unutulması çok zor, ki unutulmayacak bir durum. Belki yıllar da geçse, hani bi nebze de olsa unutulur ama yine şurada şurada bi şey olur. Ev içerisinde kesinlikle bu mevzular konuşulmuyor. Hatta haberlerde böyle durumlar çok anında televizyonları kapatıyorum. İzlenmesini istemiyorum, eve gazete almıyorum. İnternette kesinlikle, kesinlikle kesinlikle, bi dönem böyle diziler falan başlamıştı. Yasak koydum kesinlikle bu diziler izlenmeyecek.”

Annelerin baş etme yöntemlerinden birinin dine sığınma olduğu görülmüştür. Sinem süreç içinde güçlü kalabilmesini ve devam edebilmesinde dinin etkisini vurgularken; Zahide ise başına gelen olumsuz yaşantıları bu dünyadaki imtihanları olarak gördüğünü belirtmiştir.

“T: Nasıl baş edebildiniz?

A: Önce Rabbime sığındım, sadece bana güç ver rabbim dedim, beni düşürme. Düşersen hiç şey yapamıcam çünkü, hiçbi şey yapamıcam. Çok şükür ki Rabbime düşmeme izin vermedi yani, hala da öyle.” (Sinem)

“Namaz, çok fark ediyor gerçekten. ... O huzur başka. Namaz başka. Siz kiminle sohbet ediyorsunuz o an, sizi yaradanla. Her şey onun elinde. O müsaade etmeseydi zaten yaşanmazdı, bir de teslimiyet olursa şikayetleriniz çok olmuyor zaten. Kimi kime şikayet ediyorsunuz? Rabbim sana bir imtihan vermiş, bu imtihana isyan edersen bittin, eksi notları aldın ama şikayet etmez de elhamdülillah rabbimin bunu yaşatmasından bir bildiği var. Var ne için. Elmas karbondan oluşur ama çok oyulur. Elmas olana kadar ne hale gelir der Mevlana hazretleri. Demek ki var bişey ki böyle imtihan ver, elhamdülillah belki üniversitemiz çok ağır, imtihanlarımız ondan ağır. Öbür tarafta bu tarafta inşallah rabbim mükafatını verecek diye tesellisi beni böyle rahatlatan.” (Zahide)

3.3.3. İstismar yaşantısının annelerin sağlığına yansması

İstismar ortaya çıktıktan sonra, etkileri çocuklar üzerinde olduğu gibi anneler üzerinde de uzun yıllar boyunca devam edebilmektedir. Anneler yaşananları unutamadıklarını anlatmışlardır. Zahide’nin yaşadığı tek travmatik olay istismar yaşantısı değildir. Oğlunu ve annesini, kendisinin de yaralandığı trafik kazasında kaybettiğini, üstüne istismar iddiası da çıkınca hepsine dayanamadığını ve intihar girişiminde bulunduğunu belirtmiştir. Girişim sonrasında doktorla görüşmesini şu şekilde anlatmıştır:

“Sen şimdi bana ilaç yazcan de mi dedim. O yazdığın ilaç dedim, şuradakileri şuradakileri silen bir ilaç var mı dedim. Öyle bir ilaç satılmıyor dedim. Senin yazdığın ilaç beni sadece uyutur dedim”.

Sinem ise çocukların unutup unutmadığından emin olamadığını ancak kendisinin hep bu yaşantıyla yaşadığını söylemiştir:

“Evet, geçmişimi ben atamıyorum. Ben geçmişimle yaşıyorum. Atamıyorum ben. Ben gülüyorum, eğleniyorum, oynuyorum, kahkahalar atıyorum ama hepsi sahte. Hepsi sahte.”

Süreç içinde de sonrasında da anneler ruh sağlıklarının bozulduğunu belirtmişlerdir. Çocuğa yönelik cinsel istismar risk etmenleri arasında ebeveynin ruh sağlığı durumu da ele alınmaktadır (Sidebotham ve ark., 2006). Ancak bu kadar kaotik ve travmatik yaşantıların arkasından annelerin bu şekilde hissetmesinin doğal olduğu düşünülebilir. Rahime yaşantılara artık dayanamadığı için düzenli olarak bir süre psikiyatriste gittiğini belirtmiştir:

“O zaman işte ... ben bu tür şeyleri dayanamadığım şeyleri paylaşmaya başladığımda, ben psikiyatri servisinde böyle görüşmeye başlamıştım. Hani benim genel durumumdaki sıkıntıdan dolayı arkadaşlarım hocam, onlar hocayla bize şey ayarlamışlardı. Seanslara başlamışlardı. 7.30’da ben geliyordum, oturuyordum psikiyatri kliniğinde 7.30-8.30 işte o 1 saat yarım saat toparlıyorduk ediyorduk filan, işte ben sonra yüzümü gözümü toparlıyorum, ağlıyorum filan ondan sonra neyse.”

Sinem ise istismarın ortaya çıkmasından sonra, çocukları kuruma yerleştirip sonrasında başka bir şehre taşınmıştır. Orada kendini odaya kapattığını, kardeşinin “uyarısıyla” tekrardan kendine geldiğini belirtmiştir:

“A: Ondan sonra işte çocukları oralara yerleştirdim, ben çıktım buraya geldim. Yaklaşık 1 ay kadar ben kendimi odaya hapsedtim. En son bi gün kendime gelip aynaya baktığımda kendimden korktum o hale gelmiştim yani.

G: Nasıldı o bir ay?

A: Berbat. Odamdan dışarı çıkmıyordum, yemek yok, sadece sigara, gözyaşı, sigara, gözyaşı. Ondan sonra antidepresanları alıyorum, ruh gibiyim böyle. Annem tedirgin olmaya başladı. Bu arada annem bizden önce kaçtı geldi buraya. Eve gitmeye başlamışlar, tehditler şunlar bunlar. Ya annem artık baktım kadın huzursuz oluyor, kardeşim iş yerinde ama kafası evde. Acaba kendine bir şey yapacak mı, ben birazda şeyim böyle ıııı çok deliyim.

G: Ne demek o?

A: Yani gözüm bir şeyi görmez, canım yandıysa karşımdakine zarar vermem. ... Hani kendime bir şey yapıcım gibilerine korktular. Daha sonra kardeşim dedi ki sen dedi ölmeyi mi istiyosun dedi, evet dedim. Yaşamak istemiyorum, artık hani yaşamam için bi şey kalmadı. Biri kızım biri kocam dedim yani. Ben kime ne diyim kime ne diyim. 17 yıldır, aynı yastığa baş koyduğum insan ve benim doğurduğum, benden can çıkan bi çocuk. Benim yerimde sen olsan naparsın dedim. Getirdi önüme bütün ilaçları yığıdı, al dedi bunları iç, 5 dk sonra yoksun dedi. Ölürsün dedi. Madem dedi ölmeyi istiyorsun dedi. 3 gün dedi ağlarım, 4. gün yok. Çocukların da nereye gideceği zaten belli. Sen dedi arkayı düşünmeyip ölmeyi istiyorsan dedi, buyur. O anda yani aslında belki hafif bişey söyledi, basit

bişey söyledi ama o anda yani bana böyle bi tokat gibi geldi. Bütün ilaçları çöpe attım, kendime geldim.”

Sinem ayrıca istismar ortaya çıktıktan sonra geçen sürede sadece ruh sağlığının etkilendiğini, aynı zamanda fiziksel sağlığının da etkilendiğini belirtmiştir. Görüşmenin yapıldığı dönemde de Sinem tedaviye devam etmektedir.

“Çok zor, sağlığımyı kaybettim. Epilepsiye yakalandım bu süreçte. Şu an bi de addison haricinde epilepsi tedavisi görüyorum hala

Zahide ise süreç sonrasında kendini çok “yıkık” olarak tanımlamıştır. Çocukları için devam ettiğini şu şekilde açıklamıştır.

“Yemek yapmak zorundasın çocukların var. Hadi kendin yalnız olsan oturursun bi zeytin bi peynir bi domates dilimi yersin doyarsın ya da paran varsa alırsın bi yarım kilo tavuk, pişirir yersin karnın doyar, bi makarna pişirirsin karnın doyar. O da canın isterse. Canın istemezse bir şey yapmazsın. Mecburi, o çocuklar yemek ın ortamını, o kültürü unutmasın, o yemek olacak. Sofra kurulcak, e hangisini unutmasın. Çocuklar temizliği de unutmasın, pis gezmesinler. Çamaşırları yıkanacak, ütöleri yapılacak. E çocuklar pis ortamda da durmasın, oturmasın; oralar süpürülecek. Sırf o yüzden o işleri yapmaktayım şu an. Mecbur kaldığım için. O o kültürü o çocuklarla yerleştirmek için. Yoksa inanın inanın inanın hiçbir şey yapasım yok. O kadar yıkığım, o kadar bitğim yani”

3.4. Annenin gözünden bu sürede çocukta gelişen psikolojik sorunlar

Süreç içinde yaşananlardan etkilenenler arasında ailedeki tüm bireyler yer almaktadır. İstismar yaşantısına evdeki çocuklardan biri maruz bırakılmış olsa bile hem anne hem de evdeki diğer çocuklar süreçten etkilenebilmektedir (Çavlin-Bozbeyoğlu, 2009). İstismar yaşantısına tanık olmanın, istismara uğranmasa bile, çocuk üzerinde çok büyük etkileri olabilmektedir. Bu kısımda hem istismara uğrayan çocuk hem de istismara uğramayan çocuğun süreçten nasıl etkilendiklerine annelerin gözünden bakılmıştır.

Anneler istismara maruz bırakılan çocukların ruh sağlıklarının olumsuz etkilendiğini gördüklerini belirtmişlerdir. Sinem Şerife’de ve İbrahim’de Çocuk Esirgeme’den geldikten sonra davranış değişikliği olduğunu belirtmiştir:

“Yani ın şeyden geldiler ya, çocuk esirgemedi geldiler ya. Ben nasıl toparlayacağım onları? Kızımın kolları kesik, oğlum yani bildiğin bi yabani, hiç yaklaşmıyor, gözümün içine bakan çocuk, bambaşka bi şey olmuş yani, konuşmuyor, yanına yaklaşmıyor.”

Sinem sadece istismardan hemen sonraki süreçte değil, yıllar sonra bile Şerife'yle olan ilişkisinde zorlandığını belirtmiştir. Sinem Şerife'nin ilişkileriyle ilgili endişelendiğini söylemiştir.

"A: Şerife son 1 aydır beni çok yordu

G: N'oluyor?

A: Çok yordu. Hayatına biri girdi, birileri girdi. Yani biriyle beraberken birkaç kişiyle beraber. Bu olmaması gereken şeyler yani

G: Siz bunu nasıl öğrendiniz? Kendi mi söylüyor

A: Söylüyor söylüyor, hiç hiç hiç hiç çekinmeden söylüyor, hiç korkmadan çekinmeden söylüyor. En son artık baş edemedik dayıya söylemek zorunda kaldık. Dayı aldı karşısına konuştu, dayı tamam diyor dayı bi daha böyle bi şey olmayacak. Daha dayı kapıdan çıkmadan her şey yine devam ediyor. Yani sabahlara kadar uyumuyor, aldım burda psikiyatriye götürdüm. İlaç verdi, içmiyor, ilacı içmiyor. Ben evlenmek istiyorum diyor. Lan evlenmek istiyorsun da görüştüğün kişiler doğru kişiler değil ki. Senin evlenmeyi düşündüğün kişi çocuğun gbt'sine baktırdım en başta çocuk istismarından cezası var. Ve ben bunu Şerife'ye sundum, belgelerle sundum, inanmıyor. Diğer suçlar da şöyle dursun. İnanmıyor."

Rahime istismara uğrayan kızı Seda'nın, istismar adli mercilere yansımadan önce babanın evde olduğu dönemde, dikkatini toplamakla ilgili zorluk yaşadığını belirtmiştir. Burada Seda'nın kardeşini babadan korumak amacıyla göz kontrolüne aldığından dolayı derse odaklanamadığı dikkat çekmektedir.

"Seda'yı da öyle alıştırıyormuş. Mesela ona bir şey için yaklaşıp bilgisayarda orada burada bir şeyler yapıp, göstermeye çalışıp ya bir şeyler yapıp alıştırıyormuş. Seda zaten buna tahammül edemedim anne ben diyor. Ben bunlara tahammül edemedim. Rümeysa'yı de alıştırmaya, yavaş yavaş bana yaptığı şeyleri yapmaya çalıştığı için ve Rümeysa da bunları baba sevgisi zannettiği için yani çocuk, o çocuk salak diyor yani baba sevgisi zannediyor diyor. Bana yaptığı şeylerin aynısını, basamak basamak ona yaptığını gördükçe ben derse odaklanamıyordum, kafamı kaldırıp kaldırıp iki de bir dersi bırakıyordum diyor. Sana da söyleyemiyordum."

Zahide istismar eden bir babanın yanında büyüdükleri ve tüm bu olanlar nedeniyle, çocukların çocukluğunu kaybettiğini belirtmiştir. Sadece o anki ilişkilerini değil, kızının şu anki ruh sağlığının ve romantik ilişkisinin de olumsuz etkilendiğini söyleyerek istismarın uzun yıllar süren etkisinden söz etmiştir.

"Bu şerefsizin yanında yetiştiği için. Niye? Çocukluğunu kaybetti. Niye? Güzel duygularını kaybetti. İnsanlara bakış açısını, duygularını kaybetti. Kimin hakkında ne düşüneceğini bilme duygularını kaybetti. Çağla şimdi çok zor durumda. Psikolojik tedaviyi de kabul etmiyor. Kendi kendine atlatmaya çalışıyor. Şu an benim yanımda, kocasından da ayrıldı. İki üç ay oldu. Hep bu sebeplerden dolayı."

Rahime ise kızının insanlara, özellikle erkeklere karşı genel bir güvensizlik içinde olduğunu belirtmiştir. Bu sadece kendi akran ilişkilerini değil, aynı zamanda annesinin erkek iş arkadaşlarıyla da olan ilişkisine yönelik de bir güvensizlik içermektedir.

“A: Sen ne yapıyorsun, zarar verecekler sana da, bize de şunu yapacaklar bunu yapacaklar. Kızım etme eyleme kurban olduğum. Ben hiçbir şekilde ne size ne onlara zarar verecek insanlarla bir arada bulunmam. Ekmeğinde, aşında benim gibi kendi içinde bulunan insanlar olmadığı sürece ben kimseye eyvallah etmem diyorum, anlatamadım.

G: Bir güvensizliği var erkeklere karşı?

A: Babam yaptıysa herkes yapabilir, babam yaptıysa herkes yapabilir. İnsan babasına güvenemedikten sonra dışarıya niye güvensin. Anneciğim kurban olayım bak ne olursun bunu yapma. Baban yaptı diye dışarıdaki insanlar yapacak değil. Benim 20, 21 yıllık arkadaşlarım, eşim dostum yerine göre kardeşim olan insanlar ... Bu insanlardan zarar geleceğini düşünsem, herhangi bir şey isteyeceklerini benden isteyeceklerini sezecek olsam sence bir daha konuşur muyum? Sen bunu tanıyorsun, beni tanıyorsun, az çok beni biliyorsun. Yapmazsın değil mi, şimdi bir taraftan öyle diyor, bir taraftan böyle diyor. Yapmazsın değil mi? Bize böyle bir şey getirmezsin değil mi?”

İstismar sürecinin ortaya çıkması ve babanın evden ayrılması sonrasında da Rahime, Seda’nın depresyona girdiğini, sinir krizi geçirdiğini belirtmiştir:

“Seda depresyon dönemi yaşadı, çünkü sürekli olarak yapılanla aklıma geliyordu, sinir krizleri geçiriyordu. Ben bunları hak etmedim. Bana bunları yapılacak ne yaptım ben. Babam beni kendi erkek arkadaşı gibi görecektir şey yapacak bunları bana yapacak ben ne yaptım? Suçluluk hissediyordu. Ben de diyordum ki, bu senin suçun değil anneciğim. Bu senin suçun değil. Sakin ol, sen böyle bir şey yapmadın.”

Çağla’nın ruh sağlığında, istismarın doğrudan etkisine ek olarak, babanın “zaman aşımından” dolayı kendisine yaptığı istismardan ceza almaması da rol oynamıştır. İstismar 15 yıl sonrasında ortaya çıktığı için baba sadece son iki çocuğunu maruz bıraktığı istismardan dolayı ceza almış, diğer üç çocuğuna yaptıklarından dolayı herhangi bir ceza almamıştır.

“Ben adaletin yerini bulmadığını düşünüyorum dedim, düşünüyorum değil, öyle zaten. Çağla zaten evdeydi, dedi bizim ruhumuzdaki onarımın zaman aşımı nasıl olacak dedi. Bunu biz ömür boyu, çocukluğumuzu çaldı, her şeyimizi, geleceğimizi. Bak evlilik hayatı da bitti o yüzden, her şeyim bitti dedi. Bunların cezasını kim ödeyecek.”

İstismar sonrasında çocukların eğitim hayatı da etkilenmiştir. Hem Şerife’nin hem de Çağla ve Mihriban’ın eğitim hayatları yarıda kalmıştır. Şerife’nin babası okumasını istemediği için okulu bırakmıştır, şimdi ise annesiyle beraber dışardan okumaya devam etmektedir.

“Şerife ııı babadan dolayı ilkokul 4te okulu bıraktı, buraya geldikten sonra ben okumasına devam etmesini istedim, kendi istemedi. Ben yine direttim, tamam dedi. Fakat okula gittik, zorunlu okuma yaşını geçtiği için okul kabul etmedi. Şu an dışardan okuyo.”

Zahide’nin kızları Çağla ve Mihriban ise evden uzaklaşmak için erken yaşta evlenmeyi kabul etmişler ve bundan dolayı eğitim hayatlarına devam edememişlerdir. Zahide “iki kızımın hayatı babadan kaçmak için evlendiler” demiştir. Ancak eğitim hayatları yarıda kalsa da şu an iki kadın da dışardan okumaya başlamıştır ve eğitim hayatlarına devam etmektedir.

“Mihriban liseyi bitirdi lise mezunu. Mihriban şimdi üniversite okuyo dışardan. Çağla şimdi dışardan lise okuyor. Benim çocuklar şimdi artık okuyolar, babadan kurtuldular, böyle bir olay da açığa çıktı. Sakladıkları, gizledikleri, kapattıkları olayın açığa çıkmasının acısı bir ağır geldi onlara ama rahatlığı da ayrı geldi. O yükü atmış oldular üzerlerinden. O da ayrı bir psikolojik durum onların.”

Annelerin istismara maruz bırakılan kız çocuklarına ilişkin endişelerinden biri çocuklar büyüüp evlendiklerinde ne olacağıdır. Sinem “Mesela yarın bi gün yuva kuracak, evlenecek. Acaba bu etkileyecek mi? Hep o korkuyu yaşıyorum.” diyerek korkusunu tanımlarken, Rahime kötü bir evlilik yapacağını düşündüğünü belirtmiştir.

“Kötü bir evlilik yapacak. Çünkü eşine güvenmeyecek. Belki hiç evlenmeyecek. Belki evlenirse de kötü bir evlilik yapacak. Hayatını kurduğu ve kuracağı insanı hiçbir şartla hiçbir şekilde şey olarak görmeyecek [gözleri doluyor burada]. Hani bir baba olduğunda mesela onun şeyini taşıdığına bu adam eğer benim babam yaptıysa, bu insan da benim çocuğuma yapabilir diye kuşkuyla bakacak. Çünkü Seda’nın zaten böyle bir yapısı var. Paranoyaklık değil, takıntılık daha doğrusu. [derin nefes aldı]. Kurduğu evlilik de çok düzgün bir evlilik olmayacak ya da yaşasa bile buna hep acaba gözüyle bakacak, o bir pencerenin hepsi hep acaba olacak. Hani pencerede hep acaba olacak ve bu acabanın sebebi babası. Kesinlikle babası. Hani bir başka erkek ona zarar vermiş olsa, sevgilisi olsa şey olsa hani bir başkası olsa diyecek ki dışarıdan zarar gelir ama benim babam, sırtıma dağ gibi şey yapıyor koruyacak beni. Onun şu anda koruyacak bir babası yok ve onun yokluğu çok fazla oturuyor.”

Zahide’nin korkusu ise sadece geleceğe ilişkin değildir. Çünkü hem Mihriban hem de Çağla evlendikten sonra istismar açığa çıkmıştır. Şikayetçi olma sürecinde Zahide ikilem yaşamıştır. Annenin kaygısı, kızlarının eşlerinin olası tepkilerine ilişkindir.

“Sonra Emine Mihriban Çağla, bunlar kırgın çiçekler grubu kurmuşlar. Bir dizi vardı, kırgın çiçekler. Çocuklara cinsel taciz olayı da vardı o dizide çocuğa, kıza. Bunlar kendi aralarında konuşmuşlar anlaşılmışlar. Tamam şikayetçi olalım diye. Şimdi ben kızlara şikayetçi olalım demem nasıl olur diye düşünüyom. Yuvaları var, yuvaları var, yuvaları var. Bu kızlar hep evli. Kocaları duyarsa? Çocuklarını napacaklar? Nasıl bir evlilikleri olacak? Yuvaya nasıl bir şey verecek?”

Çocukların süreç içinde ve sonrasında farklı roller edinebildiği görülmektedir. Çocuklar sadece annelerinin üzülmemesini düşünmemiş, aynı zamanda kendinden küçük kardeşlerini de koruma sorumluluğunu zaman zaman üstlenmişlerdir. Seda’nın,

kardeşinin yanında olduğunu ve ona kimsenin zarar veremeyeceğini söylediği bir anı Rahime anlatmıştır:

“A: Seda şu an karakter olarak Rümeysa’ya babanın olması gerektiği yerde kendini hissettiriyor. Bana bile karşı koymak pahasına. Çünkü babanın görevini şu an o aldı.

G: Ne o baba rolleri?

A: Etrafı korumak gibi, kötü olaylarda ben senin yanıdayım deyip durmak gibi, mesela bir şey oldu. Bu Perşembe günü ilk ıııı hırçınlaştığı zaman Rümeysa ağlıyor. Rümeysa sıkıntılı ve ağlıyor. Kendi gözyaşlarını sildi şöyle. Rümeysa’yı kucakladı, senin yanında annen ve ben varız, sana hiç kimse zarar veremez bunu biliyorsun değil mi?”

İstismar yaşantısı sadece maruz bırakılan çocuğu değil, aynı zamanda doğrudan istismara maruz bırakılmasa bile evdeki diğer çocukları da etkileme olasılığına sahiptir. Hem süreç içinde hem de sonrasında onların da hayatı etkilenmektedir. Sinem çocuk esirgeme kurumundan döndükten sonra İbrahim’in hem davranışlarında değişiklik olduğunu belirtmiş hem de kızının sürdürülen tedavilerden yararlandığını söylese de İbrahim’in tedavisinin halen devam ettiğini belirtmiştir.

“Sonra işte, mahkeme kararıyla psikolojik tedavi görecekler. Gittik geldik, gittik geldik, adli tıpa oralara gönderdiler, burada adli tıpa gittik. Öyle öyle öyle öyle bu zamana geldik. Çok şükür ki Rabbime hani ııı kızım düzeldi, onun şeyini bitirdiler, tedavisi bitti, uzun zaman oldu biteli. İbrahim’inki devam ediyor, nasıl devam ediyor. İbrahim ilaçlarını kullanmıyor, artı ıııı ergenlik dönemi de üstüne binince daha biraz böyle şey oldu. ... Normalde sağlık tedbiri kalkacaktı ama doktor kaldırmadı, çünkü ilaçlarını düzenli içmiyor, içiremiyoruz.”

Zahide en küçük kızı Sibel’in zorluk yaşadığını belirtmiştir. Sibel dokunma içeren cinsel istismara maruz bırakılmamıştır ve annesi tarafından babasıyla arası iyi olan bir çocuk olarak tanımlanmaktadır. Baba kız ilişkisi iyi olduğu için de baba evden ayrıldıktan sonra Sibel’in olanları anlamlandırmada zorluk yaşadığı ve üzüldüğü belirtilmiştir:

“İlk zamanlar hakkaten zordu Sibel. Zaptetmek zordu. Tavırları çok zordu bana karşı. Ama sonra sonra sonra olayı daha çok iyi algılamaya başladı. Şimdi daha iyi ama babayı çok özliyor. Ben ona söz vermişim, işte o ilk zor günlerinde ııı baba içeri girdikten sonra. Hala baba diyom, böyle baba olmaz da alışkanlık herhalde yaa atamıyor işte insan. Dedim sana söz veriyom, bak cezası kesinleşsin. Ben seni götürcem dedim, cezaevinde gör. Çok özölüyorsun, çok dayanamıyorsun tamam babandır. Hakkın vardır ama şimdi bu dava sürecinde benim seni oraya götürmem bizim davamıza ters tepki yapar annecim. Madem bu adam suçsuz, suçluydu da neden bu kadın çocuğunu cezaevine götürüyor demeyecekler mi, tutanak tutmayacaklar mı. Onun avukatına büyük bir yeşil ışık yanmayacak mı annem. Bak beni zor duruma sokma, şimdi bekleme benden bunu. Cezası kesinleşsin, hükmü giysin, ondan sonra ben seni götürcem söz veriyorum dedim ve öyle durdu şimdiye kadar ve hala e hani götürcektin, cezası kesinleşmedi daha dur istinaf mahkemesi var annem. O bitsin götürcem, diyodum. Şimdilerde artık oraya benim onu hiç götürmeyeceğimi anladı. Çünkü ben onu oraya götürmem, öyle bir hakkı yok. Ben o çocuğum o bunalımda diye öyle söyledim, biraz gönlü rahatlasın diye. Çünkü birden ayrılık çok ağır geldi çocuğa. Bi de aşırı düşküdüler o babaya. Bi de bu hikayeyi, ...ne anlama geldiğini o günlerde pek kavrayabilmiş

değildi ama ablalar Pınar, Mihriban, Emine geldi annesi geldi bize, biz de kaldılar hep beraber yattık kalktık. Olaylar tekrar konuşuldukça konuşuldukça dinledikçe kafasına artık yer etti.”

Rahime ise küçük kızı Rümeysa’nın ayrıldıktan sonra depresyona girdiğini belirtmiştir. Ayrıca mahkeme henüz sonuçlanmadığı için babanın dışarda olduğunu Rümeysa’nın okuluna gittiğini ve bu duurmun Rümeysa’nın davranışlarını etkilediğini belirtmiştir.

“Seda’nın karşısına çıkmıyor. Şöyle bir şey var, nevanın karşısına çıktığı iki sefer neva polise direkt haber verdiği için mukavemetten dolayı direkt karakola nezarethaneye çekildi. ...Rümeysa’yla kuruyor, Rümeysa bize çok sonra söylüyor, böyle durgunluk, kapalılık, ondan sonra kendine göre çekiniklik, küçük noktalara saklanmak, koltuk kenarlarına yapışıp kalmak. Sonra biz ne olduğunu sorduğumuzda, neden böyle yaptığını sorduğumuzda otomatik olarak sonra bir bakıyoruz, ben bugün babamı gördüm, yine geldi, böyle şeyler söyledi.”

3.5. İstismar yaşantısı açığa çıktıktan sonra süreci zorlaştıran etmenler

Anneler çocukluk çağı travmatik deneyimi olarak bilinen cinsel istismarın zorluğu konusunda hemfikirdir. Bunun yanı sıra istismar ortaya çıktıktan sonra da yaşanan süreçte belli zorluklardan söz etmişlerdir. Annelerin süreçte ne açıdan zorlandıkları genel olarak üç alt temadan oluşmaktadır. Bunlar (1) Sosyal ve kurumsal destek yoksunluğu, (2) Sisteme güvensizlik, (3) Hukuki sürecin zorluğu ve uzunluğu olarak sıralanmıştır.

3.5.1. Sosyal ve kurumsal destek yoksunluğu

Aile içi cinsel istismar her ne kadar özel alan olarak belirlenen “aile içi”nde de gerçekleşse, sonraki süreçte ailelerin kendilerini yalnız hissetmemeleri oldukça değerlidir. Sosyal destek eksikliği istismarın ortaya çıkması açısından risk etmeniyken sosyal desteğin varlığı sonraki süreçte çocuğun ve ailenin ruh sağlığı açısından koruyucu etmenler arasında yer almaktadır (Paslı, 2019). Bunun içinde kişinin çevresindeki sosyal desteği kadar, içinde yaşadıkları ülkenin sosyal politikaları da önem taşımaktadır. Zahide bu süreçte sadece kendi sosyal çevresi tarafından değil, aynı zamanda devlet tarafından da özellikle ekonomik konularda yalnız bırakıldığını hissettiğini belirtmiştir.

“Devlet nerde? Ee bu kadın bu evde yaşamış mı bu olayı, yaşamış. Bu çocuklar yaşadıklarını, bu evde yaşadıklarını anlatmışlar mı anlatmışlar. Bu evde bu kadın hangi psikolojiyle oturabilir, bu çocuklar bu evde hangi psikolojiyle yaşamına devam edebilir, ne kadar derslerine kendilerini verebilir, ne kadar normal düşünebilir. Neden bunu hiç devlet düşünmüyor? Yani napıyor bu devlet? Nerde? Bana sadece al bi parmak bal ağzına çal, ondan sonra onunlan idare et. Nerede benim psikoloğum him nerde? Ben gitçem avukat bana tıp fakültesine gönderdi. Heer ay benim çocuklarımın psikolojik tedavisi var. İki dolmuş gidiyorum geliyorum, 30 milyon ben yol parası veriyorum. Bana devlet mi veriyor 30 lirayı. E veriyor yardımı. Ben senin paranı yol parası mı yapayım, çocuklarımın ilaçlarını mı alayım, evimin ihtiyaçlarını mı karşılayım, borçları mı ödeyim. Napayım ben? E gir çalış. Gir çalış, nasıl gireyim çalışayım. ... Ne kadar verimli olabilirim bu

kafayla onu da bilemem. Çalıştım, benim o çocuklarım akşama kadar kimlere emanet etcem? Eve mi emanet etcem. Yaşadıkları olayı yaşadıkları evde dursunlar, interneti açsınlar, nerelere girsinler, kim görecektir ha yaptıklarını ne bilcem ben çocuklarımın. Bu duyguyla bana sosyal hizmetler diyor ki bi işe gir çalış, kescez uyardı maaşı. Eee aferin e kesin buyurun. Beni kim anlayacak ya? ... İstersen kötü yola düş para için. İstersen aç kal. İstersen iş bul çalış. Ne istersen yap mı diyorlar yani. Ben mi istedim böyle bir babayı, ben mi istedim böyle bir hayatı hah. Benim gibi kaç tane aile var artı bu davadan dava açıldıktan sonraki süreç o kadar zor bir süreç ki anlatamam.”

Annelerin ekonomik özgürlüklerinin olmaması, özellikle herhangi bir destekleyici sistemin olmadığı yerlerde ve dönemlerde daha zorlayıcı olabilmektedir. Ancak annelerin çalışması da her zaman maddi olarak rahat ve özgür oldukları anlamına gelmemektedir. Rahime tam zamanlı bir işte çalışmasına rağmen, eşinden kalan borçları ödemeye devam ettiği için ekonomik olarak zorlanmaktadır.

“Maddiyatım son dört beş yıldır biraz, bir parça daha iyi olsaydı, ben bu kadar beklemezdim, eyvallah etmezdim. Çünkü ben üç kere evi terk ettim, maddiyatım yüzünden mecburen oturdum geri dönmek zorunda kaldım. Ne kendim için ne çocuklarım için oturup şey yapmazdım. Ha bu son bir yıllık süre içinde araştırırken de gördüm. Çalışan insana devlet o kadar destek vermiyor. Sadece sosyal anlamda veriyor ama bu sosyal anlamdaki desteği de yetmiyor. Çünkü maddiyat da bir yerden sonra tükeniyor. Ben bu ay kiramı ödeyemedim. Elektrik, suyu, doğalgazı ancak faturaları ödedim, kapattım. Cebimde kalan parayla da anca çocuklara yol parası yapacağım, gerisi hadi çık işin içinden.”

Devlet kurumları olan belediyeler tarafından verilen destekler aslında insan haklarının bir parçasıdır. Ancak sağlanan destek kadar çalışanların kişilere yaklaşımı da son derece önem taşımaktadır. Zahide belediyeyle görüşmeye gittiğinde karşılaştığı tavır nedeniyle oradan ağlayarak ayrıldığını ve ağlarken “dilenci” olmadığını belirttiğini söylemiştir.

“Dosyayı da önüne koydum. Çocukların ifadesini okuyor, kızların ifadesini. Dedim ki bakın ben yardımlarınızı bekliyorum. Bu haldeyim, ben o evde oturmak istemiyorum. Benim maddi imkansızlıklarım var, şimdi avukata gidiyorum, karakola gidiyorum, hastaneye gidiyorum, ÇİM’e (Çocuk İzlem Merkezi) gidiyorum, vekalet ücretleri bunlar hepsi benim üzerimde. Bana gülerek dedi ki sen kaymakamlığa başvurdun mı? Gülüyor böyle, önündeki yazdığı şeylerde çocukların feryadı yazıyor ve gülüyor bana. Gülerek bu cevabı verince dosyayı aldım elinden, yazıklar olsun size dedim. Siz buraya bizlerin oylarıyla gelip oturuyorsunuz, insanların vergileriyle maaş alıyorsunuz ama şu yaptığınız İslamiyet’e de yakışmıyor. Ben size Allah’a şikayet edecem. Bu koltuğa layık değilsiniz siz dedim, dosyayı aldım çıktım. Ben sizi Allah’a şikayet edecem diye ağlayarak çıktım ben o binadan bağıra bağıra. Arkamdan bu bayan geliyor Zahide Hanım Zahide Hanım. Ben dedim dilenci değilim, ben dilenci değilim [ağlaması arttı] onun için gelmedim buraya diye gittim ben oradan.”

İhtiyaç duyulan destek aile sistemini de içermektedir. Anneler sadece istismar öncesinde değil, istismar sonrasında da kök aile desteklerini hissedemediklerinden söz etmektedirler. Anneler kök aileleri istismar sürecini bilmelerine rağmen onlardan herhangi bir destek algılamadıklarını, bu durumun onları daha da çıkmaza sürüklediğinden ve çaresiz hissettiklerinden söz etmiştir. Rahime ile yaptığım görüşmede

bu konuda annenin çok yalnız olduğunu hissettim. Kök ailesinin destek olmamasının yanı sıra sözel şiddet uygulayarak süreci daha da katmanlaştırması dikkat çekmektedir.

“Hepsini biliyorlar, Seda’yı anlattım. Amcam eski polis memurudur, küçük amcam polis memurudur. ... Ondan sonra avukata kendimiz gittik beraber. Avukatı, psikoloğu, şunu bunu, konuşmaları, bu çocuk doğru söylüyor. Cümlelerini duydular. Duymasalar, diyeceğim ki duymasalar bunlar benim sanrılarım, şeylerim ben bunları uyduruyorum, çocuklarımı öğütlüyorum şey yapıyorum diyebilir insanlar. Ama avukat var, polis var, şey var hani bir sürü evrak var, bir sürü şey var. Ortada bir gerçek var. Ne haliniz varsa görün dediler ve beni iki çocukla ortada bıraktılar. Kaldık biz, hiçbir şey yok. İlerleyemiyoruz. Arıyorsun, soruyorsun cevap vermiyorlar. En son açtığım aradığımda babam bana hakaretin bini bir para, or..., kah..., şerefsiz bilmem ne osu busu. Dedim ki ne yaptım? Milletin altından mı topladın sen beni, ben dedim erkeklerle yattım da sen dedim damadından ayrıldığım için mi şey yapıyorsun? Böyle bir şey mi yaptım hayır. Ben o adamı çocuklarıma istismardan dolayı bıraktım. Benim evlatlarıma dokunduğu, iliştiği için, ilişmeye çalıştığı için bıraktım. Siz bunun farkında mısınız? Siz toplum gözünde bize ne olacak, bize laf gelecek söz gelecek o gelecek bu gelecek diye kendinizi çekerken, ben ateşin ortasında geziyorum iki evladım için.”

Zahide ise istismar süreci sonrasında mecburen çocuklarıyla beraber istismarın yaşandığı evde yaşamak zorunda kalmalarını kök aile desteğinin olmaması ile açıklamaktadır.

“O yıkıp dökeceğim eve mecburen gittim, nereye gideyim? Kimim var? Anne yok, baba yok kardeş yok, dayı yok, hala yok kime gideyim?”

Çalışmaya katılım sağlayan anneler de özellikle süreç içinde kök ailelerinin destekleri olsaydı, bu süreci daha kolay atlatabileceklerini belirtmişlerdir.

“Ailemin desteği vaktinde olsaydı, bu adamın karşısından durup sen bizi çoluğumuza, çocuğumuza ne yapıyorsun deyip bir dağ gözdağı verselerdi, belki bu kadar kendini şaha kalkmazdı.” (Rahime)

Benzer şekilde Zahide de ebeveynin salt varlığı değil, aynı zamanda ebeveyninin eğitime katkısıyla süreci değiştirebileceğini düşünüyordu.

“Aile çok önemli, anne baba. Babam yoktu ama annem beni okutsaydı, annem beni evlendirmeseydi, elime ekmeğimi almış olsaydım, bunları yaşamazdım belki..”

Sinem de benzer bir biçimde ailesinin maddi olarak desteğinin yetmediğini, duygusal desteğe de ihtiyacı olduğunu belirtmiştir.

G: Bütün bu yedi yıllık süreçte ne olsa size daha iyi gelirdi, neyin eksikliğini çektiniz?

A: Ailemin sevgisinin, onlar bana sadece çatı verdi başka bi şey değil.

...

G: Ailemin sevgisi dediniz. Biraz daha açar mısınız?

A: Yani buraya geldikten sonra dedim ya sadece çatı başımda ve maddi olarak bana destek oldular.

G: Sinem'in neye ihtiyacı vardı?

A: Sinem'in en çok sevgiye ihtiyacı vardı [sesi kısıldı burada]. Çok. Herkesten çok, çocuklardan çok Sinem'in o an sevgiye ihtiyacı vardı. Çünkü ben aile sevgisi görmedim, geçmişten de görmedim yani. Geçmişte de görmedim. Yani ben isterdim ki karakolda haber verildiğinde yani annemin kendini ölüme atıp da beni oradan gelip almasını isterdim, ki ben nasıl çocuklarıma o halde bile sahip çıkabiliysem annemin de aynısını yapmasını isterdim ama annem kaçtı benden. Beni orada tek başıma bıraktı.”

3.5.2. Sisteme güvensizlik

Annelerin ya da şiddete uğrayan bireylerin harekete geçip, süreci nispeten daha kolay atlatabilmelerinin en çok kolaylaştıran etmenlerden biri yaşadıkları toplumdaki destek mekanizmalarına güvenmeleridir (Paslı, 2019). Anneler bu süreçte sisteme ilişkin güvensizliklerin olduğunu belirtmişlerdir. Sinem, Şerife'den istismarı ilk öğrendikten sonra kadın doğuma gitmiş, sonrasında da yasal süreç başlamıştır. Karakolda oldukları zaman sürecinde dahi kaygı yaşadıklarını belirtmiştir.

“Karakoldayız, annem dedi ki hani burası güvenli değil, gelecekleri ilk yer burası. Hani başka yere götürün. E nereye götürcekler adamlar, evlerine mi götürcekler beni yani?”

Güvensizlik her zaman kısa vadede sonlanmamakta ve her zaman sadece istismar suçunu işleyen kişiden kaynaklanmamaktadır. Failin ailesi ya da çevresi de annelerin yaşam haklarının elinden alınacağına dair korkuyu ortaya çıkartabilmektedir. Sinem, istismar suçundan dolayı baba tutuklandığında da koruma kararının devam etmesini beklediğini, ancak altı ayın sonunda koruma kararının, babanın ailesinin yaşadıkları şehri bilmelerine rağmen kalktığını belirtmiştir.

“Burada olduğumu biliyolar, zaten bi dönem şey can güvenliğim olmadığından dolayı koruma kararımız, adres gizliliği kararımız vardı. Bi dönem böyle devam etti, sonra kendi cezaevinde olduğu için ııı şey mahkeme şey kararını vermiş, hani şey cezaevinde olduğu için zarar veremez. E ben zaten onun için istemedim ki ailesi için istedim. Sadece bi altı ay ailesi için devam etti, ondan sonra kestiler.”

Rahime ise istismar sahnesine tanık olduktan sonra harekete geçtiğini, ancak koruma kararları olmasına rağmen korunacağına inanmadığını belirtmiştir.

“Evet, ağzından penisini gördüğümde zaten şoklara girmiş durumdaydım. Gırtlığımda bir tane bıçak hadi söyle söyleyebilirsen. Git polise gidebilirsen. Polis kaç gün koruyor? Aralık ayından beri benim kaç tane koruma kararım var. Aşağıda bir tane şöyle dosya dolusu koruma kararı, mahkeme kararları. Ama çağrı üzerine gelip de polisler müdahale edene kadar, adam eğer gelse beni indirse Allah rahmet eylesin.”

Zahide de istismar yaşantısının ortaya çıkmasından sonra, dava sürecinde baba cezaevine girene kadar güvensiz hissettiğini belirtmiş ve bu güvensizlikle birlikte öfke duygusunu da dile getirmiştir.

“Eee bu devlet n’apıyor? Köprüler yapıyor, camiler yapıyor boş boş içinde cumadan cumaya dolan camiler, ondan sonra işte şu kadar iyiyiz bu kadar iyiyiz. Bana sorsunlar, hiç iyi değilsin. Hiç kusura bakmayın. Bana sahip çık. Ben geceleyin saat 2’de 2 ay uyumadım da, bu cezaevine girene kadar tüfek kapının arkasında ben çocuklarımın başında bekledim. Çünkü evim korumalı değil, şuradan atlar buradan atlar girer. Camı kırar, camı itekler girer. Düzgün değil ki hiçbir şey, ben bi gecekondu da oturuyom. Çocuklarıma bi zarar gelmesin diye ben iki ay orada uyumadım. Neredeydi devlet? Ne zamanki gastede köşe yazısı yazıldı, o gün savcılık harekete geçti, o günün ertesi günü tutukladılar. Bu mu lazımdı? İlla ki medyaya mı düşmek lazımdı bana yardım etmesi için bu devletin.”

3.5.3. Hukuki sürecin zorluğu ve uzunluğu

İstismarın ortaya çıkması doğası gereği uzun yıllar alabilmektedir. Ancak ülkemizde istismar ortaya çıktıktan sonraki süreç de zorlayıcı olabilmektedir. Anneler istismar ortaya çıktıktan sonra da uzun zamanlar geçtiğinden ve bu geçen sürenin yıpratıcı olduğundan söz etmektedirler. Sinem “4 yıldan ama 4 yıl oldu bana 40 yıl. Ben 40 yıllık ömrümü yaşadım gitti, ben öyle düşünüyorum, ömrümden ömür gitti çünkü” olarak tanımladığı sürecin zorluğunu şöyle anlatmıştır:

“Yani ııı bana zor gelen zor olan sonuçlanmıyor, dava sonuçlanmıyor. Beklemek çok zor biliyor musunuz? Kararın sonucunun ne olacağını bilmiyorsunuz, son dakika golü attı bana mesela çocukların velayeti için. Dedi ki akli dengesi yerinde değil bu görmüş olduğu psikolojik tedavileri ortaya attı, kullandığım ilaçları ortaya attı. Ben burada 2 defa heyete girdim, akli dengem yerinde mi değil mi diye. Ondan sonra çok şükür rabbime. Oradakiler dediler ki sen bizden daha akıllısın. Ben ben deli değilim ki, ben sadece onun yaptıklarına artık tahammül edemiyordum. Dengem bozulmuştu artık.”

Bazı zamanlarda ise verilen cezalar yetersiz olabilmektedir. Ülkemizde cinsel istismar davalarında cezasızlık bilinen bir gerçektir (Antakyalıoğlu, Kumcu ve Korkmaz, 2014). Zahide’nin kızlarına yapılan cinsel istismar sürecinin 15 yıl sonrasında ortaya çıkması ve “zaman aşımı” yorgunluk hissini arttırmıştır.

“A: Yoruldum, şu adalet şu adalet hak ettiği cezayı verse şu şerefsize. Kaç hayat bak. Eski eşim, çocuklarım, kendi eşi, amcasının şey teyzesinin kızı, çocukları, esrar, eroinden içerdeler çocukları, oğlunun ikisi cezaevindeler esrar eroin.

G: Ne kadar verdiler Mustafa beye ceza

A: Sadece Nurullah’a yaptıklarından 12 yıl verdi, 8 yıl ceza. Baba olduğu için 4 yıl daha koydular, 12 yıl verdiler. Sibel’in o görüntüsüne 3 ay verdiler.

G: Kızların dilekçesi?

A: Kızların dilekçesi, bu iş 2002 de oldu ve 15 yıl içinde tekrar bir şikayet olmadığı için

G: Zaman aşımı

A: Zaman aşımı, davayı düşürdüler.”

Dava süreçlerinin uzunluğunun yanında, çocukların sürece dâhil olduğu zamanlarda çocuklar tekrar tekrar olayı anlatabilmekte, çocuklara gelişimine ve haklarına uygun olmayan sorular da sorulabilmektedir. Bu durumun önüne geçilebilmesi ve ikincil travmatizasyonu önlemek için Çocuk İzlem Merkezleri (ÇİM) açılmıştır (Topdemir, 2016). Bu merkezlerde çocukla görüşme konusunda eğitilmiş olan uzmanlar çocukla görüşme yapmaktadır. Ancak Seda'nın sürecinde ÇİM değil, doğrudan mahkeme yer almıştır. Sorulan sorular istismarda Seda'nın rolü olup olmayacağına ilişkindir ve bu durum çocukta da çok rahatsızlık hissi uyandırmıştır.

“Dar giyer misin, açık giyer misin, göğsün açıkta gezer misin, mini etek giyer misin? Seda bu tür sorulara çok sinir oldu. Ben dedi, çuval gibi şeyler giye giye gezerdim sırf dikkatini çekmemek için, siz dedi bunları bana soruyorsunuz ama dedi ben böyle şeyler yapan insanım, niye böyle şeyler bana soruyorsunuz?”

Zahide ise bu zor sürece devam etmesinde kendisine güç sağlayan etmenlerden birinin aynı süreci yaşayan diğer annelerin mücadelesi olduğundan söz etmiştir.

“Benim gibi kaç tane aile var artı bu davadan dava açıldıktan sonraki süreç o kadar zor bir süreç ki anlatamam. Şimdi insanların çoğu saklıyorlar, ben kaymakamlıkta bi bayanla çalıştım. Babası kızına cinsel taciz yaptı diye iki sene önce boşanmış. Eee? ... Dava etmemiş. Ben ayrıldım, boşandım, kurtuldum. Peki dedim Aysel Hanım bakın bunu yapmak doğru mu? Sadece boşanmak. O yaptığının cezasını çekmeyecek mi? E dedi bana bi zararı yok. Sana zararı yok ama başka kızlar da var, başka insanlar var, başka anneler var. Onların ciğeri yanmayacak mı? Neden dedim uğraşmıyorsun? Dedi valla ben hiç uğraşamam. E şimdi tamam. Kadın bi yönden haklı. Ben o kadar uğraşıyom ama ne kadar yoruldum. Ne kadar bıktım. Kolay değil, bu süreç çok zor bir süreç. Yani beni bu süreci devam ettirdiğim için, beni değil benim gibi anneleri böyle bir sürece başlayıp da devam ettiriyorsa gerçekten, caymadıysa, davasından vazgeçmediyse, been kanımın son damlasına kadar devam edicem. Ne olursa olsun. Benim ölümüm de olsa sonunda, ben bundan vazgeçmem. Bitti, bu kadar basit.”

4.BÖLÜM

TARTIŞMA

Aile içi cinsel istismara maruz bırakılan kız çocukları annelerinin sürece ilişkin öznel deneyimlerini değerlendirmek amacıyla YFA uygulanmış ve uygulanan analiz sonucunda üst temalar saptanmıştır. Bu temalar (1) İstismarın yaşanmasına zemin hazırlayan mevcut risk etmenleri, (2) İstismarın gün yüzüne çıkması, (3) İstismarın sürecinde anne olmak (4) Annelerin gözünden istismar sürecinde çocuklarda gelişen psikolojik sorunlar, (5) İstismar yaşantısı açığa çıktıktan sonra süreci zorlaştıran etmenler ve (6) İhtiyaç duyulan destek: “Gelinlikle çıkılan eve kefenle dönme” olmasaydı şeklinde bulgular kısmında aktarılmıştır. Annenin deneyimine ilişkin temalar oluşturulurken, istismar olgusunun ortaya çıktığı an, öncesi ve sonrası süreçler bir arada ele alınmıştır. Bu tür bir yaklaşım seçilmesinin en önemli nedeni istismar olgusunun belirli bir anla sınırlı bir olgu değil; anneye ait yatkınlaştırıcı etmenler ve sonrasındaki annenin deneyimleri de içeren bütüncül bir süreç kabul edilmesidir. Bulgular bölümünde temalar, katılımcıların aktarımlarıyla örneklendirilmiştir. Bu bölümde ise elde edilen bulguların, temaların; alanyazındaki mevcut bilgiler ışığında tartışılması amaçlanmaktadır.

4.1. İstismarın Yaşanmasına Zemin Hazırlayan Etmenler: İstismar Geliyorum Diyor

Hem alanyazının hem de alan uygulamalarının işaret ettiği gibi çocukluk dönemi cinsel istismarının yaşanmasına zemin hazırlayan pek çok etmen bulunmaktadır. Bu etmenler bireye, aileye ya da topluma ilişkin olabilmektedir. Bu araştırma kapsamında cinsel istismar gerçekleşmeden önce ya da istismar sırasında zaten aile içinde farklı türlerde şiddetin var olması, annelerin kendi ailelerinden sosyal destek görememesi, çocuğa ilişkin uygun olmayan beklentilerin varlığı ve ataerkil toplum yapısı tarafından sunulan kadının eş ve annelik rollerine ilişkin değerlerin içselleştirilmesi, istismarın yaşanmasına zemin hazırlayan risk etmenleri olarak ele alınmıştır.

Şiddet her şeyden önce bir insan hakkı ihlalidir. Türkiye tarafından da benimsenen uluslararası sözleşmelere göre hem yetişkinlerin hem de çocukların şiddetin olmadığı bir ortamda yaşama hakları bulunmaktadır. Kız çocukları aile içinde cinsel istismara maruz bırakılırken, anneler de genellikle şiddetin farklı biçimlerine maruz bırakılmıştır. Evde doğrudan şiddete maruz bırakılmayan çocuklar ise aslında şiddet ortamına tanık olarak duygusal şiddete maruz bırakılmıştır. TDK'ya göre “Karşıt görüşte olana kaba kuvvet kullanma” biçiminde tanımlanan şiddet, taraflar arasında herhangi bir nedenden dolayı güç dengesizliğinin olduğu durumlara da işaret etmektedir. Şiddeti ortaya çıkaran güç dengesizliği yaşa, cinsiyete, ırka ya da başka özelliklere göre oluşturulabilmektedir (Jonsdottir, 1990; Solomon, 1992). Güçlü güçsüz kimliğinin oluşturulmasında kültürün ya da alt kültürün normlarının da önemli bir yer tuttuğu görülmektedir. Feminist alanyazına göre cinsel şiddet de cinsellikle ilgili değil, toplumsal cinsiyet rollerindeki eşitsizlik ve güç dengesizliğinden dolayı ortaya çıkmaktadır (Büyükgöze, 2016; Candib, 1999; Cindoglu, 1997; Hamzaoglu, 2019; Krane, 1990; Scully, 1994; Solomon, 1992). Toplumsal cinsiyet rolleri biyolojik cinsiyetleri farklı olan bireylerden, toplum tarafından beklenen sorumlulukların farklı olmasıdır. Yani doğası gereği bu eşitsizliğin zemini biyolojik bir arka plandan değil, kültürel bir arka plandan kaynaklanmaktadır (Beauvoir, 2019; Hamzaoglu, 2019). Türkiye’de günümüzde halen baskın olan ataerkil kültür normlarının, şiddeti ortaya çıkaran etmenlerden biri olduğu, bunu kadının bedeni de dâhil olmak üzere kadının hayatının her alanında erkek tahakkümü ve kadına ilişkin oluşturulan algılarla sağlandığı düşünülmektedir (Hamzaoglu, 2019). Aile içi cinsel istismar adında da anlaşılabileceği üzere her ne kadar “özel alan” olarak belirlenen aile içinde gerçekleşiyor olsa da, aile biriminin kapalı bir birim olmadığı ve içinde bulunan kültürden etkilenildiği bilinmektedir (Fernández ve Fogli, 2006; Lansford ve ark., 2015). Estes’in (2017) de dediği gibi “*Kültür ailenin ailesi*” olarak karşımıza çıkmaktadır.

Ataerkil kültürün yansımaları istismara zemin hazırlayan risk etmenlerinde görülmektedir. Araştırmaya katılan annelerin her biri eşlerinden kendilerine yönelik ya da çocuklarına yönelik şiddetin varlığından söz etmişlerdir. Uygulanan şiddet türleri her ne kadar değişse de (cinsel, sözel, fiziksel); şiddeti uygulayan kişinin baba olduğu dikkat çekmektedir. Bu bulgu alanyazındaki diğer bulgularla tutarlıdır (DeYoung, 1994; Fong ve Walsh-Bowers, 1998). DeYoung (1994) tarafından yapılan araştırmada aile içi cinsel istismar yaşanan ailelerdeki annelerin %85’i kendilerinin eşleri tarafından duygusal, cinsel ve fiziksel şiddete maruz bırakıldıklarını belirtmiştir.

Tezin işaret ettiği bir diğer önemli bulgu annelerin evlilik sonrası sitematik olarak kök aile bağlarını yitirdiğinin ve yalnızlaştırıldığının görülmesidir. Anneler, kendi kök aileleriyle iletişimlerinin evlendikten sonra kısıtlandırıldıklarından ve herhangi bir yardıma ihtiyaç duyduklarında destek göremediklerinden söz etmişlerdir. Alanyazında birçok araştırmada sosyal destek sisteminin zayıf olması bir risk etmeni ele alınırken (DSÖ, 2006), bu sistemin neden zayıf olabileceğine ilişkin açıklamalara da bazı araştırmalarda yer verilmiştir. Ailedeki tüm bireylerin kendi içlerinde, kapalı bir sistem olarak mı yaşamak istedikleri, yoksa evde otorite figürü olan erkeğin mi (eş, baba) bunu biçimlendirdiği tartışılmıştır (James ve MacKinnon, 1990). Türkiye’de kadına karşı şiddet alanında çalışan Mor Çatı’ya başvuran kadınların başvuru sebepleri arasında en sık karşılaşılan şiddet türünün psikolojik şiddet olduğu ve bu psikolojik şiddet içerisinde kadınların eşleri tarafından aile, akraba, arkadaş gibi sosyal çevresiyle görüşülmesinin engellendiği aktarılmıştır (Büyükgoze, 2016). Buna zemin hazırlayan etmenlerden en önemlisinin ataerkil kültür olduğu düşünülmektedir. Kız çocukları ailenin namusu olarak görülmekte ve evlen(diril)diğinde namusu “koruma” sorumluluğu ve yetkisi eşlere geçmektedir (Hamzaoglu, 2019). Hem alanyazında aktarılan bilgiler hem de araştırmaya katılan annelerin katkıları, kadınların evlendikten sonra yalnızlaştırıldıklarına vurgu yapmaktadır.

Araştırmaya katılan anneler evliliklerinin daha iyi olmasını amaçlayarak çocuğu bir umut olarak gördüklerini belirtmişlerdir. Çocuğa doğrudan söylenmese bile, çocuğun dünyaya gelme sebebinin babayı eve bağlamak, evliliği daha mutlu hale getirmek olduğu dikkat çekmektedir. Ailelerin çocuklara verdikleri değer ve onlara ilişkin beklentileri, ebeveynliklerini etkileyebilmektedir (Hoffman, 1987; Hoffman, Thornton ve Manis, 1978; Kağıtçıbaşı, 1982). Çocuğa verilen değerler ile ilgili yapılan araştırmalar ülkemizde de yer almaktadır (Aycicegi-Dinn ve Kağıtçıbaşı, 2010; Kağıtçıbaşı ve Ataca, 2005). Kağıtçıbaşı ve Ataca (2005) tarafından annelerin çocuğa atfettiği değer araştırmasında, 30 yıllık bir süreçte çocuğa atfedilen faydacıl değerde bir azalma görülürken, psikolojik değerde keskin bir artış bulunmuştur. Faydacıl değer çocuğun maddi ve sosyal olarak ev içine yapacağı yardımlarla tanımlarken; psikolojik değer ise çocuk sahibi olmanın verdiği mutlulukla ilişkilendirilmiştir (Kağıtçıbaşı ve Ataca, 2005). Bu bakımdan çocuğa verilen değer açısından annelerden elde edilen veriler yıllar içindeki değişim doğrultusunda alanyazındaki verilerle benzerlik göstermektedir. Annelerin çocuklarından kendilerine

bakım verme ya da maddi herhangi bir beklentileri bulunmazken, ev içindeki mutluluğu ve bağlılığı arttırmaları beklendiği görülmektedir.

Ataerkil sistemin kadınlara ve erkeklere dayattığı bazı normlar bulunmaktadır. Erkekten kamusal alandaki işleri halletmesi, evin gelirini kazanması, evi ve ailesini koruması, her an cinselliğe hazır olması beklenirken; kadından özel alan olan ev yaşantısında hem evine, eşine hem de çocuklarına bakım veren olması ve karşı tarafın her türlü ihtiyacının karşılanması beklenmektedir (Hooks, 2019). Toplumsal cinsiyet eşitsizliğine dayanan ataerkil kültür, oğlan çocuklarının “gerçek” bir erkek olması için çabalarken, kız çocuklarını ise erken dönemden itibaren kadınsallaştırmaktadır (James ve MacKinnon, 1990; Pektaş, 2017). Başka bir ifadeyle çocuk, hakları olan 18 yaş altı bireyler gibi görülmemekte, erken yaşlardan itibaren cinsiyet kalıplarına sokulmaktadır. Bu durumun çarpık çocukluk ve kadınlık algısına yol açtığı düşünülmektedir. Araştırmaya katılan anneler kız çocuklarının sağlıklı gelişim dönemlerini kültürün önerdiği isimlerle tanımlamışlardır (mens- kirlenme). Annelerin kendilerine ve kadınlıklarına ilişkin atıflarının önemli olduğu düşünülmektedir. Anneler “yeterli” kadın olmanın koşulu kendi isteklerinden bağımsız olarak eşlerinin cinsel isteklerini karşılayabilmek olduklarını belirtmişlerdir. Ataerkil kültürün sunduğu kadınlık algısında kadınların kendi cinsel istek ve zevklerinin yok sayıldığı ya da en iyi ihtimalle ikinci plana atıldığı, erkeğin cinselliğinin ise erkeğin istediği her an doyurulması gereken temel bir ihtiyaç olarak görüldüğü bilinmektedir (Hooks, 2019). Alanyazına bakıldığında bu bakış açısının sadece kadınlarda değil, araştırmalarda, uzmanlarda olduğu da görülmektedir (Candib, 1999; Fong ve Walsh-Bowers, 1998; Gürcü, 2019; Hooks, 2019).

4.2.İstismarın Ortaya Çıkması Süreci

Cinsel istismara maruz bırakılan çocukların, hem çocukluk döneminde hem de yetişkinlik döneminde istismar deneyimlerini zor söyledikleri ya da hiç söylemedikleri bilinmektedir (Collin-Vézina ve ark., 2015; London, Bruck, Wright ve Ceci, 2008; Sjöberg ve Lindblad, 2002; Smith ve ark., 2000). Bu nedenle istismarın gün yüzüne çıkması uzun yıllar alabilmektedir.

Araştırmaya katılan annelerin her biri, istismarın açığa çıkma sürecinden de önce şüphelerinin olduğunu belirtmişlerdir. Sinem hastanede kaldığı dönemde hem eşinin hem

de kızının davranışlarında farklılık gözlemlediğini, Rahime ise eşinin kızının görüntülerine tekrar tekrar bakması ve eşinin bilgisayarında çocuk pornografisi videolarını fark etmesi sebebiyle şüphelendiğini belirtmişlerdir. Annelerin istismarı kabullenmesinin bir süreç olduğu ve şüphe duygusunun da bu sürecin bir parçası olduğu alanyazında da değinilmektedir (Johnson, 1992; Myer, 1985). Annelerin şüphe etmesi, aynı zamanda yas sürecindeki inkârın da bir parçası olarak görülmektedir. Bu bölüm istismarın anneye etkileri başlığı altında daha geniş kapsamlı tartışılmıştır.

Cinsel istismar yaşanmadan ya da açığa çıkmadan önce aile içinde şiddetin var olması gibi, istismarın açığa çıkması sürecinde de hem anneye hem de çocuklara tehditler, korkutmalar gibi sözel şiddet uygulanmıştır. Çocuklara karşı uygulanan sözel şiddet annelerine ya da kendilerine daha fazla zarar vermeyi içerirken, annelere karşı tehdit ise yaşam haklarının elinden alınacağına ilişkindir. Bu durum annelerin çocuklarını korumaya yönelik harekete geçmesini, çocukların yasal mercilere ifade vermesini geciktirmiştir. Elde edilen bu bulgu, alanyazındaki bulgularla tutarlıdır. Cinsel istismarın açığa çıkma sürecini araştıran pek çok araştırmada istismarı uygulayan kişinin tehditlerinin, açığa çıkma sürecini geciktirdiği ya da engellediği bulunmuştur (James ve MacKinnon, 1990; Priebe ve Svedin, 2008; Schaeffer, Leventhal ve Asnes, 2011; Sen ve Daniluk, 1995). Schaeffer ve arkadaşları (2011) faillerin çocukları; “doğrudan çocuğun kendilerine ya da sevdiği birine zarar verme”, “çocuğu sosyal olarak izole etme”, “evi terk etmek zorunda bırakılma”, “failin kendisinin başının belaya girmesi ya da çok öfkelenmesi” gibi sözlerle tehdit ettiğini saptanmıştır. Tez kapsamında ise anneler hem kendilerinin yaşam hakkıyla ya da daha fazla şiddetle karşılaşmaları konusunda tehdit edildiklerini hem de istismarın açığa çıkması sürecinde çocuklarının da bu yönde tehdit edildiklerini öğrendiklerini aktarmışlardır.

Görüşmelere katılan annelerin aktardığı istismarın açığa çıkarmadaki bir diğer engelleyici durum ise çocukların olay ortaya çıktığı takdirde annelerinin üzülmesinden duydukları endişedir. Alanyazında faillerin çocuğu korkuturken bu gerekçeyi de kullandığı, çocuğun bir daha annesi tarafından seilmeyeceğini, annesini üzeceği gibi tehditlerin de söylendiği bilinmektedir (Schaeffer ve ark., 2011). Araştırmaya katılan anneler, çocuklarının bu düşüncelerini istismar açığa çıktıktan sonra ya çocuklarından ya da yargı sürecindeki kayıtlardan öğrendiklerini belirtmişlerdir. Başka bir ifadeyle araştırma sonucunda elde edilen bulgu alanyazınla tutarlıdır. Alanyazında bu konuyla ilgili tartışılan konulardan

biri, annenin çocuk söylemese bile anlaması gerektiği ve bunun “iyi bir annelik” göstergesi olduğudur (Jacobs, 1990). Zarar veren ve istismarın açığa çıkmaması için tehdit eden baba olmasına rağmen, alanyazında ve uygulamada anneler cinsel istismarı erkenden fark etmediği için suçlanabilmektedir. Bu suçlama bazen uzmanlar, bazen yakın çevre bazen de çocuğun kendisi tarafından yapılabilmektedir (Gavey ve ark., 1990). Bu durumun kültürün dayattığı ideal anne normlarından kaynaklanabileceği düşünülmektedir. Çünkü suçlamaların dayandığı temel noktaya bakıldığında annelerin hem bir kadın olarak hem de bir anne olarak yeterli olamadıkları, eğer olsalardı istismarın yaşanmayacağı ya da yaşansa bile daha erken tespit edilebileceği inancı olduğu görülmektedir (Brickman, 1984; Candib, 1999; Fong ve Walsh-Bowers, 1998; McIntyre, 1981).

4.3. Annelerin Gözünden İstismar Sürecinde Çocuklarda Gelişen Psikolojik Sorunlar

İstismar yaşantısı her zaman ailedeki tek çocukla sınırlı kalmamaktadır (Çavlin-Bozbeyoğlu, 2009). Araştırmaya katılım sağlayan üç annenin ikisinde de istismar, birden fazla çocuğa uygulanmış ya da uygulanmaya çalışılmıştır. Ancak ister bir çocuk istismara maruz bırakılsın, ister daha çok çocuk; aile içinde gerçekleşen istismar yaşantısını tüm aileyi bireylerini etkileme olasılığı vardır. Tez kapsamında her ne kadar çocuklarla doğrudan çalışılmasa da, annelerin gözünden çocukların nasıl etkilendiklerini anlaşılmaya çalışılmıştır. Anneler istismar süreci sonrasında çocuklarının ruh sağlığının etkilendiğini ve eskisi gibi olmadığını belirtmiştir. Alanyazında birçok araştırmaya göre cinsel istismar hem kısa vadede hem de uzun vadede çocuğun ruh sağlığı üzerinde etkilidir. İstismar yaşantısı sonrasında çocuklarda öfke ve utanç duygularının hissedilmesinin (Brent ve ark., 2004), kendine zarar verme davranışlarının (Perez-Fuentes, 2013; Trickett ve ark., 2011) görülebildiği saptanmıştır. Her cinsel istismara maruz bırakılan çocuk bütün belirtileri göstermese ya da tanı almasa bile; istismarın kötü bir yaşantı, suç ve hak ihlali olduğu, istismarın etkilerinin uzun yıllar sonra da ortaya çıkabileceği unutulmamalıdır. Zaten doğası gereği zorlu bir yaşantı olan istismarla karşı karşıya kalan anneler, istismar sonrasında da çocukların ruh sağlığı konusunda endişelenebildiği görülmektedir.

Cinsel istismar yaşantısının açığa çıkmasından sonra annelerin çocuklarından gözlemledikleri bir diğery şey ise çocuğun ilişkileri ile ilgilidir. Sinem kızıyla anne kız ilişkisinde hala zorlandığını belirtmiştir. Alanyazında istismar ortaya çıktıktan sonra anne kız ilişkisinin bozulabileceğine ilişkin bulgular bulunmaktadır (Green, 1996; Lubell ve Peterson, 1998). Gavey ve arkadaşları (1990) tarafından yapılan araştırmada istismar açığa çıktıktan sonra anne- kız ilişkilerinin karışık olabileceğı, çünkü öfke ve suçluluk duygularının ortaya çıktığından söz etmişlerdir. Sen ve Daniluk (1995) ise çocukluk döneminde baba kız istismarına maruz bırakılmış kadınlarla, anneleriyle olan ilişkiler hakkında çalışmıştır. İlgili araştırma bulgularına göre araştırmaya katılan kadınlar istismar sürecinde ve sonrasında anne kız ilişkilerinin de zarar gördüğünü ve ilişkilerinde ihanet, öfke, suçluluk, korku, kayıp, keder, güven eksikliği gibi duyguların hâkim olduğunu; annelerini güçsüz ve zayıf olarak algıladıklarını ve annelerine benzemekten korktuklarını; annelerini suçladıkları için utanç hissettiklerini ve yeni bir anne kız ilişkisi kurmaya ilişkin umutları olduğuna değinmişlerdir. Kız çocuklarının annelere karşı olan öfkesinin, kendilerini korumadıklarına ilişkin düşüncelerden kaynaklandığı görülmektedir (Sen ve Daniluk, 1995). İstismarın ev içinde gerçekleşmesi, çocuğı korumakla yükümlü birincil kişilerden –anne ve baba- birini –baba- doğrudan devre dışı bırakmaktadır. Dolayısıyla evdeki diğery yetişkin olarak annenin çocuğı korumasının beklenmesinin doğal olduğu söylenebilir. . Ancak burada annelerin birey ve yetişkin olmalarına ne kadar izin verildiğinin atlanmaması gerektiğı düşünölmektedir. Erken yaşlardan itibaren eğitim hakları elinden alınan, zorla evlendirilen, aile içi cinsel istismar yaşantısı olmadan önce de eşlerinden şiddet gören kadınlardan aile birliğini bozmamak için kendilerini korumaları, şiddete karşı çıkmaları beklenmezken, çocuklarını koruması beklenmektedir. Orr’a (1995) göre istismar yaşantılarından sonra annelerin farklı rolleri çatışmaktadır. Bu rollerin annelerin çocuğı koruma rolü ile aileyi bir arada tutma rolü olduğu belirtilmiştir. Ancak her ne kadar farklı açıklamalar, gereksinimler olsa da; zarar gören bir çocuğun yanındaki yetişkin tarafından korunması, şiddetten uzak tutulması gerçeğı değişmemektedir. İlişkilerle ilgili sıkıntılar sadece anne kız arasında yaşanmamaktadır. Araştırmaya katılan anneler kızlarının erkeklere karşı bir güvensizlik hissettiklerini belirtmişler. Bu bulgu alanyazınla tutarlıdır. Pek çok araştırmada aile içinde baba tarafında cinsel istismar maruz bırakılan kız çocuklarında erkeklere karşı güvensizlik duygularının olabileceğı ve duygusal ilişkilerinde sorun yaşayabileceğine değinilmiştir (Beard ve ark., 2017; DiLillo ve ark., 2001; Paslı, 2019).

Sinem ve Zahide'nin belirttiği bir diğer durum ise çocukların eğitim hayatlarının yarıda kesilmiş olmasıdır. Kız çocukları bazen babalarının onayı olmadığı için eğitim hakkından yararlanamamıştır, bazen ise kendilerini korumak için evden uzaklaşıp evlendiklerinden dolayı eğitim hayatları yarıda kalmıştır. Alanyazında aile içinde cinsel istismara maruz bırakılan kız çocuklarının okul terki, okula devamsızlık ya da akademik başarıda düşüş yaşayabildiği (Noll ve ark., 2010; Patrice-Erdmans ve Black, 2008) ve hayatta kalmak için evden uzaklaştıkları, erken yaşta evlenebildikleri belirtilmektedir (Brickman, 1984; Candib, 1999; Patrice-Erdmans ve Black, 2008). Bu durumun şiddeti döngüselleştirdiği ve kuşaklarası aktardığı düşünülmektedir. Eğitim hayatından uzaklaşmak, erken yaşta evlenmek ve erken yaşta anne olmak istismarın yaşanması açısından risk etmenleri arasında yer almaktadır (Daşkafa ve ark., 2012; Mersky ve ark., 2009). Yukarıda da değinildiği gibi cinsel istismara maruz bırakılan çocukların da eğitim hayatları yarıda kesilebilmekte, erken yaşta evlenebilmektedir. Sinem ve Zahide'nin kızları olan üç çocuğun evlenme yaşlarının 16, 17 ve 18 olduğu bildirilmiştir. Gelişim süreçleri devam ederken yetişkin sorumluluğu almanın genç kızlar açısından sağlıklı bir birey olmaları yolunda bir engel olduğu, kendileri ebeveyn olurlarsa şiddetin sonraki kuşaklara da aktarılabilceği düşünülmektedir (Roberts ve ark., 2004).

4.4. İstismar Sürecinde Anne Olmak

İstismarın gerçekleştiği andan itibaren sonraki tüm süreçlerde anne olmakla ilgili, bazen annelerin katıldığı bazen de katılmadığı birçok araştırma yapılmıştır. 1950'li yıllardan itibaren babasının cinsel istismarına maruz bırakılmış çocukların anneleriyle ilgili yapılan araştırmalarda, derlemelerde annelere ilişkin pek çok bilgi aktarılmıştır. Bu bilgilerin içinde daha çok annelerin davranışlarının nasıl istismara yol açabildiği, annelerin kadınlık ve annelik rollerini aksatarak baba kız cinsel istismarında kilit rol oynayabildiği, annelerin yakın çevreleri tarafından olabildiği gibi uzmanlar tarafından da suçlanabildiği yer almaktadır (Machotka ve ark., 1967; Wattenberg, 1985). Baba kız cinsel istismarı araştırmalarında annelerin kilit rol oynadığı sıkça öne sürülse de annelerle doğrudan yapılan araştırmaların çok kısıtlı olduğu görülmektedir. Johnson (1992) doktora çalışması kapsamında baba tarafından cinsel istismara maruz bırakılan çocukların anneleri ile doğrudan çalışarak onların ne yaşadığını anlamaya çalışmıştır. Türkiye'de ise geçmiş yıllara göre istismarla ilgili farkındalık ve çalışmalar artmış olsa da, aile içi cinsel istismar sürecinde anneleri anlamaya yönelik çalışmaların oldukça nadir olduğu görülmektedir.

Babası tarafından cinsel istismara maruz bırakılan kız çocukları anneleri açısından bu olayın çok yıkıcı olduğu düşünülmektedir, çünkü çocuklarıyla, kendileriyle ve fail olan eşleriyle ilgili duyguları çok karışık olabilmektedir. Anneler kendileriyle ilgili üzüntü, çaresizlik, öfke, suçlama, şok duygularını yaşarken; kızlarıyla ilgili üzüntü, öfke, gelecekte ne olacak kaygısı; fail olan babaya karşı ise öfke, üzüntü gibi duygular yaşayabilmektedir (Gavey ve ark., 1990; Mayekiso ve Mbokazi, 2007). Bazı araştırmalarda ise annelerin her ne kadar istismarı gerçekleştiren babaya son derece öfkeli olsalar da bazı annelerin eşlerinin hasta olduğunu ve onlara yardım etme sorumluluğunu hissettiklerini saptamışlardır (Fong ve Walsh-Bowers, 1998; Orr, 1995). Araştırmaya katılan anneler istismar sahnesini doğrudan gördüklerinde ya da çocuğu tarafından bunu duyduklarında da şoka girdikleri, donuklaştıkları ve hissizleştiklerinden söz etmişlerdir. Birçok araştırmada annelerin yaşadığı şok duygusu saptanmıştır (Fong ve Walsh-Bowers, 1998; Gavey ve ark., 1990; Green, 1996). Burada şokun nasıl yorumlandığının önemli olduğu düşünülmektedir. Bazı araştırmacılar annenin duruma inanmamasını, cinsel istismara onay verdiğinin ya da iş birliği yaptığının bir göstergesi olarak yorumlarken (Brant ve Tisza, 1977; Ehrmin, 1996; Machotka ve ark., 1967; Taşğın ve Sarı, 2014); bazı araştırmalar ise bunun aslında doğal bir yas sürecinin ilk aşaması olan şok ve inkârın göstergesi olarak yorumlamaktadır (Fong ve Walsh-Bowers, 1998; Grosz, Kempe ve Kelly, 2000; Johnson, 1992; Myer, 1985). Anneler evliliklerine, ilişkilerine, eşlerine belki de çocuklarına ve kendilerine ilişkin kayıpla karşı karşıya kalmaktadır. İnkârın olası açıklamalarından birinin de annenin çocukluk döneminde kendisinin cinsel istismara maruz bırakılmış ve bunun sağlıklı bir şekilde çözülemediği için kızının yaşadığını görememesi olduğuna değinilmiştir (Kim ve ark., 2007; Lev-Wiesel, 2006). Hem tez kapsamında hem de alanyazında birçok araştırmada annelerin çoğunun (Myers, 1985) şok duygularına rağmen sağlıklı bir başa çıkma olsun ya da olmasın kısa sürede harekete geçtikleri saptanmıştır. Anneler duygusal olarak inkâr süreçleri tamamlanmasa bile, davranışsal olarak harekete geçmiş, yardım aramışlardır. Ancak Rahime de olabildiği gibi anne harekete geçse bile çocuk babasının tehditlerinden dolayı ifade vermek istememiş ve yıllarca susmuştur. Aynı evin içinde yaşamaya devam etseler dahi anne çocuklarını korumak için her ikisiyle aynı odada yatmaya başlamış, evde oldukları süre içerisinde göz kontrolüne almış, kendisi evde olmadığı zaman ise baba ve çocukların evde kalmalarına engel olmuş, babaannede zaman geçirmelerini sağlamıştır.

Şoktan sonra annelerin hissettiği ortak duygu öfke olmuştur. Anneler istismarı gerçekleştiren babalara öfke hissettiklerini belirtmişlerdir. Sinem ve Zahide babalardan ayrı olarak kızlarına karşı da öfke hissettiklerini belirtmişlerdir. Annelerin kızlarına karşı hissettikleri öfkenin sebebi neden istismar gerçekleşir gerçekleşmez kendilerine söylemedikleri ile ilgilidir. Alanyazındaki bilgiler ışığında annelerin süreçte fail olan eşlerine karşı da kızlarına karşı da öfkenin olabildiği görülmüştür (Fong ve Walsh-Bowers, 1998; Gavey ve ark.,1990; Green, 1996; Johnson, 1992; Mayekiso ve Mbokazi, 2007; Orr, 1995). Johnson'un (1992) aile içinde cinsel istismara maruz bırakılan kız çocukları anneleriyle yaptıkları çalışmada annelerin babalara duydukları öfke kadar, hak ettikleri cezayı almadıklarını düşündüklerini ve bu nedenle adalet sistemine de öfkeli oldukları saptanmıştır. Bazı araştırmalarda ise kız çocuklarının da kendilerini koruyamadıkları için annelerine öfkeli olduğu bulunmuştur (Jacobs, 1990; Sen ve Daniluk, 1995), ancak araştırmaya katılım sağlayan annelerden elde edilen verilerde bu bilgiye rastlanmamıştır.

Araştırmaya katılım sağlayan annelerin bir diğer duygusu da suçluluktur. Alanyazın incelendiğinde aile içi cinsel istismar sürecinde annelerle yapılan araştırmalarda annelerin çocuklarını istismar yaşantısından koruyamadıkları için suçluluk hissettiği görülmektedir (Bell, 2003; Gqgabi ve Smit, 2019; Mayekiso ve Mbokazi, 2007). Kızlarına karşı hissettikleri öfkenin kendilerine dönmesi sonucunda suçluluk hissettikleri düşünülmektedir. Çünkü kızlarına karşı öfkenin sebebi olan “Niye bana söylemedi” düşüncesi, “O söylemeden ben niye anlamadım” sorusuna dönüşmüştür. Annelerin suçluluk duygusunu ortaya çıkaran temel düşüncenin kadınlık ve annelik rollerine ilişkin görevlerini eksik yapmış olabilecekleri için istismarın ortaya çıkacağı olduğu görülmüştür. Yani annelerin zihinlerinde de belirlenen, bunun toplum tarafından biçimlendirildiği düşünülen, “ideal” bir kadın ve annelik bulunmaktadır (Gürcü, 2019). İdeal kadın kocasının tüm ihtiyaçlarını karşılamalı, çalışsa dahi evi içi sorumluluklarını aksatmamalı, eşinin ailesiyle iyi geçinmeli ve orada da iş yapmalı, çocukları sevmeli ve çocuk istemeli, çocuklarının her ihtiyacını, sorunlarını söylemeden anlamalı ve çözüm bulmalıdır. Ancak çocuğun bakımından sorumlu en temelde iki kişi olması gerekirken, nasıl oldu da sorumluluğun sadece anneye verildiği günümüzde hala tartışma konusudur (Badinter, 2011; Gürcü, 2019). Suçluluk duygusuna sadece annelerin zihnindeki ideal rollerin neden olduğu düşünülmemektedir. Annelerin çocukları, yakın çevreleri ve uzmanlar tarafından da suçlanabildikleri bilinmektedir (Bell, 2003; Ehrmin, 1996; Ford,

Schindler ve Medway, 2001; Paslı, 2019; Toews, Cummings ve Williamson, 2018). Reidy ve Hochstadt (1993) tarafından baba kız cinsel istismarıyla çalışan ruh sağlığı uzmanlarıyla yürüttükleri çalışmada, uzmanların yaklaşık %80'inin annelerin de istismarda sorumluluğu olduğunu düşündüklerini bulunmuştur. Annelerin hissettikleri bu duygunun olası bir nedeninin de çevrelerinden yansıtılan bu suçluluğu içselleştirmeleri olduğu düşünülmektedir.

Araştırmaya katılan annelerin süreç boyunca hissettikleri bir diğer duygu da üzüntüdür. Üzüntünün kaynağı değişse de uzun yıllar boyunca hissedildiği belirtilmiştir. Gavey ve arkadaşları (1990) tarafından yapılan çalışmada annelerin hem kendi kayıplarıyla ilgili üzüntü yaşadıkları hem de kızlarıyla ilgili üzüntü yaşadıkları saptanmıştır. Mayekiso ve Mbokazi (2007) tarafından yapılan bir çalışmada ise annelerin istismar sonrasında üzüntü ve depresyon hissettikleri, araştırmaya katılan bazı annelerde intihar düşünceleri olduğu, öz bakımlarının düştüğü belirtilmiştir. Annelerin hissettiği bir diğer duygu da hem kendi geleceklerine hem de çocuklarının geleceklerine ilişkin duydukları kaygıdır. Anneler yalnızca istismara maruz bırakılan çocuklar için değil, kardeşleri için de kaygılandıklarını belirtmişlerdir. Massat ve Lundy (1998) annelerin ilişkisel ve ekonomik kayıplarla karşı karşıya kalabileceğini saptamışlardır. İlişkisel kayıpların içinde annenin yalnız kalma, çocuklarını kaybetme, çevresi tarafından dışlanma, sevdiği ve güvendiği birini kaybetme gibi örnekler yer alırken, ekonomik kayıplarda özellikle evin gelirini sağlayan sadece baba ise geçimini sağlayamama, evden ayrılma gibi örnekler yer almaktadır (Mayekiso ve Mbokazi, 2007). Annelerin bir diğer kaygısının da çocuğun etiketlenip etiketlenmeyeceği ve bu durumun hayatının başka alanlarda karşısına çıkmasıdır. Etiketlenme kaygısının temelinde namus kavramının olduğu düşünülmektedir. Türkiye'de bekâret hala önemli bir konu olarak görülmekte, cinsel şiddete maruz bırakılan kız çocukları ve kadınlar suçlanabilmektedir (Hamzaoglu, 2019). Paslı'nın (2019) çalışmasında istismar açığa çıktıktan sonra bunu duyan ve çevreye yayan, alay eden bireylerin de varlığından söz edilmektedir.

Araştırmaya katılan anneler bu duyguların yanı sıra güvensizlik duygularından da söz etmişlerdir. Güvendikleri bir insandan çocuklarına karşı böyle bir davranışın gerçekleştiğini öğrenen özellikle erkek bireylere karşı güvensiz hissettiklerini belirtmişlerdir. Dışarısının tehlikeli, ancak ev içinin güvenli olduğu algısıyla büyütülen çocukların, ev içinde güvendikleri babaları tarafından böyle bir yaşantıya maruz

bırakılmaları sadece çocuğun dünyanın güvenli bir yer algısını bozmamakta, aynı zamanda annenin de algısını bozmaktadır.

Her şeye rağmen istismar yaşantısı ortaya çıktığı, daha uzun sürmediği için annelerin deneyimlediği bir diğer duygu da rahatlama hissidir. Bu rahatlama hissi failin evden uzaklaşmasını, şiddet ortamının son bulmasını, ya diğer çocuklarım da istismara uğrasaydı düşüncesini içermektedir. Paslı'nın (2019) çalışmasında fail evden uzaklaştıktan sonra anne ve çocuklar arasındaki ilişkinin düzeldiği, annelerin iş yaşamına katılarak kendilerini güçlü hissettiklerine değinilmiştir. Otorite figürü olan ve şiddeti gerçekleştiren babanın evden uzaklaşmasıyla anneler hem hayatta kalmak için hem de çocuklarına bakabilmek için sorumluluk almışlardır.

Cinsel istismar süreci çocuklar üzerinde olduğu kadar, anneler üzerinde de yıkıcı etkilere sahip olabilmektedir. Her ne kadar alanyazının bir bölümünde anneler baba kız cinsel istismarının suçlusu olarak görülse de, birçok araştırmada annenin baba kız istismarında ikinci mağdur olduğu belirtilmektedir (Gavey ve ark.,1990; Herman, 1981; Massat ve Lundy, 1998). Cinsel istismar sonrasında annelerin fiziksel ve psikolojik sağlıkları bozulabilmektedir. Araştırmaya katılım sağlayan anneler de hem fiziksel hem de psikolojik sağlıklarının durumdan etkilendiklerini belirtmişlerdir. Alanyazına bakıldığında cinsel istismar sonrası annelerde depresyon, kaygı, uyku problemleri, TSSB, tükenmişlik, baş ağrıları gibi sorunlar görülebilmektedir (Elliott ve Carnes, 2001; Mayekiso ve Mbokazi, 2007; Paslı, 2019). Cinsel istismar açığa çıkmadan önce de annelerin hayatında sosyal izolasyon, şiddet, travmatik yaşam deneyimleri gibi pek çok değişken olduğundan söz edilmiştir. Annelerin sağlığını doğrudan cinsel istismar yaşantısı etkiledi denilmese dahi, önemli bir risk etmeni olduğu düşünülmektedir.

Araştırmaya katılan annelerin duyguları ne olursa olsun harekete geçtikleri görülmüştür. Alanyazında annelerin istismar sonrası eylemlerine bakıldığında bazı annelerin görmezden geldiği, harekete geçmediği ve çocuklarını korumadığı bilgisi yer alırken (Paslı, 2019); bazı araştırmalarda ise annelerin duygusal olarak inansın ya da inanmasın çocuklarını korumak yönünde harekete geçtikleri bilgisi yer almaktadır (Fong ve Walsh-Bowers, 1998; Johnson, 1992). Bizim çalışmamız bu ikinci bulguyu tam olarak desteklemiştir.

4.5. İstismar Yaşantısı Açığa Çıktıktan Sonra Süreci Zorlaştıran Etmenler

İstismar doğası gereği çocukluk dönemi olumsuz yaşam deneyimleri arasında yer almaktadır. İstismarın sağlıklı bir biçimde ele alınamaması, şiddete maruz bırakılan çocukların ya da ailenin diğer üyelerinin sürecini daha da zorlaştırmaktadır. Süreci zorlaştıran etmenler biri aileden ya da uzmanlardan, devlet kurumlarından beklenen desteğin sağlanmamasıdır. Araştırmaya katılan annelerden Rahime ve Zahide ailelerinden maddi, manevi bir destek göremediklerini; Sinem ise maddi olarak destek sağlansa bile duygusal destek algılamadığını belirtmiştir. Alanyazında cinsel istismara maruz bırakılan çocuk anneleriyle yapılan araştırmalarda, istismar açığa çıktıktan sonra yalnız hissetmediklerini, gerek aileleri gerek uzmanlar ya da arkadaşları tarafından desteklendiğini belirten anneler olsa da (Johnson, 1992), çevrelerinden sosyal destek algılamayan anneler de yer almaktadır (Fong ve Walsh-Bowers, 1998; Paslı, 2019). Anneler sadece yakın çevrelerinden değil, devlet kurumlarından da destek beklediklerini ancak bunu bulamadıklarını söylemişlerdir. Burada sosyal devlet anlayışının olmamasının, doğrudan ve sadece çocukla ve kadınla ilgili bakanlıkların halen kurulmamış olmasının, konunun bütüncül bir şekilde ele alınmamasının önemli olduğu düşünülmektedir. Çünkü cinsel istismar sadece, cinsel istismarı gerçekleştiren faili evden uzaklaştırmakla çözülmemektedir. Cinsel istismar faili cezalandırıldıktan sonra, şiddete maruz bırakılan çocuğun ve diğer aile üyelerinin ruh sağlıklarının değerlendirilmesi, tedavi açısından takipleri ve ekonomik olarak desteklenmeleri önem taşımaktadır (Dokgöz ve Kar, 2017). Annelerin şiddet ortamından uzaklaşmak için failden uzaklaşmaları, evleri ayırmaları ya da ayrılmaları ekonomik olarak zorluk yaratabilmektedir (Gavey ve ark., 1990; Fong ve Walsh-Bowers, 1998; Paslı, 2019). Zahide fail evden uzaklaştıktan sonra istismarın uzunca yıllar gerçekleştiği evde kalmanın hem kendisi hem de çocuklarının ruh sağlığını etkilediğini düşündüğünü, ancak başka bir çaresi olmadığı için orada yaşamaya devam ettiğini belirtmiştir. Öte yandan annelerin çalışıyor ve ekonomik özgürlüğe sahip olmasının da erkek tahakkümünden kurtulmak için her zaman yeterli olmadığı bildirilmiştir (Hooks, 2019). Rahime hep çalışan bir kadın olarak evlilik içinde eşinin baskısıyla imzaladığı senetler nedeniyle zor durumda olduğunu belirtmiştir. Paslı (2019) tarafından cinsel istismara maruz bırakılan çocuklarla ve anneleriyle yapılan araştırmada, annelerin istismar süreci sonrasında hastane çalışanlarından (sosyal hizmet uzmanı, hemşire, doktor) algıladıkları desteğin kendilerine çok yardımcı oldukları saptanmıştır.

İstismar açığa çıktıktan sonra faillerin ya da ailelerin hem çocukları hem de anneleri tehdit edebildiklerine yukarıda değinilmiştir. Bu durumda hem kendi hayatlarıyla hem de sevdikleri kişilerin hayatlarıyla ilgili endişe duyan annelerin devletin güvenlik kurumlarına güvenme ihtiyacı doğmaktadır. Ancak anneler sadece faile ve çevresine değil, devlet kurumlarına ilişkin de güvensizliklerinin olduğunu bildirmişlerdir. Suçlu kişi baba olmasına ve cezaevinde olmasına rağmen, Sinem'in can güvenliği ile ilgili endişesi failin ailesi nedeniyle halen devam etmektedir. Çünkü fail cezaevine girdikten sonra koruma kararı kaldırılmıştır. Rahime ise koruma kararlarının olduğundan ancak kolluk kuvvetlerine güvenmediğinden söz etmiştir. Bu güvensizlik durumunda Türkiye'deki kadın cinayetlerinin etkili olabileceği düşünülmektedir. Türkiye'de öldürülen kadınlar için kurulan dijital anıt olan Anıt Savaş'tan elde edilen bilgiye göre Haziran 2020'ye kadar 91 kadın, 2019 yılında 414 kadın, 2018 yılında 403 kadın, 2017 yılında ise 349 kadın öldürülmüştür. Öldürülen kadınların failleriyle ilgili yapılan araştırmalarda kadınların çoğunun, onları doğrudan tanıyan erkekler (eş, eski eş, sevgili, eski sevgili, baba, oğul) tarafından öldürüldüğü saptanmıştır (Uluyol ve Uluç, 2016; Şahin, 2017). Kadın cinayetlerini durdurmayı ve kadınların şiddetten korunması amacıyla oluşturulan 2010 yılında kurulan Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu (KCDP) her ay ve yıl sonu kadın cinayetleriyle ilgili rapor hazırlamaktadır. KCDP (2019), İç İşleri Bakanlığı'ndan alınan veriler sonucunda KCDP 2019 raporuna göre son 5 yılda 94 kadın devlet koruması altındayken öldürülmüştür. Kadın cinayetleriyle ilgili araştırmalar olduğu kadar, konu hem görsel hem de yazılı medyaya yansımaktadır (Çetin, 2014; Gül ve Altındal, 2015; Gürses, 2017). Araştırmaya katılan anneler doğrudan kolluk kuvvetleriyle ilgili herhangi bir olumsuzluk yaşadıklarını bildirmese de, her gün haberlere yansıyan bu bilgilerin annelerin güvenlik algısını etkilediği düşünülmektedir.

Anneler açısından süreci zorlaştıran bir diğer etmen ise hukuki sürecin uzun sürmesi, istismar davalarında bile zaman aşımının ve sürecin kendi içinde zorluklarının olmasıdır. Alanyazında da baba kız cinsel istismarına maruz bırakılan kız çocuklarının ve annelerinin hukuki süreç içinde olumsuz deneyimler yaşayabildikleri saptanmıştır. (Goodman ve ark., 1992; Quas ve ark., 2015). Fong ve Walsh-Bowers (1998) tarafından yapılan araştırmada anneler istismarla ilgili yasal mücadeleye başladıkları zaman mağdurdan çok suçlu gibi hissettiklerini belirtmişlerdir. Paslı'nın (2019) çalışmasında da benzer bir biçimde polislerin şiddete maruz bırakılan kız çocuğuna olayı tekrar tekrar anlattırıldığı, hâkimlerin suçlayıcı tarzda konuştuğu belirtilmiştir. Rahime de kızı Seda'nın

mahkemede sorulan sorulardan rahatsız olduğunu söylemiştir. Sorularda istismar yaşantısında kız çocuğunun yaptığı ya da yapmadığı davranışların neden olabileceğine dair imaların (dar giyer misin, mini etek giyer misin gibi) bulunduğu gözükmemektedir. Ayrıca tıpkı Zahide örneğinde olduğu gibi cinsel istismar davaları zaman aşımından dolayı düşebilmektedir. Ancak tezin giriş bölümünde de değinildiği gibi istismarın ortaya çıkması pek çok etmenden dolayı genellikle yılları almaktadır. Cinsel istismar davalarında zaman aşımı olmasa dahi, ülkemizdeki mahkemeler tarafından cezai indirimler uygulandığı bilinmektedir (Antakyalıoğlu ve ark., 2014). Aygöl ve Şensoy'un (2018) Antalya ilinde 381 kişiyle yaptıkları araştırmada cinsel istismar faillerine saygın tutum, iyi hal, suçun itiraf edilmesi gibi sebeplerle cezai indirim verildiği, ancak verilen cezai indirimin katılımcılar tarafından onaylanmadığı saptanmıştır. Cezasızlık kültürünün şiddeti daha da arttırdığı ve faileri cesaretlendirirken, şiddete maruz bırakılan kişilerde de hayal kırıklığı ve öfke yarattığı düşünülmektedir. Cezasızlığın sadece bireyler üzerinde değil, aynı zamanda toplumsal yapı üzerinde de etkili olabileceği bildirilmiştir (Antakyalıoğlu ve ark., 2014). Hem şiddete maruz bırakılan çocuklarla ve annelerle yapılan görüşmelerde suçlayıcı söylemlerin hem de cezasızlık kültürünün devam etmesinde toplumsal cinsiyet rollerinin sadece bireylerle sınırlı kalmadığı aynı zamanda devlet kurumları tarafından da içselleştirildiği görülmektedir. Başka bir ifadeyle, cinsel istismar vakalarıyla çalışan meslek elemanlarının (psikologlar, pediatristler, sosyal hizmet uzmanları, hemşireler, hâkimler, çocuk şubedeki polisler, adli tıpçılar gibi) kız çocuklara ve annelerine karşı sergiledikleri suçlayıcı tutumlarının Türkiye'nin ataerkil toplumsal yapı tarafından beslenen çarpık çocukluk ve kadınlık algısı ile ilgili olduğu düşünülmektedir. Kız çocuklarının giyim tarzının, davranışlarının ya da annelerin toplum tarafından belirlenen normlara göre kadınlık ya da annelik rollerini eksik yapmasının şiddetin gerekçesi olamayacağı açıktır.

4.6.İhtiyaç Duyulan Destek: “Gelinlikle Çıkılan Eve kefenle dönme” olmasaydı

Sosyal izolasyon istismarın yaşanması açısından bir risk etmeni olarak ele alınırken (James ve MacKinnon, 1990; Fleming, Mullen ve Bammer, 1997), istismar süreci sonrasında çevreden alınan destek de sürecin hem çocuk hem de anne tarafından daha iyi bir biçimde atlatılması için önemli etmenlerdendir (Paslı, 2019). Araştırmaya katılım sağlayan annelerin hepsi kendi kök ailelerinden destek alamadıklarını, alsalardı süreci daha kolay atlatacaklarını düşündüklerini belirtmişlerdir. İstismara zemin hazırlayan risk

etmenleri arasında da olduğu gibi istismar açığa çıktıktan sonra da anneler bu süreci ailelerinin bazen ekonomik bazen duygusal desteklerinden yoksun geçirdiklerini aktarmışlardır. Alanyazına bakıldığında cinsel istismar aile içinde özellikle baba kız arasında gerçekleşiyorsa, açığa çıktıktan sonra annelerin çevresi tarafından dışlandığı, suçlandığı bilgileri yer almaktadır (Fong ve Walsh-Bowers, 1998). Araştırmalarda bazı ailelerin bu durumu bir skandal olarak nitelendirdiğı ve herhangi bir bilgi almak istemedikleri belirtilirken (Fong ve Walsh-Bowers, 1998), bazı ailelerin ise istismara yaşantısına inanmadıkları (Green, 1996; Paslı, 2019) bildirilmiştir. Tıpkı ebeveynlerde olduğu gibi, ebeveynlerin aileleri için de bu durumun bir şok tepkisi yaratabileceğı ve inkârın bir baş etme yöntemi olarak kullanıldığı düşünülebilir. Ancak burada önemli olan etmenlerden biri duygusal olarak inanmamalarına ya da şok olmalarına rağmen, hem kendi çocuklarının hem de torunlarının yanında durup destek olup olmadığıdır. İnanmama ya da bu durumu skandal olarak adlandırmada Türkiye toplumunda ailenin kutsal olarak görülmesinin, “Kol kırılır yen içinde kalır” ve “Gelinlikle çıkılan eve kefenle dönme” bakış açılarının da önemli olduğu düşünülmektedir. Aslında bu bakış açısıyla ve kültürel yapıyla da kadın ve çocuk yalnızlaştırılmakta, “özel alan” olarak tanımlanan evin içinde her ne olursa olsun kendilerinin baş etmesi beklendiğı mesajının verildiğı düşünülmektedir.

5. SONUÇ

Bu tez çalışması kapsamında babaları tarafından cinsel istismara maruz bırakılan kız çocukları annelerinin istismar süreci boyunca öznel deneyimleri anlaşılmaya çalışılmıştır. Annelerin deneyimlerinin derinlemesine incelenebilmesi için YFA kullanılmıştır. Yapılan analizler sonucunda istismara zemin hazırlayabilecek risk etmenleri ve annelerin de istismar yaşantısından etkilendikleri, başka bir ifadeyle şiddet doğrudan kendilerine uygulanmasa bile bu süreçteki mağdurlardan biri olduğu saptanmıştır. İstismar yaşantısı öncesinde de şiddete maruz bırakılan, sosyal destek ağlarından uzaklaştırılan annelerin; istismar yaşantısı açığa çıktıktan sonra da yalnız bırakıldıkları, çaresiz hissettikleri görülmüştür. Ancak dikkat çeken etmenlerden biri her ne kadar zorlu bir yaşantı olsa da, annelerin çocuğu farklı biçimlerde koruma yönünde harekete geçtikleridir.

Tez çalışmasının son bölümünde çalışmanın güçlü yanları, sınırlılıkları, klinik katkıları ve gelecek araştırmalara- alan uygulamalarına ilişkin öneriler yer alacaktır.

Çalışmanın Sınırlılıkları, Güçlü Yanları, Klinik Katkıları ve Öneriler

Yukarıda aktarılan çalışmanın bazı güçlü yönleri bulunmaktadır. Bilindiği kadarıyla ilgili araştırma Türkiye’de baba kız cinsel istismarına maruz bırakılan kız çocukları annelerinin öznel deneyimlerini anlamaya çalışan ve yorumlayıcı fenomenolojik analiz ile değerlendirilen ilk çalışmadır.

Baba kız cinsel istismarına maruz bırakılan kız çocukları anneleriyle yapılan çalışmanın güçlü yanlarından birinin kullanılan yöntembilim olduğu düşünülmektedir. Araştırmada annelerin yaşadıkları deneyimleri, kendi cümleleriyle keşfetme olanağı olmuştur. Cinsel istismara maruz bırakılan her ne kadar kız çocuk olsa da, özellikle istismarın ev içinde baba tarafından gerçekleştirildiği durumlarda annenin durumu nasıl deneyimlediği önem kazanmaktadır. Bu durumun hem annenin iyilik hali için hem de çocuğun/ çocukların iyilik halleri için önemli olduğu bilinmektedir (Cyr ve ark., 2013). Bu nedenle derinlemesine araştırma yöntemi olan YFA, istismar sürecindeki anneleri anlamamız açısından önemli bir katkı sağlamıştır. Öte yandan alanyazında sadece empatik,

yargılanmadan dinleniyor olmanın annelere iyi gelebileceğine ilişkin bilgi bulunmaktadır (Johsnon, 1992). Diğer bölümlerde de aktarıldığı üzere anneler kendilerini suçlayabildikleri gibi, tanıdıkları ya da profesyonel çevreler tarafından da suçlanabilmektedirler. Bu nedenle konuyla ilgili konuşmaya ilişkin ön yargılı ya da isteksiz olabilecekleri ancak araştırmanın konusunun sağlıklı bir şekilde anlatılmasından ve sağlıklı bir ilişki kurulduktan sonra güvenli bir ortamda deneyimin anlaşılabileceği düşünülmüştür. Tez kapsamında yapılan görüşmeler annelere psikolojik olarak iyi gelmiştir. Tüm anneler görüşmenin sonunda kendi seslerin duyulmasını önemsediklerini ve yargılanmadan dinlendikleri için iyi hissettiklerini belirtmişlerdir. Annelerin durumu iyi ele alabilmeleri, kendilerini iyi hissetmeleri, duyguları hakkında konuşabilmelerinin sonraki süreçleri ve hem kendiyle ilişkisi hem de çocuğuyla ilişkisi açısından da yararlı olabileceği düşünülebilir.

Çalışmanın en önemli sınırlılığının görüşmelerin, istismar yaşantısının ortaya çıkmasından hemen sonra yapılmamış olmasıdır. İstismar gerçekleşikten sonra hali hazırda uzun sürede açığa çıkarken, üzerinden zaman geçmesinin süreci etkileyebileceği düşünülmektedir. Ancak anneler, Çocuk Koruma Merkezi'ne başvuran ve yasal süreci başlatan annelerden seçildiği için bunun olması beklendiktir. Başka bir ifadeyle elde edilen bulgular, akut dönemde değil, babalar evden ayrıldıktan ve anne-çocuklar güvende olduktan sonra toplanmıştır. Bu durumla ilgili olarak diğer bir sınırlılık ise araştırmaya katılım sağlayan annelerin hali hazırda Çocuk Koruma Merkezi'ne başvurmuş olmalarıdır. Ancak ÇKM'ye ya da ÇİM'e ulaşamayan ya da hangi sosyal-yasal haklardan yararlanabileceklerini bilmeyen ebeveynlerin de varolduğu düşünülmektedir. Bu durumda herhangi bir destek mekanizmasından yararlanamayan ya da o mekanizmalara ulaşamayan annelerin deneyiminin daha farklı olması olasıdır. Gelecek araştırmalarda bu annelerle de çalışılması önerilmektedir.

Her ne kadar araştırma örneklemi için dâhil edilme ölçütü olarak belirlenmese de araştırmaya katılan annelerin üçü de istismarın gerçekleştiği evliliklerini gönülsüz bir şekilde gerçekleştirdiklerini belirtmişlerdir. Bu nedenle kendi istediği kişiyle evlenen ve o kişi tarafından çocuğu istismara maruz bırakılan annelerle çalışılması da önemli görülmektedir. Çünkü istemediği bir evlilik gerçekleştirdiği kişi tarafından kızının istismara maruz bırakılması ile güvendiği, sevdiği, isteyerek evlendiği bir kişi tarafından

kızının cinsel istismara maruz bırakılmasının, annenin yaşayacağı deneyimi değiştirebileceği düşünülmektedir.

Bu tez araştırması kapsamında elde edilen bulguların, başka araştırmalar tarafından da sınanmasının önemli olduğu düşünülmektedir. Ek olarak istismar yaşantısı yukarıda da değinildiği gibi sadece istismar yaşantısına maruz bırakılan çocuğu değil, evdeki diğer tüm bireyleri etkileme olasılığına sahiptir. Bu kapsamda Türkiye’de babaları tarafından istismara maruz bırakılan kız çocuklarının istismar yaşantısına, istismar sürecinde annelerin tutumlarına ilişkin deneyimlerinin de derinlemesine nitel olarak çalışılmasının önemli olduğu düşünülmektedir. Böylelikle istismar yaşantısına doğrudan maruz bırakılan çocukların da deneyimlerini anlama fırsatı doğabilir. Bu durum sadece mevcut durumu saptamak açısından değil, aynı zamanda önleme ve istismar sonrası sağaltım süreçlerinde de yararlı olabilir.

Cinsel şiddet yaşantılarının deneyimlenmesinde, ortaya çıkmasında ve sonraki süreçte sağlıklı bir şekilde ele alınabilmesinin toplumsal cinsiyet rollerinin önemli olduğu düşünülmektedir (Candib, 1999). Bu süreç içinde kadınların yetişkin bir “birey” olamamalarının da/ olmalarının engellenmesinin de önemli olduğu düşünülmektedir. Bu durum sadece kültür içinde değil, aynı zamanda kanunlarda da yakın zamana kadar karşımıza çıkmaktadır. TMK’de 2001’de değişiklik yapılmadan öncesinde ailenin reisinin erkek olarak görülmesi, kadını ikinci plana atılmış ve birine bağımlı hale getirebileceği düşünülmektedir. Kız çocuklarının, kadınların ve annelerin ataerkil kültür içinde toplumsal cinsiyet rolleri sebebiyle baskı altında olduğu, büyüdüğü/ büyütüldüğü bilinmektedir (Hooks, 2019; Pektaş, 2017). Erken dönemden itibaren sözlerinin ve katılımının önemsenmediği ya da “hayır”ının kabul edilmediği kız çocukları, farklı baş etme yöntemleri geliştirebilmektedir. Sözel olarak kendini ifade edemeyen, etmesine müsaade edilmeyen kadının bedeniyle konuştuğu ve bunun günümüzde dahi annelerin diline de yansıdığı düşünülebilir. Dile yansıyan bazı sözlerin, her ne kadar kültürel olarak duymaya alışık olduğumuz sözler olarak karşımıza çıksa da, duygusal istismar olabileceği görülmektedir. “Ömrümü yedin”, “Beni üzersen çok hastalanırım.” gibi söylemlerin çocuğun duygusal gelişimine zarar verdiği, başına herhangi bir durum geldiğinde yardım isteme davranışını kitleyebileceği düşünülebilir. Çocukların erken dönemden itibaren bu tarz söylemlere maruz bırakılmasının, istismar yaşantısı gerçekleştiğinde anneden yardım isteme davranışına olası etkileri üzerinde çalışmalar yapılması önerilmektedir.

Çocuğa karşı şiddet türleri arasında olan cinsel istismardan çocukların korunması genel olarak üç başlık altında ele alınmaktadır. Birinci basamakta şiddet ortaya çıkmadan önce risk etmenlerini değerlendirip şiddeti önlemeyi amaçlayan çalışmalar; ikinci basamakta erken tanı ve tedavi çalışmaları; üçüncü basamakta ise istismar gerçekleşikten sonra yapılan sağaltım çalışmaları yer almaktadır (Turhan, Sangün ve İnandı, 2006). Her üç basamağın önemi ayrı olmakla birlikte, istismar yaşantısı ortaya çıkmadan önce yapılan önleme çalışmalarının daha önemli olduğu düşünülmektedir. Risk gruplarının değerlendirilmesi; çocuklara, ebeveynlere, çocuklarla çalışan uzmanlara ve makro düzeyde topluma istismarla ilgili hak temelli eğitimlerin verilmesi; çocuk- bakım veren arasındaki sağlıklı bağlanmayı oluşturacak bir şekilde ebeveynlerin desteklenmesi gibi çalışmalar önleme çalışmaları arasında yer almaktadır (Akgiray ve Erden, 2007; Turhan, Sangün ve İnandı, 2006; Üstündağ, Şenol ve Mağden, 2015). Önleme çalışmalarında çocukların eğitimi ve ebeveynlerin ebeveynlik becerilerini arttırmaya yönelik ev ziyaretleri önemli bir rol oynadığı saptanmıştır (Putnam, 2003). Ülkemizde de önleme çalışmaları kapsamında çocuklar ve ebeveynlerle ev temelli çalışmaların yapılması önerilmektedir.

Toplumsal cinsiyet eşitsizliği olan toplumlarda kadınlara ya da kız çocuklarına karşı şiddet oldukça fazla görülebilmektedir (Başar ve Demirci, 2015; Hamzaoglu, 2019). İstismarla mücadele alanlarından birinin de toplumsal cinsiyet eşitsizliği ile mücadele etmek olduğu düşünülmektedir. Araştırmaya katılım sağlayan annelerin hepsi eğitim haklarına erişimle ilgili olarak sıkıntı yaşadıklarını ve gönüllü olmadan evlendiklerini belirtmişlerdir. İstenmeyen zorla gerçekleşen evlilik bile doğrudan bir şiddet olarak görülmektedir (McFarlane, Nava, Gilroy ve Maddoux, 2016). Kadınların kendi hayatlarıyla ilgili karar verme, hayatının üzerindeki kontrolün kaybı gibi görülebilir. Kadınların ve kız çocuklarının erken dönemden itibaren güçlendirmelerinin, kendi sınırlarını koruyabilmelerinin önemli olduğu düşünülmektedir. Kız çocuklarından ya da kadınlardan sadece anne olduklarında çocuklarını koruma anlamında güçlü olmalarının beklenmelerinin yetersiz bir durum olduğu düşünülebilir. Bu nedenle üstünde durulması gereken durumun annenin güçlendirilmesi değil, kadınların güçlendirilmesidir. Kız çocuklarının ve kadınların güçlendirilmesi, kendi sınırlarını koruyabilmesi, zaten sonraki olası rollerini de etkileme potansiyeline sahiptir (Waldby ve ark., 1989). Toplumsal cinsiyet rolleriyle ilgili dikkat edilmesi gereken bir diğer konunun da babaların çocuğun temel bakımından sorumlu ebeveyn olarak yer alması olduğu düşünülmektedir. Anne

Çocuk Eğitim Vakfı'nın (AÇEV) (2017) raporuna göre 3235 kişiyle yürütülen araştırmada, 0-10 yaş arası çocuğu olan babaların %91.1'inin çocuğun bakımından anneleri sorumlu tuttuğu, %50'sinin çocuğunu hiçbir zaman tuvalete götürmediğini, %36'sının hiçbir zaman çocuğunun altını değiştirmediğini, %35'inin ise hiçbir zaman çocuklarının tırnaklarını kesmedikleri saptanmıştır. İlgili araştırmadan da anlaşılabileceği gibi araştırmaya katılım sağlayan babaların çoğu kendilerini çocuğun temel bakımından sorumlu olan bireyler olarak görmemektedir. Bu durumun çocuğun hayatındaki önemli diğerlerinden biri olan baba ve çocuk arasındaki sağlıklı etkileşimin gelişimini engelleyebileceği düşünülmektedir. Çocuğun gelişimi açısından babaların bakım verme süreci önemliyken, istismar açısından da önemli olduğu dikkat çekmektedir. Parker ve Parker (1986) tarafından kız çocuklarına istismar uygulayan ve uygulamayan babalarla yapılan bir araştırmada, babaların çocuklarına bakım vermesi ile istismara maruz bırakması arasında ters yönde ilişki saptanmıştır.

Alan uygulamalarında istismara maruz bırakılan çocuklarla çalışılırken, hem evdeki diğer çocukların hem de annelerinin ruh sağlığının değerlendirilmesi ve aileye bütüncül olarak destek sunulmasının önemli olduğu düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- Adams-Tucker, C. (1981). A socioclinical overview of 28 sex-abused children. *Child Abuse & Neglect*, 5, 361–367. doi: 10.1016/0145-2134(81)90020-x
- Akço, S. (2002). Çocuk Emeğinin Sömürüsü ve Çocuk Hakları, <http://www.toprakisveren.org.tr/2002-56-sedaakco.pdf>
- Akgiray, A. ve Erden, G. (2007). *Çocuk istismarı: 8-10 yaş çocuklarda istismarı önleme yöntemleri*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Psikoloji Anabilim Dalı, Ankara.
- Alaggia, R. (2004). Many ways of telling: Expanding conceptualizations of child sexual abuse disclosure. *Child abuse & neglect*, 28(11), 1213-1227.
- Alaggia, R. (2010). An ecological analysis of child sexual abuse disclosure: Considerations for child and adolescent mental health. *Journal of the Canadian Academy of Child and Adolescent Psychiatry*, 19(1), 32.
- Alaggia, R., Collin-Vézina, D. ve Lateef, R. (2019). Facilitators and barriers to child sexual abuse (CSA) disclosures: A research update (2000–2016). *Trauma, Violence, & Abuse*, 20(2), 260-283.
- Alexander, P. C. ve Schaeffer, C. M. (1994). A typology of incestuous families based on cluster analysis. *Journal of Family Psychology*, 8(4), 458.
- Alikasifoglu, M., Erginoz, E., Ercan, O., Albayrak-Kaymak, D., Uysal, O. ve Ilter, O. (2006). Sexual abuse among female high school students in Istanbul, Turkey. *Child Abuse & Neglect*, 30(3), 247-255.
- Amerikan Psikiyatri Birliği (2013). *DSM-5 Tanı Ölçütleri Başvuru Elkitabı (5. Baskı)*. Çev. Köroğlu E, Ankara: Hekimler Yayın Birliği.
- Anderson, L. M. ve Shafer, G. (1979). The character-disordered family: A community treatment model for family sexual abuse. *American Journal of Orthopsychiatry*, 49(3), 436.
- Antakyalıoğlu, Ş., Kumcu, D. ve Korkmaz, S. (2014). Bağırseydi Sesi Duyulurdu-Çocuklara Yönelik Cinsel İstismar Davalarında Cezasızlık Raporu.

- Arata, C. M. (1998). To tell or not to tell: Current functioning of child sexual abuse survivors who disclosed their victimization. *Child Maltreatment*, 3(1), 63-71.
- Arata, C. M. (2002). Child sexual abuse and sexual revictimization. *Clinical Psychology*
- Arısoy, E. S., Çiftçi, E., Hacımustafaoğlu, M., Kara, A., Kuyucu, N., Somer, A. ve Vardar, F. (2015). Clinical practical recommendations for Turkish National Vaccination Schedule for previously healthy children (National Vaccination Schedule) and vaccines not included in the Schedule-2015. *J Pediatr Inf*, 9, 1-11.
- Assink, M., van der Put, C. E., Meeuwssen, M. W., de Jong, N. M., Oort, F. J., Stams, G. J. J. ve Hoeve, M. (2019). Risk factors for child sexual abuse victimization: A meta-analytic review. *Psychological bulletin*, 145(5), 459.
- Ataman Temizel, E. (2019). *Anoreksiya Nervoza Tanısı Almış Ergen Hastaların Şema Terapi Süreçlerindeki Değişim Örüntülerine Yönelik Nitel Bir İnceleme*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Aycicegi-Dinn, A. ve Kagitcibasi, C. (2010). The value of children for parents in the minds of emerging adults. *Cross-Cultural Research*, 44(2), 174-205.
- Ayers, S., Bond, R., Webb, R., Miller, P. ve Bateson, K. (2019). Perinatal mental health and risk of child maltreatment: a systematic review and meta-analysis. *Child abuse & neglect*, 98, 104172.
- Aygül, H. H. ve Şensoy, A. F. (2018). Çocuklara Karşı İşlenen Cinsel Suçlara Verilen Cezalar ve Beklenen Toplumsal Adalet. *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 17(2).
- Badinter, E. (2011). *Kadınlık mı? Annelik mi?* (çev: Ekmekci, A.). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Bahali, K., Akcan, R., Tahiroglu, A.Y. ve Avcı, A. (2010). Child sexual abuse: seven years in practice, *Journal of Forensic Science*, 55 (3), 633-6, doi: 10.1111/j.1556-4029.2010.01357.x.
- Bahar, G., Savaş, H. A. ve Bahar, A. (2009). Çocuk İstismarı ve İhmali: Bir Gözden Geçirme, *Fırat Sağlık Hizmetleri Dergisi*, 4 (12).

- Başar, F. Ve Demirci, N. (2015). Toplumsal cinsiyet eşitsizliği ve şiddet. *Kadın Sağlığı Hemşireliği Dergisi*, 2(1), 41-52.
- Başkale, H. (2016). Nitel araştırmalarda geçerlik, güvenirlik ve örneklem büyüklüğünün belirlenmesi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Elektronik Dergisi*, 9(1).
- Beard, K. W., Griffie, K., Newsome, J. E., Harper-Dorton, K. V., O'Keefe, S. L., Linz, T. D., ... ve Lawhon, M. (2017). Father-daughter incest: effects, risk-factors, and a proposal for a new parent-based approach to prevention. *Sexual Addiction & Compulsivity*, 24(1-2), 79-107.
- Beauvoir, S. (2019). *İkinci Cinsiyet Olgular ve Efsaneler I.* (Çev. Gülnur Savran). İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.
- Beck, K. A. ve Ogloff, J. R. (1995). Child abuse reporting in British Columbia: Psychologists' knowledge of and compliance with the reporting law. *Professional Psychology: Research and Practice*, 26(3), 245.
- Bell, P. (2003). 'I'm a good mother really!' gendered parenting roles and responses to the disclosure of incest. *Children & society*, 17(2), 126-136.
- Berelowitz, S., Clifton, J., Firmin, C., Gulyurtlu, S. ve Edwards, G. (2013), "If only someone had listened", *The Office of the Children's Commissioner's Inquiry into Child Sexual Exploitation in Gangs and Groups Final Report*, Office of the Children's Commissioner, London.
- Berliner, L. ve Conte, J. R. (1995). The effects of disclosure and intervention on sexually abused children. *Child abuse & neglect*, 19(3), 371-384.
- Bidarra, Z. S., Lessard, G. ve Dumont, A. (2016). Co-occurrence of intimate partner violence and child sexual abuse: Prevalence, risk factors and related issues. *Child abuse & neglect*, 55, 10-21.
- Biggerstaff, D. ve Thompson, A. R. (2008). Interpretative phenomenological analysis (IPA): A qualitative methodology of choice in healthcare research. *Qualitative research in psychology*, 5(3), 214-224.

- Boney-McCoy, S. ve Finkelhor, D. (1995). Prior victimization: A risk factor for child sexual abuse and PTSD-related symptomatology among sexually abused youths. *Child Abuse & Neglect*, 19, 1401–1421. doi: 10.1016/0145-2134(95)00104_9.
- Brant, R. S. ve Tisza, V. B. (1977). The sexually misused child. *American Journal of Orthopsychiatry*, 47(1), 80.
- Breines, W. ve Gordon, L. (1983). The new scholarship on family violence. *Signs: journal of Women in Culture and Society*, 8(3), 490-531.
- Brent, D., Oquendo, M., Birmaher, B., Greenhill, L., Kolko, D., Stanley, B., ...Mann, J. (2004). Familial transmission of mood disorders: Convergence and divergence with transmission of suicidal behavior. *Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry*, 43(10), 1259–1266. doi: 10.1097/01.chi.0000135619.38392.78
- Brickman, J. (1984). Feminist, Nonsexist, and Traditional Models of Therapy: Implications for Working with Incest. *Women & Therapy*, 3(1), 49-68.
- Brown, J., Cohen, P., Johnson, J. ve Smailes, E. (1999). Childhood abuse and neglect: Specificity of effects on adolescent and young adult depression and suicidality. *Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry*, 38(12), 1490–1496. doi: 10.1097/00004583-19991200000009
- Buchbinder, E. ve Sinay, D. (2020). Incest Survivors' Life-Narratives. *Violence against women*, 26(8), 803-824.
- Butler, S. (1980). Incest: Whose reality, whose theory. *Aegis: Magazine on ending violence against women*, Summer/'Autumn, 49.
- Büyüköze, S. (2016). Erkek Şiddetiyle Mücadelede Kadınların Güçlenmesi- Mor Çatı Deneyimi: Şiddeti Anlamlandırmak. *İçimizdeki Şiddet Ruhsaldan Toplumsala Şiddet Görüngüleri* (derleyen Algın Tokmak, F.) içinde 117-122. İstanbul: İstanbul bilgi üniversitesi yayınları.

- Byrne, G. (2018). Prevalence and psychological sequelae of sexual abuse among individuals with an intellectual disability: A review of the recent literature. *Journal of Intellectual Disabilities*, 22(3), 294-310.
- Candib, L. M. (1999). Incest and other harms to daughters across cultures: Maternal complicity and patriarchal power. *In Women's studies international forum*, 22(2), 185-201.
- Cantor, J.M., Kabani, N., Christensen, B.K., Zipursky, R.B., Barbaree, H.E., ve Dickey, R. (2008). Cerebral white matter deficiencies in pedophilic men. *Journal of Psychiatric Research*, 42(3), 167–183.
- Caplan, P. J., & Hall- McCorquodale, I. (1985). Mother- blaming in major clinical journals. *American Journal of Orthopsychiatry*, 55(3), 345-353.
- Cavanaugh, C. ve Classen, C. (2009). Intergenerational pathways linking childhood sexual abuse to HIV risk among women. *Journal of Trauma and Dissociation*, 10, 151–169. doi: 10.1080/15299730802624536.
- Celbis, O., Altın, İ., Ayaz, N., Börk, T. ve Karatoprak, S. (2019). Evaluation of incest cases: 4-years retrospective study. *Journal of child sexual abuse*, 1-11.
- Chen, L. P., Murad, M. H., Paras, M. L., Colbenson, K. M., Sattler, A. L., Goranson, E. N., ... ve Zirakzadeh, A. (2010). Sexual abuse and lifetime diagnosis of psychiatric disorders: systematic review and meta-analysis. *In Mayo clinic proceedings*, 85 (7), 618-629, Elsevier.
- Child Welfare Information Gateway. (2013). *What is child abuse and neglect? Recognizing the signs and symptoms*. Washington, DC: U.S. Department of Health and Human Services, Children's Bureau.
- Cindoglu, D. (1997). Virginity tests and artificial virginity in modern Turkish medicine. *In Women's Studies International Forum*, 20 (2), 253-261.
- Clare, L. (2003). Managing threats to self: awareness in early stage Alzheimer's disease. *Social science & medicine*, 57(6), 1017-1029.

- Clarke, J., Stein, M. D., Sobota, M., Marisi, M. ve Hanna, L. (1999). Victims as victimizers: Physical aggression by persons with a history of childhood abuse. *Archives of Internal Medicine*, 159(16), 1920-1924.
- Collin-Vézina, D., De La Sablonnière-Griffin, M., Palmer, A. M. ve Milne, L. (2015). A preliminary mapping of individual, relational, and social factors that impede disclosure of childhood sexual abuse. *Child Abuse & Neglect*, 43, 123-134.
- Collishaw, S., Pickles, A., Messer, J., Rutter, M., Shearer, C. ve Maughan, B. (2007). Resilience to adult psychopathology following childhood maltreatment: Evidence from a community sample. *Child abuse & neglect*, 31(3), 211-229.
- Creswell, J. W. (2013). Nitel araştırma yöntemleri: Beş yaklaşıma göre nitel araştırma ve araştırma deseni (3. Baskıdan Çeviri). Çeviri Editörleri: M. Bütün ve SB Demir). Ankara: Siyasal Yayın Dağıtım.
- Csorba, R., Aranyosi, J., Borsos, A., Balla, L., Major, T. ve Poka, R. (2005). Characteristics of female child sexual abuse in Hungary between 1986 and 2001: a longitudinal, prospective study, *European Journal of Obstetrics and Gynaecology and Reproductive Biology*, 120 (2), 217-21.
- Cutajar, M. C., Mullen, P. E., Ogloff, J. R., Thomas, S. D., Wells, D. L. ve Spataro, J. (2010). Psychopathology in a large cohort of sexually abused children followed up to 43 years. *Child abuse & neglect*, 34(11), 813-822.
- Cyr, M., McDuff, P. ve Hébert, M. (2013). Support and profiles of nonoffending mothers of sexually abused children. *Journal of Child Sexual Abuse*, 22(2), 209-230.
- Cyr, M., Wright, J., McDuff, P., & Perron, A. (2002). Intrafamilial sexual abuse: Brother–sister incest does not differ from father–daughter and stepfather–stepdaughter incest. *Child Abuse & Neglect*, 26(9), 957-973.
- Çamurdan, A. (2006). Çocuk ihmali, çocuk istismarı ve ihmaline multidisipliner yaklaşım. Çocuk İhmal ve İstismarını Önleme Derneği Kılavuzu.
- Çavlin-Bozbeyoğlu, A. (2009). Türkiye’de ensest sorununu anlamak. Nüfus Bilim Derneği ve Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu, Ankara.

- Çetin, İ. (2014). Gelenek ve Modernite Arasında Türkiye’de Son Dönem Kadın Cinayetleri. *Sosyoloji Dergisi*, (30), 41-63.
- Çocuk Koruma Kanunu (2005). Resmi Gazete. Kanun no: 5395 Sayı: 25876, Kabul tarihi: 3/7/2005.
- Dağlı, T. ve İnancı, M. A. (2011). *Hastane temelli çocuk koruma merkezleri için başvuru kitabı ihmal ve istismara uğrayan çocuğa bütüncül yaklaşım*. Ankara, Fersa Ofset Matbaacılık.
- Daşkafa, F., Yurtkulu, F., Yüksel, F. ve Yılmaz, İ. (2012). The Risk Factors for Child Sexual Abuse. XIX. ISPCAN International Congress on Child Abuse and Neglect, sy: 121.
- DeYoung, M. (1994). Women as mothers and wives in paternally incestuous families: Coping with role conflict. *Child abuse & neglect*, 18(1), 73-83.
- Dietz, C. A. ve Craft, J. L. (1980). Family dynamics of incest: A new perspective. *Social Casework*, 61(10), 602-609.
- DiLillo, D. (2001). Interpersonal functioning among women reporting a history of childhood sexual abuse: Empirical findings and methodological issues. *Clinical Psychology Review*, 21(4), 553–576.
- DiLillo, D., Giuffre, D., Tremblay, G. C. ve Peterson, L. (2001). A closer look at the nature of intimate partner violence reported by women with a history of child sexual abuse. *Journal of interpersonal violence*, 16(2), 116-132.
- Dokgöz, H. ve Kar, H. (2017). Çocukta Cinsel İstismar. *Türkiye Klinikleri J Child Psychiatry-Special Topics*, 3(3), 169-74.
- Drake, B. ve Pandey, S. (1996). Understanding the relationship between neighborhood poverty and specific types of child maltreatment. *Child abuse & neglect*, 20(11), 1003–1018.
- Drapeau, M., Beretta, V., de Roten, Y., Koerner, A. ve Despland, J. N. (2008). Defense styles of pedophilic offenders. *International journal of offender therapy and comparative criminology*, 52(2), 185-195.

- Dube, S. R., Anda, R. F., Whitfield, C. L., Brown, D. W., Felitti, V. J., Dong, M., & Giles, W. H. (2005). Long-term consequences of childhood sexual abuse by gender of victim. *American journal of preventive medicine*, 28(5), 430-438.
- Dubowitz, H. (2009). Tackling child neglect: A role for pediatricians. *Pediatric Clinics of North America*, 56(2), 363-378.
- Dubowitz, H., Pitts, S. C. ve Black, M. M. (2004). Measurement of three major subtypes of child neglect. *Child maltreatment*, 9(4), 344-356.
- Duncan, L. E. ve Williams, L. M. (1998). Gender role socialization and male-on-male vs. female-on-male child sexual abuse. *Sex roles*, 39(9-10), 765-785.
- Eastgate, G., Van Driel, M. L., Lennox, N. ve Scheermeyer, E. (2011). Women with intellectual disabilities: a study of sexuality, sexual abuse and protection skills. *Australian Family Physician*, 40(4), 226.
- Eastvold, A., Suchy, Y. ve Strassberg, D. (2011). Executive function profiles of pedophilic and nonpedophilic child molesters. *Journal of the International Neuropsychological Society*, 17(2), 295-307.
- Edgards, K. ve Ormstad, K. (2000). Prevalence and characteristics of sexual abuse in a national sample of Swedish seventeen- year- old boys and girls. *Acta paediatrica*, 89(3), 310-319.
- Ehrmin, J. T. (1996). No more mother blaming: A feminist nursing perspective on the mother's role in father-daughter incest. *Archives of psychiatric nursing*, 10(4), 252-260.
- Eist, H. I. ve Mandel, A. U. (1968). Family treatment of ongoing incest behavior. *Family Process*.
- Elliott, A. N. ve Carnes, C. N. (2001). Reactions of non-offending parents to the sexual abuse of their child: A review of the literature. *Child Maltreatment*, 6, 314-331.
- Elliott, D. M. ve Briere, J. (1994). Forensic sexual abuse evaluations of older children: Disclosures and symptomatology. *Behavioral Sciences and the Law*, 12, 261-277.

- Estés, C. P. (2017). Kurtlarla koşan kadınlar. Atalay H. Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Feiring, C., Coates, D. ve Taska, L. (2001). Ethnic status, stigmatization, support, and symptom development following sexual abuse. *Journal of Interpersonal Violence*, 16(12), 1307–1329.
- Feiring, C., Miller-Johnson, S. ve Cleland, C. (2007). Potential pathways from stigmatization and internalizing symptoms to delinquency in sexually abused youth. *Child Maltreatment*, 12(2), 220–232. doi: 10.1177/1077559507301840.
- Fernández, R. ve Fogli, A. (2006). Fertility: The role of culture and family experience. *Journal of the European economic association*, 4(2-3), 552-561.
- Finkel, K. C. (1994). Sexual abuse and incest. What can you do?. Canadian family physician, 40, 935.
- Finkelhor, D. (1993). Epidemiological factors in the clinical identification of child sexual abuse. *Child abuse & neglect*, 17(1), 67–70.
- Finkelhor, D., Shattuck, A., Turner, H. A. ve Hamby, S. L. (2014). The lifetime prevalence of child sexual abuse and sexual assault assessed in late adolescence. *Journal of Adolescent Health*, 55(3), 329-333.
- Fischer, C. T. (2009). Bracketing in qualitative research: Conceptual and practical matters. *Psychotherapy Research*, 19(4-5), 583-590.
- Fischer, D.G. ve McDonald, W.L. (1998). Characteristics of intrafamilial and extrafamilial child sexual abuse. *Child abuse & neglect*, 22(9), 915-29.
- Fleming, J., Mullen, P. ve Bammer, G. (1997). A study of potential risk factors for sexual abuse in childhood. *Child abuse & neglect*, 21(1), 49-58.
- Fong, J. ve Walsh-Bowers, R. (1998). Voices of the blamed: Mothers' responsiveness to father-daughter incest. *Journal of Family Social Work*, 3(1), 25-41.
- Fontes, L. A. ve Plummer, C. (2010). Cultural issues in disclosures of child sexual abuse. *Journal of child sexual abuse*, 19(5), 491-518.

- Ford, H. H., Schindler, C. B. ve Medway, F. J. (2001). School professionals' attributions of blame for child sexual abuse. *Journal of School Psychology*, 39(1), 25-44.
- Furniss, T. (1985). Conflict-avoiding and conflict-regulating patterns in incest and child sexual abuse. *Acta Paedopsychiatrica: International Journal of Child & Adolescent Psychiatry*, 50(6), 299-313.
- Gavey, N., Florence, J., Pezaro, S. ve Tan, J. (1990). Mother-blaming, the perfect alibi: Family therapy and the mothers of incest survivors. *Journal of Feminist Family Therapy*, 2(1), 1-25.
- Gekoski, A., Davidson, J. C. ve Horvath, M. A. (2016). The prevalence, nature, and impact of intrafamilial child sexual abuse: findings from a rapid evidence assessment". *Journal of Criminological Research, Policy and Practice*, 2 (4),231-243, <https://doi.org/10.1108/JCRPP-05-2016-0008>.
- Gencer, Ö., Özbek, A., Özyurt, G. ve Kavurma, C. (2016). Çocuk ve ergenlerde aile dışı ve aile içi cinsel istismar olgularının karşılaştırılması. *Anatolian Journal of Psychiatry/Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 17(1).
- Glaser, D. (2002). Emotional abuse and neglect (psychological maltreatment): A conceptual framework. *Child abuse & neglect*, 26(6-7), 697-714.
- Glasser, M., Kolvin, I., Campbell, D., Glasser, A., Leitch, I. ve Farrelly, S. (2001). Cycle of child sexual abuse: Links between being a victim and becoming a perpetrator. *The British Journal of Psychiatry*, 179(6), 482-494.
- Godbout, N., Briere, J., Sabourin, S. ve Lussier, Y. (2014). Child sexual abuse and subsequent relational and personal functioning: The role of parental support. *Child abuse & neglect*, 38(2), 317-325.
- Godbout, N., Sabourin, S. ve Lussier, Y. (2009). Child sexual abuse and adult romantic adjustment: Comparison of single-and multiple-indicator measures. *Journal of interpersonal violence*, 24(4), 693-705.
- Golden, M. H., Samuels, M. P. ve Southall, D. P. (2003). How to distinguish between neglect and deprivational abuse. *Archives of disease in childhood*, 88(2), 105-107.

- Goldspink, S. ve Engward, H. (2019). Booming clangs and whispering ghosts: Attending to the reflexive echoes in IPA research. *Qualitative Research in Psychology*, 16(2), 291-304.
- Goodman, G. S., Taub, E. P., Jones, D. P., England, P., Port, L. K., Rudy, L., ... ve Melton, G. B. (1992). Testifying in criminal court: Emotional effects on child sexual assault victims. *Monographs of the Society for Research in Child Development*, 57(5).
- Gökler I. (2002). Çocuk İstismarı ve İhmali: Erken Dönem Stresin Nörobiyolojik Gelişime Etkisi. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, 9(2):47-57.
- Gökten, E. S. (2011). 2009-2011 Yılları Arasında Bir Devlet Hastanesinde Çocuk Psikiyatrisi Polikliniğine Yönlendirilen Adli Olgular. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*: 18 (2).
- Gqgabi, R. B. ve Smit, E. I. (2019). Psycho-Social Effects of Father–Daughter Incest: Views of South African Social Workers. *Journal of child sexual abuse*, 28(7), 840-859.
- Gray, J., Jordanova, P., Sethia, D., González, M. ve Yon, Y. (2016). *Handbook on developing national action plans to prevent child maltreatment*. World Health Organization. Regional Office for Europe.
- Green, J. (1996). Mothers in “Incest Families” A Critique of Blame and Its Destructive Sequels. *Violence against women*, 2(3), 322-348.
- Grosz, C. A., Kempe, R. S. ve Kelly, M. (2000). Extrafamilial sexual abuse: Treatment for child victims and their families. *Child abuse & neglect*, 24(1), 9-23.
- Gül, S. S. ve Altındal, Y. (2015). Medyada Kadın Cinayeti Haberlerindeki Cinsiyetçi İzler: Radikal Gazetesi. *Akdeniz İletişim*, (24).
- Gülüm, İ. V. (2015). *Psikoterapinin Yarıda Bırakılması (PYB) ve Terapötik İttifakın Niteliksel Olarak İncelenmesi: Seans İçi Hasta-Terapist Etkileşimleri İle PYB'yi Öngörebilmek Mümkün Mü*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Gürcü, D. (2019). *Aramızda Kalmasın Kadınlığın Mahremiyet Atlası*. İstanbul: Doğan Egmont Yayıncılık.
- Gürses, F. (2017). Kadın cinayetlerinin haber söylemi: Münevver Karabulut ve Özgecan Aslan haberleri üzerine eleştirel bir değerlendirme. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 72(3), 541-568.
- Hale, E. D., Treharne, G. J. ve Kitas, G. D. (2007). Qualitative methodologies I: Asking research questions with reflexive insight. *Musculoskeletal Care*, 5(3), 139-147.
- Hamzaoglu, M. (2019). *Namus- Kadına Şiddetin İdeolojisi*, Siyah Kitap.
- Hébert, M., Moreau, C., Blais, M., Lavoie, F. ve Guerrier, M. (2017). Child sexual abuse as a risk factor for teen dating violence: findings from a representative sample of Quebec youth. *Journal of child & adolescent trauma*, 10(1), 51-61.
- Herman, J. (1981). *Father–daughter incest*. Cambridge, Mass: Harvard University Press.
- Hoffman, L. W. (1987). The value of children to parents and childrearing patterns. *Social Behaviour*, 2(3), 123–141.
- Hoffman, L. W., Thornton, A. ve Manis, J. D. (1978). The value of children to parents in the United States. *Journal of Population*, 91-131.
- Hooks, B. (2019). *Feminizm Herkes İçindir*, Çev. Ece Aydın, Berna Kurt, Şirin Özgün, Aysel Yıldırım. İstanbul: BGST Yayınları.
- Honor, G. (2010). Child sexual abuse: Consequences and implications. *Journal of Pediatric Health Care*, 24(6), 358-364.
- Hummel, P., Thömke, V., Oldenburger, H. A. ve Specht, F. (2000). Male adolescent sex offenders against children: Similarities and differences between those offenders with and those without a history of sexual abuse. *Journal of adolescence*, 23(3), 305-317.
- Humphreys, C. (1992). Disclosure of child sexual assault: Implications for mothers.
- Humphreys, C. (1995). Counselling and support issues for mothers and fathers of sexually abused children. *Australian Social Work*, 48(4), 13-20.

- Infurna, M. R., Reichl, C., Parzer, P., Schimmenti, A., Bifulco, A. ve Kaess, M. (2016). Associations between depression and specific childhood experiences of abuse and neglect: A meta-analysis. *Journal of affective disorders*, 190, 47-55.
- Jackson, D. ve Mannix, J. (2004). Giving voice to the burden of blame: A feminist study of mothers' experiences of mother blaming. *International journal of nursing practice*, 10(4), 150-158.
- Jacobs, J. L. (1990). Reassessing mother blame in incest. *Signs: Journal of Women in Culture and Society*, 15(3), 500-514.
- James, K. ve MacKinnon, L. (1990). The "incestuous family" revisited: A critical analysis of family therapy myths. *Journal of Marital and Family Therapy*, 16(1), 71-88.
- Jardim, P., Alves, D. ve Magalhaes, T. (2012). Sexual Offenses Perpetrated by Children. XIX. ISPCAN International Congress on Child Abuse and Neglect, sy: 164.
- Jensen, T. K., Gulbrandsen, W., Mossige, S., Reichelt, S. ve Tjersland, O. A. (2005). Reporting possible sexual abuse: A qualitative study on children's perspectives and the context for disclosure. *Child abuse & neglect*, 29(12), 1395-1413.
- Jespersen, A. F., Lalumière, M. L. ve Seto, M. C. (2009). Sexual abuse history among adult sex offenders and non-sex offenders: A meta-analysis. *Child abuse & neglect*, 33(3), 179-192.
- Johnson, J. T. (1992). *Mothers of incest survivors: Another side of the story*. Indiana University Press.
- Jonsdottir, G. (1990). Surviving incest: Feminist theory and practice. *Journal of Social Work Practice*, 4(3-4), 56-70.
- Joyal, C.C., Black, D.N. ve Dassylva, B. (2007). The neuropsychology and neurology of sexual deviance: A review and pilot study. *Sexual Abuse: Journal of Research and Treatment*, 19(2), 155-173.
- Kagitcibasi, C. (1982). *Changing value of children in Turkey*.

- Kagıtcıbaşı, C. ve Ataca, B. (2005). Value of children and family change: A three-decade portrait from Turkey. *Applied psychology*, 54(3), 317-337.
- Kaplan, H.I. ve Sadock, B.J. (1991). Synopsis of Psychiatry Behavioral Sciences Clinical Psychiatry, 6. Baskı, Williams & Wilkins: USA.
- Kaplan, S. J., Pelcovitz, D., & Labruna, V. (1999). Child and adolescent abuse and neglect research: A review of the past 10 years. Part I: Physical and emotional abuse and neglect. *Journal-American Academy Of Child And Adolescent Psychiatry*, 38, 1214-1222.
- Karakaya, I., Coşkun, A., Ağaoğlu, B., Şişmanlar, Ş. G., Öç, Ö. Y. Ve Memik, N. Ç. (2006). Psychological evaluation results in patients confronted with sexual abuse. *The Bulletin of Legal Medicine*, 11(2), 53-58.
- Kars, G. B. (2012). Sexually Abused Children with Mental Retardation, XIX. ISPCAN International Congress on Child Abuse and Neglect, sy: 118.
- Kessler, R. C., McLaughlin, K. A., Green, J. G., Gruber, M. J., Sampson, N. A., Zaslavsky, A. M., ... ve Benjet, C. (2010). Childhood adversities and adult psychopathology in the WHO World Mental Health Surveys. *The British Journal of Psychiatry*, 197(5), 378-385.
- Kim, K., Noll, J. G., Putnam, F. W. ve Trickett, P. K. (2007). Psychosocial characteristics of nonoffending mothers of sexually abused girls: Findings from a prospective, multigenerational study. *Child Maltreatment*, 12(4), 338-351.
- Kim, K., Trickett, P. ve Putnam, F. (2010). Childhood experiences of sexual abuse and later parenting practices among non-offending mothers of sexually abused and comparison girls. *Child abuse & neglect*, 34, 610-622.
- King, W. J., MacKay, M. ve Sirnick, A. (2003). Shaken baby syndrome in Canada: clinical characteristics and outcomes of hospital cases. *Cmaj*, 168(2), 155-159.
- Knoll, J. (2010). Teacher sexual misconduct: Grooming patterns and female offenders. *Journal of Child Sexual Abuse*, 19(4), 371-386.

- Koch, K. ve Jarvis, C. (1987). Symbiotic mother-daughter relationships in incest families. *Social Casework*, 68(2), 94–101.
- Kogan S. M. (2004). Disclosing unwanted sexual experiences: Results from a national sample of adolescent women. *Child abuse & neglect*. 28: 147–165.
- Korkmaz, B. ve Şen, G. (2018). Psikoterapistlerin çevrimiçi yürütülen psikoterapilere yönelik algılarına ilişkin bir tematik analiz çalışması. *Klinik Psikoloji Dergisi*, 2(3), 140-152.
- Krane, J. (1990). Patriarchal biases in the conceptualization of child sexual abuse: A review and critique of literature from a radical feminist perspective. *Canadian Social Work Review*, 183-196.
- Lalor, K. ve McElvaney, R. (2008). Intrafamilial child sexual abuse, links to subsequent sexual exploitation and prevention/treatment programmes: a literature review. Working paper prepared for ISPCAN (International Society for the Prevention of Child Abuse and Neglect) as part of ISPCAN's submission to 3rd World Congress against the Sexual Exploitation of Children.
- Lambie, I., Seymour, F., Lee, A. ve Adams, P. (2002). Resiliency in the victim–offender cycle in male sexual abuse. *Sexual Abuse: A Journal of Research and Treatment*, 14(1), 31-48.
- Lange, B. C., Condon, E. M. ve Gardner, F. (2020). Parenting among mothers who experienced child sexual abuse: A qualitative systematic review. *Qualitative Health Research*, 30(1), 146-161.
- Lansford, J. E., Godwin, J., Tirado, L. M. U., Zelli, A., Al-Hassan, S. M., Bacchini, D., ... ve Di Giunta, L. (2015). Individual, family, and culture level contributions to child physical abuse and neglect: A longitudinal study in nine countries. *Development and psychopathology*, 27, 1417-1428.
- Lawson, L. ve Chaffin, M. (1992). False negatives in sexual abuse disclosure interviews: Incidence and influence of caretaker's belief in abuse in cases of accidental abuse discovery by diagnosis of STD. *Journal of Interpersonal Violence*, 7(4), 532-542.

- Leach, C., Stewart, A., ve Smallbone, S. (2016). Testing the sexually abused-sexual abuser hypothesis: A prospective longitudinal birth cohort study. *Child abuse & neglect*, 51, 144-153.
- Lee, B. J. ve Goerge, R. M. (1999). Poverty, early childbearing, and child maltreatment: A multinomial analysis. *Children and Youth Services Review*, 21(9–10), 755–780. doi:10.1016/S0190-7409(99)00053-5.
- Leonard, K. F. ve Farrell, P. A. (1992). Münchausen's syndrome by proxy: a little-known type of abuse. *Postgraduate medicine*, 91(5), 197-204.
- Leonard, L.M ve Follette, V. M. (2002). Sexual Functioning in Women Reporting a History of Child Sexual Abuse: Review of the Empirical Literature and Clinical Implications. *Annual Review of Sex Research*, 13, 346-388.
- Levey, E. J., Gelaye, B., Bain, P., Rondon, M. B., Borba, C. P., Henderson, D. C. ve Williams, M. A. (2017). A systematic review of randomized controlled trials of interventions designed to decrease child abuse in high-risk families. *Child abuse & neglect*, 65, 48-57.
- Lev-Wiesel, R. (2006). Intergenerational transmission of sexual abuse? Motherhood in the shadow of incest. *Journal of child sexual abuse*, 15(2), 75-101.
- Lisak, D., Hopper, J. ve Song, P. (1996). Factors in the cycle of violence: Gender rigidity and emotional constriction. *Journal of traumatic stress*, 9(4), 721-743.
- London, K., Bruck, M., Wright, D. B. ve Ceci, S. J. (2008). Review of the contemporary literature on how children report sexual abuse to others: Findings, methodological issues, and implications for forensic interviewers. *Memory*, 16(1), 29-47.
- Love, P. (2011). *The emotional incest syndrome: What to do when a parent's love rules your life*. Bantam.
- Lovett, B. B. (2004). Child sexual abuse disclosure: Maternal response and other variables impacting the victim. *Child and Adolescent Social Work Journal*, 21(4), 355-371.

- Lubell, A. K. N. ve Peterson, C. (1998). Female incest survivors: Relationships with mothers and female friends. *Journal of Interpersonal Violence*, 13(2), 193-205.
- Machotka, P., Pittman, F. S. ve Flomenhaft, K. (1967). Incest as a family affair. *Family Process*, 6(1), 98-116.
- Mackenzie, R.J. (2010). Çocuğunuza Sınır Koyma. Çev: Gürel, Ankara: HYB Basım Yayın.
- Maclean, M. J., Sims, S., Bower, C., Leonard, H., Stanley, F. J. ve O'Donnell, M. (2017). Maltreatment risk among children with disabilities. *Pediatrics*, 139(4).
- Malloy, L. C., Lyon, T. D. ve Quas, J. A. (2007). Filial dependency and recantation of child sexual abuse. *Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry*, 46, 162-170.
- Massat, C. R. ve Lundy, M. (1998). Reporting costs" to nonoffending parents in cases of intrafamilial child sexual abuse. *Child Welfare*, 77(4), 371.
- Mayekiso, T. ve Mbokazi, F. (2007). Maternal response to father-daughter incest: Experiences of mothers following disclosure. *Journal of Psychology in Africa*, 17(1-2), 51-56.
- Mays, N. ve Pope, C. (2000). Assessing quality in qualitative research. *Bmj*, 320(7226), 50-52.
- McElroy, E., Shevlin, M., Elklit, A., Hyland, P., Murphy, S. ve Murphy, J. (2016). Prevalence and predictors of Axis I disorders in a large sample of treatment-seeking victims of sexual abuse and incest. *European journal of psychotraumatology*, 7(1), 30686.
- McElvaney, R. (2008). How children tell: containing the secret of child sexual abuse (Doctoral dissertation, Trinity College Dublin).
- McElvaney, R. (2015). Disclosure of child sexual abuse: Delays, non- disclosure and partial disclosure. What the research tells us and implications for practice. *Child Abuse Review*, 24(3), 159-169.

- McElvaney, R., Greene, S. ve Hogan, D. (2012). Containing the secret of child sexual abuse. *Journal of interpersonal violence*, 27(6), 1155-1175.
- McFarlane, J., Nava, A., Gilroy, H. ve Maddoux, J. (2016). Child brides, forced marriage, and partner violence in America: Tip of an iceberg revealed. *Obstetrics & Gynecology*, 127(4), 706-713.
- McGannon, K. R., Schinke, R. J., Ge, Y. Ve Blodgett, A. T. (2019). Negotiating gender and sexuality: A qualitative study of elite women boxer intersecting identities and sport psychology implications. *Journal of Applied Sport Psychology*, 31(2), 168-186.
- McGee, H., Garavan, R., de Barra, M., Byrne, J. ve Conroy, R. (2002). The SAVI report: sexual abuse and violence in Ireland. *Psychology Reports*, 10.
- McIntyre, K. (1981). Role of mothers in father-daughter incest: A feminist analysis. *Social Work*, 26(6), 462-466.
- McLeod, D. A. (2015). Female offenders in child sexual abuse cases: A national picture. *Journal of child sexual abuse*, 24(1), 97-114.
- McLoyd, V. C. (1990). The impact of economic hardship on Black families and children: Psychological distress, parenting, and socioemotional development. *Child development*, 61(2), 311-346.
- Meiselman, K. C. (1978). Incest: A psychological study of causes and effects with treatment recommendations. Jossey-Bass.
- Merrill, L. L., Thomsen, C. J., Gold, S. R. ve Milner, J. S. (2001). Childhood abuse and premilitary sexual assault in male navy recruits. *Journal of consulting and clinical psychology*, 69(2), 252.
- Mersky, J. P., Berger, L. M., Reynolds, A. J. ve Gromoske, A. N. (2009). Risk factors for child and adolescent maltreatment: A longitudinal investigation of a cohort of inner-city youth. *Child Maltreatment*, 14(1), 73-88.
- Miller, L. (2013). Sexual offenses against children: Patterns and motives. *Aggression and Violent Behavior*, 18(5), 506-519.

- Mills, R., Kisely, S., Alati, R., Strathearn, L. ve Najman, J. (2016). Self-reported and agency-notified child sexual abuse in a population-based birth cohort. *Journal of psychiatric research*, 74, 87-93.
- Molnar, B., Buka, S. ve Kessler, R. (2001). Child sexual abuse and subsequent psychopathology: Results from the national comorbidity study. *American Journal of Public Health*, 19(5), 753–760.
- Morrow, S. L. (2005). Quality and trustworthiness in qualitative research in counseling psychology. *Journal of counseling psychology*, 52(2), 250.
- Moulding, N. (2017). Damned if you do, damned if you don't: Conflicted femininities in women's narratives of childhood emotional abuse. *Affilia*, 32(3), 308-326.
- Myers, M. H. (1985). A new look at mothers of incest victims. *Journal of social work & human sexuality*, 3(2-3), 47-58.
- Nagel, D. E., Putnam, F.W., Noll, J. G. Ve Trickett, P. K. (1997). Disclosure patterns of sexual abuse and psychological functioning at a 1-year follow up. *Child abuse & neglect*, 21, 137–147.
- Nelson, E., Heath, A. C., Madden, P., Cooper, M., Dinwiddie, S., Bucholz, K., ...ve Martin, N. (2002). Association between self-reported childhood sexual abuse and adverse psychosocial outcomes: Results from a twin study. *Archives of General Psychiatry*, 59, 139–145.
- Nemeroff, C. B. (2016). Paradise lost: the neurobiological and clinical consequences of child abuse and neglect. *Neuron*, 89(5), 892-909.
- Noll, J. G., Trickett, P. K. ve Putnam, F. W. (2000). Social network constellation and sexuality of sexually abused and comparison girls in childhood and adolescence. *Child Maltreatment*, 5, 323–337.
- Noll, J., Shenk, E., Yeh, M., Ji, J., Putnam, F. ve Trickett, P. (2010). Receptive language and educational attainment for sexually abused females. *Pediatrics*, 126(3), 615-622.

- Noll, J., Trickett, P., Harris, W. ve Putnam, F. (2009). The cumulative burden borne by offspring whose mothers were sexually abused as children: Descriptive results from a multigenerational study. *Journal of Interpersonal Violence*, 24(3), 424–449. doi: 10.1177/0886260508317194.
- Nosarti, C., Rifkin, L. ve Murray, R.M. (2003). The Neurodevelopmental Consequences of Very Preterm Birth: Brain Plasticity and Its Limits. Ed: Cicchetti, D. ve Walker, E. New York: Cambridge University Press.
- Odabaş, E., Yüksel, F. ve Çelik, S. (2012). Psychosocial Analysis of Revictimization in Childhood Sexual Abuse. XIX. ISPCAN International Congress on Child Abuse and Neglect, sy: 117.
- O'Leary, P., Coohy, C., & Easton, S. D. (2010). The effect of severe child sexual abuse and disclosure on mental health during adulthood. *Journal of Child Sexual Abuse*, 19(3), 275-289.
- Orr, T. (1995). *No right way: The voices of mothers of incest survivors*. London: Scarlet Press.
- Özer, E., Bütün, C., Yücel Beyaztaş, F. ve Engin, A. (2007). Çorum Adli Tıp Şube Müdürlüğü'ne 2006-2007 Yıllarında Başvuran Cinsel İstismar Mağduru Çocuk Olgularının Değerlendirilmesi. *Cumhuriyet Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi*, 29, 51- 55.
- Öztop, D.B., Ekmekçi, S., Yağmur, F. ve Kondolot, M. (2012). An Analysis On the Self-Destruction and Suicide By Those Who Have Experienced Sexual Abuse, Depression and Post-Traumatic Stress Disorder Though Scales. XIX. ISPCAN International Congress on Child Abuse and Neglect, sf: 212.
- Paine, M. L. ve Hansen, D. J. (2002). Factors influencing children to self-disclose sexual abuse. *Clinical psychology review*, 22(2), 271-295.
- Parker, H. ve Parker, S. (1986). Father- daughter sexual abuse: An emerging perspective. *American Journal of Orthopsychiatry*, 56(4), 531-549.

- Paslı, F. (2017). Cinsel İstismara Uğrayan Çocukların Ekolojik Sistem Yaklaşımı Açısından İncelenmesi. *Gazi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 2(2), 39-53.
- Paslı, F. (2019). *Söylemeye Korkmak Çocuk Cinsel İstismar Vakaları*. Ankara: Nika Yayınevi.
- Patrice Erdmans, M. ve Black, T. (2008). What they tell you to forget: from child sexual abuse to adolescent motherhood. *Qualitative health research*, 18(1), 77-89.
- Pektaş, E. (2017). Toplumsal Cinsiyetin Anahtar Kavramları Cinsellik Şiddet Emek. İleri Kitaplığı.
- Perdahli Fis, N., Arman, A., Kalaca, S. ve Berkem, M. (2010). Psychiatric evaluation of sexual abuse cases: A clinical representative sample from Turkey. *Children and Youth Services Review*, 32(10), 1285-1290.
- Perez-Fuentes, G., Olfson, M., Villegas, L., Morcillo, C., Wang, S. ve Blanco, C. (2013). Prevalence and correlates of child sexual abuse: A national study. *Comprehensive Psychiatry*, 54(1), 16–27. doi: 10.1016/j.comppsy.2012.05.010.
- Perkins, R., Yorke, S. ve Fancourt, D. (2018). How group singing facilitates recovery from the symptoms of postnatal depression: a comparative qualitative study. *BMC psychology*, 6(1), 1-12.
- Perry, B.D. ve Szalavitz, M. (2012). Köpek gibi büyütülmüş çocuk. Çev: Söğüt, E. İstanbul: okuyan-us.
- Phillips, S. D. ve Erkanli, A. (2008). Differences in patterns of maternal arrest and the parent, family, and child problems encountered in working with families. *Children and Youth Services Review*, 30(2), 157–172. doi:10.1016/j.childyouth.2007.09.003
- Pietkiewicz, I., ve Smith, J. A. (2014). A practical guide to using interpretative phenomenological analysis in qualitative research psychology. *Psychological Journal*, 20(1), 7-14.
- Pinheiro, P. S. (2006). *World report on violence against children*.

- Polat, O. (2006). Aile içi cinsel tecavüz ensest. İstanbul: Nokta Kitap.
- Polat, O. E. (2007). O Polat (Ed.), Tüm Boyutlarıyla Çocuk İstismarı. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 169-186.
- Postman, N. (1995). Çocukluğun Yok Oluşu (The Disappearance of Childhood).(K. İnal, Trans.). Ankara: İmge Kitabevi Yayınları (in Turkish).
- Priebe, G. ve Svedin, C.G. (2008). Child sexual abuse is largely hidden from the adult society: An epidemiological study of adolescents' disclosures. *Child abuse & neglect*, 32: 1095–1108.
- Putnam, F. W. (2003). Ten-year research update review: Child sexual abuse. *Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry*, 42(3), 269-278.
- Quas, J. A., Goodman, G. S., Ghetti, S., Alexander, K. W., Edelstein, R., Redlich, A. D., ... ve Haugaard, J. J. (2005). Childhood sexual assault victims: Long-term outcomes after testifying in criminal court. *Monographs of the Society for Research in Child Development*, i-139.
- Radford, L., Corral, S., Bradley, C., Fisher, H., Bassett, C., Howat, N. ve Collishaw, S. (2011). *Child abuse and neglect in the UK today*, NSPCC, London.
- Read, J., van Os, J., Morrison, A. P. ve Ross, C. A. (2005). Childhood trauma, psychosis and schizophrenia: a literature review with theoretical and clinical implications. *Acta Psychiatrica Scandinavica*, 112(5), 330-350.
- Reidy, T. J. ve Hochstadt, N. J. (1993). Attribution of blame in incest cases: A comparison of mental health professionals. *Child abuse & neglect*, 17(3), 371-381.
- Reitsema, A. M. ve Grietens, H. (2016). Is anybody listening? The literature on the dialogical process of child sexual abuse disclosure reviewed. *Trauma, Violence, & Abuse*, 17(3), 330-340.
- Rellini, A. ve Meston, C. (2007). Sexual function and satisfaction in adults based on the definition of child sexual abuse. *The Journal of Sexual Medicine*, 4, 1312-1321.

- Roberts, R., O'Connor, T., Dunn, J., Golding, J. ve ALSPAC Study Team. (2004). The effects of child sexual abuse in later family life; mental health, parenting and adjustment of offspring. *Child abuse & neglect*, 28(5), 525-545
- Robinson, S. (1998). From victim to offender: Female offenders of child sexual abuse. *European Journal on Criminal Policy and Research*, 6(1), 59-73.
- Roesler, T. A. ve Wind, T. W. (1994). Telling the secret: Adult women describe their disclosures of incest. *Journal of interpersonal Violence*, 9(3), 327-338.
- Ruddick, S. (1980). Maternal thinking. *Feminist Studies*, 6(2), 342.
- Ruggiero, K. J., McLeer, S. V. ve Dixon, J. F. (2000). Sexual abuse characteristics associated with survivor psychopathology. *Child abuse & neglect*, 24(7), 951-964.
- Ruscio, A. M. (2001). Predicting the child-rearing practices of mothers sexually abused in childhood. *Child abuse & neglect*, 25(3), 369-387.
- Russell, D. E. (1983). The incidence and prevalence of intrafamilial and extrafamilial sexual abuse of female children. *Child abuse & neglect*, 7(2), 133-146.
- Saka, N.E. (2004). Adli Tıp Kurumu Başkanlığı'nca Karara Bağlanmış Çocuk Ölümlerinin 'Çocuk İstismarı ve İhmali' Açısından İncelenmesi. Uzmanlık Tezi. T.C. Adalet Bakanlığı Adli Tıp kurumu Başkanlığı, İstanbul.
- Salter, A. (1988). Treating child sex offenders and victims: A practical guide. Sage.
- Salter, D., McMillan, D., Richards, M., Talbot, T., Hodges, J., Bentovim, A., ... ve Skuse, D. (2003). Development of sexually abusive behaviour in sexually victimised males: a longitudinal study. *The Lancet*, 361(9356), 471-476.
- Sanci, L., Coffey, C., Olsson, C., Reid, S., Carlin, J. B. ve Patton, G. (2008). Childhood sexual abuse and eating disorders in females: findings from the Victorian Adolescent Health Cohort Study. *Archives of Pediatrics & Adolescent Medicine*, 162(3), 261-267.
- Santrock, J. W. (2011). *Yaşam boyu gelişim* [Life-span development]. Trans. Ed. G. Yüksel. Ankara: Nobel Yayıncılık.

- Sariola, H. ve Uutela, A. (1996). The prevalence and context of incest abuse in Finland. *Child abuse & neglect*, 20(9), 843-850.
- Saunders, B. E., Kilpatrick, D., Hanson, R., Resnick, H. ve Walker, M. (1999). Prevalence, case characteristics, and long-term psychological correlates of child rape among women: A national survey. *Child Maltreatment*, 4(3), 187–200.
- Sauzier, M. (1989). Disclosure of child sexual abuse: For better or worse. *Psychiatric Clinics of North America*, 12, 455– 469.
- Schaeffer, P., Leventhal, J. M. ve Asnes, A. G. (2011). Children's disclosures of sexual abuse: Learning from direct inquiry. *Child abuse & neglect*, 35(5), 343-352.
- Schiltz, K., Witzel, J., Northoff, G., Zierhut, K., Gubka, U. ve Fellmann, H. (2007). Brain pathology in pedophilic offenders: Evidence of volume reduction in the right amygdala and related diencephalic structures. *Archives of General Psychiatry*, 64(6), 737–746.
- Scully, D. (1994). *Cinsel Şiddeti Anlamak*. Şirin Tepeli ve Laleper Aytek (Çev.). İstanbul: Metis.
- Sedlak, A. J., Mettenburg, J., Basena, M., Petta, I., McPherson, K., Greene, A. ve Li, S. (2010). *Fourth national incidence study of child abuse and neglect (NIS-4): Report to Congress, executive summary*. Washington, DC: U.S. Department of Health and Human Services, Administration for Children and Families. Retrieved from http://www.acf.hhs.gov/programs/opre/abuse_neglect/natl_incid/index.html
- Sen, C. ve Daniluk, J. (1995). Themes in the relationships of mothers and their incestuously abused daughters: A feminist analysis. *Feminism & Psychology*, 5(1), 47-60.
- Seto, M. C. (2008). *Pedophilia and sexual offending against children: Theory, assessment, and intervention*. American Psychological Association.

- Sidebotham, P., Golding, J. ve ALSPAC Study Team. (2001). Child maltreatment in the “Children of the Nineties”: A longitudinal study of parental risk factors. *Child abuse & neglect*, 25(9), 1177-1200.
- Sidebotham, P., Heron, J., & ALSPAC Study Team. (2006). Child maltreatment in the “children of the nineties”: A cohort study of risk factors. *Child abuse & neglect*, 30(5), 497-522.
- Sigre-Leirós, V., Carvalho, J. ve Nobre, P. J. (2016). Early parenting styles and sexual offending behavior: A comparative study. *International journal of law and psychiatry*, 46, 103-109.
- Sjöberg, R. L. ve Lindblad, F. (2002). Limited disclosure of sexual abuse in children whose experiences were documented by videotape. *American Journal of Psychiatry*, 159(2), 312-314.
- Slack, K. S., Holl, J., Altenbernd, L., McDaniel, M. ve Stevens, A. B. (2003). Improving the measurement of child neglect for survey research: Issues and recommendations. *Child Maltreatment*, 8(2), 98-111.
- Smart Richman, L. ve Leary, M. R. (2009). Reactions to discrimination, stigmatization, ostracism, and other forms of interpersonal rejection: a multimotive model. *Psychological review*, 116(2), 365.
- Smith, J.A. ve Osborn, M. (2008). Interpretative phenomenological analysis. In: JA Smith, ed. *Qualitative psychology: a practical guide to research methods*. London: Sage, 53-80.
- Smith, D. W. ve Saunders, B. E. (1995). Personality characteristics of father/perpetrators and nonoffending mothers in incest families: Individual and dyadic analyses. *Child abuse & neglect*, 19(5), 607-617.
- Smith, D.W., Letourneau, E.J., Saunders, B.E., Kilpatrick, D.G., Resnick, H.S. ve Best, C.L. (2000). Delay in disclosure of childhood rape: Results from a national survey. *Child abuse & neglect*, 24: 273–287.

- Smith, J. A. ve Osborn, M. (2015). Interpretative phenomenological analysis as a useful methodology for research on the lived experience of pain. *British journal of pain*, 9(1), 41-42.
- Smith, J. D., Flowers, P. ve Larkin, M. (2012). *Interpretative Phenomenological Analysis: Theory, Method and Research*, London: SAGE Publications.
- Smith, T. ve Brownlees, L. (2011). *Age assessment practices: a literature review & annotated bibliography*. United Nations Children's Fund (UNICEF), New York.
- Sobsey, D. ve Mansell, S. (1994). An international perspective on patterns of sexual assault and abuse of people with disabilities. *International J. of Adolescent Medicine and Health*, 7, 153-178.
- Solomon, J. C. (1992). Child sexual abuse by family members: A radical feminist perspective. *Sex Roles*, 27(9-10), 473-485.
- Sorensen, T. ve Snow, B. (1991). How children tell: The process of disclosure in child sexual abuse. *Child Welfare: Journal of Policy, Practice, and Program*.
- Soylu, N., Pilan, B. S., Ayaz, M. ve Sönmez, S. (2012). Cinsel istismar mağduru çocuk ve ergenlerde ruh sağlığını etkileyen etkenlerin araştırılması. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 13(4), 292.
- Staller, K. M. ve Nelson-Gardell, D. (2005). "A burden in your heart": Lessons of disclosure from female preadolescent and adolescent survivors of sexual abuse. *Child abuse & neglect*, 29(12), 1415-1432.
- Stoltenborgh, M. (2012). A Global Perspective on Child Sexual Abuse: Meta-Analysis of Prevalence around the World. XIX. ISPCAN International Congress on Child Abuse and Neglect, sy: 87.
- Stoltenborgh, M., Bakermans-Kranenburg, M. J. ve Van Ijzendoorn, M. H. (2013). The neglect of child neglect: a meta-analytic review of the prevalence of neglect. *Social psychiatry and psychiatric epidemiology*, 48(3), 345-355.

- Stoltenborgh, M., Bakermans- Kranenburg, M. J., Alink, L. R. ve van IJzendoorn, M. H. (2015). The prevalence of child maltreatment across the globe: Review of a series of meta- analyses. *Child Abuse Review*, 24(1), 37-50.
- Strassberg, D. S., Eastvold, A., Kenney, J. W. ve Suchy, Y. (2012). Psychopathy among pedophilic and nonpedophilic child molesters. *Child abuse & neglect*, 36(4), 379-382.
- Suchy, Y., Whittaker, W.J., Strassberg, D.S. ve Eastvold, A.D. (2009). Neurocognitive differences between pedophilic and nonpedophilic child molesters. *Journal of the International Neuropsychological Society*, 15(2), 248–257.
- Sullivan, J. ve Sheehan, V. (2016). What motivates sexual abusers of children? A qualitative examination of the spiral of sexual abuse. *Aggression and violent behavior*, 30, 76-87.
- Swegman, C. (2016). *The intersectionality of forced marriage with other forms of abuse in the United States*. NRCDV Applied Research Paper. Harrisburg, PA: National Resource Center on Domestic Violence.
- Şahin, F. (2008). Fiziksel İstismar. Çocuk ve Ergen Psikiyatrisi Temel Kitabı, Ed: Çuhadaroglu Çetin, F., Coşkun, A., İşeri, E., Miral, S., Motavallı, N., Pehlivan Türk, B., Türkbay, T., Uslu, R. ve Ünal, F. Ankara: 462-469.
- Şahin, F. ve Taşar, M.A. (2012). Sarsılmış bebek sendromu ve önleme programları. *Türk Ped Arş*, 47(1), 152-8.
- Şahin, Ö. (2015). *Uzmanlar olarak ihmali ihmal mi ediyoruz?*. 14. Avrupa Psikoloji Kongresi, Milano, İtalya.
- Şahin, Ö. (2017). “Hayır”sız Erkek Evlatların Hayırla İmtihani: Hayırla Barışmak. 8. Işık Savaşır Klinik Psikoloji Sempozyumu, İzmir, Türkiye.
- Tahiroğlu, Y. A., Avcı, A. ve Çekin, N. (2008). Çocuk istismarı, ruh sağlığı ve adli bildirim zorunluluğu. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 9, 1-7.
- Taner, Y. ve Gökler, B. (2004). Çocuk istismarı ve ihmali: Psikiyatrik yönleri. *Acta Medica*, 35(2), 82-86.

- Tanyaş, B. (2014). Nitel araştırma yöntemlerine giriş: Genel ilkeler ve psikolojideki uygulamaları. *Eleştirel Psikoloji Bülteni*, 5, 25-38.
- Taşğın, S. ve Sarı, İ. (2014). Aile İçi Ensestin Nitel Analizi: Şanlıurfa Örneği. *Journal of International Social Research*, 7(35).
- Taubman, S. (1984). Incest in context. *Social Work*, 29(1), 35-40.
- Teicher, M. H. ve Samson, J. A. (2016). Annual research review: enduring neurobiological effects of childhood abuse and neglect. *Journal of child psychology and psychiatry*, 57(3), 241-266.
- Testoni, I., Mariani, C. ve Zamperini, A. (2018). Domestic violence between childhood incest and re-victimization: a study among anti-violence centers in Italy. *Frontiers in psychology*, 9, 2377.
- Thomas, T. A. ve Fremouw, W. (2009). Moderating variables of the sexual “victim to offender cycle” in males. *Aggression and Violent Behavior*, 14(5), 382-387.
- Toews, K., Cummings, J. A. ve Williamson, L. E. (2018). Warmth, competence, and blame: examining mothers of sexually abused children within the stereotype content model. *Journal of interpersonal violence*, 1-26.
- Topçu, S. (2009). Cinsel istismar. Phoenix Yayınevi.
- Topdemir, C. (2016). İstismar Mağduru Çocuğun Korunmasında Bir Uygulama: Çocuk İzlem Merkezi (ÇİM). *Anadolu Bil Meslek Yüksekokulu Dergisi*, (43).
- Trickett, P., Noll, J. ve Putnam, F. (2011). The impact of sexual abuse on female development: Lessons from a multigenerational, longitudinal research study. *Development and Psychopathology*, 23, 453–476. doi: 10.1017/S0954579411000174.
- Tuchman, B. W. (1978). *A distant mirror: a calamitous 14th century*. Alfred A. Knopf.
- Tunç, A. İ. (2009). Kız çocuklarının okula gitmeme nedenleri van ili örneği. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 6(1), 237-269.

- Turhan, E., Sangün, Ö. ve İnandı, T. (2006). Birinci basamakta çocuk istismarı ve önlenmesi. *Sürekli Tıp Eğitimi Dergisi*, 15(9), 153-157.
- Türk Ceza Kanunu (2004). Kanun Numarası: 5237, T.C. Resmi Gazetesi, 12.10.2004, No: 25611.
- Türk Medeni Kanunu (2001). Kanun Numarası: 4721, T.C. Resmi Gazetesi, 22.11.2001, No: 24607.
- U.S. Department of Health & Human Services, Administration for Children and Families, Administration on Children, Youth and Families, Children's Bureau (2016). *Child maltreatment 2014*.
- U.S. Department of Health & Human Services, Administration for Children and Families, Administration on Children, Youth and Families, Children's Bureau. (2020). *Child Maltreatment 2018*. Available from <https://www.acf.hhs.gov/cb/research-data-technology/statistics-research/child-maltreatment>.
- Ullman, S. E. (2002). Social reactions to child sexual abuse disclosures: A critical review. *Journal of Child Sexual Abuse*, 12, 89–121.
- Ulukol, B. ve Köseli, A. (2013). Çocuğa Karşı Şiddetin Göstergelerle İzlenmesi Eğitimi Eğitici Kitabı, Ankara.
- Uluç, F. M. ve Uluç, S. (2016). 2016 yılında meydana gelen kadın cinayetlerinin sosyodemografik özellikleri. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 17, 13.
- Üstündağ, A., Şenol, F. ve Mağden, D. (2015). Ebeveynler çocuk istismarına yönelik bilgi düzeylerinin belirlenmesi ve bilinçlendirilmesi. *Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi*. 1, 212- 227.
- van der Kolk, B. A. (1988). The trauma spectrum: The interaction of biological and social events in the genesis of the trauma response. *Journal of Traumatic Stress*, 1, 273–290.
- Ventus, D., Antfolk, J. ve Salo, B. (2017). The associations between abuse characteristics in child sexual abuse: a meta-analysis. *Journal of sexual aggression*, 23(2), 167-180.

- VERBI Software (2019). *MAXQDA 2020* [computer software]. Berlin, Germany: VERBI Software. Available from maxqda.com.
- Waldby, C., Clancy, A., Emetchi, J. ve Summerfield, C. (1989). *Theoretical perspectives on father-daughter incest*. Child Sexual Abuse içinde (88-106). Palgrave, London.
- Walsh, C., MacMillan, H. L. ve Jamieson, E. (2003). The relationship between parental substance abuse and child maltreatment: findings from the Ontario Health Supplement. *Child abuse & neglect*, 27(12), 1409-1425.
- Wattenberg, E. (1985). In a different light: A feminist perspective on the role of mothers in father-daughter incest. *Child Welfare: Journal of Policy, Practice, and Program*. 64(3), 203-211.
- Weinberg, S. K. (1955). Incest behavior.
- Widom, C. S. (2017). Long- term impact of childhood abuse and neglect on crime and violence. *Clinical psychology: science and practice*, 24(2), 186-202.
- Willig, C. (2001). *Introducing qualitative research in psychology: Adventures in theory and method*. Buckingham: Open University Press.
- Wilson, D. R. (2010). Health consequences of childhood sexual abuse. *Perspectives in psychiatric care*, 46(1), 56-64.
- Wissink, I. B., van Vugt, E. S., Smits, I. A., Moonen, X. M. ve Stams, G. J. J. (2018). Reports of sexual abuse of children in state care: A comparison between children with and without intellectual disability. *Journal of Intellectual & Developmental Disability*, 43(2), 152-163.
- World Health Organization (2002). *World report on violence and health*. Geneva: WHO, 2002. WHO Technical Report Series, 866.
- World Health Organization (2006) *Preventing Child Maltreatment: A Guide to Taking Action and Generating Evidence*. Geneva, World Health Organisation https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/43499/9241594365_tur.pdf?sequence=21&isAllowed=y

World Health Organization (2014). Global status report on violence prevention 2014.
file:///C:/Users/mozge/Downloads/9789241564793_eng.pdf

Yıldırım, A., ve Şimşek, H. (2016). Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri. Seçkin yayıncılık.

Yörükoğlu, A. (1998). Çocuk ruh sağlığı. İstanbul: Özgür Yayıncılık.

Yurdakök, K. (2010). Çocuk istismar ve ihmali, tanım ve risk faktörleri. Katkı Pediatri Dergisi, 32(5), 537-546.

Zoroglu, S. S., Tüzün, Ü., Sar, V., Öztürk, M., Kora, M. E. ve Alyanak, B. (2001). Çocukluk dönemi istismar ve ihmalinin olası sonuçları1/Probable results of childhood abuse and neglect. Anadolu Psikiy

EK 1: ORJİNALLİK RAPORU

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ DOKTORA TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU
HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ PSİKOLOJİ ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞI'NA
Tarih: 13/08/2020
Tez Başlığı: BABALARI TARAFINDAN CİNSEL İSTİSMARA MARUZ BIRAKILAN KIZ ÇOCUK ANNELERİNİN ÖZNEL YAŞANTILARININ NİTEL OLARAK İNCELENMESİ   Yukarıda başlığı gösterilen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 101 sayfalık kısmına ilişkin, 13/08/2020 tarihinde tez danışmanım tarafından Tümitin adlı intihal tespit programından aşağıda işaretlenmiş filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı % 2 'dir.   Uygulanan filtrelemeler: 1- ☒ Kabul/Onay ve Bildirim sayfaları hariç   2- ☒ Kaynakça hariç   3- ☐ Alıntılar hariç   4- ☒ Alıntılar dâhil   5- ☒ 5 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç   Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nı inceledim ve bu Uygulama Esasları'nda belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.   Gereğini saygılarımla arz ederim.
Tarih ve İmza
Adı Soyadı: Özge Şahin   Öğrenci No: N11123102   Anabilim Dalı: Psikoloji Anabilim Dalı   Programı: Klinik Psikoloji Doktora Programı   Statüsü: ☐ Doktora ☒ Bütünleşik Dr.
<u>DANIŞMAN ONAYI</u>   UYGUNDUR.   Doç. Dr. Sait Uluç   (Unvan, Ad Soyad, İmza)

EK 2: ETİK KURUL ONAYI

 **T.C.
HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ**
Rektörlük

30 Kasım 2017

Sayı : 39853172/ **431 - 4010**

EDEBİYAT FAKÜLTESİ DEKANLIĞINA

Fakülteniz Psikoloji Bölümü öğretim üyesi **Doç. Dr. Sait ULUÇ** sorumluluğunda **Ars. Gör. Özge ŞAHİN** tarafından yürütülen “Aile İçi Cinsel İstismara Maruz Kalan Kız Çocuk Annelerinin Öznel Yaşantılarının Nitel Olarak İncelenmesi” başlıklı tez çalışması, Üniversiteniz Senatosu Etik Komisyonunun **22 Kasım 2017** tarihinde yapmış olduğu toplantıda incelenmiş olup, etik açıdan uygun bulunmuştur.

Bilgilerinizi ve gereğini rica ederim.

Prof. Dr. Rahime M. NOHUTCU
Rektör a.
Rektife Yardımcısı

18 Kasım 2017

Hacettepe Üniversitesi Rektörlük 06100 Sıhhiye-Ankara
Telefon: 0 (312) 305 3001 - 3002 • Faks: 0 (312) 311 9992
E-posta: yurtdm@hacettepe.edu.tr • www.hacettepe.edu.tr

Ayrıntılı bilgi için:
Terc. İdari Müdürlüğe
0 (312) 305 1000

EK 3: GÖNÜLLÜ KATILIM FORMU

Gönüllü Katılım Formu

(Uzman Açıklaması)

Sevgili Anne,

Bu çalışma, Doç. Dr. Sait Uluç danışmanlığında Hacettepe Üniversitesi, Psikoloji Bölümü, Klinik Psikoloji Doktora programı öğrencisi Özge Şahin tarafından yürütülen bir tez çalışmasıdır. Bu araştırmada, erken dönemde olumsuz yaşantı deneyimi olarak tanımlanan cinsel istismara maruz kalan kız çocuğu annelerinin olayı öznel olarak nasıl deneyimlediklerinin anlaşılması amaçlanmaktadır. Bu amaçla sizinle bir görüşme yapılması beklenmektedir. Bu uygulamalardan herhangi bir veri kaybı olmaması için ses kaydı alınması planlanmaktadır. Araştırma için Hacettepe Üniversitesi Etik Komisyonu'ndan izin alınacaktır.

Araştırmaya olan desteğiniz hem bizim için hem de aynı yaşantıya maruz kalan anneler ve çocuklar için oldukça önemlidir. Araştırmaya katılım gönüllülük esasına dayanmaktadır. Katıldığınız takdirde araştırmanın herhangi bir aşamasında herhangi bir sebep göstermeden araştırmadan ayrılma hakkına sahipsiniz.

Araştırmada kimlik bilgileri tamamıyla gizli tutulacaktır. Sadece araştırmacı tarafından bilimsel çalışmalarda kullanılacaktır.

Bu çalışmaya katılmayı reddedebilirsiniz. Bu araştırmaya katılmak tamamen isteğe bağlıdır. Yine çalışmanın herhangi bir aşamasında onayınızı çekmek hakkına da sahipsiniz. Çalışma esnasında herhangi bir nedenden ötürü kendinizi rahatsız hissederseniz, çalışmayı bırakma hakkına sahipsiniz.

Çalışma hakkında daha fazla bilgi almak için Özge ŞAHİN'e (E-posta: m.ozgesahin@hotmail.com ; Tel: 0312 297 83 36) ulaşabilirsiniz.

Katılımınız için şimdiden teşekkür ederiz.

(Katılımcının Beyanı)

Sayın ..... tarafından Hacettepe Üniversitesi Edebiyat fakültesi Psikoloji Bölümü'nde bağlı bir araştırma yapılacağı belirtilerek bu araştırma ile ilgili yukarıdaki bilgiler bana aktarıldı. Bu bilgilerden sonra böyle bir araştırmaya "katılımcı" olarak davet edildim.

Eğer bu araştırmaya katılırsam araştırmacı ile aramda kalması gereken bana ait bilgilerin gizliliğine bu araştırma sırasında da büyük özen ve saygı ile yaklaşılacağına inanıyorum. Araştırma sonuçlarının eğitim ve bilimsel amaçlarla kullanımı sırasında şahsımla ilgili kişisel bilgilerin özenle korunacağı konusunda bana yeterli güven verildi.

Çalışmanın yürütülmesi sırasında herhangi bir sebep göstermeden araştırmadan çekilebilirim (Ancak araştırmacıları zor durumda bırakmamak için araştırmadan çekileceğimi önceden bildirmemim uygun olacağına bilincindeyim).

Araştırmaya katılmam konusunda zorlayıcı bir davranışla karşılaşmış değilim. Eğer katılmayı reddedersem, bu durumun şahsıma herhangi bir zarar getirmeyeceğini de biliyorum.

Bana yapılan tüm açıklamaları ayrıntılarıyla anlamış bulunmaktayım. Kendi başıma belli bir düşünme süresi sonunda adı geçen bu araştırma projesinde "katılımcı" olarak yer alma kararını aldım. Bu konuda yapılan daveti büyük bir memnuniyet ve gönüllülük içerisinde kabul ediyorum.

Tarih:

Katılımcı

Adı, soyadı:

Adres:

Tel:

İmza:

Katılımcı ile görüşen uzman

Adı soyadı, unvanı:

Adres:

e-posta:

Tel:

İmza:

EK 4: DEMOGRAFİK BİLGİ FORMU

-
1. Yaşınız?
  2. Çalışıyor musunuz?
  3. Eğitim Durumunuz
  4. Çocukluğunuzun büyük kısmı nerede geçti?
  5. Kardeşiniz var mı?
Varsa kaç kardeşiniz var?
  6. Ailenizin kaçınıcı çocuğusunuz?
  7. Anne, babanız hayatta mı?
Birlikteler mi, ayrı mı?
Cevabınız ayrı ise ne kadar süredir ayrılar?
  8. Annenizin ve babanızın eğitim durumu
  9. Anneniz nasıl bir anneydi?
  10. Babanız nasıl bir babaydı?
  11. Siz nasıl bir çocuktunuz?
  12. Çocukluk döneminde tanıdığınız ya da tanımadığınız biri tarafından cinsel istismara maruz bırakıldınız mı?
  13. Kaç yaşında evlendiniz?
  14. İsteddiğiniz bir evlilik miydi?
  15. Eşinizle nasıl tanıştınız?
  16. Kaç çocuğunuz var?
  17. Çocuklarınızın yaşları ve cinsiyetleri neler?
  18. Buraya getirdiğiniz çocuk (istismara maruz bırakılan çocuk), planlı bir gebelik sonucu mu dünyaya geldi?
  19. Buraya getirdiğiniz çocuk istendik bir bebek miydi?
  20. Gebelik süreciniz nasıl geçti?
  21. Çocuğunuzun ismine kim karar verdi?
  22. Çocuğunuzun temel bakımını kim üstlendi?
  23. Şu an kimlerle birlikte yaşıyorsunuz?
  24. Evinize giren aylık gelir miktarı nedir?
-

-
25. Fiziksel bir rahatsızlığınız var mı?
26. Önceden almış olduğunuz bir psikiyatrik tanı var mı?
27. Evde herhangi bir rahatsızlığı bulunan bir birey yaşıyor mu?
28. Eklemek istediğiniz?
-

EK 5. YARI YAPILANDIRILMIŞ GÖRÜŞME SORULARI

-
1. Anneler çocuklarının aile içindeki bireyler tarafından cinsel istismara uğradığını öğrendiği anda öznel olarak ne yaşamışlardır?
  2. Anneler çocuklarının aile içindeki bireyler tarafından cinsel istismara uğradığından kuşkulandıkları süreçte öznel olarak ne yaşamaktadırlar?
  3. Bu süreçten sonra neler olmuştur?
  4. Bu yaşantı anneleri nasıl etkilemiştir?
(Anne olarak, kadın olarak)
  5. Etkilenmelere rağmen devam etmek nasıl bir deneyimdi?
  6. Bu yaşantının çocuğu nasıl etkilediğini-etkileyeceğini düşünüyor?
(Şimdiki etkileri ve gelecekteki olası etkileri)
  7. Annelerin bütün bu süreçte neye ihtiyaçları vardı?